

**OPRACOWANIE ZINTEGROWANEJ DIAGNOZY
DLA MIASTA BIELSKA-BIAŁEJ**

**Etap III. Raport charakteryzujący najważniejsze zjawiska
kształtujące sytuację w Bielsku-Białej na potrzeby
opracowania Gminnego Programu Rewitalizacji**

OPRACOWANIE ZINTEGROWANEJ DIAGNOZY DLA MIASTA BIELSKA-BIAŁEJ

**Etap III. Raport charakteryzujący najważniejsze zjawiska
kształtujące sytuację w Bielsku-Białej na potrzeby
opracowania Gminnego Programu Rewitalizacji**

Kraków, 2020 r.

Opracowanie powstało na zamówienie Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej na podstawie umowy nr RG.272.1.2019 z dnia 10 października 2019 r.

Zespół wykonujący zadanie:

dr Janusz Jeżak (koordynacja merytoryczna, redakcja opracowania, analizy wewnętrzne)

Agnieszka Majkowska (redakcja opracowania, analizy wewnętrzne)

dr Maciej Huculak (zagadnienia ogólne w obszarze gospodarczym)

Maria Brzeziak (zagadnienia ogólne w obszarze społecznym)

Michał Donocik (opracowanie baz danych, analizy przestrzenne)

Wizualizacja danych:

dr Janusz Jeżak, dr Maciej Huculak, Agnieszka Majkowska, Krzysztof Jeżak

Copyright © Instytut Ekonomiki Przestrzeni Sp. z o. o. oraz Urząd Miejski w Bielsku-Białej

Etap III | Kraków, sierpień 2020

INSTYTUT EKONOMIKI PRZESTRZENI
Odkrywamy wartość przestrzeni

Instytut Ekonomiki Przestrzeni Sp. z o.o.
ul. Na Błonie 15a/22
30-150 Kraków
iep@iep.krakow.pl

Biuro:
ul. Kamienna 43b lok. 5
31-403 Kraków, PL

Spis treści

Wstęp.....	6
I. Metoda wykorzystana w procesie analitycznym oraz sposobu wyznaczenia jednostek urbanistycznych.....	7
I.1. Zastosowane jednostki referencyjne.....	7
I.2. Przyjęty podział na jednostki urbanistyczne.....	10
I.3. Zakres i źródła pozyskanych danych	11
I.4. Etapy metody	12
II. Analiza koncentracji negatywnych zjawisk społecznych.....	14
II.1. Sytuacja demograficzna.....	14
Wprowadzenie	14
Analiza wskaźnikowa.....	15
Wnioski i rekomendacje.....	19
II.2. Ryzyko wykluczenia społecznego z powodu bezrobocia	20
Wprowadzenie	20
Analiza wskaźnikowa.....	20
Wnioski i rekomendacje.....	23
II.3. Ryzyko wykluczenia społecznego z powodu ubóstwa	24
Wprowadzenie	24
Analiza wskaźnikowa.....	24
Wnioski i rekomendacje.....	27
II.4. Zagrożenia bezpieczeństwa.....	28
Wprowadzenie	28
Analiza wskaźnikowa.....	29
Wnioski i rekomendacje.....	32
II.5. Ryzyko wykluczenia społecznego z powodu stanu zdrowia	33
Wprowadzenie	33
Analiza wskaźnikowa.....	33
Wnioski i rekomendacje.....	35
II.6. Osoby ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności.....	36
Wprowadzenie	36
Analiza wskaźnikowa.....	37
Wnioski i rekomendacje.....	40
II.7. Problemy edukacyjne.....	40
Wprowadzenie	40
Analiza wskaźnikowa.....	41
Wnioski i rekomendacje.....	44
II.8. Uczestnictwo w życiu publicznym i kapitał społeczny	44
Wprowadzenie	44
Analiza wskaźnikowa.....	44
Wnioski i rekomendacje.....	47
II.9. Opinie mieszkańców na temat zagadnień społecznych	48
II.10. Podsumowanie analizy w sferze społecznej.....	51
III. Analiza koncentracji negatywnych zjawisk gospodarczych.....	59
Wprowadzenie.....	59
Analiza wskaźnikowa.....	61

Opinie mieszkańców	64
Wnioski i rekomendacje	65
IV. Analiza koncentracji negatywnych zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych	72
IV.1. Dostęp do podstawowych usług społecznych	72
Wprowadzenie	72
Analiza wskaźnikowa	74
IV.2. Miejsca wypoczynku i rekreacji oraz aktywności sportowych	77
Wprowadzenie	77
Analiza wskaźnikowa	78
IV.3. Dostępność komunikacyjna	81
Wprowadzenie	81
Analiza wskaźnikowa	82
IV.4. Opinie mieszkańców na temat zagadnień przestrzenno-funkcjonalnych	86
IV.5. Podsumowanie analizy w sferze przestrzenno-funkcjonalnej. Wnioski i rekomendacje	90
V. Analiza koncentracji negatywnych zjawisk technicznych	99
Wprowadzenie	99
Analiza wskaźnikowa	101
Opinie mieszkańców	105
Wnioski i rekomendacje	106
VI. Analiza koncentracji negatywnych zjawisk środowiskowych	113
VI.1. Powietrze	113
Wprowadzenie	113
Analiza wskaźnikowa	114
VI.2. Hałas	118
Wprowadzenie	118
Analiza wskaźnikowa	120
VI.3. Inne zagrożenia – odory	122
VI.4. Plan adaptacji miasta Bielska-Białej do zmian klimatu do roku 2030	123
VI.5. Opinie mieszkańców na temat środowiska	126
VI.6. Podsumowanie analizy w sferze środowiskowej. Wnioski i rekomendacje	126
Spis tabel	133

Wstęp

Niniejszy dokument stanowi materiał wyjściowy do diagnozy służącej wyznaczeniu na terenie miasta Bielska-Białej obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji.

Zgodnie z ustawą z dnia 9 października 2005 r. o rewitalizacji (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 802 ze zm.), dalej jako *ustawa o rewitalizacji* lub *ustawa*) wyznaczenie obszaru zdegradowanego musi być poprzedzone analizą sytuacji społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej na terenie gminy (art. 9 ust. 1 ustawy). Należy podkreślić, iż w odróżnieniu od większości diagnoz sporządzanych na potrzeby innych dokumentów o charakterze strategicznym, które odnoszą się do sytuacji w gminie jako całości, diagnozy na potrzeby delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji mają pokazywać zróżnicowanie badanych zjawisk na poziomie wewnątrzgminnym. Zjawiska te powinny być przeanalizowane z użyciem obiektywnych i weryfikowalnych mierników i metod badawczych, dostosowanych do lokalnych uwarunkowań (art. 4 ust. 1 ustawy).

Aby możliwe było przeprowadzenie takich analiz, konieczne jest podzielenie obszaru gminy na mniejsze jednostki referencyjne, do których można przypisać (geokodować) informacje charakteryzujące poszczególne zjawiska, a następnie porównać poszczególne jednostki i zidentyfikować obszary miasta o największym nasileniu niekorzystnych zjawisk. Realizując te założenia, obszar Bielska-Białej podzielony został na 88 zamieszkałych jednostek urbanistycznych. Z analizy wyłączono tereny leśne położone w południowej części miasta. Jednostki zostały tak wyznaczone, aby dane opracowane w ich układzie można było wykorzystać w procesie delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji z zachowaniem wymogów ustawowych. Metodę przeprowadzonego procesu oraz sposobu wyznaczenia jednostek urbanistycznych opisano szerzej w rozdziale I.

Diagnoza została przygotowana w oparciu o analizę dostępnych danych, dostarczonych przez wydziały Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej oraz instytucje zewnętrzne. Dane opracowane na poziomie wewnątrzgminnym dotyczą w większości lat 2018-2019. Kontekstowo podano informacje dla całego miasta, często na tle sytuacji w regionie i kraju. Tam gdzie było to możliwe, informacje te odwołują się do równolegle opracowywanych dokumentów diagnostycznych przygotowywanych przez wydziały Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej, stanowiących materiał wyjściowy do prac nad strategią rozwoju miasta oraz strategią rozwiązywania problemów społecznych. Pozwoliło to na uchwycenie szerokiego spektrum zjawisk społeczno-gospodarczych zachodzących na terenie miasta oraz pozwoliło na przedstawienie tych zjawisk na różnych poziomach, od ogólnego (poziom miasta) do szczegółowego (poziom jednostek urbanistycznych).

Analizę wskaźnikową uzupełniono o wnioski z konsultacji społecznych (spotkań z mieszkańcami¹ oraz wywiadów pogłębionych i ankiet, prowadzonych od lutego do czerwca 2020 r.) oraz wnioski z „Badania opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej”² przeprowadzonego w sierpniu 2019 r.

Układ dokumentu odwołuje się do katalogu zjawisk kryzysowych wskazanych w ustawie o rewitalizacji.

Pod każdą grupą omawianych zjawisk przedstawiono wnioski i rekomendacje dla dalszych prac zmierzających do delimitacji obszaru zdegradowanego i rewitalizacji w Bielsku-Białej, a następnie opracowania gminnego programu rewitalizacji. W zakresie zjawisk społecznych i gospodarczych w miarę możliwości starano się również uwzględnić możliwy wpływ pandemii Covid-19 na omawiane zagadnienia.

¹ *Opracowanie zintegrowanej diagnozy dla Miasta Bielsko-Biała. Etap II. Sprawozdanie z dziewięciu spotkań konsultacyjnych warsztatów z mieszkańcami Bielska-Białej*, J. Jeżak, Ewa Chromniak, Marianna Starzyk, Kraków 2020

² *Badanie opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej*, Instytut Badań Samorządowych, sierpień 2019

I. Metoda wykorzystana w procesie analitycznym oraz sposób wyznaczenia jednostek urbanistycznych

Zastosowana w opracowaniu metoda umożliwiła syntetyczne przedstawienie charakterystyki obszarów, na których kumuluje się największa liczba czynników degradujących. Analiza ta koncentruje się na ukazaniu zróżnicowania wewnątrzmięjskiego, przez co możliwe jest porównanie poszczególnych obszarów i wskazanie jednostek o największym oddziaływaniu czynników uznanych za kryzysowe.

Pozyskane dane analizowano w obrębie całego miasta, za wyjątkiem terenów leśnych położonych na południu, odnosząc je do wartości średniej odnotowanej dla całej gminy. Opracowane na podstawie uzyskanych danych wskaźniki odniesione zostały do 88 jednostek urbanistycznych, tak by możliwe było jak najbardziej precyzyjne wskazanie obszarów o największym nasileniu zjawisk.

Delimitacja obszarów zdegradowanych na terenie Bielska-Białej wpisuje się w szerszy rodzaj analiz określanych mianem audytu miejskiego (*urban audit*), a więc kompleksowych, wielowskaźnikowych analiz zróżnicowania wewnątrzmięjskiego.

I.1. Zastosowane jednostki referencyjne

Wyznaczone jednostki urbanistyczne to obszary, które są możliwie homogeniczne pod względem morfologicznym, stanowią pewne całości pod względem funkcjonalnym oraz charakteryzują się spójnością społeczną³.

Niezależnie od podstaw urbanistycznych tworzenia takich obszarów, równie ważna była możliwość pozyskania danych, które precyzyjnie charakteryzują zjawiska występujące na takim obszarze. Jak pokazały doświadczenia innych gmin, podstawowym warunkiem dla poprawnego opracowania Gminnego Programu Rewitalizacji jest właściwy dobór jednostki podstawowej (odniesienia), uwzględniający możliwości istniejących systemów zbierających dane.

Zgodnie z podjętą w Urzędzie Miejskim w Bielsku-Białej decyzją, przy pracach nad Gminnym Programem Rewitalizacji, jako podstawowe jednostki odniesienia do prowadzenia analiz zróżnicowania wewnątrzmięjskiego przyjęto jednostki urbanistyczne (88 wydzielen – rys. I.1). Analiza i proces wyznaczania przyjętego podziału miasta na jednostki urbanistyczne zostały przedstawione w opracowaniu „Wyznaczenie granic jednostek urbanistycznych miasta Bielsko-Biała w związku z opracowaniem Gminnego Programu Rewitalizacji. Etap I. Wykonanie analiz danych, ich digitalizacji oraz wyznaczenie granic jednostek urbanistycznych miasta”.

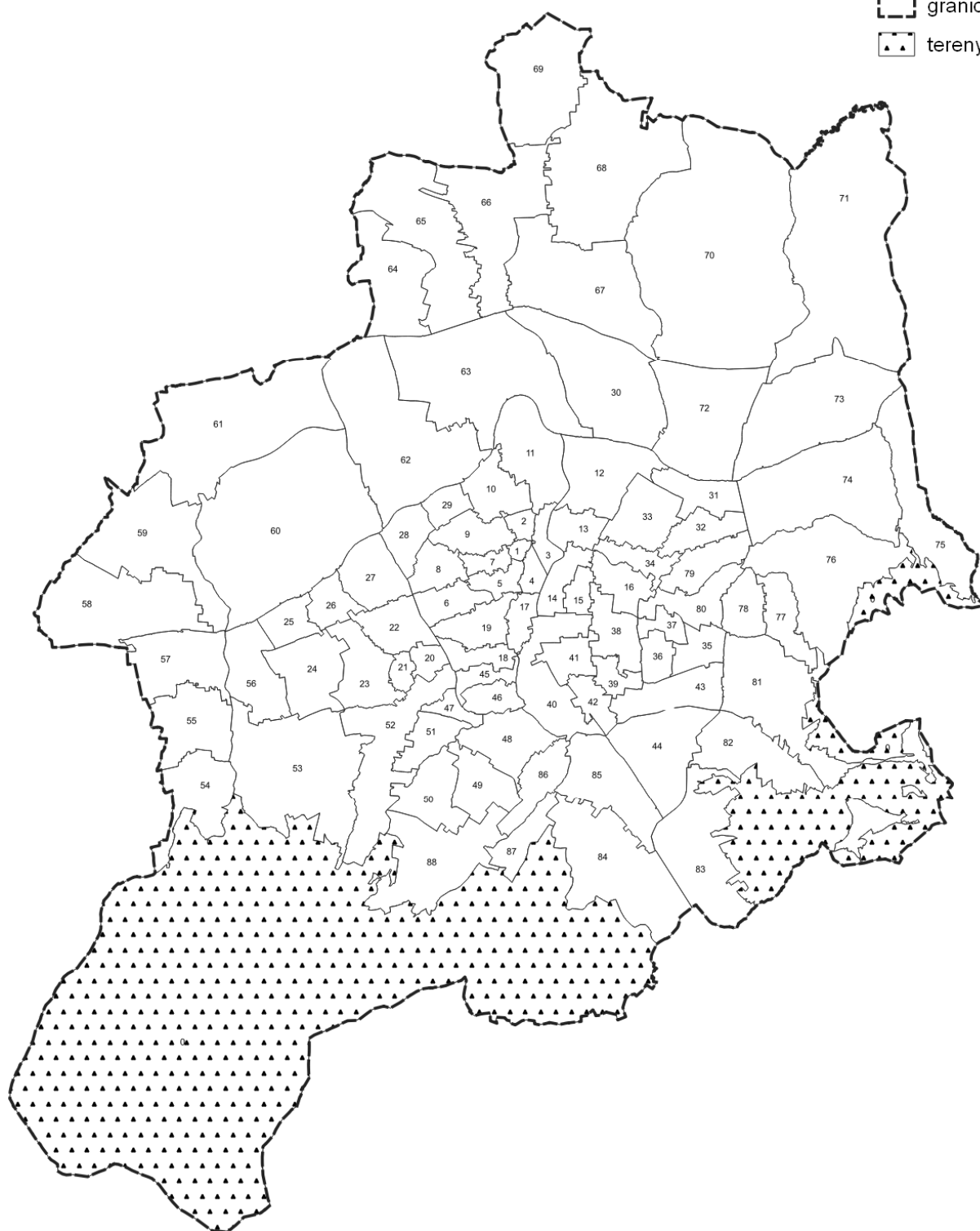
Przy ustalaniu podziału miasta na jednostki urbanistyczne, jako jedno z kluczowych uwarunkowań przyjęto konieczność zamknięcia w granicach jednostki jak największej liczby ulic o pełnym przebiegu. Warunek ten wiąże się z koniecznością geokodowania do jednostek urbanistycznych danych o zjawiskach społecznych.

³ W Polsce zostały zaproponowane w latach 70-tych XX w. przez Stanisława Liszewskiego w pracy dotyczącej analizy obszarów miejskich (Liszewski S., 1978, Tereny miejskie. Podział i klasyfikacja). Tematyka ta była znana już wcześniej, pojawiła się ona po raz pierwszy w 1923 roku podczas posiedzenia, w którym udział wzięły dwie grupy silnie związane ze społecznym wymiarem urbanistyki: National Community Center Association oraz American Sociological Society in Washington, kiedy dyskutowano konieczność tworzenia jednostek sąsiedzkich. Koncepcję tą dobrze wytłumaczył Clarenc Perry, w wydanej w 1939 r. książce zatytułowanej *Housing for the Mechanic Age*. Generalnie istniejące i opisane metody można podzielić na dwie główne grupy wykorzystujące przy wyznaczaniu obszarów podstawowych: jednostki administracyjne, np. ulice, dzielnice, osiedla, geodezyjne obręby ewidencyjne, obwody szkolne itd., oraz jednostki geometryczne, z których najbardziej popularne w praktyce są siatki kwadratów lub sześciokątów.

3 granice i numery
jednostek urbanistycznych

granice miasta

tereny leśne

Legenda do mapy podziału jednostek urbanistycznych

Numer jednostki	Nazwa osiedla
1	Stare Miasto
2	Śródmieście Bielsko
3	Śródmieście Bielsko
4	Śródmieście Bielsko
5	Osiedle Słoneczne
6	Osiedle Słoneczne
7	Górne Przedmieście
8	Górne Przedmieście
9	Górne Przedmieście
10	Dolne Przedmieście
11	Dolne Przedmieście
12	Biała Wschód
13	Biała Wschód
14	Osiedle Grunwaldzkie
15	Osiedle Grunwaldzkie
16	Osiedle Grunwaldzkie
17	Bielsko Południe
18	Bielsko Południe
19	Bielsko Południe
20	Osiedle Beskidzkie
21	Osiedle Beskidzkie
22	Aleksandrowice

Numer jednostki	Nazwa osiedla
23	Aleksandrowice
24	Aleksandrowice
25	Osiedle Polskich Skrzydeł
26	Osiedle Wojska Polskiego
27	Osiedle Kopernika
28	Osiedle Piastowskie
29	Osiedle Mieszka I
30	Biała Północ
31	Biała Krakowska
32	Biała Krakowska
33	Biała Krakowska
34	Biała Krakowska
35	Złote Łany
36	Złote Łany
37	Złote Łany
38	Złote Łany
39	Złote Łany
40	Leszczyny
41	Leszczyny
42	Leszczyny
43	Leszczyny
44	Leszczyny

Numer jednostki	Nazwa osiedla
45	Osiedle Karpackie
46	Osiedle Karpackie
47	Osiedle Karpackie
48	Kamienica
49	Kamienica
50	Kamienica
51	Kamienica
52	Kamienica
53	Kamienica
54	Wapienica
55	Wapienica
56	Wapienica
57	Wapienica
58	Wapienica
59	Wapienica
60	Stare Bielsko
61	Stare Bielsko
62	Stare Bielsko
63	Komorowice Śląskie
64	Komorowice Śląskie
65	Komorowice Śląskie
66	Komorowice Śląskie

Numer jednostki	Nazwa osiedla
67	Komorowice Krakowskie
68	Komorowice Krakowskie
69	Komorowice Krakowskie
70	Hałcnów
71	Hałcnów
72	Hałcnów
73	Hałcnów
74	Lipnik
75	Lipnik
76	Lipnik
77	Lipnik
78	Lipnik
79	Lipnik
80	Lipnik
81	Straconka
82	Straconka
83	Mikuszowice Krakowskie
84	Mikuszowice Śląskie
85	Mikuszowice Śląskie
86	Mikuszowice Śląskie
87	Mikuszowice Śląskie
88	Mikuszowice Śląskie

Rys.I.1. Podział miasta Bielska-Białej na jednostki urbanistyczne

Źródło: opracowanie własne

Biorąc pod uwagę trudności z pozyskaniem danych po punktach adresowych, naturalnym rozwiązaniem jest kodowanie po ulicach, a tam, gdzie z uwagi na długość ulicy byłoby to niemożliwe (przecięcie więcej niż jednej jednostki), geokodowanie według zakresu numerów porządkowych (część ulicy od numeru x do y). Takie rozwiązanie pozwoliło na znaczne przyspieszenie geokodowania danych obrazujących zjawiska społeczne. W wielu przypadkach stało się również jedynym możliwym rozwiązaniem, z uwagi na niechęć do udostępniania danych po punktach adresowych przez dysponentów danych (przyczyny techniczne, organizacyjne, prawne).

I.2. Przyjęty podział na jednostki urbanistyczne

Według danych przekazanych przez Urząd Miejski w Bielsku-Białej, na koniec 2018 r. miasto zamieszkiwały 161 488 osoby zameldowane na pobyt stały (dane geokodowane). Różnica w stosunku do danych GUS wynika z niepełnej możliwości geokodowania wszystkich danych adresowych. Pominięcie osób zameldowanych na pobyt czasowy podyktowane było koniecznością wyeliminowania czynników mogących zniekształcić obraz sytuacji (poszukiwane są zjawiska od lat osadzone w przestrzeni miasta).

Analiza rozmieszczenia ludności wskazuje, że miasto jest pod tym względem bardzo zróżnicowane. Wysoka wartość wskaźnika gęstości zaludnienia (powyżej 6 283 os./km²) występuje jedynie w centrum miasta, w odległości nieprzekraczającej odpowiednio: 1,5 km (północ), 3 km (południe), 4 km (zachód) oraz 1,5 km (wschód) od rynku Starego Miasta. Na wskazanym obszarze żyje blisko 50% mieszkańców miasta, przy czym zajmuje on jedynie 9,38% powierzchni miasta i zlokalizowano na nim ponad 1/5 wszystkich budynków znajdujących się w mieście.

Tak duże skupienie ludności wynika z historii rozwoju miasta, szczególnie tej powojennej, gdy realizowano duże zespoły mieszkaniowe, tzw. ZORy (Zakładowe Osiedla Robotnicze) w bezpośrednim sąsiedztwie centrum (powstało siedem takich osiedli). Silnym uwarunkowaniem determinującym kształt jednostek urbanistycznych są również obszary o charakterze przemysłowo-usługowym, tworzące monofunkcyjne, niezamieszkałe przestrzenie, np. na północ od centrum (obszar o powierzchni blisko 300 ha położony zaledwie 1,5 km od rynku Starego Miasta), z towarzyszącą niewielką zabudową mieszkaniową o niskiej intensywności.

Rdzeń miasta otoczony jest terenami o typowo wiejskiej strukturze zagospodarowania, charakteryzującej się dużymi otwartymi przestrzeniami, poprzecinanymi licznymi strumieniami, oraz niewielką liczbą ludności. Na obszarach tych odnotowuje się niski wskaźnik gęstości zaludnienia (poniżej 1 300 os./km², w wielu peryferyjnych obszarach nawet poniżej 660 os./km²) i dominującą zabudowę jednorodzinną.

Wymienione wyżej uwarunkowania, wraz ze specyficzną strukturą przestrzenną, stały się przyczyną wydzielenia gęstszej siatki jednostek urbanistycznych w centrum miasta oraz nieco rzadszej na jego obrzeżach, tak by można było precyzyjnie uchwycić koncentrację problemów społecznych w strukturze miasta.

Przyjęty podział w największym możliwym stopniu odzwierciedla strukturę przestrzenną miasta, w tym przebieg głównych barier (np. rzek i strumieni, linii kolejowych, lasów) oraz zidentyfikowanych funkcji obszarów. Przebieg granic jednostek starano się również dopasować do granic podziałów specjalnych, na tyle na ile było to możliwe.

Kluczowe dla poprawności analizy ulice pełniły przy wyznaczaniu jednostek urbanistycznych funkcję najmniejszych obiektów przestrzennych, które następnie agregowano w większe struktury (tj. jednostki urbanistyczne, a następnie osiedla).

Ważnym w analizach wewnątrzmijskich zagadnieniem jest poprawny dobór wielkości wyznaczanych jednostek, rozumiany jako udział analizowanej zmiennej w ogóle, np. udział powierzchni jednostki w powierzchni miasta czy udział ludności zamieszkującej jednostkę urbanistyczną w populacji miasta⁴.

⁴ Zgodnie z literaturą zalecane jest, aby powierzchnia poszczególnych jednostek w obszarach zurbanizowanych nie przekraczała kilku procent powierzchni miasta. Analogiczne zalecenie odnosi się również do udziału liczby osób zamieszkujących jednostkę w liczbie

W przypadku Bielska-Białej udało się osiągnąć wartości ok. 0,07% do ok. 6,52%, dla parametru powierzchni jednostek oraz ok. 0,01% do ok. 4,42% dla liczby ludności. Oznacza to bardzo niski rozstęp, czyli wielkość dyspersji, wskazując na poprawny rozkład analizowanych danych w przestrzeni.

Na potrzeby diagnozy, o której mowa w ustawie o rewitalizacji wyodrębniono zatem 88 jednostek urbanistycznych⁵, pogrupowanych w 30 większych jednostek dla celów statystycznych. Średnia powierzchnia jednostki urbanistycznej wynosi 108 ha i średnio jest zamieszkała przez 1 835 osób⁶. Żadna z wyznaczonych jednostek nie przekracza ustawowego wskaźnika liczby mieszkańców dla obszaru rewitalizacji (nie więcej niż 30% ogółu mieszkańców).

Tak wyznaczone jednostki urbanistyczne, zostały przyjęte za jednostki odniesienia dla potrzeb niniejszej wielowskaźnikowej, kompleksowej analizy porównawczej zróżnicowania wewnątrzmijskiego. Po przyjęciu przez Radę Miejską w Bielsku-Białej uchwały o wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, stanowić będą kanwę dla systemu gromadzenia i przetwarzania danych na potrzeby opracowania i monitorowania Gminnego Programu Rewitalizacji.

I.3. Zakres i źródła pozyskanych danych

Zestaw danych poddanych analizie określony został w opracowaniu „Wyznaczenie granic jednostek urbanistycznych miasta Bielsko-Biała w związku z opracowaniem Gminnego Programu Rewitalizacji. Etap II. Wskazanie zestawu danych statystycznych niezbędnych do opracowania diagnoz służących do opracowania dokumentów strategicznych w zakresie rewitalizacji”⁷.

Opracowanie wykonane zostało w dwóch zakresach: statystycznym i przestrzennym. Dane, których nie sposób odnieść do przestrzeni lub z przyczyn formalno-prawnych nie mogły być geolokalizowane zostały przetworzone i poddane analizie statystycznej. Drugi typ danych objął dane powiązane z przestrzenią lub opisujące tę przestrzeń, które po przetworzeniu zostały odniesione do przyjętej jednostki referencyjnej.

Zebrane dane podzielono na grupy tematyczne odpowiadające analizowanym zagadnieniom: społecznym, gospodarczym, środowiskowym, przestrzenno-funkcjonalnym i technicznym.

Po przeanalizowaniu zgromadzonych danych skonstruowano na ich bazie 142 kartogramy (Załącznik nr 1), które posłużyły do wykonania wielokryterialnej analizy mającej na celu wskazanie obszaru koncentracji negatywnych zjawisk kryzysowych.

W każdej z grup tematycznych wskazano wskaźniki, w oparciu o które wyznaczono obszar koncentracji negatywnych zjawisk kryzysowych. Informacje, które nie mogły zostać wykorzystane przy wykonaniu analizy wielokryterialnej, a niosące istotne dla oceny sytuacji w obszarze opracowania, przedstawiono w tekście raportu lub na dodatkowych opracowaniach kartograficznych. Uzupełniają one obraz sytuacji w obszarze objętym analizą.

Wykorzystane w opracowaniu materiały pozyskane zostały od szeregu jednostek organizacyjnych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej oraz instytucji zewnętrznych takich jak: Główny Urząd Statystyczny, Urząd Skarbowy,

ludności miasta. Parametry te mają wskazać miarę dyspersji zbioru, albo inaczej - poprawność rozkładu przestrzennego analizowanej zbiorowości. Im wartości są mniejsze i bardziej do siebie zbliżone, zwłaszcza jeśli chodzi o liczbę ludności, tym lepsze dopasowanie.

⁵ Wyznaczenie granic jednostek urbanistycznych miasta Bielsko-Biała w związku z opracowaniem Gminnego Programu Rewitalizacji. Etap I. Wykonanie analiz danych, ich digitalizacji oraz wyznaczenie granic jednostek urbanistycznych miasta, Instytut Ekonomiki Przestrzeni, Kraków 2019.

⁶ Uzyskany podział nawiązuje do koncepcji jednostki sąsiedzkiej Clarence'a Perry, który przyjął, że będzie ona miała około 65 ha i zamieszkała będzie przez populację liczącą nie więcej niż 9 000 mieszkańców.

⁷ Wyznaczenie granic jednostek urbanistycznych miasta Bielsko-Biała w związku z opracowaniem Gminnego Programu Rewitalizacji. Etap II. Wskazanie zestawu danych statystycznych niezbędnych do opracowania diagnoz służących do opracowania dokumentów strategicznych w zakresie rewitalizacji, Instytut Ekonomiki Przestrzeni, Kraków 2019.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Powiatowy Urząd Pracy, Komenda Miejska Policji, Centralna Komisja Egzaminacyjna, Państwowa Komisja Wyborcza, Główny Inspektorat Ochrony Środowiska.

Ponadto skorzystano z informacji zgromadzonych w ramach procesu subiektywnego mapowania problemów przeprowadzonego z udziałem mieszkańców miasta (9 spotkań) oraz dwóch badań jakościowych: badania opinii i potrzeb mieszkańców Bielska-Białej oraz ankiety dotyczącej subiektywnego odczuwania bezpieczeństwa w Bielsku-Białej.

I.4. Etapy identyfikacji obszarów zdegradowanych

Proces delimitacji obszarów zdegradowanych bazuje na zgromadzonych danych. W ramach opracowanego raportu przyjęto założenie, że tam gdzie było to możliwe wykonane zostaną zestawienia przedstawiające dany czynnik/zjawisko w przyjętej jednostce referencyjnej. W przypadku braku danych dla wszystkich obszarów, zgromadzone dane nie były wykorzystywane do oceny, a jedynie do zasygnalizowania pewnych problemów, zjawisk. W przypadku, gdy pozyskane dane po przetworzeniu dawały niepoprawny obraz sytuacji, rezygnowano z ich użycia.

Identyfikacja obszarów zdegradowanych, w zakresie przyjętych do analizy danych, objęła siedem, niżej opisanych etapów:

Weryfikacja i ocena danych wejściowych

Ogólne wymagania techniczne w odniesieniu do pozyskanych danych zdefiniowane zostały przez następujące cechy:

- 1) jednoznaczność co do położenia w przestrzeni geograficznej (informacje musiały zawierać się w granicach opracowania, a w przypadku analiz związanych z dostępem do obiektów publicznych pozyskano również informacje o najbliższym położonym obiekcie w sąsiedztwie analizowanego obszaru),
- 2) jednorodność (pomiar zjawiska w identycznej skali pomiarowej dla całego zbioru danych),
- 3) kompletność (występowanie danych pomiarowych dla całego obszaru opracowania),
- 4) dokładność (wykonanie pomiaru z identyczną precyzją),
- 5) aktualność (przyjęto założenie, że poszczególne wskaźniki muszą bazować na danych opisujących sytuację bieżącą lub dynamikę zmian).

W przypadku wykonanej analizy oznaczało to zebranie danych dla obszaru przy zachowaniu pełnego pokrycia danymi dla całego zbioru (odrzucono dane fragmentaryczne, uniemożliwiające porównanie poszczególnych obszarów). Zebrane dane charakteryzujące sytuację ogólną w mieście odnoszą się w większości do okresu 2013-2018, aktualność danych geokodowanych to w większości rok 2018 oraz dla pewnej części 2019 r.

Konwersja danych wejściowych

Pozyskane dane zostały przetworzone i przekonwertowane do jednego układu odniesienia (PUWG 1992 – EPSG 2180). Następnie zestawione zostały w tabelach i powiązane z jednostkami referencyjnymi. Część danych ze względu na analogowy charakter zdigitalizowano.

Przeprowadzenie analiz tematycznych w zakresie ustalonych obszarów problemowych

Po uporządkowaniu danych wykonano analizy jakościowe i ilościowe. Z wymienionej przez K. R. Mazurskiego grupy metod jakościowych wykorzystano⁸:

- metodę opisową, połączoną z metodą kartograficzną;

⁸ K. R. Mazurski, *Ekonomiczne aspekty regionalistyki. Zarys problematyki*, Oficyna wydawnicza Sudety, Wrocław 2000, s. 30

- metodę odsiewu dla wyeliminowania tej części przestrzeni, która nie spełniała zadanych kryteriów;
- metodę kolejnych eliminacji i przybliżeń, w poszukiwaniu przestrzeni najbardziej odpowiadającej założonej charakterystyce;
- metodę analizy fotogrametrycznej (zdjęć lotniczych) dla oceny ilości i wzajemnego położenia obiektów w terenie;
- metodę analizy historycznej w poszukiwaniu uwarunkowań dotychczasowego rozwoju i występujących tendencji.

Spośród metod ilościowych zastosowano natomiast:

- metody wskaźnikowe, w tym:
 - badanie układów sieciowych - w celu określenia wskaźników natężenia zjawisk w odniesieniu do liczby mieszkańców, powierzchni,
 - badanie układów punktowych (węzłowych), zmierzające do agregacji jednostek elementarnych, rozkładu statystycznego i modelowanie rozkładu przestrzennego zjawiska;
- metody statystyczne - szeregi statystyczne, rozkład zmiennych;
- analizę skupień - w celu powiązania ze sobą różnych czynników i uzyskania syntetycznego wskaźnika prezentującego nasilenie negatywnych zjawisk;
- wielowskaźnikową analizę porównawczą.

Otrzymane wyniki oceniono pod względem poprawności zgromadzonych informacji (weryfikacja ewentualnych odchyżeń). Następnie zweryfikowano lokalizację występowania zjawisk względem elementów zagospodarowania bezpośrednio związanych z prowadzoną analizą.

Wizualizacja uzyskanych wyników cząstkowych

Uzyskane w trakcie prac wyniki zostały opracowane w formie tabel i wykresów oraz zwizualizowane w formie kartogramów. Przedziały klasowe wyznaczono na podstawie obserwacji rozkładu znormalizowanego w oparciu o wartości referencyjne dla całej gminy. Pod legendą umieszczono wartość dla całego analizowanego obszaru lub wielkość zjawiska odnotowaną w danym roku.

Opracowanie zestawień i wskaźników koncentracji zjawisk kryzysowych

Po opracowaniu zestawień i zwizualizowaniu wskaźników cząstkowych wykonano serię kartogramów prezentujących zależność między koncentracją różnych zjawisk kryzysowych a gęstością zaludnienia oraz, w drugim etapie, badających korelacje między występowaniem zjawisk społecznych i pozostałych analizowanych zjawisk wskazanych w ustawie o rewitalizacji.

W efekcie zidentyfikowano tereny, dla których wskazane jest wyznaczenie obszaru zdegradowanego, a następnie, w zależności od przyjętych priorytetów rozwojowych i znaczenia poszczególnych obszarów miasta dla rozwoju lokalnego, również obszaru rewitalizacji.

II. Analiza koncentracji negatywnych zjawisk społecznych

Zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy o rewitalizacji, w ramach diagnozy służącej wyznaczeniu obszaru zdegradowanego należy dokonać analizy negatywnych zjawisk społecznych, w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, wysokiej liczby mieszkańców będących osobami ze szczególnymi potrzebami, o których mowa w ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym (Dz.U. 2020. 1062 tekst jednolity).

Zakres niniejszej diagnozy poszerzono, w stosunku do katalogu ustawowego, o analizę sytuacji demograficznej w mieście, kondycji zdrowotnej jego mieszkańców, a także innych niż przestępczość czynników mających wpływ na poczucie bezpieczeństwa użytkowników miasta.

Znaczenie trendów demograficznych dla polityk publicznych wynika z faktu, iż oddziałują one na niemal wszystkie sfery życia – wpływają na kształt struktury gospodarki, wymuszają przeobrażenia na rynku pracy oraz zmianę profilu usług publicznych.

Stan zdrowia ludności również w istotny sposób determinuje kierunki interwencji publicznych. Kondycja zdrowotna ma istotny wpływ na funkcjonowanie w różnych sferach życia. Może ograniczać lub uniemożliwiać aktywność zawodową, a w konsekwencji powodować trudności finansowe i ubóstwo. Problemy zdrowotne mogą również zaburzać aktywność społeczną i negatywnie wpływać na poziom uczestnictwa w życiu publicznym. Część ograniczeń można wyeliminować stosując rozwiązania służące zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami. Wszystkie te aspekty należy uwzględnić w planowaniu i realizacji procesu rewitalizacji.

Poszerzenie diagnozy o dodatkowe wskaźniki, których zadaniem było pokazanie dysfunkcji w rodzinach, umożliwiło uzyskanie pełniejszego obrazu, zarówno w kwestii poczucia bezpieczeństwa mieszkańców, jak i zależności z innymi analizowanymi obligatoryjnie zjawiskami.

Z uwagi na brak wiarygodnych danych (obiektywnych i weryfikowalnych mierników) dotyczących uczestnictwa w życiu kulturalnym na poziomie przyjętych jednostek referencyjnych, na tym etapie odstąpiono od analizy tego zjawiska. Sygnalnie w raporcie przytoczono wnioski wynikające z przeprowadzonego badania opinii publicznej oraz tematów zgłaszanych przez mieszkańców miasta. Kwestie te powinny być natomiast przedmiotem badań w ramach pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji, stanowią bowiem istotny kontekst dla planowania działań rewitalizacyjnych. Zakres tych badań oraz ich szczegółowość powinny zostać ustalone przy uwzględnieniu lokalnych uwarunkowań, rachunku koniecznych nakładów do oczekiwanych korzyści (spodziewanych rezultatów badania) oraz technicznej możliwości ich przeprowadzenia w zależności od sytuacji epidemiologicznej (Covid-19).

II.1. Sytuacja demograficzna

Wprowadzenie

Według danych GUS w 2018 r. Bielsko-Białą zamieszkiwało 171 259 osób (52,7% kobiet i 47,3% mężczyzn), w tym 161 488 osób zameldowanych na pobyt stały (53,3% kobiet i 46,7% mężczyzn). Z roku na rok liczba mieszkańców zmniejsza się, a według prognoz GUS w kolejnych latach ubytek ludności będzie postępował w szybszym tempie niż dotychczas (liczba mieszkańców prognozowana na lata 2030 i 2050 jest odpowiednio o 8,7 i 22,2% mniejsza niż w 2018 r.). Do depopulacji miasta w największym stopniu przyczyniają się procesy migracyjne. Przez wszystkie lata okresu 2013-2018 odpływ mieszkańców wyraźnie przekraczał liczbę nowych mieszkańców i decydował o ujemnym bilansie migracyjnym Bielska-Białej, który od 2016 r. kształtował się na poziomie od około -300 do około -400 osób rocznie. Za kierunek migracji w zdecydowanej mierze są odpowiedzialne procesy suburbanizacji. W ich efekcie miasto opuszczają całe, kilkuosobowe rodziny, tzn. rodzice w drugiej połowie wieku produkcyjnego mobilnego wraz z dziećmi, najczęściej w wieku do 9 lat. W konsekwencji,

za tego rodzaju migracjami uszczupleniu ulega baza podatkowa miasta, które traci bardzo ważną, przedsiębiorczą i charakteryzującą się względnie wysokim poziomem siły nabywczej grupę mieszkańców. Procesom tym towarzyszą także rosnące koszty obciążenia systemu komunikacyjnego (por. IV.3).

Jednocześnie z ubytkiem ludności na niekorzyść zmienia się również jej struktura wiekowa. W szybkim tempie rośnie odsetek osób w wieku poprodukcyjnym – w 2018 r. stanowiły one 24,9% ogółu mieszkańców zameldowanych na pobyt stały i czasowy, tj. o 3,7 p. p. więcej niż w 2013 r. Biorąc pod uwagę wyłącznie mieszkańców zameldowanych na pobyt stały, proporcje są jeszcze bardziej niekorzystne – w 2018 r. odsetek osób w wieku poprodukcyjnym wyniósł 27,3%. Zjawisko starzenia się populacji jest konsekwencją ujemnego (w Bielsku-Białej od 2013 r.) przyrostu naturalnego oraz wydłużania się przeciętnego trwania życia. Przyczyniają się do tego również ruchy migracyjne – wyjeżdżają głównie osoby w wieku produkcyjnym, dlatego przy ujemnym saldzie migracji rośnie udział osób starszych. W efekcie obserwujemy wzrost wskaźnika obciążenia demograficznego. W Bielsku-Białej w 2018 r. wyniósł on 73,2, przy czym na każde 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 30 osób w wieku przedprodukcyjnym (o 3 osoby więcej niż w 2013 r.) oraz 43 osoby w wieku poprodukcyjnym (wzrost o 9 osób w stosunku do 2013 r.). Podobnie jak w przypadku odsetka osób w wieku poprodukcyjnym, jeśli uwzględnimy tylko mieszkańców zameldowanych na pobyt stały, sytuacja jest jeszcze trudniejsza – wskaźnik obciążenia demograficznego w 2018 r. wynosi wówczas 77,68, przy czym na każde 100 osób w wieku produkcyjnym przypada 29 osób w wieku przedprodukcyjnym oraz aż 49 osób w wieku poprodukcyjnym. Wśród osób, które ukończyły 60. rok życia dominują osoby w wieku 70 lat i więcej – w 2018 r. stanowiły one 46,65% subpopulacji osób w wieku 60+. Widoczne są również dysproporcje w liczebności kobiet i mężczyzn, szczególnie powyżej 70. roku życia (w 2018 r. współczynnik feminizacji w grupie wiekowej 70+ i 85+ wynosił odpowiednio 142 i 254).

Analiza wskaźnikowa

W celu zdiagnozowania zróżnicowania sytuacji demograficznej na terenie Bielska-Białej przeanalizowano w układzie przyjętych jednostek referencyjnych następujące wskaźniki:

- 1) średni wiek mieszkańców,
- 2) średni wiek kobiet,
- 3) średni wiek mężczyzn,
- 4) odsetek osób w wieku niemobilnym,
- 5) odsetek kobiet w wieku niemobilnym,
- 6) odsetek mężczyzn w wieku niemobilnym,
- 7) liczba osób w wieku przedprodukcyjnym na 1000 mieszkańców,
- 8) liczba osób w wieku produkcyjnym na 1000 mieszkańców,
- 9) liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 1000 mieszkańców,
- 10) odsetek osób w wieku poprodukcyjnym,
- 11) odsetek kobiet w wieku poprodukcyjnym,
- 12) odsetek mężczyzn w wieku poprodukcyjnym,
- 13) współczynnik obciążenia demograficznego (liczony jako stosunek liczby osób w wieku nieprodukcyjnym do liczby osób w wieku produkcyjnym),
- 14) współczynnik obciążenia demograficznego (liczony jako stosunek liczby osób w wieku poprodukcyjnym do liczby osób w wieku produkcyjnym),
- 15) zmiana liczby ludności w latach 2011-2018.

Z tego szerokiego katalogu wybrano wskaźniki, które uznano za najpełniej obrazujące niekorzystne zjawiska demograficzne:

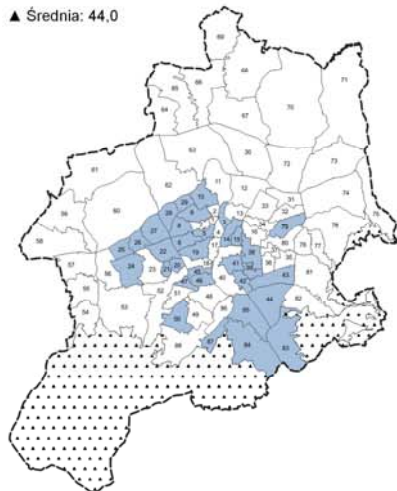
- 1) średni wiek mieszkańców (w latach),

- 2) udział osób w wieku niemobilnym (kobiet w wieku 45-59 lat, mężczyzn w wieku 45-64 lata) w populacji osób w wieku produkcyjnym (%),
- 3) liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 1000 mieszkańców,
- 4) współczynnik obciążenia demograficznego (liczony jako stosunek liczby osób w wieku poprodukcyjnym do liczby osób w wieku produkcyjnym),
- 5) zmiana liczby ludności w latach 2011-2018;

kontekstowo uwzględniając również wskaźnik gęstości zaludnienia (szerzej we wnioskach z analizy).

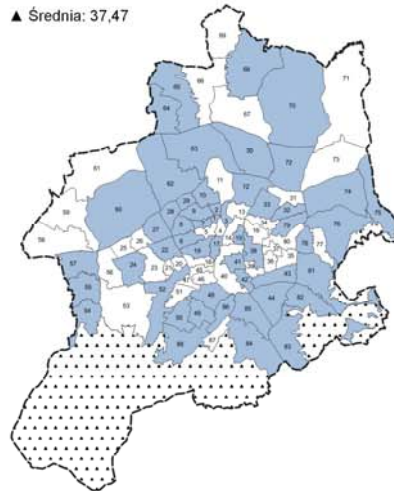
Na rysunkach poniżej przedstawiono koncentrację zjawisk w analizowanym zakresie. Mapy obrazujące rozkład wartości wszystkich wskaźników dla jednostek urbanistycznych zawiera Załącznik nr 1.

▲ Średnia: 44,0

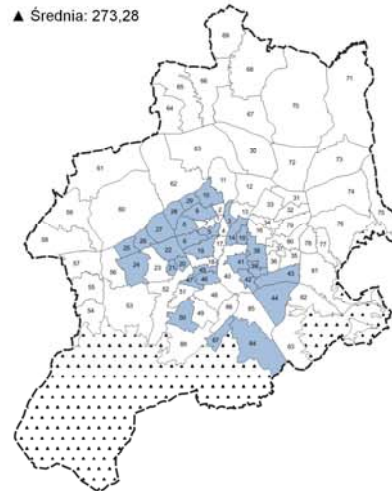
Rys. II.1.1. Średni wiek mieszkańców [w latach]

▲ Średnia: 37,47

Rys. II.1.2. Udział osób w wieku niemobilnym (kobiet w wieku 45-59 lat, mężczyzn w wieku 45-64 lata) w populacji osób w wieku produkcyjnym [%]

▲ Średnia: 273,28

Rys. II.1.3. Liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 1000 mieszkańców

3 granice i numer jednostki urbanistycznej
granice miasta
tereny leśne

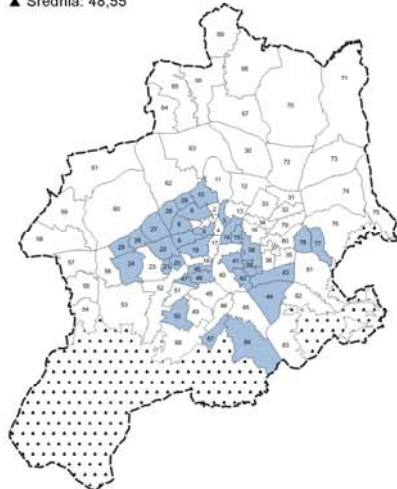
Jednostki urbanistyczne o wartości zjawiska:

▲ powyżej średniej dla miasta

▼ poniżej średniej dla miasta

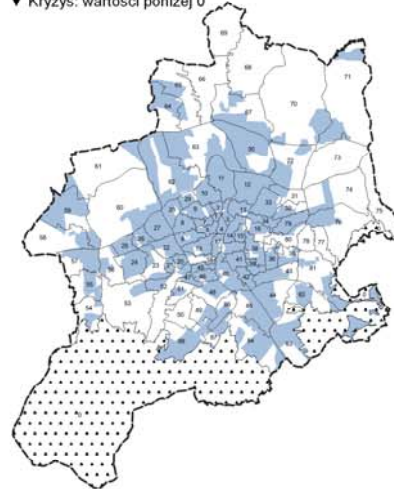
Prezentowane zestawienia dotyczą roku 2018 oraz zmian jaki zaszyły w latach 2011-2018 (rys. II.1.5)

▲ Średnia: 48,55

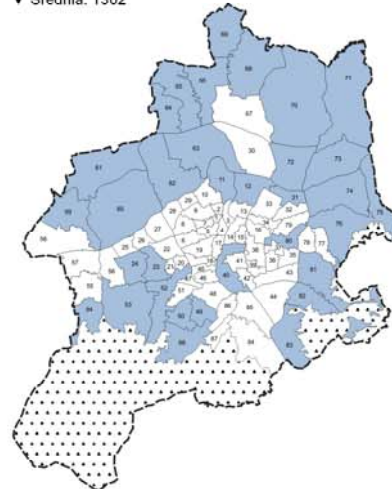
Rys. II.1.4. Współczynnik obciążenia demograficznego (stosunek liczby osób w wieku poprodukcyjnym do liczby osób w wieku produkcyjnym)

▼ Kryzys: wartości poniżej 0

Rys. II.1.5. Zmiana liczby ludności w latach 2011-2018

▼ Średnia: 1302

Rys. II.1.6. Gęstość zaludnienia [os/km²]

Źródło danych: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej oraz GUS

Opracowanie: dr Janusz Jeżak, Michał Donocik, Agnieszka Majkowska

Na 88 zamieszkałych jednostek referencyjnych, wartości wskaźnika wyższe od średniej dla miasta odnotowano:

- w zakresie średniego wieku mieszkańców – w 33 jednostkach (38%),
- odsetka osób w wieku niemobilnym w populacji osób w wieku produkcyjnym – w 52 jednostkach (59%),
- liczby osób w wieku poprodukcyjnym na 1000 mieszkańców – w 30 jednostkach (34%),
- współczynnika obciążenia demograficznego – w 32 jednostkach (36%).

Należy zaznaczyć, iż na potrzeby niniejszej diagnozy, której celem jest identyfikacja zjawisk kryzysowych, współczynnik obciążenia demograficznego liczony jest jako stosunek liczby osób w wieku poprodukcyjnym do liczby osób w wieku produkcyjnym. Współczynnik obciążenia demograficznego obliczany jako stosunek liczby osób w wieku nieprodukcyjnym do liczby osób w wieku produkcyjnym, uwzględnia bowiem także osoby w wieku przedprodukcyjnym. Możliwa jest więc wysoka wartość tego współczynnika spowodowana znacznym udziałem dzieci i młodzieży w ogóle populacji, co w kontekście obserwowanego procesu starzenia się społeczeństwa należałoby uznać za zjawisko pozytywne, a nie przejaw kryzysu. Taka sytuacja ma miejsce np. w jednostce nr 51 (część Kamienicy), w której odnotowano zarówno ponadprzeciętną wartość wskaźnika obciążenia demograficznego, liczonego jako stosunek liczby osób w wieku nieprodukcyjnym do liczby osób w wieku produkcyjnym, jak i jedną z najwyższych wartości wskaźnika liczby osób w wieku przedprodukcyjnym na 1000 mieszkańców (2. miejsce wśród wszystkich jednostek).

Wskaźniki: liczby osób w wieku poprodukcyjnym, średniego wieku mieszkańców oraz współczynnika obciążenia demograficznego wykazują bardzo silną korelację. We wszystkich jednostkach urbanistycznych, w których liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 1000 mieszkańców była większa niż średnia dla miasta, odnotowano również podwyższoną wartość średniego wieku mieszkańców oraz współczynnika obciążenia demograficznego. Jednocześnie tylko 2 jednostki z ponadprzeciętną wartością współczynnika obciążenia demograficznego i 3 jednostki z ponadprzeciętnym średnim wiekiem mieszkańców nie wykazywały kryzysu w zakresie pozostałych dwóch wskaźników.

Analiza przestrzenna wartości wskaźników obrazujących strukturę wiekową ludności wskazuje na koncentrację niekorzystnych zjawisk **w centralnej części miasta oraz w jego części południowej, wzdłuż rzeki Biała**. Za tereny w najtrudniejszej sytuacji pod względem struktury wieku mieszkańców uznano jednostki, w których stwierdzono wartości gorsze od średniej dla miasta w zakresie **liczby osób w wieku poprodukcyjnym na 1000 mieszkańców**. Przyjmując to założenie, obszar o największej koncentracji zjawisk świadczących o kryzysie demograficznym obejmuje 30 jednostek,

- tworzących w większości zwarty obszar, którego granice od północy wyznacza zachodnia część Dolnego Przedmieścia (10⁹), Osiedle Mieszka I (29), Osiedle Piastowskie (28), Osiedle Kopernika (27), Osiedle Wojska Polskiego (26), Osiedle Polskich Skrzydeł (25); obszar ten obejmuje następnie Aleksandrowice, szczególnie część wschodnią (22), ale także słabo zaludnioną (co należy uwzględnić oceniając skalę zjawiska) część zachodnią (24), Osiedle Beskidzkie (20 i 21), Osiedle Karpackie (45, 46, 47), północną i centralną część Bielska Południe (19), Osiedle Słoneczne (5 i 6), zachodnią i północną część Górnego Przedmieścia (8, 9) oraz wschodnią część Śródmieścia Bielsko (3), a w prawobrzeżnej części miasta – zachodnią część Osiedla Grunwaldzkiego (14, 15), zachodnią część Złotych Łanów (38 i 39) oraz większość Leszczyn (41, 42, 43, 44);
- na południu wyróżniają się trzy jednostki: część Mikuszowic Śląskich (84, 87) oraz (słabo zaludniony) fragment Kamienicy (50).

Wskaźnik udziału osób w wieku niemobilnym (kobiet w wieku 45-59 lat, mężczyzn w wieku 45-64 lata) w populacji osób w wieku produkcyjnym, aczkolwiek słabo różnicujący sytuację w poszczególnych jednostkach (blisko 60% wykazuje kryzys), potwierdza niekorzystne prognozy demograficzne – obecnie jeszcze aktywni

⁹ W nawiasach podano numery jednostek urbanistycznych.

zawodowo mieszkańcy w perspektywie najbliższych 15-20 lat zasilą grupę osób w wieku poprodukcyjnym (w 22 jednostkach o najwyższych wartościach wskaźnika odsetek ten wynosi ponad 40%).

Opracowując wskaźnik zmiany liczby ludności Bielska-Białej, jako punkt odniesienia przyjęto dane z ostatniego Narodowego Spisu Powszechnego przeprowadzonego w 2011 r. Stąd wskaźnik ten wyjątkowo nie jest pokazany w układzie jednostek urbanistycznych, lecz obwodów spisowych. Tereny z ubytkiem ludności obejmują znaczącą część miasta, a najtrudniejsza sytuacja występuje głównie w jego centrum, co pokrywa się z obszarem nasilenia problemu starzenia się społeczności.

Wnioski i rekomendacje

Nie ulega wątpliwości, iż zarówno już obserwowane, jak i prognozowane zmiany w liczbie i strukturze ludności (które, co trzeba podkreślić, dotyczą nie tylko Bielska-Białej, lecz mają wymiar globalny) stanowią kluczowy kontekst planowania polityk publicznych. Do najważniejszych, z punktu widzenia rozwoju lokalnego, konsekwencji starzenia demograficznego oraz depopulacji, można zaliczyć: wyludnianie się centrów miast i dekapitalizację substancji mieszkaniowej, włącznie z pojawianiem się pustostanów, ubożenie dochodów osobistych mieszkańców oraz dochodów miast przy jednoczesnej presji na wzrost wydatków publicznych na zapewnienie usług (głównie opiekuńczych i zdrowotnych) dla potrzeb rosnącej grupy osób starszych, a także konieczność utrzymania infrastruktury, często zbyt rozbudowanej w stosunku do malejącej liczby mieszkańców, oraz jej dostosowania do potrzeb zmieniającego się profilu użytkownika. Interwencja rewitalizacyjna, stanowiąca ważny element polityki rozwoju miasta, powinna uwzględniać wszystkie te aspekty.

Ze względu na silną korelację między wskaźnikami obrazującymi starzenie się społeczeństwa, przy delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji rekomenduje się wykorzystanie jednego wskaźnika: **liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 1000 mieszkańców**. Wskaźnik ten najlepiej identyfikuje koncentrację problemu – we wszystkich jednostkach o ponadprzeciętnej liczbie osób w wieku poprodukcyjnym, odnotowano również podwyższoną wartość średniego wieku mieszkańców oraz współczynnika obciążenia demograficznego.

Zgodnie z art. 10 ust. 1 ustawy o rewitalizacji podstawową przesłanką wyznaczenia obszaru rewitalizacji jest „szczególna koncentracja” negatywnych zjawisk. Z tego względu rekomenduje się włączenie do katalogu wskaźników stanowiących podstawę delimitacji obszaru zdegradowanego, a w szczególności obszaru rewitalizacji, **wskaźnika gęstości zaludnienia**. Na obszarze słabo zaludnionym trudno bowiem mówić o koncentracji problemów społecznych, kluczowych zarówno przy identyfikacji kryzysu, jak i przy planowaniu późniejszej interwencji. Za objęciem rewitalizacją (w pierwszej kolejności) jednostek o największej liczbie mieszkańców przemawia także logika procesu. Jak każda interwencja publiczna, musi on uwzględniać efektywność wydatkowania środków, a ta w znaczącym stopniu warunkowana jest potencjalnie możliwą do osiągnięcia skalą oddziaływania (naturalnie większą na obszarze gęściej zaludnionym).

Do oceny stopnia realizacji programu i osiągnięcia celów rewitalizacji w nim zawartych (art. 15 ust. 1 pkt 9 w związku z art. 22 ustawy o rewitalizacji), spośród wskaźników demograficznych najbardziej odpowiedni wydaje się być **wskaźnik zmiany liczby ludności** (jako bazowe można przyjąć dane za 2018 r. opracowane na potrzeby niniejszej diagnozy w podziale na jednostki urbanistyczne). Dobrze dobrana interwencja powinna zahamować odpływ mieszkańców z obszaru objętego rewitalizacją. Analiza struktury demograficznej obszaru rewitalizacji (na etapie diagnozy pogłębionej) będzie natomiast ważnym czynnikiem planowania skutecznej interwencji.

II.2. Ryzyko wykluczenia społecznego z powodu bezrobocia

Wprowadzenie

Rynek pracy w okresie 2013-2018 ewoluował w kierunku tzw. rynku pracownika – warunki rynkowe z punktu widzenia osób poszukujących pracy i zatrudnionych poprawiły się, a pracodawcy sygnalizowali coraz większe trudności z pozyskaniem lub utrzymaniem pracowników. Stopa bezrobocia rejestrowanego systematycznie spadała – w Bielsku-Białej od 2013 r., w regionie i w całym kraju – od 2014 r. W 2018 r. wartość wskaźnika dla miasta wyniosła 1,9%, w 2019 r. – 1,7% (tj. o 4,6 p. p. mniej niż w 2013 r.). Począwszy od 2014 r. Powiatowy Urząd Pracy w Bielsku-Białej odnotowywał nadwyżkę ofert pracy nad liczbą osób bezrobotnych.

Według danych GUS na 31.12.2018 r. w Bielsku-Białej zarejestrowanych było 2 058 bezrobotnych (tj. 1,2% wszystkich mieszkańców i 1,3% osób zameldowanych na pobyt stały). W sytuacji wzrostu zapotrzebowania na pracowników, w rejestrach pozostały głównie osoby będące w szczególnej sytuacji na rynku pracy – w 2018 r. stanowiły one blisko 80% wszystkich bezrobotnych Bielszczan. W tej grupie największy udział stanowili: długotrwale bezrobotni, osoby po 50. roku życia oraz osoby z niepełnosprawnościami (odpowiednio: 41,2%, 32,8% oraz 15,5% ogółu bezrobotnych w szczególnej sytuacji na rynku pracy).

W latach 2016-2018 zaobserwowano wzrost liczby bezrobotnych kobiet, zwłaszcza w wieku 18-24 oraz 25-34 lata. W Bielsku-Białej w 2018 r. stanowiły one odpowiednio 63% i 69% wszystkich zarejestrowanych (w tych grupach wiekowych). Wzrost liczby niepracujących kobiet, będących w wieku najczęściej związanym z posiadaniem małych dzieci, wskazuje na możliwe powiązanie tego zjawiska z wprowadzeniem rządowego programu *Rodzina 500 Plus*. Przemawia za tym także wzrost wskaźnika liczby osób bezrobotnych posiadających co najmniej jedno dziecko do 6. roku życia (w 2016 r. o 2,9 p. p. w stosunku rocznym), głównie kobiet (w 2015 r. stanowiły one 81% bezrobotnych z małym dzieckiem, w 2018 r. – 93%).

Nadal poważnym problemem pozostaje bierność zawodowa. Z wykonywanego przez GUS Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (dane dostępne tylko na poziomie regionalnym) wynika, iż w 2018 r. w województwie śląskim nie pracowało ani nie poszukiwało pracy 1,707 mln osób, tj. 47% osób w wieku 15 lat i więcej (odsetek ten utrzymywał się na poziomie 46-48% od 2008 r.). Aktywizacja części biernych zawodowo jest możliwa, ale wymaga ponadstandardowych działań, gdyż ze względu na brak aktualnych kwalifikacji, pobierane świadczenia lub stan zdrowia, osoby te często nie są zainteresowane podjęciem pracy.

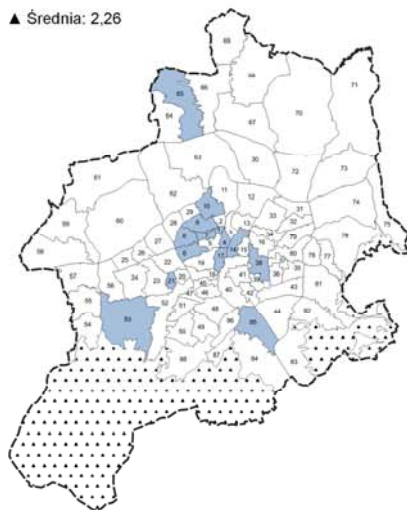
Analiza wskaźnikowa

Przeanalizowano następujące wskaźniki w zakresie bezrobocia rejestrowanego:

- 1) odsetek bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym,
- 2) liczba długotrwale bezrobotnych (powyżej 1 roku) na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym,
- 3) liczba bezrobotnych powyżej 50. roku życia na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym,
- 4) liczba bezrobotnych poniżej 25. roku życia na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym,
- 5) udział bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym i niższym w ogólnej liczbie bezrobotnych,
- 6) liczba osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu bezrobocia na 1000 mieszkańców.

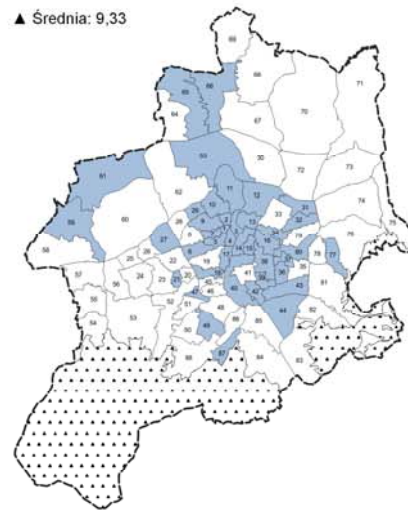
Na rysunkach poniżej przedstawiono koncentrację niekorzystnych zjawisk w analizowanym zakresie. Mapy obrazujące rozkład wartości wszystkich wskaźników dla jednostek urbanistycznych zawiera Załącznik nr 1.

▲ Średnia: 2,26

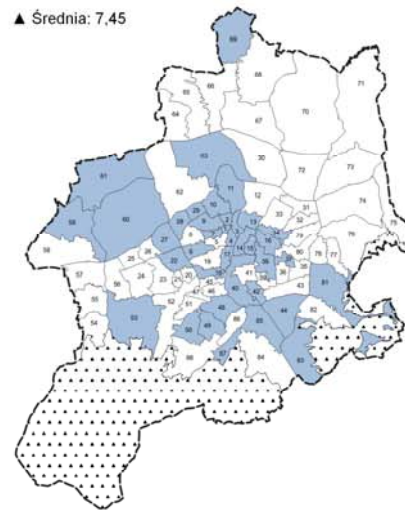
Rys. II.2.1. Odsetek bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym [%]

▲ Średnia: 9,33

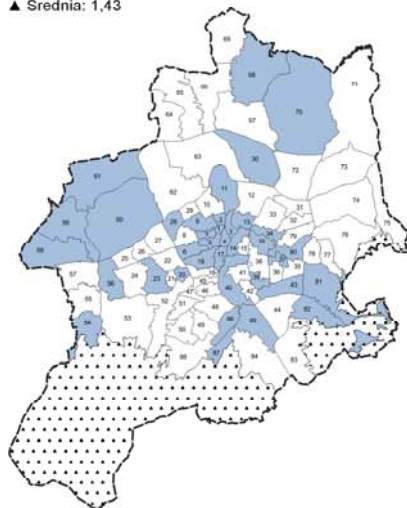
Rys. II.2.2. Liczba długotrwale bezrobotnych (powyżej 1 roku) na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym

▲ Średnia: 7,45

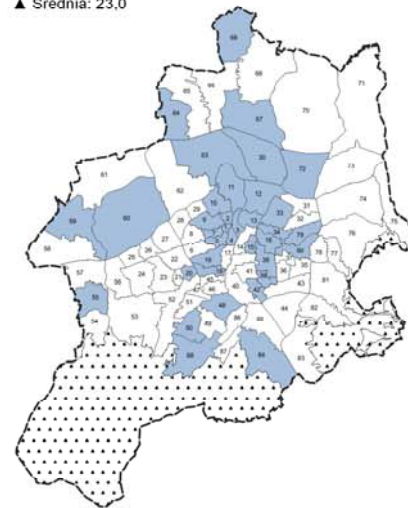
Rys. II.2.3. Liczba bezrobotnych powyżej 50. roku życia na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym

▲ Średnia: 1,43

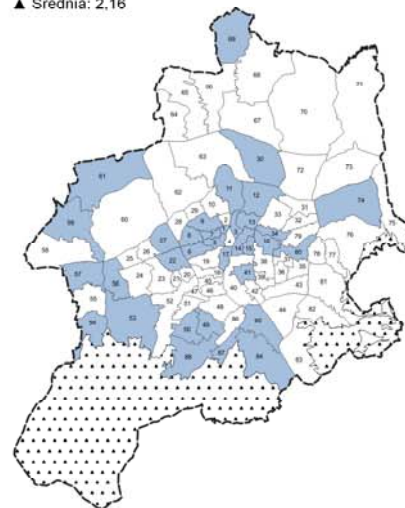
Rys. II.2.4. Liczba bezrobotnych poniżej 25. roku życia na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym

▲ Średnia: 23,0

Rys. II.2.5. Udział bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym i niższym w ogólnej liczbie bezrobotnych [%]

▲ Średnia: 2,16

Rys. II.2.6. Liczba osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu bezrobocia na 1000 mieszkańców

3 granice i numer jednostki urbanistycznej
granice miasta
tereny leśne

Jednostki urbanistyczne o wartości zjawiska:

▲ powyżej średniej dla miasta

▼ poniżej średniej dla miasta

Prezentowane zestawienia dotyczą roku 2018

Źródło danych: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Opracowanie: dr Janusz Jeżak, Michał Donocik, Agnieszka Majkowska

INSTYTUT EKONOMIKI PRZESTRZENI
Odkrywamy wartość przestrzeni

Na 88 zamieszkałych jednostek referencyjnych, wartości wskaźników gorsze od średniej dla miasta odnotowano:

- w zakresie odsetka bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym – w 14 jednostkach (16%),
- liczby długotrwale bezrobotnych na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym – w 41 jednostkach (47%),
- liczby bezrobotnych powyżej 50. roku życia na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym – w 38 jednostkach (43%),
- liczby bezrobotnych poniżej 25. roku życia na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym – w 37 jednostkach (42%),
- udziału bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym i niższym w ogólnej liczbie bezrobotnych – w 36 jednostkach (41%),
- liczby osób korzystających z pomocy na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu bezrobocia na 1000 mieszkańców – w 34 jednostkach (39%).

Analiza rozkładu wartości wskaźnika odsetka bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym (wartości powyżej średniej dla miasta tylko w 16% jednostek) potwierdza, iż przy bardzo niskiej stopie bezrobocia, wyzwaniem jest nie tyle samo obniżanie jego poziomu, lecz aktywizacja zawodowa osób będących w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy, do których należą m.in. długotrwale bezrobotni oraz bezrobotni powyżej 50. roku życia, a także pomoc w uzyskaniu lepszej jakości zatrudnienia, tak aby przeciwdziałać zjawisku tzw. *ubogich pracujących*.

Problemem jest zwłaszcza bezrobocie długotrwale, stanowiące istotny czynnik wykluczenia społecznego. W Bielsku-Białej w 2018 r. długotrwale bezrobotni stanowili największą grupę wśród bezrobotnych w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Długotrwale bezrobocie najczęściej powiązane było z wiekiem 50 lat i więcej – w 28 jednostkach (68%), w których wskaźnik długotrwałego bezrobocia był na poziomie wyższym niż średnia dla miasta, odnotowano również ponadprzeciętną liczbę bezrobotnych powyżej 50. roku życia; w przypadku wskaźnika liczby bezrobotnych poniżej 25. roku życia było to 25 jednostek (54%), a w przypadku wskaźnika liczby bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym i niższym – 21 jednostek (51%). Jednocześnie tylko w 6 jednostkach, w których odsetek długotrwale bezrobotnych był wyższy od średniej gminnej, nie odnotowano kryzysu w żadnym z analizowanych wskaźników bezrobocia ze względu na wiek lub wykształcenie.

Statystyka dotycząca liczby przekroczeń wartości wskaźników w stosunku do średniej dla miasta przedstawia się następująco:

- w 3 jednostkach odnotowano wartości gorsze od średniej dla wszystkich 6 wskaźników,
- w 10 jednostkach – dla 5 wskaźników,
- w 9 jednostkach – dla 4 wskaźników,
- w 14 jednostkach – dla 3 wskaźników,
- w 16 jednostkach – dla 2 wskaźników,
- w 22 jednostkach – dla 1 wskaźnika,
- w 14 jednostkach wartości wszystkich wskaźników dotyczących bezrobocia były poniżej średniej dla miasta.

Za tereny o największym nasileniu problemu bezrobocia uznano jednostki, w których stwierdzono wartości wyższe od średniej dla miasta dla wskaźników: **liczby długotrwale bezrobotnych na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym** oraz **liczby osób objętych pomocą społeczną z powodu bezrobocia na 1000 mieszkańców** (łącznie). Oba te wskaźniki wskazują na utrwalony charakter problemu, z ryzykiem dziedziczenia bezradności i uzależnienia od pomocy społecznej. Jednocześnie aktywizacja osób od lat niepracujących jest wyjątkowo trudnym wyzwaniem, wymagającym często ponadstandardowych rozwiązań, możliwych w ramach interwencji rewitalizacyjnej. Tak określone kryterium spełnia 20 jednostek,

- z których większość (13) stanowi **gęsto zaludniony obszar w centralnej części miasta**, obejmujący: Stare Miasto (1¹⁰), wschodnią część Śródmieścia Bielsko (3), wschodnią część Bielska Południe (17), Osiedle Słoneczne (5, 6), wschodnią część Górnego Przedmieścia (7, 9), Osiedle Kopernika (27), a w prawobrzeżnej części miasta – południową część Białej Wschód (13) i Białej Krakowskiej (34) oraz Osiedle Grunwaldzkie (14, 15, 16);
- rozszerzający się następnie na tereny zabudowy jednorodzinnej, handlowo-usługowej i/lub przemysłowej: od północy na wschodnią część Dolnego Przedmieścia (11) i północną część Białej Wschód (12); od wschodu na południowo-zachodnią część Lipnika (80).
- Pozostałe jednostki spełniające przyjęte kryterium koncentracji, to: w północno-zachodniej części miasta – część Wapienicy (59) i Starego Bielska (61), a na południu – niewielkie fragmenty Kamienicy (49) oraz Mikuszowic Śląskich (87). Poza jednostką 87 są to tereny o gęstości zaludnienia poniżej średniej dla miasta.

Tylko w 3 spośród wyżej wymienionych 20 jednostek nie odnotowano podwyższonego poziomu wskaźnika bezrobocia osób w wieku 50 lat i więcej, a w 4 – podwyższonego wskaźnika bezrobocia osób poniżej 25 roku życia. Dla wskaźnika bezrobotnych z najniższym wykształceniem wynik ten wyniósł 7 jednostek (bez kryzysu).

Wnioski i rekomendacje

Zjawisko bezrobocia jest obowiązkowym (wynikającym z ustawy) elementem podlegającym analizie przy wyznaczaniu obszaru zdegradowanego i rewitalizacji. Ze względu na znaczącą korelację między wskaźnikami, w procesie delimitacji rekomenduje się wykorzystanie dwóch wskaźników: **liczby długotrwale bezrobotnych na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym** oraz **liczby osób korzystających z pomocy na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu bezrobocia na 1000 mieszkańców** (łącznie). Za wyborem tych wskaźników przemawia fakt, iż wskazują one tereny z koncentracją osób, które ze względu na utrwalony stan pozostawania poza rynkiem pracy wymagają szczególnych działań aktywizacyjnych.

Wskaźniki **liczby bezrobotnych powyżej 50. i poniżej 25. roku życia na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym** oraz **udziału bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym i niższym w ogólnej liczbie bezrobotnych**, zaleca się wykorzystać na etapie pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji – stanowią one cenną informację dla zaplanowania skutecznej interwencji rewitalizacyjnej.

Do oceny stopnia realizacji programu i osiągnięcia celów rewitalizacji w nim zawartych, najbardziej odpowiednie wydaje się użycie **wskaźników rekomendowanych dla delimitacji obszaru**, ewentualnie (jeśli będzie to zasadne) uzupełnionych o dodatkowy wskaźnik, który w wyniku pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji okaże się najlepiej obrazujący jego specyfikę (profil bezrobotnych ze względu na wiek, wykształcenie itp.), wyznaczając tym samym główny kierunek interwencji w tym zakresie.

Obecnie nie jest możliwe dokładne oszacowanie wpływu, jaki epidemia Covid-19 będzie miała na rynek pracy. Negatywne skutki gospodarcze są jednak nieuniknione. Nie wiadomo tylko, czy będzie to jedynie chwilowa reakcja i rynek stosunkowo szybko odzyska równowagę, czy też jest to początek większego, długofalowego kryzysu. Okolicznością łagodzącą może być bardzo niski poziom bezrobocia w momencie rozpoczęcia kryzysu, należy jednak pamiętać, iż ryzyko spadku koniunktury, a w konsekwencji popytu na pracę, a następnie zwolnień i wzrostu bezrobocia, jest wysokie. Interwencja rewitalizacyjna musi uwzględniać wszystkie te aspekty i jeśli w momencie jej planowania sytuacja nie będzie jeszcze ustabilizowana, potrzebne będzie zastosowanie formuły umożliwiającej elastyczne reagowanie na aktualne potrzeby w tym zakresie.

¹⁰ W nawiasach podano numery jednostek urbanistycznych.

II.3. Ryzyko wykluczenia społecznego z powodu ubóstwa

Wprowadzenie

W latach 2013-2018 w Bielsku-Białej (podobnie jak w regionie i całym kraju) obserwowano spadek liczby osób objętych pomocą społeczną. W 2018 r. ze świadczeń w ramach pomocy społecznej korzystało 2 357 osób, a pomocą społeczną w postaci pracy socjalnej objętych było 2 541 rodzin (4 711 osób w tych rodzinach). Jednocześnie widoczne są zmiany w przyczynach udzielania pomocy.

Największe spadki spośród grup korzystających z pomocy społecznej odnotowano wśród rodzin z dziećmi – w ciągu 5 lat ich liczba w Bielsku-Białej zmniejszyła się o 13,6 p. p. (z 43,3% w 2013 r. do 29,7% w 2018 r.). Wciąż była to jednak najliczniejsza grupa spośród beneficjentów pomocy. Wśród rodzin z dziećmi wsparcia najczęściej potrzebowały rodziny niepełne (w 2018 r. 386 rodzin, tj. 51,1% wszystkich rodzin z dziećmi w systemie pomocy społecznej). W tym kontekście należy zwrócić uwagę na ponadprzeciętną w skali regionu i kraju wartość wskaźnika liczby rozwodów w Bielsku-Białej, pozostającą na podobnym poziomie w całym analizowanym okresie, tj. od 2013 r. (w 2018 r.: liczba zawartych małżeństw na 1000 ludności – 4,8, liczba orzeczonych rozwodów na 1000 ludności – 2,4; dla porównania: wskaźnik liczby rozwodów dla województwa – 1,8, dla kraju – 1,6).

Na przestrzeni ostatnich lat wyraźnie widoczny był spadek odsetka osób otrzymujących wsparcie z powodu bezrobocia (w 2018 r. było to 19% wszystkich beneficjentów systemu pomocy społecznej, tj. o 27 p. p. mniej niż w 2013 r.), co wiązać należy z ogólną sytuacją na rynku pracy (szerzej w części poświęconej bezrobociu). W latach 2013-2017 odnotowywano też stały spadek odsetka osób objętych pomocą z powodu ubóstwa (o 4 p. p.), jednak w 2018 r. wskaźnik ten wzrósł o 12 p. p. w stosunku do 2017 r. Zmiana ta wpisала się w ogólnopolskie zahamowanie tendencji spadkowej zasięgu ubóstwa ekonomicznego szacowanego przez GUS w oparciu o wydatki gospodarstw domowych.

W okresie 2013-2018 systematycznie wzrastał odsetek osób objętych wsparciem z tytułu długotrwałej lub ciężkiej choroby oraz niepełnosprawności (szerzej w części poświęconej zdrowiu). Zwiększyła się również liczba rodzin emerytów i rencistów korzystających z pomocy społecznej – w 2018 r. stanowili oni 23,8% wszystkich osób objętych wsparciem (w regionie 21,7%). Świadczy to o szybkim tempie zmian związanych ze starzeniem się społeczeństwa oraz potwierdza konieczność przesunięcia akcentu działań na osoby starsze.

Niepokojący jest wzrost udziału osób pobierających świadczenia w sposób długotrwały – w 2018 r. stanowili oni 52,9% wszystkich klientów pomocy społecznej. Oznacza to, iż mimo spadku liczby i udziału w populacji miasta osób korzystających z pomocy społecznej, w systemie pozostają osoby najgłębiej wykluczone i najbardziej oddalone od rynku pracy.

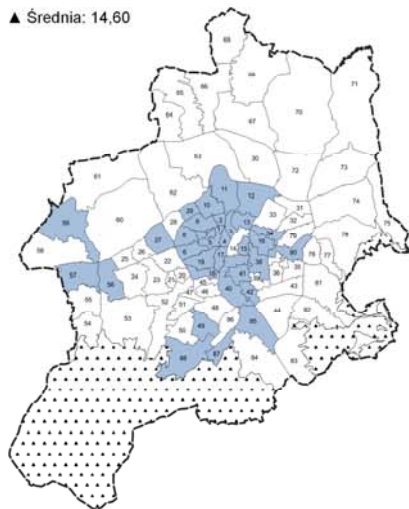
Analiza wskaźnikowa

W celu zdiagnozowania wewnątrzmijskiego zróżnicowania zjawiska ubóstwa przeanalizowano w układzie przyjętych jednostek referencyjnych następujące wskaźniki:

- 1) liczba osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej na 1000 mieszkańców (ogółem),
- 2) liczba osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców,
- 3) liczba dzieci korzystających z dożywiania na 1000 mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym,
- 4) siła nabywcza mieszkańców miasta.

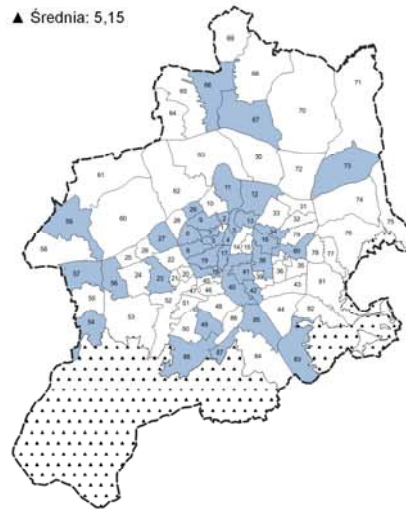
Na rysunkach poniżej przedstawiono koncentrację niekorzystnych zjawisk w analizowanym zakresie. Mapy obrazujące rozkład wartości wszystkich wskaźników dla jednostek urbanistycznych zawiera Załącznik nr 1.

▲ Średnia: 14,60

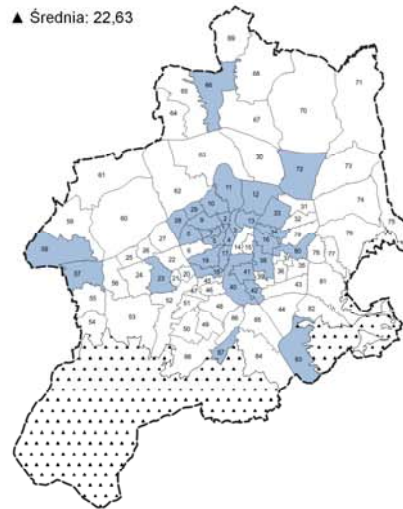
Rys. II.3.1. Liczba osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej na 1000 mieszkańców

▲ Średnia: 5,15

Rys. II.3.2. Liczba osób korzystających z pomocy na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców

▲ Średnia: 22,63

Rys. II.3.3. Liczba dzieci ogółem korzystających z dożywiania na 1000 mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym

3 granice i numer jednostki urbanistycznej
— granice miasta
... tereny leśne

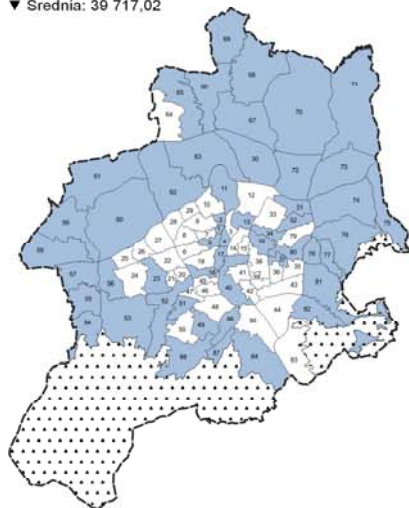
Jednostki urbanistyczne o wartości zjawiska:

▲ powyżej średniej dla miasta

▼ poniżej średniej dla miasta

Prezentowane zestawienia dotyczą roku 2018

▼ Średnia: 39 717,02

Rys. II.3.4. Siła nabywcza mieszkańców [PLN/os.]

Źródło danych: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Opracowanie: dr Janusz Jeżak, Michał Donocik, Agnieszka Majkowska

INSTYTUT EKONOMIKI PRZESTRZENI
Odkrywamy wartość przestrzeni

Spadek liczby osób korzystających z pomocy społecznej, podobnie jak spadek liczby bezrobotnych, nie oznacza poprawy sytuacji w jednakowym stopniu na terenie całego miasta. Aktualnym problemem pozostaje znaczne zróżnicowanie wewnętrzne problemów społecznych.

Na 88 zamieszkałych jednostek referencyjnych, wartości wskaźników gorsze od średniej dla miasta odnotowano:

- w zakresie liczby osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej na 1000 mieszkańców – w 33 jednostkach (38%),
- liczby osób korzystających z pomocy na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców – w 36 jednostkach (41%),
- liczby dzieci korzystających z dożywiania na 1000 mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym – w 32 jednostkach (36%),
- siły nabywczej mieszkańców miasta – w 51 jednostkach (58%).

Wskaźniki dotyczące osób korzystających z pomocy społecznej (ogółem i z powodu ubóstwa) wykazują silną korelację. Na 33 jednostki, w których odnotowano ponadprzeciętną liczbę osób objętych pomocą społeczną, w 30 stwierdzono również wyższą od średniej liczbę osób pobierających świadczenia z tytułu ubóstwa. Zła sytuacja materialna, niekoniecznie związana z bezrobociem (które w okresie 2013-2018 systematycznie spadało), ale np. z relatywnie niskimi dochodami (zjawisko *ubóstwa pracujących*), wciąż stanowi istotny problem społeczny. W tym kontekście należy zauważyć, iż postęp technologiczny, choć niewątpliwie niesie wiele korzyści dla funkcjonowania społeczeństwa, wiąże się też jednak z zagrożeniami, m.in. dla spójności społecznej, co wynika z różnego poziomu zdolności adaptacji do zachodzących zmian poszczególnych osób i grup społecznych.

Analiza wskaźnika siły nabywczej mieszkańców miasta potwierdza zróżnicowanie przestrzenne w poziomie dochodu rozporządzalnego na osobę¹¹. Różnica między jednostkami o najniższej i najwyższej sile nabywczej wyniosła w 2017 r. 15 633 zł/rok (średnio 1 303 zł/m-c). Jeśli jednak jednostkę o najniższej wartości wskaźnika porównać do jednostki drugiej w kolejności pod względem zamożności mieszkańców, różnica jest już znacząco mniejsza i wynosi 6 690 zł/rok (średnio 557 zł/m-c). Odnosząc się do średniej dla miasta: mieszkańcy 15 jednostek dysponowali dochodami niższymi od przeciętnej o mniej niż 1 000 zł rocznie, dochody mieszkańców kolejnych 20 jednostek były niższe od 1 000 do 2 000 zł, a dochody mieszkańców najuboższych 16 jednostek były niższe od średniej od 2 000 do 4 300 zł. Wśród jednostek o ponadprzeciętnej w skali miasta sile nabywczej: mieszkańcy 18 jednostek mieli do dyspozycji nie więcej niż 1 000 zł rocznie, a mieszkańcy kolejnych 18 jednostek – od 1 000 do 2 400 zł rocznie; tylko w 1 jednostce odnotowano różnicę znacząco odbiegającą od średniej (o 11 340 zł/rok). Interesująca jest analiza zależności między siłą nabywczą a korzystaniem z pomocy społecznej czy dożywiania – w 26 jednostkach o niższej od średniej sile nabywczej, nie odnotowano przekroczeń na żadnym z pozostałych wskaźników, a jednocześnie w 15 jednostkach, mimo ponadprzeciętnej siły nabywczej, wartości co najmniej 2 pozostałych wskaźników były gorsze od średniej. Korelacja między tymi wskaźnikami jest zatem niewielka. Może to świadczyć o braku w Bielsku-Białej typowych dla miast zachodnioeuropejskich gett biedy, a ubóstwo nie wynika z miejsca zamieszkania, a zespołu czynników indywidualnych.

Jednym ze wskaźników świadczących o sytuacji materialnej rodzin może być również liczba dzieci korzystających z dożywiania. Mimo spadku wartości wskaźnika w okresie 2013-2018 aż o 71,5% (w 2013 r. – 2 105 dzieci, w 2018 r. – 599), nadal są tereny, na których wartość wskaźnika jest przeszło dwukrotnie wyższa niż średnia dla miasta (16 jednostek), a wśród nich 2 jednostki przekraczają średnią czterokrotnie, a kolejne 2 – pięciokrotnie.

¹¹ W badaniu GfK *Purchasing Power Europe* siła nabywcza rozumiana jest jako dochód rozporządzalny na mieszkańca (po odjęciu podatków i darowizn na cele dobroczynne), który przeznaczany jest na pokrycie: wydatków na artykuły spożywcze, mieszkanie, usługi, energię, składki na prywatne plany emerytalne i ubezpieczenia oraz innych wydatków, takich jak wakacje, koszty przejazdów czy wydatki konsumpcyjne [za:] <https://www.gfk.com/pl/aktualnosci/press-release/sila-nabywcza-mieszkancow-polski-per-capita-wyniosla-w-2017-roku-6-710-euro-28-591-zl/> (dostęp 21.03.2020 r.)

Za tereny o największej koncentracji osób w trudnej sytuacji materialnej uznano jednostki, w których stwierdzono wartości gorsze od średniej dla miasta dla wskaźnika **liczby osób korzystających z pomocy na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców**. Spośród 36 jednostek spełniających to kryterium,

- większość (19) stanowi **gęsto zaludniony obszar w centralnej części miasta**, obejmujący: Śródmieście Bielsko (2, 3, 4)¹², Bielsko Południe (17, 18, 19), Osiedle Słoneczne (5, 6), Górne Przedmieście (7, 8, 9), Osiedle Kopernika (27), Osiedle Mieszka I (29), południową część Białej Wschód (13), południową część Białej Krakowskiej (34), wschodnią część Osiedla Grunwaldzkiego (16), północno-zachodnią część Złotych Łanów (38) oraz położoną na zachód od nich część Leszczyn (41, 42);
- rozszerzający się na słabiej zaludnione tereny zabudowy jednorodzinnej, handlowo-usługowej i/lub przemysłowej: w kierunku północnym na wschodnią część Dolnego Przedmieścia (11) i północną część Białej Wschód (12), od wschodu na fragment Lipnika (80), a od południa na część Leszczyn wzdłuż rzeki Biała (40).
- Na terenach bardziej oddalonych od centrum koncentracją problemu ubóstwa wyróżniają się: na południu – Mikuszowice Krakowskie (83), część Mikuszowic Śląskich (85, 87, 88) oraz fragment Kamienicy (49); a następnie w kierunku północnym: środkowa część Aleksandrowic (23) oraz część Wapienicy (54, 56, 57, 59), wschodnia część Komorowic Śląskich (66), południowa część Komorowic Krakowskich (67) i południowo-wschodnia część Hałcnowa (73).

Wśród wymienionych 36 jednostek znalazły się:

- wszystkie jednostki (13), w których odnotowano podwyższone poziomy dla każdego z 4 analizowanych wskaźników,
- 16 z 17 jednostek z ponadprzeciętnymi wartościami dla 3 wskaźników (jednostka, w której odnotowano wartości gorsze od średniej dla miasta dla wszystkich analizowanych wskaźników, poza wskaźnikiem liczby osób objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa, to Stare Miasto) oraz
- 7 z 10 jednostek z przekroczonymi wartościami dla 2 wskaźników.

Wnioski i rekomendacje

Zjawisko ubóstwa jest obowiązkowym (wynikającym z ustawy o rewitalizacji) elementem podlegającym analizie przy wyznaczaniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Dobrym wskaźnikiem dla diagnozy wewnątrzmięjskiego zróżnicowania tego problemu jest wskaźnik **liczby osób korzystających z pomocy na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców**.

Ze względu na znaczną korelację wskaźnika liczby korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa ze wskaźnikiem **liczby dzieci korzystających z dożywiania na 1000 mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym**, ten ostatni zaleca się wykorzystać dopiero na etapie pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji – stanowi on ważny kontekst przy planowaniu działań rewitalizacyjnych.

Do oceny stopnia realizacji programu i osiągnięcia celów rewitalizacji w nim zawartych, najbardziej odpowiedni (adekwatny oraz łatwo dostępny) będzie **wskaźnik rekomendowany dla delimitacji obszaru** (liczba osób korzystających z pomocy na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców). Co do wskaźnika siły nabywczej – zamożność mieszkańców zależy od tak wielu czynników, iż ocena skuteczności rewitalizacji według tego kryterium jest ryzykowna, szczególnie w kontekście spodziewanych, choć na obecnym etapie trudnych do oszacowania, konsekwencji epidemii koronawirusa dla gospodarki, rynku pracy i sytuacji materialnej gospodarstw domowych (zob. wnioski i rekomendacje w zakresie bezrobocia).

¹² W nawiasach podano numery jednostek urbanistycznych.

II.4. Zagrożenia bezpieczeństwa

Wprowadzenie

Zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy o rewitalizacji, jednym z negatywnych zjawisk społecznych podlegających analizie w ramach diagnozy służącej wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji jest przestępczość. Dla uzyskania pełniejszego obrazu, zarówno w kwestii poczucia bezpieczeństwa mieszkańców, jak i zależności z innymi analizowanymi zjawiskami (w szczególności w zakresie ubóstwa i edukacji) zdecydowano o rozszerzeniu diagnozy o dodatkowe wskaźniki, których zadaniem było pokazanie dysfunkcji w rodzinach, generujących często większe poczucie niepewności oraz wywołujących groźniejsze w skutkach konsekwencje niż zagrożenia zewnętrzne.

Za punkt wyjścia przyjęto analizę problemów alkoholowych. Na podstawie szacunków Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych przyjmuje się, że liczba osób uzależnionych od alkoholu stanowi około 2% populacji, liczba osób pijących szkodliwie to dalsze 5-7%, a liczba członków ich rodzin kolejne 8%. Przyjmując te założenia można stwierdzić, że problem alkoholowy może dotyczyć bezpośrednio bądź pośrednio nawet 17% populacji (w przypadku Bielska-Białej to około 29 tys. osób). Zgodnie z danymi Ośrodka Przeciwdziałania Problemom Alkoholowym w Bielsku-Białej rośnie liczba osób doprowadzanych do izby wytrzeźwień (w 2018 r. 2 872 osoby). O skali problemu mówią również dane gromadzone przez Gminną Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Bielsku-Białej (GKRPA), której zadaniem jest zmotywowanie osób uzależnionych do podjęcia terapii odwykowej bądź kierowanie wniosków do sądu o zobowiązanie do leczenia odwykowego. Przy ogólnym spadku liczby procedur prowadzonych przez GKRPA, liczba wszczynanych postępowań wynosi wciąż ponad 200 rocznie, a liczba procedur zakończonych z powodu utrzymania abstynencji jest niezadawalająca (w 2018 r. 23,8%).

Uzależnienia często związane są z życiową niezaradnością, w tym problemami natury opiekuńczo-wychowawczej czy brakiem umiejętności prowadzenia gospodarstwa domowego. Udział osób otrzymujących wsparcie z tytułu bezradności w latach 2013-2017 był względnie stały, wahał się od 22 do 26%. W 2018 r. nastąpił wzrost tego wskaźnika do 31%.

Poważną dysfunkcją rodziny, często związaną z współwystępowaniem problemów alkoholowych jest przemoc. Z danych ogólnopolskich publikowanych przez policję¹³ wynika, iż zdecydowana większość sprawców fizycznego bądź psychicznego znęcania się nad członkami rodziny działa pod wpływem alkoholu (w latach 2018-2019 odpowiednio 58,6 i 56,8%). Ze względu na to, że przemoc w rodzinie jest problemem bardzo wrażliwym, nie zawsze jest ona ujawniana, a rzeczywista skala zjawiska jest trudna do rozpoznania. Dane Zespołu Interdyscyplinarnego Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Bielsku-Białej wskazują na zmniejszającą się liczbę rozpoczynanych procedur Niebieskiej Karty – w 2018 r. wpłynęło 328 Niebieskich Kart dotyczących podejrzenia występowania przemocy domowej w 267 rodzinach, tj. o 47% mniej niż w 2013 r. Jednocześnie z przeprowadzonego w 2018 r. badania¹⁴ wynika, iż aż 14,2% Bielszczan obserwuje przemoc psychiczną lub fizyczną w swoim otoczeniu.

Przeanalizowano również dane na temat liczby zgłoszonych przestępstw w przeliczeniu na jednostkę powierzchni (ha). Uwzględniono blisko 3,9 tys. przestępstw, spośród 4,4 tys. przestępstw odnotowanych w 2019 r. Stwierdzono, iż Bielsko-Biała charakteryzowała się przeciętnym poziomem przestępczości ogółem mierzonej liczbą przestępstw w przeliczeniu na liczbę mieszkańców. Analizując poszczególne rodzaje przestępstw, odnotowano jednak względnie wysoki poziom przestępstw przeciwko rodzinie i opiece. Wskaźnik przestępczości tego rodzaju wyniósł w Bielsku-Białej w 2019 r. 2,6 przestępstwa na 1 tys. mieszkańców. Wynik ten, podobnie jak

¹³ <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html> (dostęp 2.02.2020 r.)

¹⁴ *Diagnoza problemów alkoholowych, używania substancji psychoaktywnych, uzależnień behawioralnych i przemocy w rodzinie wśród mieszkańców Bielska-Białej oraz postaw, opinii i zachowań wobec tych szkodliwych zjawisk społecznych w środowisku lokalnym*, Bielsko-Biała, grudzień 2018 r.

pozostałych wykorzystanych do porównań miast śląskich, tj. Rybnika (3,0) i Częstochowy (3,1), był wyższy od poziomu ogólnopolskiego wynoszącego 1,8. Pozostałe analizowane miasta odnotowały natomiast wyraźnie niższe od Bielska-Białej wartości. W przypadku Nowego Sącza był to wynik 22,2, Krosna – 0,7, zaś Jeleniej Góry – 0,5.

Diagnozę dopełniają wyniki badania ankietowego na temat poczucia bezpieczeństwa, przeprowadzonego w Bielsku-Białej w czerwcu 2020 r., szerzej omówione w części II.9 Opinie mieszkańców na temat zagadnień społecznych.

Analiza wskaźnikowa

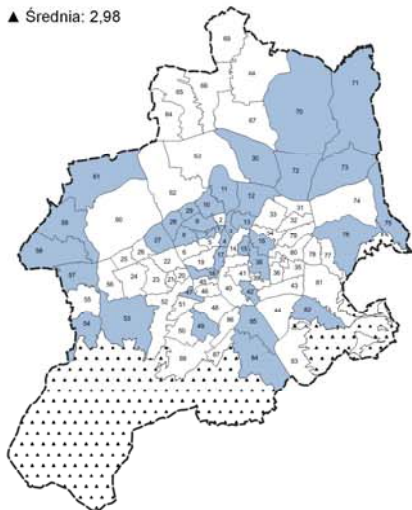
W celu zdiagnozowania wewnątrzmięjskiego zróżnicowania poziomu przestępczości oraz innych zjawisk mających wpływ na poczucie bezpieczeństwa mieszkańców, przeanalizowano w układzie przyjętych jednostek referencyjnych następujące wskaźniki:

- 1) liczba osób objętych działaniami Zespołu Interdyscyplinarnego Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na 1000 mieszkańców,
- 2) liczba osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu przemocy w rodzinie na 1000 mieszkańców
- 3) liczba osób doprowadzonych do wytrzeźwienia do Ośrodka Przeciwdziałania Problemów Alkoholowych na 1000 mieszkańców,
- 4) liczba osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu alkoholizmu na 1000 mieszkańców,
- 5) liczba osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego na 1000 mieszkańców,
- 6) liczba zgłoszonych przestępstw na ha.

Na rysunkach poniżej przedstawiono koncentrację niekorzystnych zjawisk w analizowanym zakresie. Mapy obrazujące rozkład wartości wszystkich wskaźników dla jednostek urbanistycznych zawiera Załącznik nr 1.

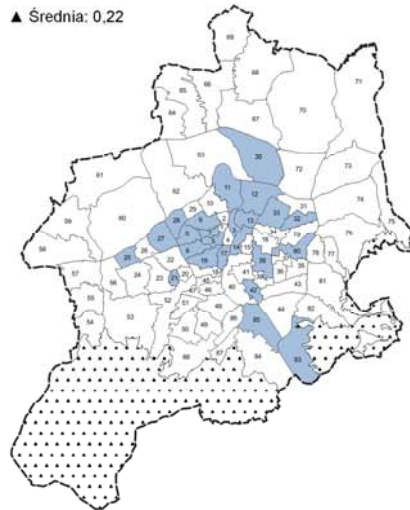
ZINTEGROWANA DIAGNOZA MIASTA BIELSKO-BIAŁA
Niekorzystne zjawiska w zakresie bezpieczeństwa

▲ Średnia: 2,98

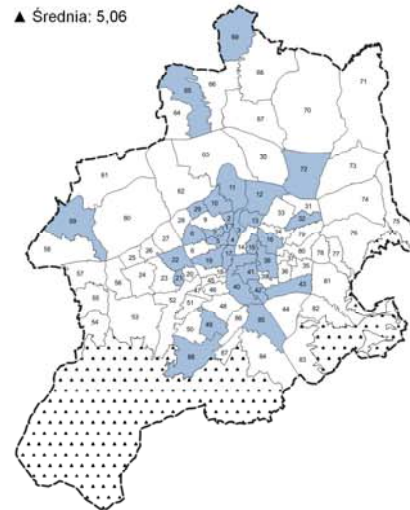
Rys. II.4.1. Liczba osób objętych działaniami Zespołu Interdyscyplinarnego Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na 1000 mieszkańców

▲ Średnia: 0,22

Rys. II.4.2. Liczba osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu przemocy w rodzinie na 1000 mieszkańców

▲ Średnia: 5,06

Rys. II.4.3. Liczba osób doprowadzonych do Ośrodka Przeciwdziałania Problemów Alkoholowych na 1000 mieszkańców

3 granice i numer jednostki urbanistycznej
granice miasta
tereny leśne

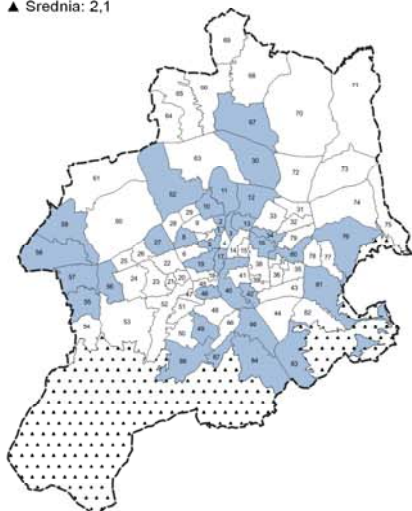
Jednostki urbanistyczne o wartości zjawiska:

▲ powyżej średniej dla miasta

▼ poniżej średniej dla miasta

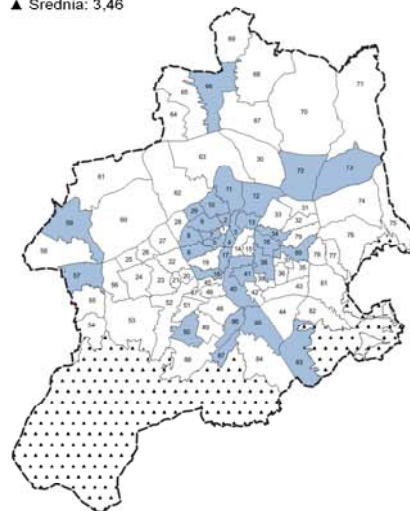
Prezentowane zestawienia dotyczą roku 2018

▲ Średnia: 2,1

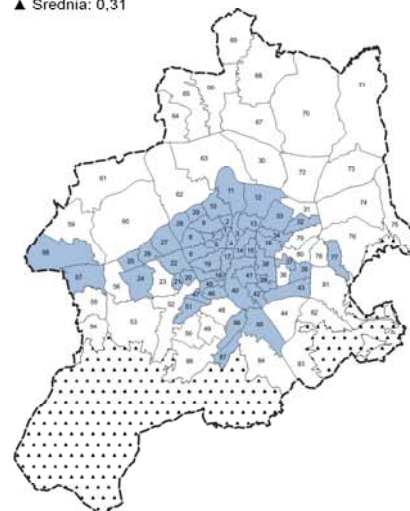
Rys. II.4.4. Liczba osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu alkoholizmu na 1000 mieszkańców

▲ Średnia: 3,46

Rys. II.4.5. Liczba osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu bezradności na 1000 mieszkańców

▲ Średnia: 0,31

Rys. II.4.6. Liczba zgłoszonych przestępstw na ha

Źródło danych: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Opracowanie: dr Janusz Jeżak, Michał Donocik, Agnieszka Majkowska

INSTYTUT EKONOMIKI PRZESTRZENI
Odkrywamy wartość przestrzeni

Na 88 zamieszkałych jednostek referencyjnych, wartości powyżej średniej dla miasta odnotowano:

- w zakresie liczby osób objętych działaniami Zespołu Interdyscyplinarnego Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na 1000 mieszkańców – w 37 jednostkach (42%),
- liczby osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu przemocy w rodzinie na 1000 mieszkańców – w 24 jednostkach (27%),
- liczby osób doprowadzonych do wytrzeźwienia do Ośrodka Przeciwdziałania Problemów Alkoholowych na 1000 mieszkańców – w 31 jednostkach (35%),
- liczby osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu alkoholizmu na 1000 mieszkańców – w 34 jednostkach (39%),
- liczby osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego na 1000 mieszkańców – w 31 jednostkach (35%),
- liczby zgłoszonych przestępstw na ha – w 49 jednostkach (56%).

Analiza wskaźników obrazujących różnego rodzaju dysfunkcje w rodzinach (pierwszych 5 z wyżej wymienionych), nie wykazała znaczących współzależności. Statystyka dotycząca liczby przekroczeń wartości poszczególnych wskaźników w stosunku do średniej dla miasta przedstawia się następująco:

- w 7 jednostkach odnotowano wartości gorsze od średniej dla wszystkich 5 wskaźników,
- w 7 jednostkach – dla 4 wskaźników,
- w 14 jednostkach – dla 3 wskaźników,
- w 14 jednostkach – dla 2 wskaźników,
- w 24 jednostkach – dla 1 wskaźnika,
- w 22 jednostkach wartości wszystkich wskaźników były poniżej średniej dla miasta.

Jak widać, na 66 jednostek, w których odnotowano ponadprzeciętną wartość dla co najmniej 1 z 5 analizowanych wskaźników, aż w 38 jednostkach (57,6%) przekroczenia te dotyczyły nie więcej niż 2 wskaźników. W tej sytuacji, **za tereny o największej koncentracji rodzin dysfunkcyjnych, uznano jednostki, w których odnotowano wartości wyższe od średniej dla miasta dla co najmniej 3 z 5 analizowanych wskaźników** (28 jednostek).

Z kolei wskaźnik liczby zgłoszonych przestępstw wykazywał zauważalną tendencję do koncentracji przestrzennej. W zaledwie 4 z wyznaczonych jednostek urbanistycznych odnotowano ponad 1/5 ogółu przestępstw. Są to jednostki nr: 3 (290 odnotowanych przestępstw, tj. 7,4% łącznej liczby analizowanych przestępstw), 11 (212; 5,4%), 13 (157; 4,0%) oraz 38 (127; 3,3%). Wskaźnik liczby przestępstw w przeliczeniu na jednostkę powierzchni dał obraz przedstawiający wyraźną koncentrację przestępczości w centralnej części miasta z maksymalną wartością wynoszącą 14,12 przestępstw na ha w jednostce nr 3. Bardzo wysokie wartości tego wskaźnika występowały również w bezpośrednim otoczeniu jednostki nr 3, tj. w jednostkach nr: 2, 1, 13 oraz 7.

Za tereny o największej koncentracji problemów w sferze bezpieczeństwa uznano jednostki, w których stwierdzono zarówno **koncentrację rodzin mających problemy z prawidłowym funkcjonowaniem** (w oparciu o omówione wcześniej kryterium), jak i wyższą od średniej dla miasta wartość wskaźnika **liczby zgłoszonych przestępstw**. Tak określone kryterium spełniają 22 jednostki, tworzące **zwarty obszar w centralnej części miasta oraz w jego części południowej, wzdłuż rzeki Biała**, obejmujący:

- Stare Miasto (1¹⁵), Śródmieście Bielsko (2, 3, 4), północną część Bielska Południe (17, 19), wschodnią część Osiedla Słonecznego (5), Górne Przedmieście (7, 8, 9), Osiedle Kopernika (27), Osiedle Mieszka I (29), Dolne Przedmieście (10, 11), Białą Wschód (12, 13), wschodnią część Osiedla Grunwaldzkiego (16), północno-zachodnią część Złotych Łanów (38), część Leszczyn (40, 42) oraz część Mikuszowic Śląskich (85). Z wyjątkiem jednostek 11 i 12 są to tereny o gęstości zaludnienia powyżej średniej dla miasta.

¹⁵ W nawiasach podano numery jednostek urbanistycznych.

- Poza tym zwartym obszarem przyjęte kryterium koncentracji spełnia również słabiej zaludniona jednostka 57 (część Wapienicy).

Wnioski i rekomendacje

Zjawisko przestępczości jest obowiązkowym (wynikającym z ustawy o rewitalizacji) elementem podlegającym analizie przy wyznaczaniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, zatem w diagnozie delimitacyjnej nie powinno zabraknąć wskaźnika **liczby zgłoszonych przestępstw na ha**.

Jednocześnie, w zakresie pozostałych zjawisk mających wpływ na poczucie bezpieczeństwa mieszkańców, na etapie delimitacji rekomenduje się wykorzystanie **wskaźnika syntetycznego**, zbudowanego w oparciu o liczbę przekroczeń średnich wartości dla miasta dla 5 wskaźników:

- 1) **liczby osób objętych działaniami Zespołu Interdyscyplinarnego Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na 1000 mieszkańców,**
- 2) **liczby osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu przemocy w rodzinie na 1000 mieszkańców,**
- 3) **liczby osób doprowadzonych do wytrzeźwienia do Ośrodka Przeciwdziałania Problemów Alkoholowych na 1000 mieszkańców,**
- 4) **liczby osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu alkoholizmu na 1000 mieszkańców oraz**
- 5) **liczby osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego na 1000 mieszkańców;**

przy założeniu, iż o sytuacji kryzysowej w zakresie funkcjonowania rodzin świadczą **ponadprzeciętne wartości dla co najmniej 3 z tych wskaźników**.

Za tereny o największym nasileniu problemów w sferze bezpieczeństwa rekomenduje się uznanie jednostek z **jednoczesną koncentracją problemu przestępczości oraz liczby rodzin z dysfunkcjami**.

Na etapie pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji zaleca się przeprowadzenie dodatkowych **badń jakościowych**, które pozwolą m.in. zlokalizować miejsca na obszarze rewitalizacji uznane za szczególnie niebezpieczne. Zaleca się również, na tyle, na ile będzie to możliwe, zbadanie problemu dysfunkcji w rodzinach na obszarze rewitalizacji (rodzaj problemu, przyczyny), tak aby móc lepiej zaplanować interwencję w tym zakresie. Badania te stanowiłyby dopełnienie i uszczegółowienie badania ankietowego na temat poczucia bezpieczeństwa, przeprowadzonego w Bielsku-Białej w czerwcu 2020 r. (por. II.9 Opinie mieszkańców na temat zagadnień społecznych). Z uwagi na charakter narzędzia i zasięg badania (całe miasto), dało ono ogólny obraz sytuacji w mieście, wymagający pogłębienia co do zasięgu i przyczyn poszczególnych zjawisk na obszarze rewitalizacji. Co istotne, zakres przyszłych badań oraz ich szczegółowość powinny zostać ustalone przy uwzględnieniu lokalnych uwarunkowań, rachunku koniecznych nakładów do oczekiwanych korzyści (spodziewanych rezultatów badania) oraz technicznej możliwości ich przeprowadzenia w zależności od sytuacji epidemiologicznej (Covid-19).

Do oceny stopnia realizacji programu i osiągnięcia celów rewitalizacji w nim zawartych można użyć **wskaźników rekomendowanych dla delimitacji obszaru**, chyba, że pogłębiona diagnoza obszaru rewitalizacji dostarczy dodatkowych danych, lepiej obrazujących jego specyfikę. Wówczas warto rozważyć opracowanie wskaźnika z wykorzystaniem badań jakościowych (np. ankiety badającej poczucie bezpieczeństwa w różnych wymiarach). W takim przypadku należy zadbać o uzyskanie danych wyjściowych – aby zapewnić porównywalność wyników badanie takie powinno zostać przeprowadzone już w ramach prac nad programem rewitalizacji, jako element pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji, a następnie powtarzane w cyklach określonych systemem oceny realizacji programu.

W kontekście epidemii koronawirusa – ciągle nie wiadomo, jak sytuacja będzie się rozwijać, trudno więc o jednoznaczne diagnozy w zakresie jej wpływu na indywidualne poczucie bezpieczeństwa. Jest jednak pewne, iż na skutek epidemii pogorszy się sytuacja finansowa części osób i choć obecnie nie sposób przewidzieć ani liczby tych, którzy stracą pracę, ani jak długo odczuwalne będą negatywne skutki gospodarcze epidemii, możliwe jest, iż osoby o słabszej kondycji psychicznej mogą przypłacić tę sytuację problemami w zakresie zdrowia psychicznego (m.in. w postaci uzależnień i/lub depresji). Epidemia Covid-19 stanowi zatem także potencjalne zagrożenie wzrostu liczby rodzin z różnego rodzaju dysfunkcjami, które mogą przełożyć się na ich zdolności do pełnienia funkcji opiekuńczo-wychowawczych.

II.5. Ryzyko wykluczenia społecznego z powodu stanu zdrowia

Wprowadzenie

Problemy zdrowotne, choć niewymienione wprost w ustawie o rewitalizacji, często współwystępują z pozostałymi zjawiskami stanowiącymi przesłankę wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Długotrwała choroba lub niepełnosprawność są czynnikami zwiększającymi ryzyko zagrożenia ubóstwem. Mogą również utrudniać aktywność społeczną, negatywnie wpływając na poziom uczestnictwa w życiu publicznym. Eliminowanie ograniczeń w dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami jest koniecznym elementem wszelkich polityk publicznych i działań podejmowanych na ich podstawie.

Wraz z dynamicznie postępującym starzeniem się społeczeństwa, zwiększa się znaczenie i skala problemów związanych ze zdrowiem publicznym. Obserwuje się także wzrost udziału korzystających z pomocy społecznej ze względu na zły stan zdrowia. W 2018 r. osoby objęte pomocą z tytułu długotrwałej lub ciężkiej choroby stanowiły 78% wszystkich osób objętych wsparciem (wzrost o 15 p. p. od 2013 r.), natomiast niepełnosprawność była powodem wsparcia w 60% (wzrost o 11 p. p. w stosunku do 2013).

Ostatnie dostępne dane diagnozujące problem niepełnosprawności w pełnym zakresie, tj. dotyczące zarówno osób z niepełnosprawnością prawną, jak i biologiczną, pochodzą z Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 r. Zgodnie z danymi spisowymi, w Bielsku-Białej w 2011 r. mieszkały 24 372 osoby z niepełnosprawnością (prawną i biologiczną), stanowiące 14% ludności. Aktualne dane (stan na 30.06.2019 r.) Miejskiego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności (dotyczące jednak wyłącznie niepełnosprawności prawnej) wskazują na 12 047 osób z niepełnosprawnościami, tj. 7% mieszkańców miasta. Wśród tych osób najliczniejszą grupę stanowią osoby powyżej 60. roku życia (6 498 osób, tj. 54% wszystkich niepełnosprawnych prawnie). Wśród osób w wieku 60 lat i więcej najwięcej jest też orzeczeń wydawanych z powodu posiadania dwóch lub trzech przyczyn niepełnosprawności (73% wszystkich orzeczeń wydawanych w tej grupie wiekowej). Najwięcej orzeczeń związanych jest z niepełnosprawnością ruchową (6 876 orzeczeń), co koresponduje z wnioskami z analizy w zakresie dostępności.

Analiza wskaźnikowa

W celu zidentyfikowania obszarów miasta z koncentracją mieszkańców wymagających lub mogących potrzebować wsparcia z powodu problemów zdrowotnych przeanalizowano następujące wskaźniki:

- 1) liczba osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu długotrwałej choroby na 1000 mieszkańców,
- 2) liczba osób korzystających z pomocy na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności na 1000 mieszkańców.

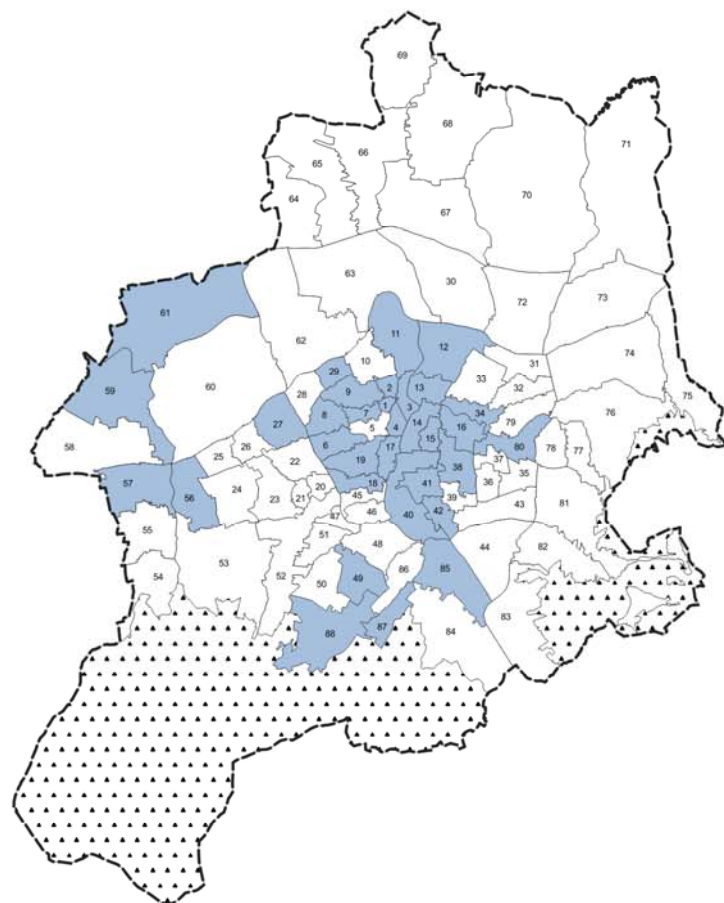
Na rysunkach poniżej przedstawiono koncentrację niekorzystnych zjawisk w analizowanym zakresie. Mapy obrazujące rozkład wartości wszystkich wskaźników dla jednostek urbanistycznych zawiera Załącznik nr 1.

ZINTEGROWANA DIAGNOZA MIASTA BIELSKO-BIAŁA

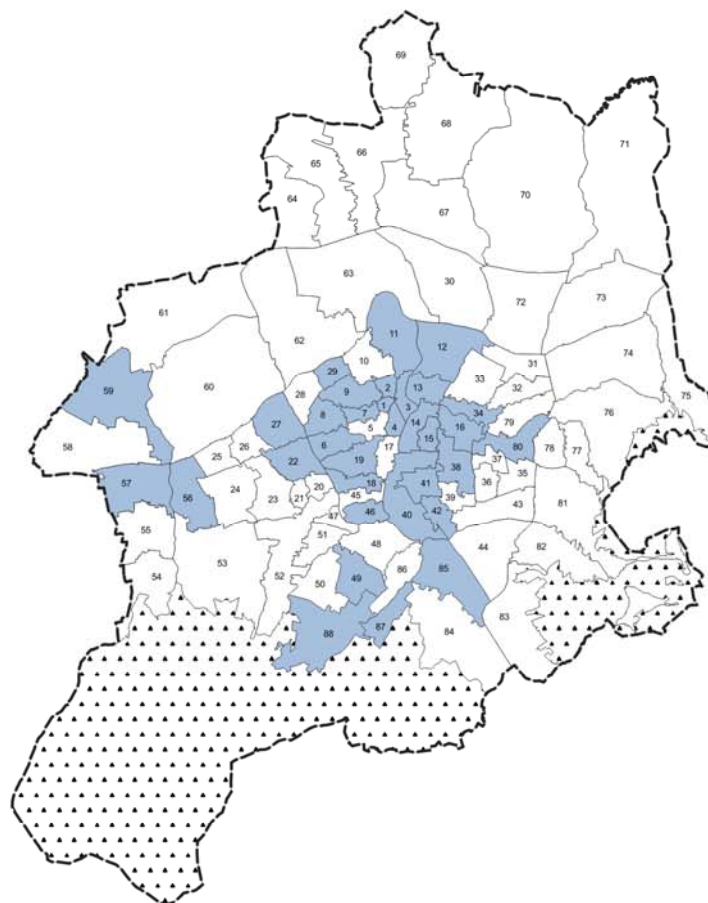
Niekorzystne zjawiska wynikające
ze złego stanu zdrowia mieszkańców

▲ Średnia: 8,78

▲ Średnia: 6,75

Rys. II.5.1. Liczba osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu długotrwałej choroby na 1000 mieszkańców

Rys. II.5.2. Liczba osób korzystających z pomocy na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności na 1000 mieszkańców

3 granice i numer jednostki urbanistycznej

granice miasta

tereny leśne

Jednostki urbanistyczne o wartości zjawiska:

▲ powyżej

▼ poniżej

średniej dla miasta

Prezentowane zestawienia dotyczą roku 2018

Źródło danych: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Opracowanie:
dr Janusz Jeżak,
Michał Donocik,
Agnieszka Majkowska

INSTYTUT EKONOMIKI PRZESTRZENI
Odkrywamy wartość przestrzeni

Na 88 zamieszkałych jednostek referencyjnych, wartości wskaźników gorsze od średniej dla miasta odnotowano:

- w zakresie liczby osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu długotrwałej choroby na 1000 mieszkańców – w 33 jednostkach (38%),
- liczby osób korzystających z pomocy na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności na 1000 mieszkańców – również w 33 jednostkach (38%).

Wskaźniki te wykazują silną korelację. Na 33 jednostki, w których odnotowano ponadprzeciętną liczbę osób objętych pomocą społeczną z tytułu długotrwałej choroby, w 31 stwierdzono również wyższą od średniej liczbę osób pobierających świadczenia z tytułu ubóstwa; odwrotna zależność również wynosi 31 do 2.

Za tereny o największym udziale osób wymagających lub mogących potrzebować wsparcia z powodu problemów zdrowotnych uznano jednostki, w których stwierdzono wartości wyższe od średniej dla miasta dla co najmniej jednego z analizowanych wskaźników, tj. **wskaźnika liczby osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu długotrwałej choroby na 1000 mieszkańców** lub **wskaźnika liczby osób korzystających z pomocy na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności na 1000 mieszkańców**. Tak określone kryterium spełnia 35 jednostek:

- zdecydowana ich większość stanowi **gęsto zaludniony obszar w centralnej części miasta**, obejmujący: Stare Miasto (1¹⁶), Śródmieście Bielsko (2, 3, 4), Bielsko Południe (17, 18, 19); część Osiedla Karpackiego (46), wschodnią część Aleksandrowic (22), Osiedle Kopernika (27), zachodnią część Osiedla Słonecznego (6), Górne Przedmieście (7, 8, 9), Osiedle Mieszka I (29), a w prawobrzeżnej części miasta – południową część Białej Wschód (13) i Białej Krakowskiej (34), Osiedle Grunwaldzkie (14, 15, 16), północno-zachodnią część Złotych Łanów (38) oraz część Leszczyn (jednostki 41 i 42, a także słabo zaludnioną jednostkę 40);
- który następnie rozszerza się: od północy na wschodnią część Dolnego Przedmieścia (11) i północną część Białej Wschód (12); od wschodu na południowo-zachodnią część Lipnika (80); od południa na część Mikuszowic Śląskich (85, 87, 88) oraz fragment Kamienicy (49). Poza jednostkami 85 i 87 są to tereny o gęstości zaludnienia poniżej średniej dla miasta;
- pozostałe jednostki spełniające przyjęte kryterium koncentracji to tereny w zachodniej części miasta: część Wapienicy (56, 57, 59) i Starego Bielska (61).

Kontekstowo przeanalizowano zależność między wiekiem a stanem zdrowia mieszkańców. Analiza potwierdza, iż osoby starsze częściej doświadczają niepełnosprawności – na 33 jednostki o wyższej od średniej dla miasta liczbie osób w wieku 60 lat i więcej¹⁷, w 29 (88%) stwierdzono również ponadprzeciętną liczbę osób z prawnie orzeczoną niepełnosprawnością¹⁸. Jednocześnie należy pamiętać, iż problem niepełnosprawności jest szerszy i nie można utożsamiać go wyłącznie z osobami starszymi – na 46 jednostek z ponadprzeciętną liczbą osób z niepełnosprawnością, 17 (37%) nie wykazywało koncentracji osób w wieku 60 lat i więcej.

Przeanalizowano również zależność między niepełnosprawnością a pobieraniem świadczeń społecznych z tego tytułu – na 46 jednostek o wyższym od średniej udziale osób z niepełnosprawnością, w 27 (59%) odnotowano również ponadprzeciętną liczbę osób objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności.

Wnioski i rekomendacje

Zarówno w diagnozie delimitacyjnej, jak i w systemie oceny stopnia realizacji programu i osiągnięcia celów rewitalizacji w nim zawartych, rekomenduje się wykorzystanie wskaźników: **liczba osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu długotrwałej choroby na 1000 mieszkańców** oraz **liczba osób korzystających z pomocy na podstawie ustawy o pomocy społecznej**

¹⁶ W nawiasach podano numery jednostek urbanistycznych.

¹⁷ Wskaźnik liczby osób w wieku 60 lat i więcej na 1000 mieszkańców – szerzej w pkt II.6

¹⁸ Wskaźnik liczby osób posiadających orzeczenie Miejskiego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności na 1000 mieszkańców – szerzej w pkt II.6

z powodu niepełnosprawności na 1000 mieszkańców, przy założeniu, iż do stwierdzenia koncentracji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym z powodu złego stanu zdrowia wystarczy **wartość powyżej średniej dla miasta dla jednego z tych wskaźników**.

W pogłębionej diagnozie obszaru rewitalizacji zaleca się przeprowadzenie dodatkowych **badan jakościowych**, których celem będzie próba ustalenia profilu grupy/ grup osób zmagających się z poważnymi problemami zdrowotnymi, tak aby móc odpowiednio zaplanować interwencję w tym zakresie (innego wsparcia potrzebować będą samotne osoby starsze, a innego rodziny sprawujące opiekę nad chorym/ niesamodzielnym członkiem rodziny). Zakres badań oraz ich szczegółowość powinny zostać ustalone przy uwzględnieniu lokalnych uwarunkowań, rachunku koniecznych nakładów do oczekiwanych korzyści (spodziewanych rezultatów badania) oraz technicznej możliwości ich przeprowadzenia w zależności od sytuacji epidemiologicznej (Covid-19).

Obecnie trudno oszacować wpływ epidemii Covid-19 dla zdrowia publicznego. Nie są jeszcze znane długofalowe skutki zakażenia. Jeśli sprawdzą się doniesienia¹⁹, iż wirus atakuje nie tylko płuca, ale również trwale uszkadza komórki mięśnia sercowego, pojawia się ryzyko zwiększenia się liczby osób cierpiących na choroby układu krążenia, które i tak od lat stanowią główną przyczynę zgonów. Będzie to miało swoje konsekwencje także w kontekście wyzwania, jakim jest profilaktyka chorób przewlekłych w celu wydłużenia aktywności zawodowej wobec starzenia się społeczeństwa. Należy również pamiętać o możliwym wpływie epidemii na zdrowie psychiczne, o czym wspomniano już w części poświęconej bezpieczeństwu.

II.6. Osoby ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności

Wprowadzenie

Zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy o rewitalizacji, jednym z negatywnych zjawisk społecznych podlegających analizie w ramach diagnozy służącej wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji jest liczba mieszkańców, będących osobami ze szczególnymi potrzebami, o których mowa w ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 1062) (dalej jako *ustawa o dostępności*).

Zgodnie z ustawą o dostępności osoba ze szczególnymi potrzebami to osoba, która ze względu na swoje cechy zewnętrzne lub wewnętrzne, albo ze względu na okoliczności, w których się znajduje, musi podjąć dodatkowe działania lub zastosować dodatkowe środki w celu przezwyciężenia bariery, aby uczestniczyć w różnych sferach życia na zasadzie równości z innymi osobami. Przez dostępność rozumie się natomiast *dostępność architektoniczną, cyfrową oraz informacyjno-komunikacyjną (...), będącą wynikiem uwzględnienia uniwersalnego projektowania albo zastosowania racjonalnego usprawnienia* (art. 2 pkt 2 i 3 ustawy o dostępności).

Bardziej precyzyjne definicje zawiera program rządowy *Dostępność Plus 2018-2025*²⁰ (dalej jako *Program*), zgodnie z którym *dostępność to właściwość środowiska (przestrzeni fizycznej, rzeczywistości cyfrowej, systemów informacyjno-komunikacyjnych, produktów, usług), która pozwala osobom z trudnościami funkcjonalnymi (fizycznymi, poznawczymi) na korzystanie z niego na zasadzie równości z innymi*. Katalog osób ze szczególnymi potrzebami wskazany w Programie jest bardzo szeroki i obejmuje:

- osoby poruszające się przy pomocy sprzętu wspomagającego (kul, balkoników, protez, wózków inwalidzkich itp.),
- osoby z uszkodzonym narządem słuchu lub wzroku,
- osoby z trudnościami manualnymi i poznawczymi (np. po udarze, cierpiący na chorobę Alzheimera),

¹⁹ <https://www.msn.com/pl-pl/wiadomosci/koronawirus/niepokoj/c4%85ce-wyniki-bada%c5%84-nt-koronawirusa-atakuje-nie-tylko-p%c5%82uca/ar-BB11TWGD?li=BB5MK7&ocid=SK216DHP> (dostęp 29.03.2020 r.), <https://portal.abczdrowie.pl/slaskie-szpitala-rozpoczynaja-badania-pacjentow-ktorzy-przeszli-covid-19-chca-ustalic-skale-powiklan> (dostęp 16.08.2020 r.)

²⁰ *Dostępność Plus 2018-2025*, Warszawa, lipiec 2018

- osoby starsze i osłabione chorobami, słabsze fizycznie, o ograniczonej sprawności,
- kobiety w ciąży,
- osoby z małymi dziećmi, w tym z wózkami dziecięcymi,
- osoby z ciężkim lub nieporęcznym bagażem.

Są to zatem wszystkie osoby o trwałym lub czasowym ograniczeniu w mobilności lub percepcji (nie tylko osoby starsze czy z niepełnosprawnościami). Ograniczenia takie, według autorów Programu, mogą dotyczyć nawet 30% społeczeństwa.

Analiza wskaźnikowa

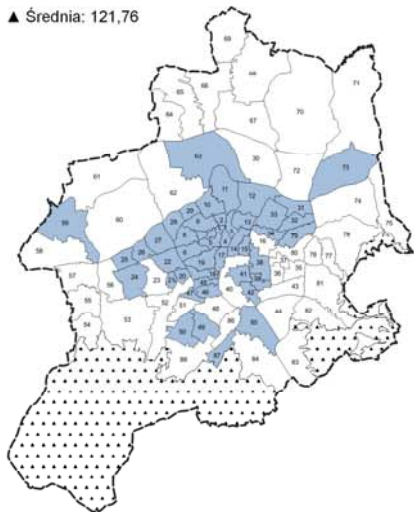
Katalog dostępnych, obiektywnych i weryfikowalnych mierników, pozwalających na zidentyfikowanie liczby osób ze szczególnymi potrzebami w szerokim rozumieniu ustawy o dostępności, jest ograniczony, zwłaszcza na poziomie wewnątrzgminnym. Próbę taką podjęto w oparciu o analizę następujących wskaźników:

- 1) liczba osób posiadających orzeczenie Miejskiego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności na 1000 mieszkańców
- 2) liczba osób z orzeczoną niepełnosprawnością ruchową na 1000 mieszkańców,
- 3) liczba osób w wieku 60 lat i więcej na 1000 mieszkańców,
- 4) liczba dzieci w wieku 3 lat i poniżej na 1000 mieszkańców.

Na rysunkach poniżej przedstawiono koncentrację osób ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności. Mapy obrazujące rozkład wartości wszystkich wskaźników dla jednostek urbanistycznych zawiera Załącznik nr 1.

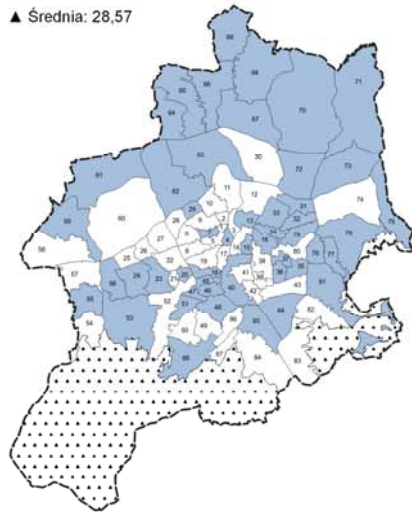
ZINTEGROWANA DIAGNOZA MIASTA BIELSKO-BIAŁA Koncentracja osób o szczególnych potrzebach w zakresie dostępności.

▲ Średnia: 121,76

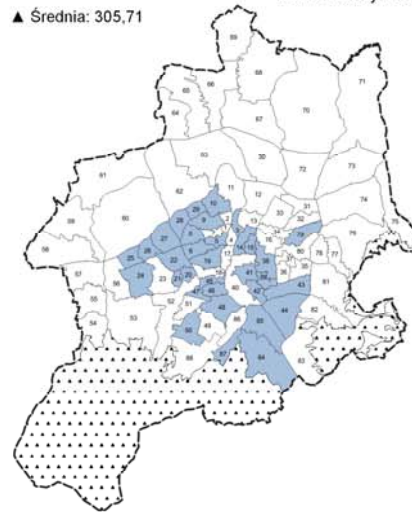
Rys. II.6.1. Liczba osób posiadających orzeczenie Miejskiego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności na 1000 mieszkańców

▲ Średnia: 28,57

Rys. II.6.2. Liczba dzieci do lat 3 na 1000 mieszkańców.

▲ Średnia: 305,71

Rys. II.6.3. Liczba osób w wieku 60 lat i więcej na 1000 mieszkańców.

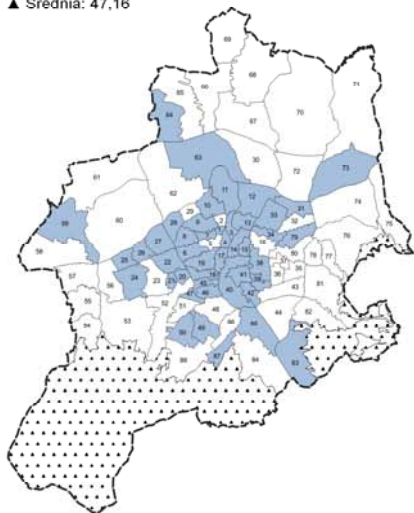
- 3 granice i numer jednostki urbanistycznej
- granice miasta
- tereny leśne

Jednostki urbanistyczne o wartości zjawiska:

- ▲ powyżej średniej dla miasta
- ▼ poniżej średniej dla miasta

Prezentowane zestawienia dotyczą roku 2018

▲ Średnia: 47,16

Rys. II.6.4. Liczba osób z orzeczoną niepełnosprawnością ruchową na 1000 mieszkańców

Źródło danych: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Opracowanie: dr Janusz Jeżak, Michał Donocik, Agnieszka Majkowska

INSTYTUT EKONOMIKI PRZESTRZENI
Odkrywamy wartość przestrzeni

Na 88 zamieszkałych jednostek referencyjnych, wartości powyżej średniej dla miasta odnotowano:

- w zakresie liczby osób posiadających orzeczenie Miejskiego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności na 1000 mieszkańców – w 46 jednostkach (52%),
- liczby osób z orzeczoną niepełnosprawnością ruchową na 1000 mieszkańców – w 45 jednostkach (51%),
- liczby osób w wieku 60 lat i więcej na 1000 mieszkańców – w 33 jednostkach (38%),
- liczby dzieci w wieku 3 lat i poniżej na 1000 mieszkańców – w 49 jednostkach (56%).

Trzy pierwsze z wymienionych wyżej wskaźników wykazują silną korelację. W grupie 46 jednostek, w których odnotowano ponadprzeciętną liczbę osób posiadających orzeczenie o niepełnosprawności, znalazły się również 42 (z 45) jednostek z wyższą średnią dla miasta liczbą osób z orzeczoną niepełnosprawnością ruchową oraz 29 (z 33) jednostek z wyższą średnią dla miasta liczbą osób w wieku 60 lat i więcej. Uznając, iż każdy rodzaj niepełnosprawności może być źródłem różnego rodzaju ograniczeń w poruszaniu się lub doświadczaniu rzeczywistości, do wyznaczenia terenów o największym udziale osób ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności, z tej grupy wskaźników wybrano wskaźnik liczby osób posiadających orzeczenie o niepełnosprawności na 1000 mieszkańców.

Drugim wskaźnikiem, którym posłużono się do delimitacji obszarów o koncentracji osób ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności jest wskaźnik liczby dzieci w wieku 3 lat i poniżej na 1000 mieszkańców. Bariery, jakich doświadczają w poruszaniu się osoby z małymi dziećmi, w tym z wózkami dziecięcymi, są bowiem po części wspólne z barierami, jakich doświadczają osoby poruszające się przy pomocy sprzętu wspomagającego (kul, balkoników, protez, wózków inwalidzkich itp.) czy osoby z ciężkim lub nieporęcznym bagażem.

Za tereny o największym udziale osób ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności uznano jednostki, w których stwierdzono wartości wyższe od średniej dla miasta dla wskaźnika **liczby osób posiadających orzeczenie Miejskiego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności na 1000 mieszkańców oraz liczby dzieci w wieku 3 lat i poniżej na 1000 mieszkańców** (łącznie). Tak określone kryterium spełnia 20 jednostek,

- spośród których 14 stanowi **gęsto zaludniony obszar wokół centralnej części miasta**, obejmujący: południową część Śródmieścia Bielsko (42¹), południowo-zachodnią część Górnego Przedmieścia (7), Osiedle Mieszka I (29), południową część Białej Wschód (13), część Osiedla Grunwaldzkiego (15); rozszerzający się następnie w kierunku wschodnim – na Białą Krakowską (32, 33, 34) i przylegający do niej od południa fragment Lipnika (79) oraz w kierunku południowym – na wschodnią część Osiedla Beskidzkiego (20), południową część Bielska Południe (18) i Osiedle Karpackie (45, 46, 47);
- pozostałe jednostki spełniające przyjęte kryterium koncentracji to: od zachodu – zachodnia część Aleksandrowic (24) i przemysłowa część Wapienicy (59); od północy – południowa część Komorowic Śląskich (63); od wschodu – północno-wschodnia część Białej Krakowskiej (31) i południowo-wschodnia część Hałcnowa (73); od południa – część Mikuszowic Śląskich (85). Z wyjątkiem jednostki 85, pozostałe jednostki w tej grupie to tereny o gęstości zaludnienia poniżej średniej dla miasta.

Kontekstowo przeanalizowano współwystępowanie koncentracji liczby osób ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności z koncentracją negatywnych zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych i technicznych (szerzej odpowiednio w rozdziale IV i V). W 20 jednostkach, w których stwierdzono koncentrację liczby osób z ograniczeniami w mobilności lub percepcji:

- w 3 (24, 32, 73) stwierdzono także koncentrację negatywnych zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych,
- w 7 (4, 7, 13, 18, 29, 47, 85) stwierdzono także koncentrację negatywnych zjawisk technicznych,
- w 7 (31, 33, 34, 46, 59, 63, 79) stwierdzono jednocześnie koncentrację negatywnych zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych oraz technicznych,

²¹ W nawiasach podano numery jednostek urbanistycznych.

- w 3 (15, 20, 45) nie odnotowano kryzysu ani w sferze przestrzenno-funkcjonalnej, ani w technicznej.

Wnioski i rekomendacje

W diagnozie służącej identyfikacji obszarów o koncentracji osób ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności rekomenduje się wykorzystanie wskaźników: **liczby osób posiadających orzeczenie Miejskiego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności na 1000 mieszkańców** oraz **liczby dzieci w wieku 3 lat i poniżej na 1000 mieszkańców** (łącznie). Za wyborem tych wskaźników przemawia to, iż łącznie obrazują one stosunkowo szeroki katalog barier, jakich mogą doświadczać osoby o trwałym lub czasowym ograniczeniu w mobilności lub percepcji.

W pogłębionej diagnozie obszaru rewitalizacji zaleca się przeprowadzenie **analiz barier utrudniających osobom z ograniczeniami w mobilności lub percepcji korzystanie z produktów, usług i przestrzeni**, a tym samym samodzielne i niezależne funkcjonowanie. Zakres badań oraz ich szczegółowość powinna zostać ustalona przy uwzględnieniu lokalnych uwarunkowań, rachunku koniecznych nakładów do oczekiwanych korzyści (spodziewanych rezultatów badania) oraz technicznej możliwości ich przeprowadzenia w zależności od sytuacji epidemiologicznej (Covid-19).

Planując system oceny stopnia realizacji programu i osiągnięcia celów rewitalizacji w nim zawartych, należy pamiętać, iż ocenie podlegać będzie nie liczba osób ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności, lecz efekty działań w sferze przestrzenno-funkcjonalnej i/lub technicznej, mające na celu poprawę dostępności.

II.7. Problemy edukacyjne

Wprowadzenie

Niski poziom edukacji, zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy o rewitalizacji, może być jedną z przesłanek wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Z uwagi na dostępność danych, do analizy wykorzystano wskaźniki średniego wyniku egzaminu na koniec szkoły podstawowej oraz liczby uczniów uczęszczających na zajęcia wyrównawczo-dydaktyczne. Należy jednocześnie podkreślić, iż na podstawie tych wskaźników nie można wprost wnioskować o poziomie nauczania w rozumieniu jakości pracy poszczególnych szkół. Świadczą one raczej o liczbie dzieci przejawiających trudności w edukacji, a problemy te często związane są także z czynnikami pozaszkolnymi, np. sytuacją domową (szerzej we wnioskach z analizy wskaźnikowej).

Uczniowie bielskich szkół uzyskują średnio dobre wyniki w nauce. Z informacji Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Jaworznie na temat wyników egzaminu ósmoklasisty w 2019 r.²² wynika, iż średnie wyniki uczniów szkół podstawowych w Bielsku-Białej były wyższe od średniej dla województwa. Do egzaminu z języka polskiego przystąpiło 1 647 uczniów; średnia wyniosła 65,93% pkt, przy średniej dla województwa na poziomie 64,12%. Egzamin z matematyki zdawało w 2019 r. 1 646 uczniów, a średni wynik jaki osiągnęli (50,44%), był najwyższy spośród wszystkich gmin w województwie (średnia dla regionu wyniosła 44,74%). Na 1 662 uczniów zdających egzamin z języka obcego, zdecydowana większość wybrała język angielski (1 643 uczniów). Średni wynik również był powyżej średniej dla regionu (odpowiednio 66,27 i 60,23 %). Również uczniowie szkół średnich uzyskali bardzo dobre wyniki z egzaminów maturalnych – zdawalność w maju 2019 r. wyniosła 84,28%²³, przy średniej dla regionu 79,7%, dla kraju 80,5%²⁴.

²² http://www.oke.jaworzno.pl/wyniki/8klasa/2019_E8_powiaty_OKE.pdf (dostęp 21.03.2020 r.)

²³ http://www.oke.jaworzno.pl/wyniki/matura/2019_matura_powiaty_gminy.pdf (dostęp 21.03.2020 r.)

²⁴ https://cke.gov.pl/images/EGZAMIN_MATURALNY_OD_2015/Informacje_o_wynikach/2019/sprawozdanie/Sprawozdanie%202019%20-%20Og%C3%B3lnie.pdf (dostęp 21.03.2020 r.)

Analiza wskaźnikowa

W celu zidentyfikowania obszarów miasta z koncentracją problemów w zakresie poziomu edukacji przeanalizowano następujące wskaźniki:

- 1) średni ogólny wynik egzaminu na koniec szkoły podstawowej,
- 2) liczba uczniów uczęszczających na zajęcia wyrównawczo-dydaktyczne w szkołach podstawowych na 100 uczniów,

kontekstowo uwzględniając również wskaźnik liczby osób objętych obowiązkiem nauki (7-18 lat) na 1000 mieszkańców.

Z uwagi na fakt, iż dane dotyczące wyników egzaminów oraz liczby uczniów uczęszczających na zajęcia wyrównawczo-dydaktyczne dostępne są w układzie obwodów szkolnych, aby uzyskać informacje w podziale na przyjęte jednostki referencyjne, zastosowano następującą procedurę: w pierwszej kolejności zidentyfikowano obwody szkolne z wynikiem gorszym²⁵ niż średnia dla miasta (obszary kryzysowe), a następnie przeniesiono wyniki na poziom jednostek urbanistycznych, przy założeniu, że dana jednostka może zostać uznana za kryzysową, jeśli co najmniej 75% punktów adresowych znajduje się w obszarze kryzysowym.

Na rysunkach poniżej przedstawiono koncentrację niekorzystnych zjawisk w analizowanym zakresie. Mapy obrazujące rozkład wartości wszystkich wskaźników dla jednostek urbanistycznych zawiera Załącznik nr 1.

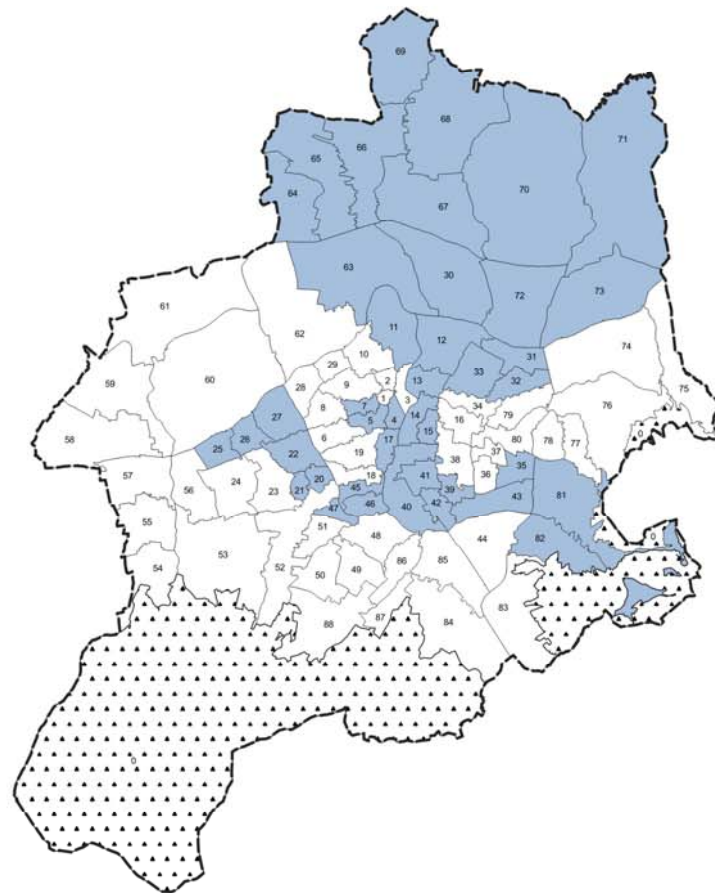
²⁵ Dla wskaźnika średniego ogólnego wyniku egzaminu na koniec szkoły podstawowej – wartości poniżej średniej dla miasta, dla wskaźnika liczby uczniów uczęszczających na zajęcia wyrównawczo-dydaktyczne – powyżej średniej.

ZINTEGROWANA DIAGNOZA MIASTA BIELSKO-BIAŁA

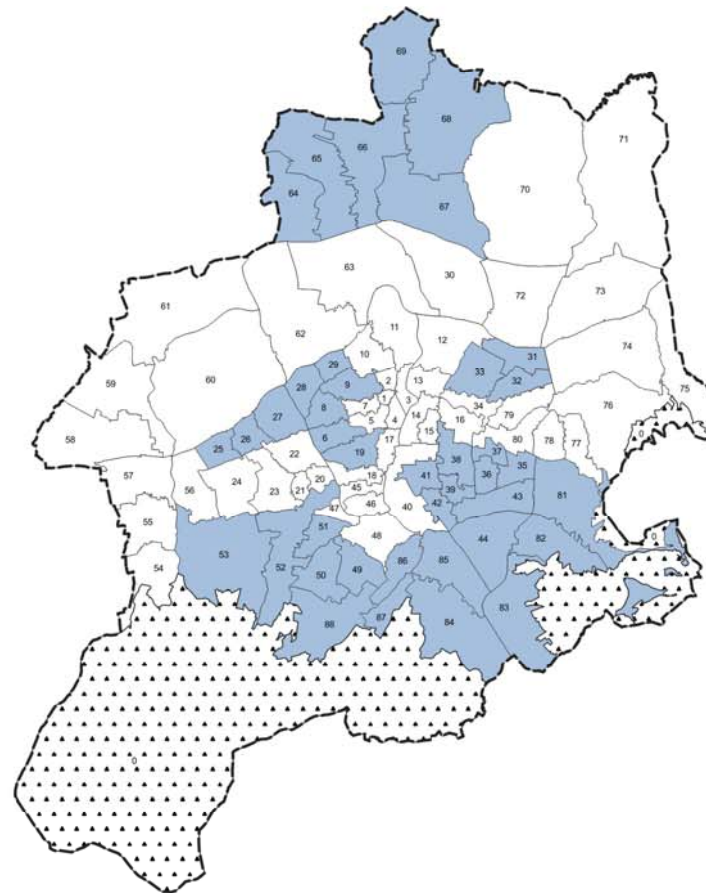
Niekorzystne zjawiska w zakresie edukacji

▼ Średnia: 58,92

▲ Średnia: 14,75

Rys. II.7.1. Średni ogólny wynik egzaminu na koniec szkoły podstawowej

Rys. II.7.2. Liczba uczniów uczęszczających na zajęcia wyrównawczo-dydaktyczne w szkołach podstawowych na 100 uczniów

3 granice i numer jednostki urbanistycznej

granice miasta

tereny leśne

Jednostki urbanistyczne o wartości zjawiska:

▲ powyżej

▼ poniżej

średniej dla miasta

Prezentowane zestawienia dotyczą roku 2018

Źródło danych: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Opracowanie:
dr Janusz Jeżak,
Michał Donocik,
Agnieszka Majkowska

INSTYTUT EKONOMIKI PRZESTRZENI
Odkrywamy wartość przestrzeni

Na 88 zamieszkałych jednostek referencyjnych, wartości wskaźników gorsze od średniej dla miasta odnotowano:

- w zakresie średniego ogólnego wyniku egzaminu na koniec szkoły podstawowej – w 41 jednostkach (47%),
- liczby uczniów uczęszczających na zajęcia wyrównawczo-dydaktyczne w szkołach podstawowych na 100 uczniów – w 40 jednostkach (45%).

Analizując zależność między tymi wskaźnikami stwierdzono, iż więcej niż połowa jednostek (22), w których wynik egzaminu na koniec szkoły podstawowej był poniżej średniej dla miasta, nie wykazywała jednocześnie zwiększonej liczby uczniów uczęszczających na zajęcia wyrównawczo-dydaktyczne.

W sytuacji znacznej liczby jednostek, w których odnotowano wartości gorsze od średniej dla miasta dla co najmniej jednego z analizowanych wskaźników (63 jednostki), za tereny w najtrudniejszej sytuacji uznano jednostki, w których stwierdzono wartości gorsze od średniej dla miasta zarówno w zakresie **średniego ogólnego wyniku egzaminu na koniec szkoły podstawowej**, jak i **liczby uczniów uczęszczających na zajęcia wyrównawczo-dydaktyczne w szkołach podstawowych na 100 uczniów**. Kryterium to spełnia 19 jednostek, tworzących 3 podobszary:

- pierwszy z nich to **osiedla**: Polskich Skrzydeł (25²⁶), Wojska Polskiego (26), Kopernika (27);
- drugi – tereny w **prawobrzeżnej części miasta**: prawie cała Biała Krakowska (31, 32, 33), część Złotych Łanów (35, 39) i Leszczyn (41, 42, 43) oraz Straconka (81, 82). Z wyjątkiem jednostek: 31, 81 i 82 są to obszary o wysokiej w skali miasta gęstości zaludnienia;
- trzecią grupę stanowią tereny położone w **północnej części miasta** – północna część Komorowic Śląskich (64, 65, 66) oraz Komorowice Krakowskie (67, 68, 69). Z wyjątkiem jednostki 67 są to słabiej zaludnione tereny zabudowy jednorodzinnej oraz przemysłowej.

Kontekstowo przeanalizowano również współwystępowanie tak zdefiniowanego kryzysu w zakresie poziomu edukacji z przestrzennym rozkładem wartości wskaźnika liczby osób objętych obowiązkiem nauki (7-18 lat) na 1000 mieszkańców. Spośród 19 kryzysowych jednostek, tylko w 9 odnotowano ponadprzeciętną liczbę dzieci i młodzieży objętych obowiązkiem nauki. Z kolei na 42 jednostki o wyższej niż średnia wartości wskaźnika liczby dzieci i młodzieży objętych obowiązkiem nauki, w 21 nie odnotowano kryzysu w żadnym z pozostałych 2 wskaźników. Analiza ta pokazuje na brak korelacji między tymi wskaźnikami.

W celu zidentyfikowania pozaszkolnych czynników mogących mieć wpływ na efektywność procesu edukacji, przeanalizowano zależność między wynikami szkolnymi a wskaźnikami obrazującymi sytuację materialną gospodarstw domowych (wskaźnik liczby osób korzystających z pomocy na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu ubóstwa), a także różnego rodzaju dysfunkcje w rodzinach (wskaźniki: liczby osób objętych pomocą społeczną z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, liczby osób objętych pomocą społeczną z powodu alkoholizmu oraz liczby osób objętych działaniami Zespołu Interdyscyplinarnego Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie). Na 19 jednostek w najtrudniejszej sytuacji pod względem osiągnięć edukacyjnych dzieci i młodzieży:

- w 2 odnotowano wartości gorsze od średniej dla 3 z 4 analizowanych wskaźników kontekstowych,
- w kolejnych 2 jednostkach – dla 2 wskaźników,
- w 6 jednostkach – dla 1 wskaźnika,
- w 9 jednostkach wartości wszystkich wskaźników kontekstowych były lepsze niż średnia dla miasta.

Statystyka ta pokazuje, iż w ramach analizy wskaźnikowej (danych dostępnych na poziomie jednostek urbanistycznych) trudno uchwycić związki między sytuacją domową a osiągnięciami edukacyjnymi dzieci i młodzieży oraz zidentyfikować źródła problemów edukacyjnych.

²⁶ W nawiasach podano numery jednostek urbanistycznych.

Wnioski i rekomendacje

Zarówno dla wyznaczenia obszaru o największych problemach edukacyjnych dzieci i młodzieży, jak i oceny stopnia realizacji programu i osiągnięcia celów rewitalizacji odnoszących się do edukacji, rekomenduje się wykorzystanie wskaźników **średniego ogólnego wyniku egzaminu na koniec szkoły podstawowej oraz liczby uczniów uczęszczających na zajęcia wyrównawczo-dydaktyczne w szkołach podstawowych na 100 uczniów** (łącznie).

Na etapie pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji zaleca się przeprowadzenie **badan jakościowych** (warsztatów) z dziećmi i młodzieżą zamieszkującą obszar rewitalizacji/ uczęszczającą do szkoły (szkół) na terenie obszaru. Wnioski z takich warsztatów dostarczają niezwykle cennych informacji w kontekście planowania interwencji rewitalizacyjnej.

W kontekście epidemii Covid-19, o ile można założyć, że szkoły w Bielsku-Białej mają w miarę podobne możliwości technologiczne i zasoby kadrowe dla prowadzenia edukacji zdalnej, to otwartym pozostaje pytanie, jak sytuacja, w której nauka odbywa się wyłącznie w warunkach domowych, wpłynie na osiągnięcia edukacyjne poszczególnych uczniów. Nasuwa się wniosek, że bardziej narażeni na skutki braku pełnego wsparcia pedagogicznego są uczniowie będący w niekorzystnej sytuacji społeczno-ekonomicznej. Doświadczenia ostatnich miesięcy wskazują, że przy braku stacjonarnej formy nauczania część z nich wyłącza się z systemu szkolnego, z wszystkimi tego konsekwencjami. Należy mieć również na uwadze, że część uczniów dojeżdża do szkół z gmin sąsiadujących z Bielsko-Białą, gdzie infrastruktura teleinformatyczna nie jest tak dobrze rozwinięta, co wpływa na możliwość uczestniczenia w edukacji zdalnej. Mimo, iż analiza wskaźnikowa nie wykazała oczywistych związków między sytuacją domową a osiągnięciami edukacyjnymi, wątek ten warto poruszyć w badaniach pogłębiających diagnozę obszaru rewitalizacji.

Zakres badań oraz ich szczegółowość powinny zostać ustalone przy uwzględnieniu lokalnych uwarunkowań, rachunku koniecznych nakładów do oczekiwanych korzyści (spodziewanych rezultatów badania) oraz technicznej możliwości ich przeprowadzenia w zależności od sytuacji epidemiologicznej (Covid-19).

II.8. Uczestnictwo w życiu publicznym i kapitał społeczny

Wprowadzenie

Jednym z mierników poziomu uczestnictwa w życiu publicznym jest frekwencja w wyborach. W ostatnich poprzedzających badanie wyborach samorządowych (w 2018 r.) frekwencja w Bielsku-Białej (50,84%²⁷) była wyższa niż średnia wojewódzka i krajowa (odpowiednio: 44,47 i 48,83%²⁸). W 2019 r. odbyły się w Bielsku-Białej wybory do Rad Osiedli. Wybory przeprowadzono w 21 osiedlach. W 8 osiedlach, w których zgłosiło się 15 kandydatów, Rady wybrano bez głosowania, a na Osiedlu Piastowskim wybory nie odbyły się ze względu na brak wystarczającej liczby kandydatów. Ogólna frekwencja wyniosła 8,19%. Najwyższą frekwencję zanotowano na Osiedlu Straconka (26,4%), a najniższą na Osiedlu Słonecznym (3,11%).²⁹

Analiza wskaźnikowa

W celu zidentyfikowania obszarów miasta z niskim poziomem uczestnictwa w życiu publicznym przeanalizowano następujące wskaźniki:

- 1) frekwencja w ostatnich poprzedzających badanie wyborach samorządowych (2018 r.),
- 2) frekwencja w ostatnich poprzedzających badanie wyborach do Rad Osiedli (2019 r.).

²⁷ <https://wybory2018.pkw.gov.pl/pl/frekwencja/0411/240000#f1000001> (dostęp 22.03.2020 r.)

²⁸ <https://wybory2018.pkw.gov.pl/pl/frekwencja/0411#f1000001> (dostęp 22.03.2020 r.)

²⁹ <https://radyosiedlibb.pl/zbiornice-wyniki-wyborow-do-rad-osiedli-w-bielsku-bialej/> (dostęp 22.03.2020 r.)

Z uwagi na fakt, iż dane dotyczące frekwencji w wyborach samorządowych dostępne są w ramach obwodów wyborczych, aby uzyskać informacje w podziale na przyjęte jednostki referencyjne, zastosowano następującą procedurę: w pierwszej kolejności zidentyfikowano obwody wyborcze z frekwencją poniżej średniej dla miasta (obszary kryzysowe), a następnie przeniesiono wyniki na poziom jednostek urbanistycznych, przy założeniu, że dana jednostka może zostać uznana za kryzysową, jeśli co najmniej 75% punktów adresowych znajduje się w obszarze kryzysowym. Tę samą zasadę zastosowano przenosząc dane dotyczące frekwencji w wyborach do Rad Osiedli, z osiedli na poziom jednostek urbanistycznych.

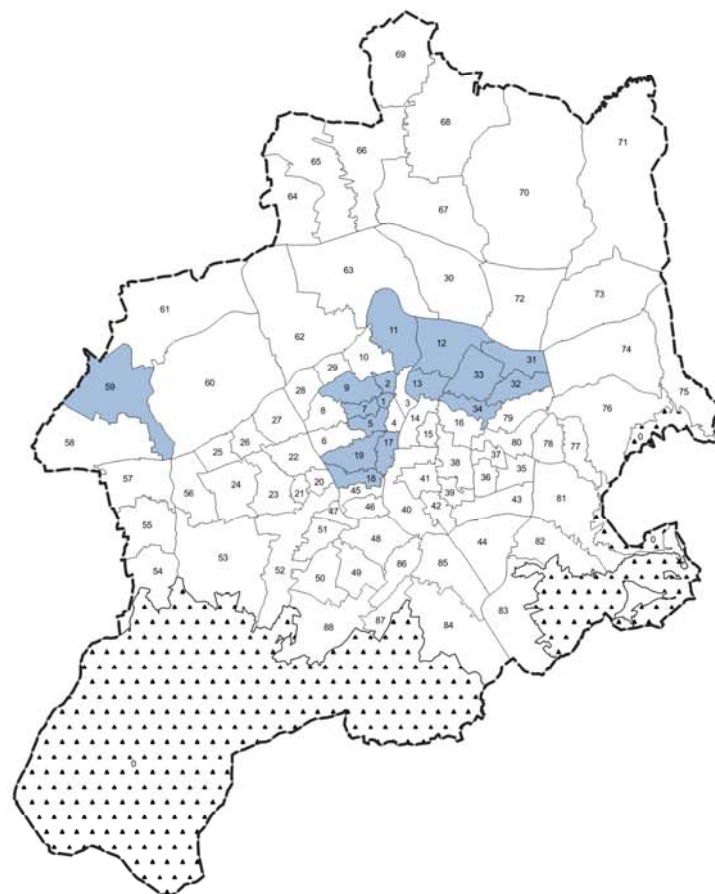
Na rysunkach poniżej przedstawiono koncentrację niekorzystnych zjawisk w analizowanym zakresie. Mapy obrazujące rozkład wartości wszystkich wskaźników dla jednostek urbanistycznych zawiera Załącznik nr 1.

ZINTEGROWANA DIAGNOZA MIASTA BIELSKO-BIAŁA

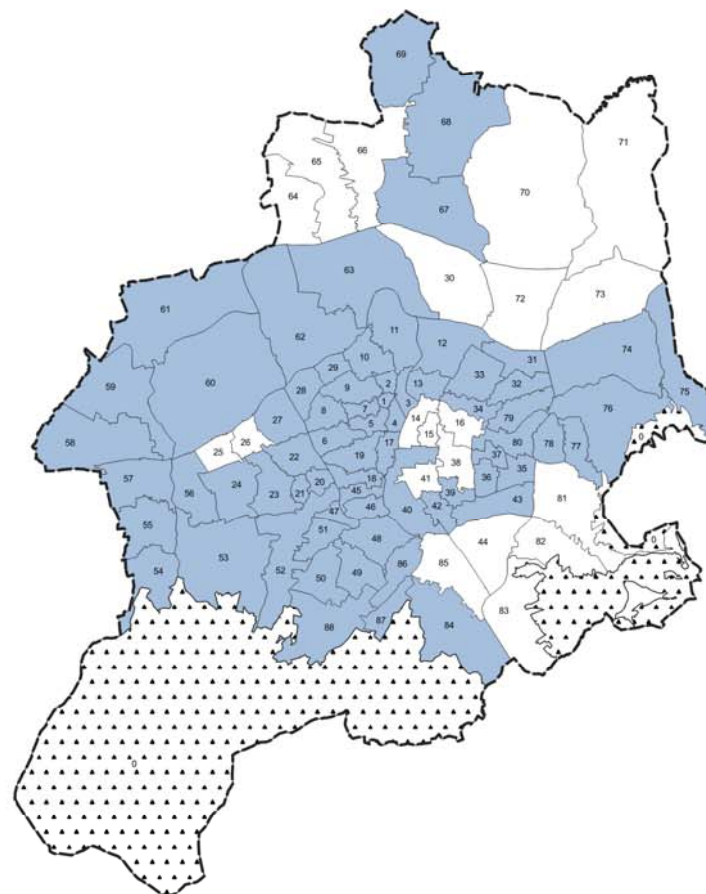
Niekorzystne zjawiska w zakresie uczestnictwa
w życiu publicznym i kapitału społecznego

▼ Średnia: 50,84

▼ Średnia: 8,19

Rys. II.8.1. Frekwencja w ostatnich poprzedzających badanie
wyborach samorządowych (2018 r.) [%]

Rys. II.8.2. Frekwencja w ostatnich poprzedzających badanie
wyborach do Rad Osiedli (2019 r.) [%]

3 granice i numer
jednostki urbanistycznej

granice miasta

tereny leśne

Jednostki urbanistyczne
o wartości zjawiska:

▲ powyżej

▼ poniżej

średniej dla miasta

Prezentowane zestawienia
dotyczą roku 2018 i 2019

Źródło danych: opracowanie
własne na podstawie danych
Urzędu Miejskiego w
Bielsku-Białej

Opracowanie:
dr Janusz Jeżak,
Michał Donocik,
Agnieszka Majkowska

INSTYTUT EKONOMIKI PRZESTRZENI
Odkrywamy wartość przestrzeni

Na 88 zamieszkałych jednostek referencyjnych, wartości wskaźników gorsze od średniej dla miasta odnotowano:

- w zakresie frekwencji w wyborach samorządowych – w 16 jednostkach (18%),
- frekwencji do Rad Osiedli – w 68 jednostkach (77%).

Ze względu na fakt, iż wskaźnik frekwencji do Rad Osiedli słabo różnicuje sytuację w poszczególnych jednostkach (zdecydowana większość wykazuje kryzys), przy wyznaczeniu terenów o najniższym poziomie uczestnictwa w życiu publicznym posłużono się wskaźnikiem **frekwencji w wyborach samorządowych**. Wśród 16 jednostek kryzysowych, wyznaczonych według tak przyjętego kryterium,

- większość stanowi **gęsto zaludniony obszar w centralnej części miasta**, obejmujący: Stare Miasto (1³⁰), północną część Śródmieścia Bielsko (2), wschodnią część Górnego Przedmieścia (7, 9) i Osiedla Słonecznego (5), Bielsko Południe (17, 18, 19), a także południową część Białej Wschód (13) oraz Białą Krakowską (32, 33 i 34, ale także słabo zaludnioną jednostkę 31),
- rozszerzający się w kierunku północnym na tereny przemysłowe i handlowo-usługowe: wschodnią część Dolnego Przedmieścia (11) i północną część Białej Wschód (12);
- ponadto kryzys stwierdzono jeszcze w jednostce 59 (część Wapienicy), również z dominującą zabudową przemysłową.

Kontekstowo przeanalizowano również zależność między poziomem aktywności publicznej mierzonej frekwencją wyborczą a średnim wiekiem i stanem zdrowia mieszkańców (liczba osób objętych pomocą społeczną z powodu długotrwałej choroby oraz z powodu niepełnosprawności), a także ich sytuacją materialną (liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa). Spośród 16 jednostek o najniższej frekwencji w wyborach samorządowych:

- w 2 odnotowano wartości gorsze od średniej dla wszystkich analizowanych wskaźników kontekstowych,
- w 8 jednostkach – dla 3 wskaźników,
- w 3 jednostkach – dla 2 wskaźników,
- w kolejnych 3 wartości wszystkich wskaźników kontekstowych były lepsze niż średnia dla miasta.

Jednocześnie w 9 jednostkach, w których odnotowano wartości gorsze od średniej dla wszystkich analizowanych wskaźników kontekstowych oraz w 10 jednostkach o przekroczonych wartościach dla 3 z 4 wskaźników, frekwencja w wyborach samorządowych była powyżej średniej. Wynik ten pokazuje, iż nie ma prostej zależności między analizowanymi wskaźnikami.

Wnioski i rekomendacje

Dla wyznaczenia obszaru o najniższym udziale mieszkańców w życiu publicznym odpowiedni będzie wskaźnik **poziomu frekwencji w wyborach samorządowych**.

Na etapie pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji rekomenduje się przeprowadzenie dodatkowo **badania jakościowych** (spotkania/ warsztaty z mieszkańcami/ badanie ankietowe/ wywiady pogłębione z lokalnymi liderami) w zakresie poziomu kapitału społecznego – nie tylko barier, ale także potencjałów w tym zakresie. Ważna będzie identyfikacja działających na obszarze rewitalizacji organizacji *non-profit* (które są jednym z kluczowych partnerów działań rewitalizacyjnych), nieformalnych liderów lokalnych, a także przestrzeni spotkań dla mieszkańców wraz z istniejącą ofertą i zapotrzebowaniem na nowe inicjatywy w tym zakresie. Szczególną uwagę należy zwrócić na jakość relacji międzysąsiedzkich i międzypokoleniowych (oferta czasu wolnego, pomocy międzysąsiedzkiej itp.).

Planując system oceny realizacji celów rewitalizacji w zakresie poziomu uczestnictwa w życiu publicznym z wykorzystaniem wskaźnika frekwencji wyborczej, należy uwzględnić ograniczenia tego wskaźnika wynikające

³⁰ W nawiasach podano numery jednostek urbanistycznych.

choćby z kadencyjności organów. Przy założeniu, iż wybory odbywać się będą w terminach wynikających z upływu kadencji (która nie będzie zmieniona), kolejne wybory samorządowe powinny odbyć się w latach 2023 i 2028, a wybory do Rad Osiedli – w latach 2024 i 2029. Jeśli terminy te nie będą się sensownie zgrywać z terminami oceny aktualności i stopnia realizacji programu wynikającymi z art. 22 ust 1 ustawy o rewitalizacji (ocena co najmniej raz na 3 lata i po upływie okresu obowiązywania programu), zasadne będzie pozyskanie danych w inny sposób, najlepiej poprzez **badanie jakościowe** (np. w formie ankiety, która może zawierać pytania dotyczące zarówno udziału w życiu publicznym, jak i relacji społecznych). Aby uzyskać obraz stanu wyjściowego i zapewnić porównywalność wyników, badanie takie powinno zostać przeprowadzone już w ramach prac nad programem rewitalizacji, jako element pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji, a następnie powtarzane w cyklach określonych systemem oceny realizacji programu. Ocena realizacji celów rewitalizacji z wykorzystaniem badania jakościowego ma jeszcze tę przewagę nad miernikiem w postaci frekwencji wyborczej, iż dobrze zaplanowane i przeprowadzone badanie jakościowe lepiej pokaże specyfikę obszaru rewitalizacji oraz zmianę jaka ma szansę zaistnieć w wyniku interwencji rewitalizacyjnej, co minimalizuje ryzyko nieosiągnięcia założonego poziomu wskaźnika mimo realizowanych działań.

Tak jak w innych obszarach tematycznych, także w tym przypadku mamy do czynienia z niepewnością związaną z pytaniem: czy i jak epidemia Covid-19 wpłynie na postawy społeczne. Z jednej strony ta trudna sytuacja stanowi szansę na wzmocnienie relacji międzyludzkich (zjednoczenie wobec zagrożenia), z drugiej – niesie ryzyko skupienia na sobie i osłabienia wrażliwości społecznej, szczególnie w przypadku poważnych długofalowych skutków społeczno-gospodarczych. Aspekty te należy uwzględnić, zarówno planując system oceny działań rewitalizacyjnych, jak i później – interpretując wyniki badań.

Jednocześnie należy zaznaczyć, iż zakres dodatkowych badań oraz ich szczegółowość powinny zostać ustalone przy uwzględnieniu lokalnych uwarunkowań, rachunku koniecznych nakładów do oczekiwanych korzyści (spodziewanych rezultatów badania) oraz technicznej możliwości ich przeprowadzenia w zależności od sytuacji epidemiologicznej (Covid-19).

II.9. Opinie mieszkańców na temat zagadnień społecznych

Analizę wskaźnikową uzupełniono o wnioski ze spotkań z mieszkańcami w ramach konsultacji społecznych³¹, wnioski z badania ankietowego przeprowadzonego wśród rodziców³² oraz badania ankietowego na temat poczucia bezpieczeństwa³³, a także wnioski z „Badania opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej”³⁴.

Wyniki badań opinii mieszkańców na temat dostępu do usług opieki zdrowotnej, w tym opieki nad dziećmi do lat 3 oraz dostępu do edukacji znajdują się w części IV.4 Opinie mieszkańców na temat zagadnień przestrzenno-funkcjonalnych.

Rynek pracy

W „Badaniu opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej” 68,53% respondentów oceniło rynek pracy zdecydowanie dobrze lub raczej dobrze, 7,10% – raczej źle lub zdecydowanie źle, a 24,37% nie miało zdania. Jednocześnie atrakcyjny rynek pracy znalazł się na wysokim, 3. miejscu na liście elementów stanowiących o atrakcyjności Bielska-Białej względem innych miast (33,13% wskazań).

³¹ Opracowanie zintegrowanej diagnozy dla Miasta Bielsko-Biała. Etap II. Sprawozdanie z dziewięciu spotkań konsultacyjnych warsztatów z mieszkańcami Bielska-Białej, J. Jeżak, Ewa Chromniak, Marianna Starzyk, Kraków 2020

³² W ankiecie wzięło udział 1 016 rodziców mieszkających w Bielsku-Białej. Ankieta została zrealizowana na zlecenie Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej i przeprowadzona w czerwcu 2020 r. w ramach prac nad diagnozą sytuacji społecznej w mieście.

³³ Badanie przeprowadzone w ramach konsultacji społecznych w czerwcu 2020 r. na próbie 131 mieszkańców Bielska-Białej.

³⁴ Badanie opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej, Instytut Badań Samorządowych, sierpień 2019

Na duże możliwości zatrudnienia i niskie bezrobocie jako silną stronę miasta wskazywali również mieszkańcy obecni na spotkaniach prowadzonych w ramach konsultacji z mieszkańcami (spotkanie w Hałcnowie, Lipniku, Komorowicach, Starym Bielsku, Kamienicy i na Osiedlu Grunwaldzkim). Z kolei mieszkańcy obecni na spotkaniu w Straconce zwracali uwagę na ograniczoną ofertę ciekawej pracy dla młodych ludzi z wyższym wykształceniem.

Należy jednocześnie mieć na uwadze, iż są to opinie sprzed epidemii Covid-19, która może znacząco wpłynąć na sytuację na rynku pracy (więcej na ten temat we wnioskach i rekomendacjach do części II.2 Ryzyko wykluczenia społecznego z powodu bezrobocia).

Bezpieczeństwo

W ramach konsultacji społecznych w czerwcu 2020 r. przeprowadzono w Bielsku-Białej badanie ankietowe na temat poczucia bezpieczeństwa.

Większość mieszkańców Bielska-Białej (88,29%) czuje się w mieście bezpiecznie, przy czym odsetek kobiet czujących się bezpiecznie jest wyższy (91,03%), niż odsetek mężczyzn (84,91%). Najbezpieczniej czują się w mieście osoby poniżej 25. roku życia (100% odpowiedzi „tak”), a najmniej bezpiecznie osoby w wieku 60 lat i więcej (69,23% odpowiedzi „tak”).

Mieszkańcy Bielska-Białej (niezależnie od płci) najbardziej obawiają się potrącenia, zderzenia i innych zagrożeń związanych z bezpieczeństwem w poruszaniu się po drogach (34,23% wskazań). Na 2. miejscu (również niezależnie od płci), z 26,13% odpowiedzi, znalazły się akty przestępcze przeciwko życiu i zdrowiu (pobicie, gwałt, zabójstwo itp.). Na przestępstwa przeciwko mieniu (włamanie, kradzież, wandalizm itp.) oraz zagrożenia naturalne (pożar, powódź, osunięcie się mas ziemnych, silny wiatr) wskazało po 18,92% badanych (przy czym kobiety częściej obawiają się zagrożeń naturalnych, a mężczyźni przestępstw przeciwko mieniu). Analiza odpowiedzi ze względu na wiek respondentów przynosi następujące wnioski: osoby w wieku do lat 18 wskazały wyłącznie na zagrożenia naturalne (100% odpowiedzi); osoby w wieku 19-25 lat w równym stopniu obawiają się o bezpieczeństwo na drodze, jak i przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu (po 50% odpowiedzi); osoby w wieku 26-35 lat najczęściej wskazywały na akty przestępcze przeciwko mieniu (34,48%); osoby w wieku 36-44 lata – na zagrożenie życia i zdrowia (32,61%); osoby w wieku 45-59 lat oraz w wieku 60 lat i więcej – na bezpieczeństwo na drogach (odpowiednio 44,74% i 38,46% wskazań).

Na pytanie o częstość doświadczania sytuacji poczucia zagrożenia z uwagi na możliwe wystąpienie aktu przestępczego przeciwko zdrowiu lub życiu, najwięcej respondentów udzieliło odpowiedzi „sporadycznie” (63,96%). Stosunkowo znaczna część (11,71%) doświadcza jednak takich sytuacji często lub na co dzień (częściej mężczyźni – 16,98%, niż kobiety – 6,41%; najczęściej osoby w wieku 60 lat i więcej – 38,46% oraz w wieku 26-35 lat – 13,79%).

Na pytanie o miejsce doświadczania sytuacji poczucia zagrożenia z uwagi na możliwe wystąpienie aktu przestępczego przeciwko zdrowiu lub życiu, zarówno mieszkańcy Bielska-Białej, jak i respondenci mieszkający poza miastem, bez względu na płeć, zdecydowanie najczęściej wskazywali ulice w centrum miasta, co jest spójne z wynikami analizy wskaźnikowej. Miejsca te wskazywały jako najbardziej niebezpieczne osoby ze wszystkich grup wiekowych, z wyjątkiem najstarszych i najmłodszych respondentów (w wieku 60 lat i więcej oraz poniżej 18. roku życia), którzy wskazywali jako najbardziej niebezpieczne ulice w najbliższym sąsiedztwie miejsca zamieszkania.

W badaniu ankietowym przeprowadzonym wśród rodziców kwestia zagrożenia bezpieczeństwa pojawiła się w 52 odpowiedziach na pytanie o największe problemy życia w Bielsku-Białej (na 1 016 odpowiedzi). Z tej liczby, 32 opinie dotyczyły zagrożeń w ruchu drogowym (najczęściej wskazywano na brak lub zły stan chodników, niewystarczające oświetlenie, brak spowalniaczy na drogach przy placówkach edukacyjnych). Pozostałe opinie dotyczyły: aktów wandalizmu, agresywnego zachowania (w przestrzeni publicznej) ze strony osób nadużywających alkoholu oraz bezpieczeństwa w szkole.

Jednocześnie podczas spotkań prowadzonych w ramach konsultacji z mieszkańcami w lutym 2020 r., problem bezpieczeństwa w sposób wyróżniający się intensywnością zgłoszeń pojawił się tylko na spotkaniu w Kamienicy (wskazywano na brak patroli policji wieczorami na osiedlach).

Kontekstowo warto zauważyć, iż w „Badaniu opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej”, na liście odpowiedzi na pytanie, które obszary funkcjonowania miasta powinny być szczególnie wspierane, „bezpieczeństwo publiczne” znalazło się na 4. miejscu (24,21% wskazań).

Kultura

W „Badaniu opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej” „kultura i rozrywka” znalazła się na 9. (z 13) miejscu na liście obszarów funkcjonowania miasta, które powinny być szczególnie wspierane (15,09% wskazań). Jednocześnie oferta kulturalna znalazła się na 5. miejscu wśród potencjałów miasta, stanowiących o jego przewadze konkurencyjnej względem innych ośrodków miejskich (28,06% wskazań), a kultura i sztuka były wymieniane przez 25,52% badanych jako kierunki rozwojowe miasta. Ofertę usług kulturalnych 80,57% respondentów oceniło zdecydowanie dobrze lub raczej dobrze, 3,85% – raczej źle lub zdecydowanie źle, a 15,58% nie miało zdania. Na pytanie o najistotniejsze i najbardziej potrzebne działania w zakresie kultury: 52,77% respondentów wskazało na wykorzystanie stadionu miejskiego na wydarzenia estradowe, 25,37% na zwiększenie liczby koncertów plenerowych, 22,41% - organizację plenerowych pokazów filmowych, 21,52% - organizację dużych festiwali, 18,57% - organizację osiedlowych wydarzeń kulturalnych, 16,82% - budowę nowej sali koncertowej, 9,11% - budowę drugiej hali wystawienniczej pod Dębowcem, 6,70% - zwiększenie liczby wystaw artystycznych.

Kwestie związane z kulturą i dziedzictwem kulturowym pojawiały się również podczas konsultacji z mieszkańcami w lutym 2020 r. Mieszkańcy obecni na spotkaniach w Hałcnowie, Starym Bielsku, Straconce, Komorowicach i na Osiedlu Grunwaldzkim wskazywali na ofertę kulturalną i dziedzictwo kulturowe jako atut miasta i jego niewykorzystany potencjał. Mieszkańcy obecni na spotkaniu na Osiedlu Grunwaldzkim wskazywali ponadto na potrzebę aktywizacji obszarów poza ścisłym centrum, postulując jednocześnie zmniejszenie liczby imprez masowych.

Kapitał społeczny i jakość komunikacji publicznej

Mimo, iż w „Badaniu opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej” „wsparcie aktywności obywatelskiej i organizacji pozarządowych” znalazło się dopiero na 12. (przedostatnim) miejscu na liście obszarów funkcjonowania miasta, które powinny być szczególnie wspierane (12,57% wskazań), kwestie związane z szeroko rozumianą obywatelskością i kapitałem społecznym pojawiały się podczas konsultacji z mieszkańcami w lutym 2020 r. Wśród odpowiedzi udzielonych na pytanie „Jakie dostrzega Pani/Pan lokalne problemy, potrzeby mieszkańców Bielska-Białej?”, osoby uczestniczące w spotkaniach w Komorowicach, Kamienicy oraz na Osiedlu Grunwaldzkim wskazywały na złą jakość komunikacji władz miasta z mieszkańcami przy podejmowaniu ważnych dla mieszkańców decyzji oraz procedury niezapewniające mieszkańcom rzeczywistego wpływu na decydowanie o mieście. W opinii uczestników spotkań nieuwzględnianie uwag i postulatów zgłaszanych przez mieszkańców jest główną przyczyną ich zniechęcenia do współpracy z władzami miasta. Analiza procesów konsultacyjnych przeprowadzonych przez Urząd Miejski w Bielsku-Białej w latach 2017-2019 (łącznie 39 konsultacji) wyraźnie pokazuje, że mieszkańcy aktywniej wchodzą w relację z Urzędem wokół zagadnień budzących kontrowersje i protesty (zmiany w przepisach dotyczących gospodarki odpadami, kwestia budowy spalarni, decyzje Miejskiego Zarządu Dróg). Nawet wśród respondentów dostrzegających zachodzące w ostatnich latach zmiany w komunikacji Urzędu z mieszkańcami, dominuje ostrożne nastawienie. Z drugiej strony, większość biorących udział w „Badaniu opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej” jakość komunikacji publicznej oceniła „zdecydowanie dobrze” lub „raczej dobrze” (63,05% wskazań). Przeciwnego zdania było 11,43% ankietowanych (odpowiedzi „raczej źle” i „zdecydowanie źle”), a ¼ nie miała zdania na ten temat.

II.10. Podsumowanie analizy w sferze społecznej

Zgodnie z wymogami ustawy o rewitalizacji (art. 9 ust. 1), koncentracja negatywnych zjawisk w sferze społecznej stanowi podstawowy warunek wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Przejrzystym i obiektywnym sposobem na zidentyfikowanie części miasta (jednostek urbanistycznych) o największym nasileniu problemów, jest zastosowanie **wskaźnika syntetycznego**, zbudowanego w oparciu o liczbę stwierdzonych w danej jednostce stanów kryzysowych (zawsze w odniesieniu do średniej dla miasta) w ramach poszczególnych analizowanych zjawisk (np. bezrobocie, ubóstwo, bezpieczeństwo itd.).

Rekomenduje się włączenie do katalogu wskaźników stanowiących podstawę delimitacji obszaru zdegradowanego, a w szczególności obszaru rewitalizacji, **wskaźnika gęstości zaludnienia**. Na obszarze słabo zaludnionym trudno bowiem mówić o koncentracji problemów społecznych (wprost proporcjonalnej do liczby mieszkańców), a jest to kluczowe zarówno przy identyfikacji kryzysu, jak i przy planowaniu późniejszej interwencji (szerzej na ten temat: we wnioskach i rekomendacjach w zakresie sytuacji demograficznej).

Budowę **wskaźnika syntetycznego w sferze społecznej** obrazuje Tabela 1. Stanowi ona podsumowanie diagnozy sytuacji społecznej Bielska-Białej. Statystyka dotycząca liczby stwierdzonych stanów kryzysowych w ramach 8 analizowanych zagadnień przedstawia się następująco:

- w 4 jednostkach odnotowano kryzys (sytuację gorszą od średniej dla miasta) dla 6 zjawisk (wszystkie te jednostki stanowiły tereny o gęstości zaludnienia powyżej średniej dla miasta),
- w 10 jednostkach (w tym 7 o ponadprzeciętnej gęstości zaludnienia) odnotowano kryzys dla 5 zjawisk,
- w 12 jednostkach (wszystkich o gęstości zaludnienia powyżej średniej dla miasta) – dla 4 zjawisk,
- w 9 jednostkach (w tym 5 o ponadprzeciętnej gęstości zaludnienia) – dla 3 zjawisk,
- w 16 jednostkach (w tym 11 o ponadprzeciętnej gęstości zaludnienia) – dla 2 zjawisk,
- w 17 jednostkach (w tym 6 o ponadprzeciętnej gęstości zaludnienia) – dla 1 zjawiska,
- w 20 jednostkach nie odnotowano kryzysu w żadnym z analizowanych zjawisk.

Przestrzenny rozkład wartości syntetycznego wskaźnika kryzysu społecznego przedstawia Rysunek II.10.1.

Jako kryterium wyznaczenia obszaru o największym nasileniu problemów społecznych przyjęto **wartość wskaźnika syntetycznego równą lub wyższą od 4** (tj. kryzys w co najmniej 4 z 8 analizowanych zjawisk społecznych), **z jednoczesną wyższą od średniej gęstością zaludnienia**.

Kryterium to spełniają **23 jednostki, tworzące stosunkowo zwarty obszar w centralnej części miasta, wydłużający się w kierunku południowym, wzdłuż rzeki Biała**. Są to:

- Stare Miasto (1³⁵), Śródmieście Bielsko (2, 3, 4), Bielsko Południe (17, 18, 19), Osiedle Słoneczne (5, 6), Górne Przedmieście (7, 8, 9), Osiedle Kopernika (27), Osiedle Mieszka I (29), południowa część Białej Wschód (13) i Białej Krakowskiej (34), centralna i wschodnia część Osiedla Grunwaldzkiego (15, 16), północno-zachodnia część Złotych Łanów (38) i przylegająca do nich od zachodu część Leszczyn (41, 42) oraz część Mikuszowic Śląskich (85, 87).

Obszar ten obejmuje **830,8 ha**, co stanowi **6,7% powierzchni** miasta. Zamieszkują go **48 922 osoby**, tj. **28,5%** wszystkich mieszkańców miasta (uwzględniając wyłącznie osoby zameldowane na pobyt stały wartości te wynoszą odpowiednio 45 745 osób i 28,3%). Mieści się on zatem w granicach wyznaczonych w art. 10 ust. 2 ustawy o rewitalizacji, tj. **nie przekracza 20% powierzchni gminy oraz nie jest zamieszkały przez więcej niż 30% liczby mieszkańców**.

Jeśli przyjąć (na tym etapie diagnozy jest to założenie teoretyczne), iż cały obszar o koncentracji negatywnych zjawisk społecznych zostanie objęty rewitalizacją, powierzchnia tak wyznaczonego obszaru (6,7% powierzchni

³⁵ W nawiasach podano numery jednostek urbanistycznych.

miasta) daje również znaczny „zapas” do ustawowego limitu 20%, co umożliwia (jeśli dalsza diagnoza wykaże, iż byłoby to zasadne) włączenie do obszaru rewitalizacji niezamieszkałych terenów przemysłowych, wojskowych albo pokolejowych (art. 10 ust. 3 ustawy).

Przy wyznaczaniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji należy zwrócić uwagę na jeszcze jeden aspekt dotyczący granic tych obszarów. Zgodnie z art. 10 ust. 2 ustawy o rewitalizacji „**obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary**, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic”. W takim przypadku „gminny program rewitalizacji jest opracowywany z podziałem na podobszary” (art. 14 ust. 3). Oznacza to, iż nawet jeśli obszar rewitalizacji tworzy zwarty teren (i nie zachodzi konieczność jego podziału na podobszary z tego powodu, iż poszczególne części nie posiadają wspólnych granic) należy **przeanalizować go pod kątem jego wewnętrznej spójności** i jeśli jest to zasadne (poszczególne jego części mają odmienną specyfikę), należy rozważyć podział obszaru rewitalizacji na podobszary, tak aby w gminnym programie rewitalizacji móc zaplanować adekwatną do potrzeb i potencjałów interwencję (w tym cele rewitalizacji i wskaźniki ich osiągnięcia).

Wykaz wskaźników rekomendowanych do wykorzystania przy delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, wraz ze sposobem identyfikacji kryzysu, a także wstępną oceną podatności na zmianę wartości wskaźnika w wyniku epidemii koronawirusa, zawiera Tabela 2.

Tabela 1 Koncentracja niekorzystnych zjawisk w sferze społecznej – wskaźnik syntetyczny

Nazwa	Numer jednostki	Sytuacja demograficzna	Ryzyko wykluczenia społecznego z powodu bezrobocia	Ryzyko wykluczenia społecznego z powodu ubóstwa	Zagrożenie bezpieczeństwa	Ryzyko wykluczenia społecznego z powodu stanu zdrowia	Osoby ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności	Problemy edukacyjne	Uczestnictwo w życiu publicznym	Wskaźnik syntetyczny	Gęstość zaludnienia powyżej średniej
Stare Miasto	1		X		X	X			X	4	X
Śródmieście Bielsko	2			X	X	X			X	4	X
Śródmieście Bielsko	3	X	X	X	X	X				5	X
Śródmieście Bielsko	4			X	X	X	X			4	X
Osiedle Słoneczne	5	X	X	X	X				X	5	X
Osiedle Słoneczne	6	X	X	X		X				4	X
Górne Przedmieście	7		X	X	X	X	X		X	6	X
Górne Przedmieście	8	X		X	X	X				4	X
Górne Przedmieście	9	X	X	X	X	X			X	6	X
Dolne Przedmieście	10	X			X					2	X
Dolne Przedmieście	11		X	X	X	X			X	5	
Biała Wschód	12		X	X	X	X			X	5	
Biała Wschód	13		X	X	X	X	X		X	6	X
Osiedle Grunwaldzkie	14	X	X			X				3	X
Osiedle Grunwaldzkie	15	X	X			X	X			4	X
Osiedle Grunwaldzkie	16		X	X	X	X				4	X
Bielsko Południe	17		X	X	X	X			X	5	X
Bielsko Południe	18			X		X	X		X	4	X
Bielsko Południe	19	X		X	X	X			X	5	X
Osiedle Beskidzkie	20	X					X			2	X
Osiedle Beskidzkie	21	X								1	X
Aleksandrowice	22	X				X				2	X
Aleksandrowice	23			X						1	
Aleksandrowice	24	X					X			2	

Nazwa	Numer jednostki	Sytuacja demograficzna	Ryzyko wykluczenia społecznego z powodu bezrobocia	Ryzyko wykluczenia społecznego z powodu ubóstwa	Zagrożenie bezpieczeństwa	Ryzyko wykluczenia społecznego z powodu stanu zdrowia	Osoby ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności	Problemy edukacyjne	Uczestnictwo w życiu publicznym	Wskaźnik syntetyczny	Gęstość zaludnienia powyżej średniej
Osiedle Polskich Skrzydeł	25	X						X		2	X
Osiedle Wojska Polskiego	26	X						X		2	X
Osiedle Kopernika	27	X	X	X	X	X		X		6	X
Osiedle Piastowskie	28	X								1	X
Osiedle Mieszka I	29	X		X	X	X	X			5	X
Biała Północ	30									0	X
Biała Krakowska	31						X	X	X	3	
Biała Krakowska	32						X	X	X	3	X
Biała Krakowska	33						X	X	X	3	X
Biała Krakowska	34		X	X		X	X		X	5	X
Złote Łany	35							X		1	X
Złote Łany	36									0	X
Złote Łany	37									0	X
Złote Łany	38	X		X	X	X				4	X
Złote Łany	39	X						X		2	X
Leszczyny	40			X	X	X				3	
Leszczyny	41	X		X		X		X		4	X
Leszczyny	42	X		X	X	X		X		5	X
Leszczyny	43	X						X		2	X
Leszczyny	44	X								1	X
Osiedle Karpackie	45	X					X			2	X
Osiedle Karpackie	46	X				X	X			3	X
Osiedle Karpackie	47	X					X			2	X
Kamienica	48									0	X
Kamienica	49		X	X		X				3	

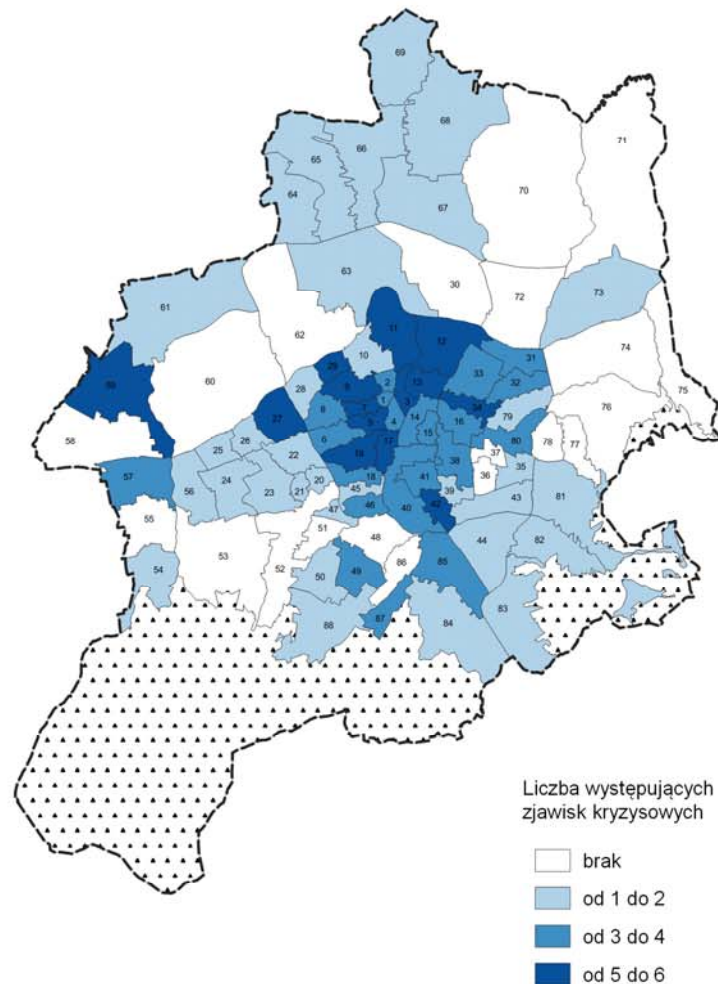
Nazwa	Numer jednostki	Sytuacja demograficzna	Ryzyko wykluczenia społecznego z powodu bezrobocia	Ryzyko wykluczenia społecznego z powodu ubóstwa	Zagrożenie bezpieczeństwa	Ryzyko wykluczenia społecznego z powodu stanu zdrowia	Osoby ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności	Problemy edukacyjne	Uczestnictwo w życiu publicznym	Wskaźnik syntetyczny	Gęstość zaludnienia powyżej średniej
Kamienica	50	X								1	
Kamienica	51									0	X
Kamienica	52									0	
Kamienica	53									0	
Wapienica	54			X						1	
Wapienica	55									0	X
Wapienica	56			X		X				2	X
Wapienica	57			X	X	X				3	X
Wapienica	58									0	X
Wapienica	59		X	X		X	X		X	5	
Stare Bielsko	60									0	
Stare Bielsko	61		X			X				2	
Stare Bielsko	62									0	
Komorowice Śląskie	63						X			1	
Komorowice Śląskie	64							X		1	
Komorowice Śląskie	65							X		1	
Komorowice Śląskie	66			X				X		2	
Komorowice Krakowskie	67			X				X		2	X
Komorowice Krakowskie	68							X		1	
Komorowice Krakowskie	69							X		1	
Hałcnów	70									0	
Hałcnów	71									0	
Hałcnów	72									0	
Hałcnów	73			X			X			2	
Lipnik	74									0	

Nazwa	Numer jednostki	Sytuacja demograficzna	Ryzyko wykluczenia społecznego z powodu bezrobocia	Ryzyko wykluczenia społecznego z powodu ubóstwa	Zagrożenie bezpieczeństwa	Ryzyko wykluczenia społecznego z powodu stanu zdrowia	Osoby ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności	Problemy edukacyjne	Uczestnictwo w życiu publicznym	Wskaźnik syntetyczny	Gęstość zaludnienia powyżej średniej
Lipnik	75									0	
Lipnik	76									0	
Lipnik	77									0	X
Lipnik	78									0	X
Lipnik	79						X			1	X
Lipnik	80		X	X		X				3	
Straconka	81							X		1	
Straconka	82							X		1	
Mikuszowice Krakowskie	83			X						1	
Mikuszowice Śląskie	84	X								1	X
Mikuszowice Śląskie	85			X	X	X	X			4	X
Mikuszowice Śląskie	86									0	X
Mikuszowice Śląskie	87	X	X	X		X				4	X
Mikuszowice Śląskie	88			X		X				2	

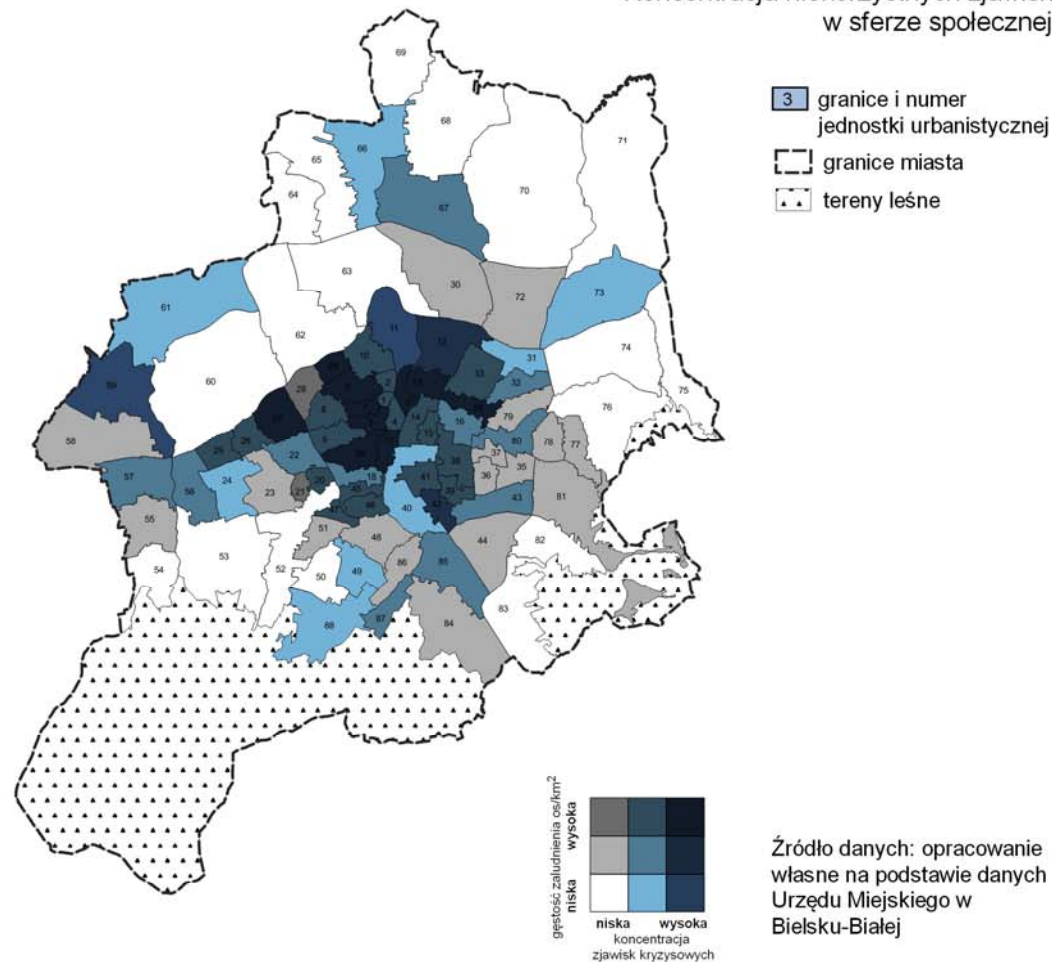
Źródło: Opracowanie własne

ZINTEGROWANA DIAGNOZA MIASTA BIELSKO-BIAŁA

Koncentracja niekorzystnych zjawisk
w sferze społecznej

Rys. II.10.1. Koncentracja niekorzystnych zjawisk
w sferze społecznej – wskaźnik syntetyczny

Rys. II.10.2. Koncentracja niekorzystnych zjawisk
w sferze społecznej a gęstość zaludnienia

- 3 granice i numer jednostki urbanistycznej
- granice miasta
- tereny leśne

Źródło danych: opracowanie
własne na podstawie danych
Urzędu Miejskiego w
Bielsku-Białej

Opracowanie:
dr Janusz Jeżak,
Agnieszka Majkowska

Tabela 2 Wskaźniki rekomendowane do delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji w zakresie zjawisk społecznych

L.p.	Obszar tematyczny	Nazwa wskaźnika	Sposób identyfikacji koncentracji zjawiska	Wrażliwość na zmianę w wyniku epidemii koronawirusa
1	Sytuacja demograficzna	Liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 1000 mieszkańców	Wartość wskaźnika powyżej średniej dla gminy.	Nie
2		Gęstość zaludnienia	Wartość wskaźnika powyżej średniej dla gminy (wskazująca na koncentrację analizowanych zjawisk społecznych).	Nie
3	Ryzyko wykluczenia społecznego z powodu bezrobocia	Liczba długotrwale bezrobotnych na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	Wartość powyżej średniej dla gminy łącznie dla obu wskaźników.	Tak / znaczne ryzyko
4		Liczba osób korzystających z pomocy na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu bezrobocia na 1000 mieszkańców		Tak / znaczne ryzyko
5	Ryzyko wykluczenia społecznego z powodu ubóstwa	Liczba osób korzystających z pomocy na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców	Wartość wskaźnika powyżej średniej dla gminy.	Tak / znaczne ryzyko
6	Zagrożenie bezpieczeństwa	Liczba osób objętych działaniami Zespołu Interdyscyplinarnego Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na 1000 mieszkańców	1. etap: stwierdzenie koncentracji negatywnych zjawisk w zakresie funkcjonowania rodzin – wartości powyżej średniej dla gminy dla co najmniej 3 ze wskaźników od nr 5 do 9 2. etap: stwierdzenie koncentracji negatywnych zjawisk w zakresie bezpieczeństwa – koncentracja liczby rodzin z dysfunkcjami oraz wartości powyżej średniej dla gminy dla wskaźnika nr 10	Tak / znaczne ryzyko
7		Liczba osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu przemocy w rodzinie na 1000 mieszkańców		Tak / znaczne ryzyko
8		Liczba osób doprowadzonych do wytrzeźwienia do Ośrodka Przeciwdziałania Problemów Alkoholowych na 1000 mieszkańców		Tak / średnie ryzyko
9		Liczba osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu alkoholizmu na 1000 mieszkańców		Tak / średnie ryzyko
10		Liczba osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego na 1000 mieszkańców		Tak / średnie ryzyko
11		Liczba zgłoszonych przestępstw na ha		Tak / średnie ryzyko
12	Ryzyko wykluczenia społecznego z powodu stanu zdrowia	Liczba osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu długotrwale choroby na 1000 mieszkańców	Wartość powyżej średniej dla miasta dla jednego z tych wskaźników.	Nie
13		Liczba osób korzystających z pomocy na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności na 1000 mieszkańców		Nie
14	Osoby ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności	Liczba osób posiadających orzeczenie o niepełnosprawności na 1000 mieszkańców	Wartość powyżej średniej dla gminy łącznie dla obu wskaźników.	Nie
15		Liczba dzieci w wieku 3 lat i poniżej na 1000 mieszkańców		Nie
16	Problemy edukacyjne	Średni ogólny wynik egzaminu na koniec szkoły podstawowej	Wartość powyżej średniej dla gminy łącznie dla obu wskaźników.	Nie (przy danych za 2019)
17		Liczba uczniów uczęszczających na zajęcia wyrównawczo-dydaktyczne w szkołach podstawowych na 100 uczniów		Nie
18	Uczestnictwo w życiu publicznym	Frekwencja w wyborach samorządowych	Wartość wskaźnika powyżej średniej dla gminy.	Nie

Źródło: Opracowanie własne

III. Analiza koncentracji negatywnych zjawisk gospodarczych

Zgodnie z art. 9 ust. 1 pkt 1 ustawy o rewitalizacji, w ramach diagnozy służącej wyznaczeniu obszaru zdegradowanego należy dokonać analizy negatywnych zjawisk gospodarczych, w szczególności niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw.

Wprowadzenie

Niewątpliwym atutem Bielska-Białej jest wysoki poziom przedsiębiorczości. Liczba firm zarejestrowanych w REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców wyniosła w 2019 r. 152,1. Osoby prowadzące działalność gospodarczą, stanowiąc zaledwie około 8% ogółu podatników, odpowiadają za 39% wpływów miasta z tytułu PIT. Należy zauważyć jednak gasnący w ostatnich latach trend wzrostowy w zakresie przedsiębiorczości (2018 r. – 152 firmy na 10 tys. mieszk., 2017 r. – 153), który może wskazywać na wyczerpywanie się prostego, ilościowego scenariusza rozwoju gospodarczego opartego o przyrost liczby podmiotów gospodarczych. Na rozwój nowych inwestycji, w szczególności tych o dużym zapotrzebowaniu na powierzchnię, niekorzystnie wpływa ograniczona liczba terenów inwestycyjnych w mieście. Brak terenów możliwych do zaoferowania inwestorom może także hamować rozbudowę istniejących już zakładów, jak również ograniczać szanse na wykorzystanie potencjalnego trendu relokacji niektórych działalności, stanowiących część długiego łańcucha dostaw niektórych branż z terenów pozaeuropejskich (np. z Azji). Zmiana paradygmatu rozwojowego z ilościowego na jakościowy skutkować będzie koniecznością poszukiwania w mieście terenów wakatujących i wdrożenia koncepcji recyklingu miejskiego. Drugim obowiązkowo analizowanym zagadnieniem jest kondycja lokalnych przedsiębiorstw. Choć miara ta jest dość subiektywna, to pośrednio kondycję lokalnych podmiotów oddaje wskaźnik poziomu zatrudnienia, jego dynamika, poziom wynagrodzeń czy też przyrost podmiotów gospodarczych.

Analiza wykazała, że miasto charakteryzuje się korzystną, zróżnicowaną strukturą podmiotów gospodarczych, z wciąż zauważalnym udziałem działalności przemysłowej (10% podmiotów) i dobrze rozwiniętym sektorem usług dla biznesu. Bielsko-Biała nosiła w przeszłości miano „miasta stu przemysłów”. Metafora ta odpowiadała bardzo zróżnicowanej strukturze ówczesnej działalności wytwórczej, obejmującej jeszcze w II połowie XX w. m.in. takie branże jak: włókiennicza, samochodowa, przetwórstwo metali lekkich czy piwowarstwo. Niektóre z tych działalności (np. branża automotive, przetwórstwo metali nieżelaznych), choć w innej skali i formie, kontynuują swoją działalność także obecnie. W II dekadzie XXI w. gospodarka miasta, choć w sektorze przemysłowym wyspecjalizowała się w szeroko rozumianej branży automotive, nadal wykazuje wiele cech różnorodności, choć na wyższym poziomie agregacji, tj. poszczególnych branż gospodarki czy sekcji PKD.

W mieście, poza wymienionymi działalnościami przemysłowymi zauważalne są takie działalności jak: usługi IT, usługi finansowe, budownictwo czy sektor turystyczny, w tym branża wystawiennicza. Główną specjalizacją Bielska-Białej, jako silnego ośrodka przemysłowego województwa śląskiego, jest działalność wytwórcza (przemysł przetwórczy), w szczególności zaś branża motoryzacyjna. Firmy motoryzacyjne zapewniają wysoki poziom zatrudnienia przy jednoczesnym wysokim poziomie wynagrodzeń dla pracowników. Tym samym wpływają na ogólny poziom wynagrodzeń w sektorze przemysłowym. Mediana wynagrodzeń w działalnościach przemysłowych (sekcje B,C,D,E) przekroczyła w 2018 r. poziom 3,9 tys. zł.

Co ważne w mieście rozwijają się podmioty sektora kreatywnego. Udział tych podmiotów w liczbie nowo zarejestrowanych podmiotów nieznacznie ale stabilnie wrosła, z poziomu 7,75% w 2014 r. do ponad 8,52% w 2018 r. Dynamicznie rósł również udział podmiotów gospodarczych prowadzących działalność w sektorze usług finansowych. W latach 2014-2018 wskaźnik udziału podmiotów gospodarczych prowadzących działalność w sektorze usług finansowych na 1000 podmiotów gospodarczych zwiększył się z poziomu 17,9 do blisko 22.

W Bielsku-Białej w latach 2014-2018 odnotowano również stabilny poziom wskaźnika udziału zatrudnionych w usługach, który wahał się w granicach między 56,5 a 57,24%. Jak wspomniano w rozdziale poświęconym zagadnieniom społecznym, wysoki odnotowywany poziom siły nabywczej wskazuje na dobre podstawy

rozwojowe firm, które są w stanie płacić swoim pracownikom wysokie wynagrodzenia. Bielsko-Biała charakteryzuje się jednym z najwyższych w skali kraju poziomów siły nabywczej. W badaniu GfK Polonia, w 2019 r. miasto znalazło się wśród 10 powiatów o najwyższej sile nabywczej w Polsce zajmując 8. pozycję, przed Krakowem (9 839 euro/ mieszk.) i Tychami (9 837 euro/ mieszk.). Siła nabywcza dla miasta wyniosła 9 853 euro/ mieszk., co odpowiadało blisko 130% wartości ogólnopolskiej i prawie 67% średniej europejskiej. Analiza poziomu siły nabywczej potwierdza solidne podstawy rozwoju gospodarczego (baza podatkowa), jednocześnie świadcząc o akumulowaniu przez miasto efektów intensywnych procesów rozwoju gospodarczego.

W 2018 r. w mieście zatrudnionych było ponad 87 tys. pracowników. Średniomiesięczne zatrudnienie w mieście wykazywało w okresie 2016-2018 bez wyjątku tendencję rosnącą, z wysoką dynamiką przyrostu zatrudnienia. Liczba pracujących w Bielsku-Białej wykazywała się w ostatnich latach bardzo wysoką dynamikę wzrostu. W okresie I 2016 - XII 2018 liczba pracujących zwiększyła się o 12,4%, tj. o 10,5 tys. osób. Bardzo wysoki był również poziom wykorzystania przez gospodarkę miasta lokalnych zasobów siły roboczej: $\frac{3}{4}$ mieszkańców miasta uzyskiwało dochody pracując w mieście, a jedynie $\frac{1}{4}$ wyjeżdżała do pracy poza jego granice. Świadczy to o bardzo mocnej bazie ekonomicznej miasta i dużym potencjale do absorpcji generowanych lokalnie miejsc pracy.

Zasadniczo należy zatem uznać, że do 2018 r. miasto było w bardzo dobrej sytuacji gospodarczej, co oddawały zarówno cytowane wskaźniki, jak i bardzo niski poziom bezrobocia. Stopa bezrobocia w 2019 r wyniosła w Bielsku-Białej zaledwie 1,7%, osiągając najniższą wartość w przedziale czasowym 2010-2019. Wynik ten odpowiadał zaledwie 32,7% wartości ogólnopolskiej. Wyjątkowo niski poziom bezrobocia w mieście kształtował się poniżej przyjmowanego w niektórych opracowaniach poziomu tzw. bezrobocia naturalnego.

Warto zwrócić uwagę na powiązanie kontekstowe z zagadnieniami dotyczącymi środowiska. Jakość powietrza to istotny czynnik określający możliwość przyciągania zarówno firm z niektórych branż gospodarki (np. sektor IT), jak również specjalistów oraz kadry kierowniczej wyższego szczebla. Jego słaba jakość w okresie grzewczym jest istotną barierą, która wraz z szybko rosnącą, powszechną świadomością zagadnień związanych z jakością powietrza, stanowić będzie coraz większe ograniczenie w rozwoju miasta, zmniejszając jego atrakcyjność osiedleńczą.

Podsumowując, na podstawie analizy danych dotyczących przedsiębiorczości oraz kondycji lokalnych przedsiębiorstw (w skali całego miasta), można zasadniczo uznać, że w obszarze gospodarki do 2018 r. brak jest symptomów kryzysu. Z uwagi na metodykę odnoszenia wartości zjawisk do średniej dla miasta, zdecydowano się jednak na analizę kilku wskaźników, w poszukiwaniu miejsc koncentracji ewentualnych problemów gospodarczych w wymiarze lokalnym.

Analiza wskaźnikowa

W celu zidentyfikowania obszarów miasta o największym nasileniu problemów gospodarczych przeanalizowano następujące wskaźniki:

- 1) liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1000 mieszkańców,
- 2) liczba firm jednoosobowych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym,
- 3) liczba firm wg bazy CEIDG na 100 mieszkańców,
- 4) liczba wyrejestrowanych firm przypadających na 100 firm w bazie CEIDG.

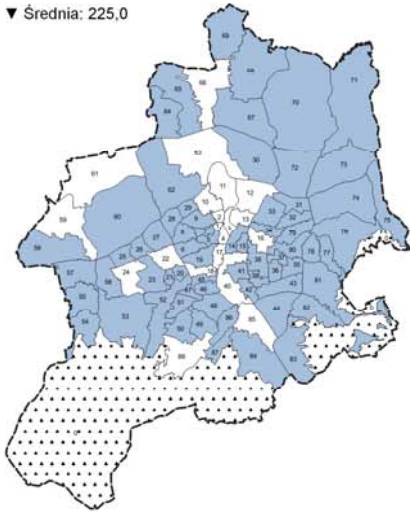
Kontekstowo przeanalizowano również wskaźniki:

- 5) udziału firm w jednostce urbanistycznej w liczbie firm w mieście (wg CEIDG),
- 6) udziału firm w jednostce urbanistycznej w liczbie firm w mieście (wg REGON).

Na rysunku poniżej przedstawiono koncentrację niekorzystnych zjawisk w analizowanym zakresie. Mapy obrazujące rozkład wartości wszystkich wskaźników dla jednostek urbanistycznych zawiera Załącznik nr 1.

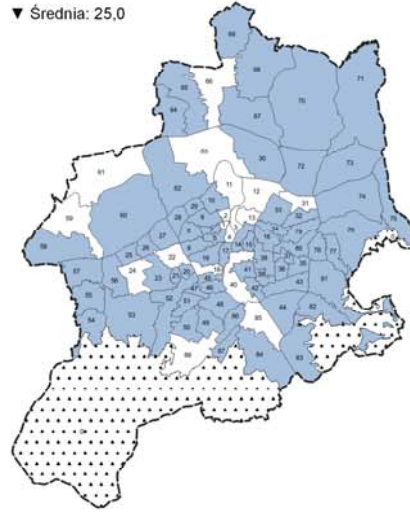
ZINTEGROWANA DIAGNOZA MIASTA BIELSKO-BIAŁA
Niekorzystne zjawiska gospodarcze

▼ Średnia: 225,0

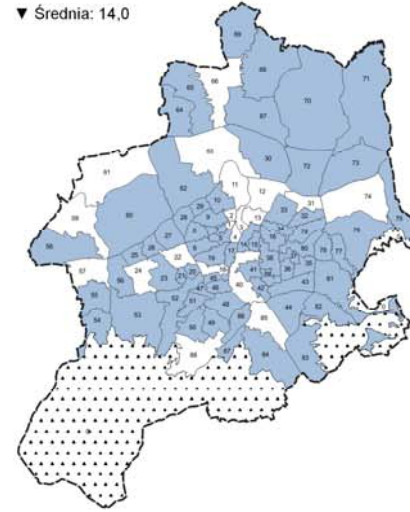
Rys. III.1. Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1000 mieszkańców

▼ Średnia: 25,0

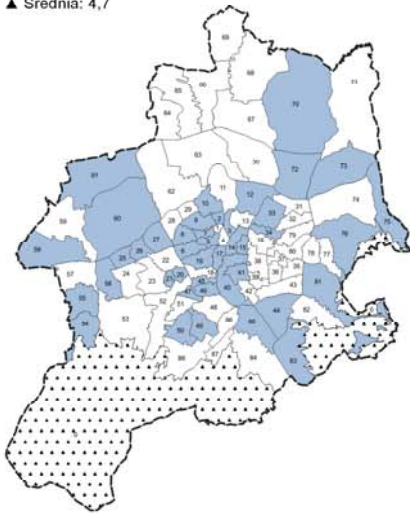
Rys. III.2. Liczba firm jednoosobowych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym

▼ Średnia: 14,0

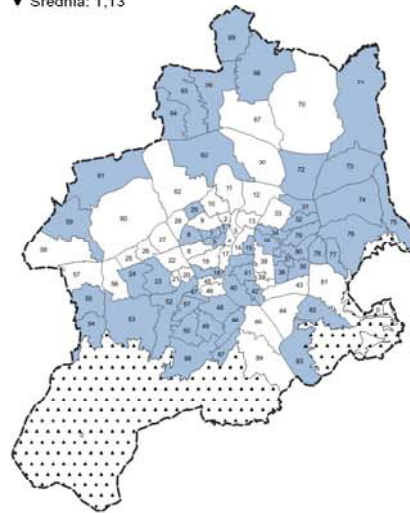
Rys. III.3. Liczba firm w jednostce urbanistycznej wg bazy CEIDG na 100 mieszkańców

▲ Średnia: 4,7

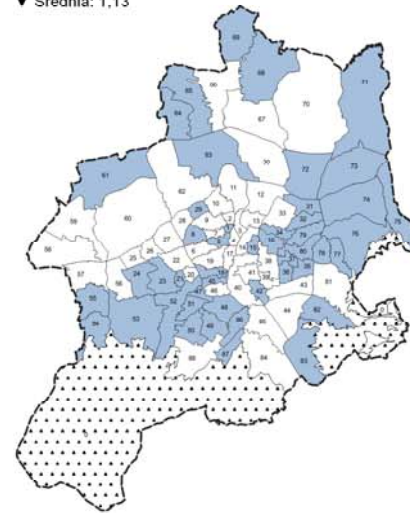
Rys. III.4. Liczba wyrejestrowanych firm przypadających na 100 firm w bazie CEIDG

▼ Średnia: 1,13

Rys. III.5. Udział liczby firm wg bazy CEIDG w jednostce urbanistycznej w liczbie firm w mieście wg bazy CEIDG [%]

▼ Średnia: 1,13

Rys. III.6. Udział liczby firm wg bazy REGON w jednostce urbanistycznej w liczbie firm w mieście wg rejestru REGON [%]

- 3 granice i numer jednostki urbanistycznej
- granice miasta
- tereny leśne

Jednostki urbanistyczne o wartości zjawiska:

- ▲ powyżej średniej dla miasta
- ▼ poniżej średniej dla miasta

Prezentowane zestawienia dotyczą roku 2019

Źródło danych: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Opracowanie: dr Janusz Jeżak, Michał Donocik, Agnieszka Majkowska

INSTYTUT EKONOMIKI PRZESTRZENI
Odkrywamy wartość przestrzeni

Na 88 zamieszkałych jednostek referencyjnych, wartości wskaźników gorsze od średniej dla miasta odnotowano:

- w zakresie liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1000 mieszkańców – w 68 jednostkach (77%),
- liczby firm jednoosobowych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym – w 70 jednostkach (80%),
- liczby firm wg bazy CEIDG na 100 mieszkańców – w 68 jednostkach (77%),
- liczby wyrejestrowanych firm przypadających na 100 firm w bazie CEIDG – w 42 jednostkach (48%).

Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1000 mieszkańców

Na koniec 2018 r. w rejestrze REGON figurowało w Bielsku-Białej ponad 26 tys. podmiotów gospodarczych. Średnia liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1000 mieszkańców w mieście wyniosła 225. Na terenie jednej jednostki – nr 31 (Biała Krakowska) – nie odnotowano żadnych podmiotów gospodarczych. Najniższy wskaźnik liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1000 mieszkańców odnotowano w jednostce nr 68 (Komorowice Krakowskie).

Jak wskazano powyżej, w ponad $\frac{3}{4}$ jednostek urbanistycznych liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 1000 mieszkańców była niższa od średniej dla miasta. Tak duży udział wartości wskaźnika poniżej średniej dla miasta wynika z wysokiej koncentracji podmiotów gospodarczych w przestrzeni miasta. Pierwszych 20 jednostek urbanistycznych z najwyższą liczbą ulokowanych tam podmiotów, grupuje ponad 44% podmiotów gospodarczych zlokalizowanych w mieście.

Niska liczba firm w wielu analizowanych jednostkach urbanistycznych wynika z ich mieszkaniowego charakteru lub peryferyjnego położenia. Dostrzegalna jest silna koncentracja podmiotów gospodarczych wzdłuż rzeki Białej (tereny historycznie związane z prowadzeniem działalności gospodarczej).

Liczba firm jednoosobowych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym

Wskaźnikiem, który dość dobrze obrazuje przedsiębiorczość jest liczba firm jednoosobowych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym. Można założyć, że wskaźnik ten pokazuje jaka część populacji w wieku produkcyjnym jest skłonna podjąć ryzyko i poprowadzić własną działalność gospodarczą.

Na koniec 2018 r. omawiany wskaźnik kształtował się na poziomie 25 firm na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym. Zdecydowanie najniższą przedsiębiorczość wyrażoną tym wskaźnikiem odnotowano na dużych osiedlach mieszkaniowych, w jednostkach urbanistycznych nr: 6, 15, 20, 21, 25, 26, 27, 33, 35, 38, 39, 46, 47, 58, 68 (m.in. Osiedla: Złote Łany, Wojska Polskiego, Słoneczne, Polskich Skrzydeł, Kopernika, Karpackie, Grunwaldzkie czy Beskidzkie), gdzie wartość wskaźnika nie przekroczyła 7 firm na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym. Być może wynika to z faktu, że 34% mieszkańców miasta pracuje w przemyśle i górnictwie, 33% w sektorze publicznym (sekcje PKD od M do S), a blisko 1/3 zatrudnionych jest w budownictwie, transporcie, hotelarstwie i gastronomii (co może się wiązać z faktem, że ponad 30% uzyskuje dochody z tytułu umowy zlecenia lub o dzieło). Duża liczba oferowanych miejsc pracy może nie sprzyjać podejmowaniu własnej działalności gospodarczej, jak ma to miejsce w innych częściach kraju.

Obszary o niższej od średniej dla miasta wartości wskaźnika odnotowano również na terenach położonych peryferyjnie, z niższą liczbą mieszkańców.

Liczba firm wg bazy CEIDG na 100 mieszkańców

W 2018 r. na terenie Bielska-Białej w rejestrze CEIDG odnotowano 16 178 firm, z których według danych ZUS składki opłacało 15 585 podmiotów. Powyższa grupa płatników była zgłoszona do obowiązkowych ubezpieczeń społecznych i obowiązkowego ubezpieczenia zdrowotnego na 31.12.2018 r. oraz w 2018 r. opłaciła co najmniej jedną składkę.

Średnio w mieście odnotowano 14 podmiotów w firmach jednoosobowych na 100 mieszkańców. Zdecydowanie najwięcej firm w przeliczeniu na 100 mieszkańców odnotowano na terenie jednostki 31 (Biała Krakowska) –

146,6. Wysokim wskaźnikiem charakteryzowały się również jednostki nr 63 i 11, gdzie wartość wskaźnika przekraczała 40 firm na 100 mieszkańców. Najniższe wartości odnotowano w jednostce urbanistycznej nr 26 (Osiedle Wojska Polskiego) – 4,86.

Jednocześnie aż w 68 jednostkach wskaźnik liczby firm był niższy od średniej dla miasta. Wynika to w dużej mierze z mieszkaniowego charakteru dużej grupy tych jednostek (osiedla: Złote Łany, Wojska Polskiego, Słoneczne, Polskich Skrzydeł, Piastowskie, Mieszka I, Kopernika, Karpackie, Grunwaldzkie, Beskidzkie) oraz wykonywanej przez mieszkańców tych osiedli głównie pracy najemnej lub peryferyjnego położenia części jednostek. Dostrzegalna jest również wspomniana wcześniej silna koncentracja podmiotów gospodarczych w centralnych obszarach miasta.

Liczba wyrejestrowanych firm przypadających na 100 firm w bazie CEiDG

W całym 2018 r. z bazy CEiDG wyrejestrowano na terenie miasta 820 podmiotów gospodarczych. Średnio w mieście wskaźnik ten osiągnął wartość 4,7 podmiotów wyrejestrowanych na 100 firm z bazy CEiDG.

Najwyższy wskaźnik liczby wyrejestrowanych podmiotów odnotowano w jednostce 34 (Biała Krakowska) – 11,89 podmiotów na 100 firm w jednostce. Równie wysokie wartości odnotowano w jednostkach 8 (Górne Przedmieście) oraz 75 (Lipnik), gdzie wskaźnik przekroczył liczbę 10 wyrejestrowanych podmiotów gospodarczych na 100 firm zlokalizowanych w danej jednostce. Wysokie wartości liczby wyrejestrowanych podmiotów gospodarczych (powyżej 8 na 100 firm) odnotowano również w jednostkach: 15, 20, 54, 73 i 85.

Jedynie w przypadku 48% jednostek urbanistycznych wartość wskaźnika była wyższa od średniej dla miasta. Jednostki o wysokich wartościach koncentrowały się na zachód od historycznego centrum miasta, na terenach osiedli mieszkaniowych oraz w dzielnicach peryferyjnych.

Udział firm w jednostce urbanistycznej w liczbie firm w mieście (wg CEiDG i REGON)

Na terenie 37 jednostek urbanistycznych, w których udział firm w jednostce w liczbie firm w mieście wg CEiDG był wyższy od średniej dla miasta, koncentrowało się blisko 66% podmiotów gospodarczych działających na terenie miasta. Wynik ten był jeszcze wyższy w przypadku wskaźnika udziału firm w jednostce urbanistycznej w liczbie firm w mieście wg REGON, który osiągnął wartość 72,46%. Świadczy to o dużej koncentracji podmiotów gospodarczych, szczególnie w historycznym centrum miasta. Największy odsetek firm zarejestrowanych w jednostce urbanistycznej odnotowano w dwóch śródmiejskich jednostkach urbanistycznych: Śródmieściu Bielsko oraz Białej Wschód – odpowiednio 3,21% i 3,73% (wg CEiDG) oraz 3,36% i 4,53% (wg REGON).

Tak duża koncentracja podmiotów gospodarczych generuje duże ryzyko przy silnych zmianach otoczenia gospodarczego. W przypadku wyznaczenia obszaru zdegradowanego, który obejmowałby tereny o znacznej liczbie podmiotów gospodarczych, konieczne jest, na etapie prac nad opracowaniem Gminnego Programu Rewitalizacji, wnikliwe przeanalizowanie kondycji podmiotów gospodarczych zlokalizowanych na tym terenie. Nagłe pogorszenie koniunktury gospodarczej może bowiem znacząco wpłynąć na liczbę aktywnych podmiotów gospodarczych, a tym samym na bazę ekonomiczną obszaru, na którym prowadzą one działalność. Zastrzeżenie to jest szczególnie ważne w kontekście pandemii Covid-19.

Opinie mieszkańców

Tematy gospodarcze rzadko pojawiały się na spotkaniach z mieszkańcami prowadzonych w ramach konsultacji z mieszkańcami w lutym 2020 r. Mieszkańcy obecni na spotkaniu w Kamienicy zwracali uwagę na fakt, iż miasto pręźnie się rozwija i daje przestrzeń do rozwoju przedsiębiorczości. Na spotkaniach w Komorowicach i na Osiedlu Beskidzkim wskazywano na niewykorzystany potencjał turystyczny Bielska-Białej. Głosy te są spójne z wynikami „Badania opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej”, w którym 94,35% respondentów uznało atrakcyjne przyrodniczo położenie miasta jako jego główną przewagę konkurencyjną, a 67,74% respondentów wskazało na turystykę jako najbardziej pożądaną kierunek rozwoju Bielska-Białej (36,01% wskazało na nowe technologie, a 27,12% na biznes).

Wnioski i rekomendacje

Przejrzystym i obiektywnym sposobem na zidentyfikowanie części miasta (jednostek urbanistycznych) o największym nasileniu problemów, jest zastosowanie wskaźnika syntetycznego, zbudowanego w oparciu o liczbę stwierdzonych w danej jednostce stanów kryzysowych (zawsze w odniesieniu do średniej dla miasta) w ramach poszczególnych analizowanych zjawisk. Choć jak wspomniano, w zakresie gospodarki zasadniczo trudno doszukać się problemów o skali pozwalającej mówić o degradacji danego obszaru, dla poprawności metodycznej wskazano obszary o największej koncentracji zjawisk, które w przypadku gorszej sytuacji gospodarczej mogłyby prowadzić do kryzysu.

Dla wyznaczenia obszarów miasta z koncentracją problemów w sferze gospodarczej wykorzystano wskaźniki: **liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1000 mieszkańców, liczby firm jednoosobowych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym, liczby firm wg bazy CEIDG na 100 mieszkańców oraz liczby wyrejestrowanych firm przypadających na 100 firm w bazie CEIDG.**

Budowę **wskaźnika syntetycznego w sferze gospodarczej** obrazuje Tabela 3. Stanowi ona podsumowanie diagnozy Bielska-Białej w tym zakresie. Statystyka dotycząca liczby stwierdzonych stanów kryzysowych w ramach analizowanych wskaźników przedstawia się następująco:

- w 34 jednostkach stwierdzono przekroczenia średnich wartości dla miasta dla 4 wskaźników,
- w 33 jednostkach – dla 3 wskaźników,
- w 3 jednostkach – dla 2 wskaźników,
- w 6 jednostkach – dla 1 wskaźnika,
- w 12 jednostkach wartości wszystkich wskaźników były poniżej średniej dla miasta.

Przestrzenny rozkład wartości syntetycznego wskaźnika kryzysu w sferze gospodarczej przedstawia Rysunek III.7.

Jako kryterium wyznaczenia obszaru koncentracji negatywnych zjawisk gospodarczego przyjęto **wartość wskaźnika syntetycznego równą 4** (tj. kryzys sygnalizowany w każdym ze wskaźników). Kryterium to spełniają **34 jednostki**:

- Osiedle Słoneczne (5-6), Górne Przedmieście (7-9), Osiedle Grunwaldzkie (14-15), Bielsko Południe (19), Osiedle Beskidzkie (20-21), Osiedle Polskich Skrzydeł (25), Osiedle Wojska Polskiego (26), Osiedle Kopernika (27), Biała Krakowska (33-34), Leszczyny (41,44), Osiedle Karpackie (45-47), Kamienica (49-50), Wapienica (54-56, 58), Stare Bielsko (60), Hałcnów (70, 72-73), Lipnik (75-76), Straconka (81), Mikuszowice Krakowskie (83).

Z wymienionych 34 jednostek, 23 to obszary o gęstości zaludnienia powyżej średniej dla miasta.

Spośród jednostek, w których stwierdzono koncentrację negatywnych zjawisk gospodarczych, jedynie 6 jednostek cechuje się również kryzysem w sferze społecznej. Są to:

- Osiedle Słoneczne (5, 6), Górne Przedmieście (7,8,9), Osiedle Grunwaldzkie (15), Biała Wschód (13), Bielsko-Południe (19), Osiedle Kopernika (27), Biała Krakowska (34), Leszczyny (41).

Odnosnie pozostałych jednostek, w których stwierdzono kryzys w sferze gospodarczej należy pamiętać, iż zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy o rewitalizacji, podstawowym warunkiem wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji jest koncentracja negatywnych zjawisk społecznych, a **fakt znajdowania się w kryzysie z powodu koncentracji negatywnych zjawisk gospodarczych (przy jednoczesnym braku kryzysu w sferze społecznej) nie jest wystarczającą przesłanką dla wyznaczenia na danym terenie obszaru zdegradowanego, a następnie obszaru rewitalizacji.** Wyjątek stanowią niezamieszkałe tereny poprzemysłowe, powojaskowe albo pokolejowe, na których występują negatywne zjawiska gospodarcze, środowiskowe, przestrzenno-funkcjonalne lub techniczne. Tereny te mogą wejść w skład obszaru rewitalizacji jeśli zaplanowane

na nich działania przyczynią się do przeciwdziałania negatywnym zjawiskom społecznym zidentyfikowanym na obszarze rewitalizacji (art. 10 ust. 3 ustawy o rewitalizacji).

Wykaz wskaźników rekomendowanych do wykorzystania przy delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, wraz ze sposobem identyfikacji kryzysu, zawiera Tabela 4Tabela 8.

Na etapie pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji zaleca się przeprowadzenie **badan jakościowych** pozwalających na identyfikację istniejących problemów oraz rozwiązań, które byłyby możliwe do wdrożenia i poprawiałyby sytuację obszaru w aspekcie gospodarczym. Szczególnie istotne wydają się kwestie związane z najmem lokali komunalnych, aktywnością miasta w sferze publicznej (place i ulice miejskie), liczbą i charakterystyką wolnych lokali użytkowych w zasobach miasta w obszarze rewitalizacji, ale również zdefiniowane potrzeby przedsiębiorców oraz dostrzegane przez nich problemy. Zakres tych badań oraz ich szczegółowość powinny zostać ustalone przy uwzględnieniu lokalnych uwarunkowań, rachunku koniecznych nakładów do oczekiwanych korzyści (spodziewanych rezultatów badania) oraz technicznej możliwości ich przeprowadzenia w zależności od sytuacji epidemiologicznej (Covid-19).

Wskaźniki oceny stopnia realizacji programu i osiągnięcia celów rewitalizacji odnoszących się do sfery gospodarczej powinny być adekwatne do zaplanowanych w programie rewitalizacji celów i kierunków działań w tym zakresie.

Tabela 3 Koncentracja niekorzystnych zjawisk w sferze gospodarczej – wskaźnik syntetyczny

Nazwa osiedla	Numer jednostki	Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1000 mieszkańców	Liczba firm jednoosobowych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym	Liczba firm w jednostce urbanistycznej wg bazy CEIDG na 100 mieszkańców	Liczba wyrejestrowanych firm przypadających na 100 firm w bazie CEIDG	Wskaźnik syntetyczny	Gęstość zaludnienia powyżej średniej	Kryzys w sferze społecznej
Stare Miasto	1						X	X
Śródmieście Bielsko	2				X		X	X
Śródmieście Bielsko	3				X		X	X
Śródmieście Bielsko	4						X	X
Osiedle Słoneczne	5	X	X	X	X	X	X	X
Osiedle Słoneczne	6	X	X	X	X	X	X	X
Górne Przedmieście	7	X	X	X	X	X	X	X
Górne Przedmieście	8	X	X	X	X	X	X	X
Górne Przedmieście	9	X	X	X	X	X	X	X
Dolne Przedmieście	10		X	X	X		X	
Dolne Przedmieście	11							
Biała Wschód	12				X			
Biała Wschód	13						X	X
Osiedle Grunwaldzkie	14	X	X	X	X	X	X	
Osiedle Grunwaldzkie	15	X	X	X	X	X	X	X
Osiedle Grunwaldzkie	16		X	X			X	X
Bielsko Południe	17		X	X	X		X	X
Bielsko Południe	18						X	X
Bielsko Południe	19	X	X	X	X	X	X	X
Osiedle Beskidzkie	20	X	X	X	X	X	X	
Osiedle Beskidzkie	21	X	X	X	X	X	X	
Aleksandrowice	22						X	
Aleksandrowice	23	X	X	X				
Aleksandrowice	24							
Osiedle Polskich Skrzydeł	25	X	X	X	X	X	X	

Nazwa osiedla	Numer jednostki	Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1000 mieszkańców	Liczba firm jednoosobowych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym	Liczba firm w jednostce urbanistycznej wg bazy CEIDG na 100 mieszkańców	Liczba wyrejestrowanych firm przypadających na 100 firm w bazie CEIDG	Wskaźnik syntetyczny	Gęstość zaludnienia powyżej średniej	Kryzys w sferze społecznej
Osiedle Wojska Polskiego	26	X	X	X	X	X	X	
Osiedle Kopernika	27	X	X	X	X	X	X	X
Osiedle Piastowskie	28	X	X	X			X	
Osiedle Mieszka I	29	X	X	X			X	X
Biała Północ	30	X	X	X			X	
Biała Krakowska	31							
Biała Krakowska	32	X	X	X			X	
Biała Krakowska	33	X	X	X	X	X	X	
Biała Krakowska	34	X	X	X	X	X	X	X
Złote Łany	35	X	X	X			X	
Złote Łany	36	X	X	X			X	
Złote Łany	37	X	X	X			X	
Złote Łany	38	X	X	X			X	X
Złote Łany	39	X	X	X			X	
Leszczyny	40				X			
Leszczyny	41	X	X	X	X	X	X	X
Leszczyny	42	X	X	X			X	X
Leszczyny	43	X	X	X			X	
Leszczyny	44	X	X	X	X	X	X	
Osiedle Karpackie	45	X	X	X	X	X	X	
Osiedle Karpackie	46	X	X	X	X	X	X	
Osiedle Karpackie	47	X	X	X	X	X	X	
Kamienica	48	X	X	X			X	
Kamienica	49	X	X	X	X	X		
Kamienica	50	X	X	X	X	X		
Kamienica	51	X	X	X			X	

Nazwa osiedla	Numer jednostki	Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1000 mieszkańców	Liczba firm jednoosobowych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym	Liczba firm w jednostce urbanistycznej wg bazy CEIDG na 100 mieszkańców	Liczba wyrejestrowanych firm przypadających na 100 firm w bazie CEIDG	Wskaźnik syntetyczny	Gęstość zaludnienia powyżej średniej	Kryzys w sferze społecznej
Kamienica	52	X	X	X				
Kamienica	53	X	X	X				
Wapienica	54	X	X	X	X	X		
Wapienica	55	X	X	X	X	X	X	
Wapienica	56	X	X	X	X	X	X	
Wapienica	57	X	X				X	
Wapienica	58	X	X	X	X	X	X	
Wapienica	59							
Stare Bielsko	60	X	X	X	X	X		
Stare Bielsko	61				X			
Stare Bielsko	62	X	X	X				
Komorowice Śląskie	63							
Komorowice Śląskie	64	X	X	X				
Komorowice Śląskie	65	X	X	X				
Komorowice Śląskie	66							
Komorowice Krakowskie	67	X	X	X			X	
Komorowice Krakowskie	68	X	X	X				
Komorowice Krakowskie	69	X	X	X				
Hałcnów	70	X	X	X	X	X		
Hałcnów	71	X	X	X				
Hałcnów	72	X	X	X	X	X		
Hałcnów	73	X	X	X	X	X		
Lipnik	74	X	X					
Lipnik	75	X	X	X	X	X		
Lipnik	76	X	X	X	X	X		
Lipnik	77	X	X	X			X	

Nazwa osiedla	Numer jednostki	Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1000 mieszkańców	Liczba firm jednoosobowych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym	Liczba firm w jednostce urbanistycznej wg bazy CEIDG na 100 mieszkańców	Liczba wyrejestrowanych firm przypadających na 100 firm w bazie CEIDG	Wskaźnik syntetyczny	Gęstość zaludnienia powyżej średniej	Kryzys w sferze społecznej
Lipnik	78	X	X	X			X	
Lipnik	79	X	X	X			X	
Lipnik	80	X	X	X				
Straconka	81	X	X	X	X	X		
Straconka	82	X	X	X				
Mikuszowice Krakowskie	83	X	X	X	X	X		
Mikuszowice Śląskie	84	X	X	X			X	
Mikuszowice Śląskie	85				X		X	X
Mikuszowice Śląskie	86	X	X	X			X	
Mikuszowice Śląskie	87	X	X	X			X	X
Mikuszowice Śląskie	88				X			

Źródło: Opracowanie własne

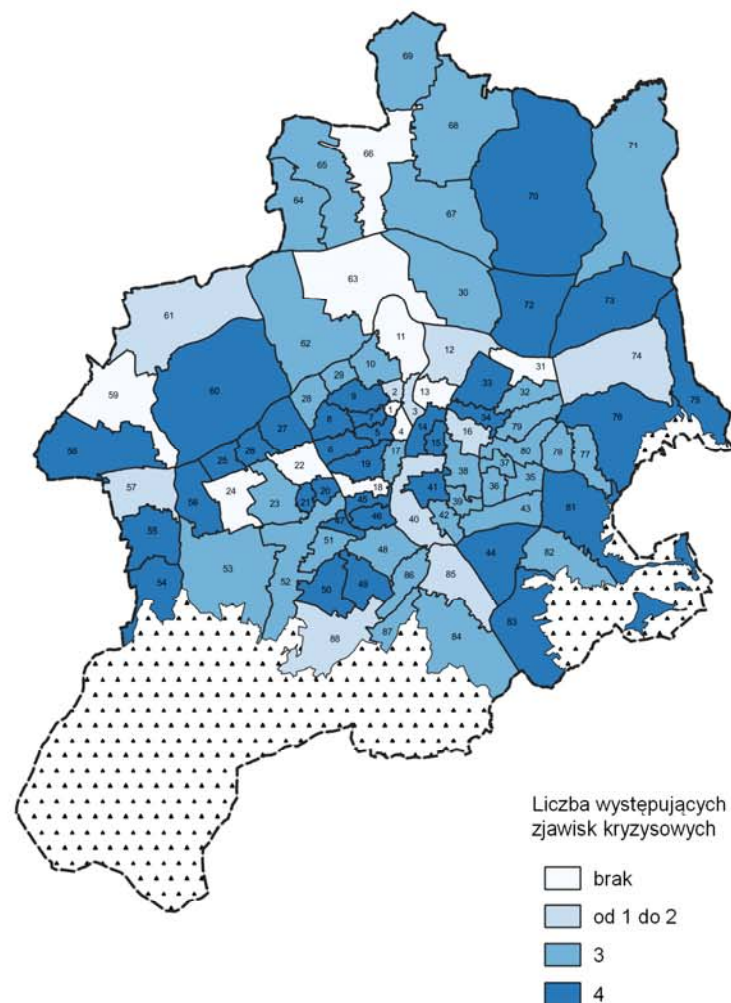
Tabela 4 Wskaźniki rekomendowane do delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji w zakresie zjawisk gospodarczych

L.p.	Obszar tematyczny	Nazwa wskaźnika	Sposób identyfikacji koncentracji zjawiska	Wrażliwość na zmianę w wyniku epidemii koronawirusa
1	Niski stopień przedsiębiorczości, słaba kondycja lokalnych przedsiębiorstw	Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1000 mieszkańców	Wartość powyżej średniej dla gminy dla co najmniej czterech wskaźników	Tak / znaczne ryzyko
2		Liczba firm jednoosobowych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym		
3		Liczba firm w jednostce urbanistycznej wg bazy CEIDG na 100 mieszkańców		
4		Liczbę wyrejestrowanych firm przypadających na 100 firm w bazie CEIDG		

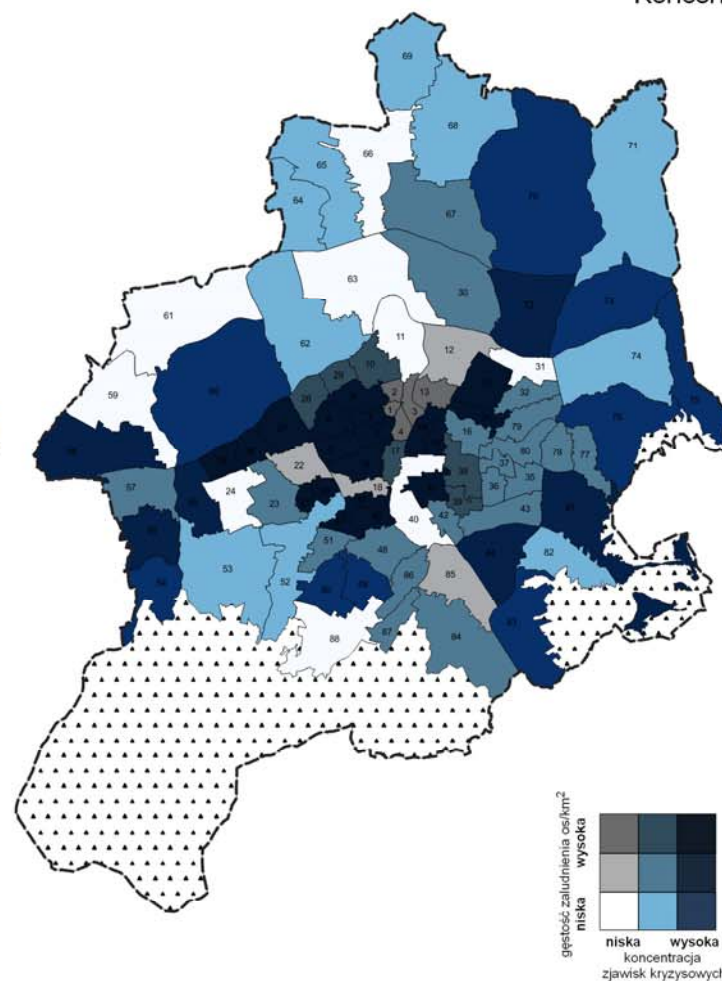
Źródło: Opracowanie własne

ZINTEGROWANA DIAGNOZA MIASTA BIELSKO-BIAŁA

Koncentracja niekorzystnych zjawisk
w sferze gospodarczej

Rys. III.7. Koncentracja niekorzystnych zjawisk w sferze gospodarczej – wskaźnik syntetyczny

Rys. III.8. Koncentracja niekorzystnych zjawisk w sferze gospodarczej a gęstość zaludnienia

- 3 granice i numer jednostki urbanistycznej
- granice miasta
- tereny leśne

Źródło danych: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Opracowanie:
dr Janusz Jeżak,
Agnieszka Majkowska

IV. Analiza koncentracji negatywnych zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych

Zgodnie z art. 9 ust. 1 pkt 3 ustawy o rewitalizacji, w ramach diagnozy służącej wyznaczeniu obszaru zdegradowanego należy dokonać analizy negatywnych zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych, w szczególności niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej złego stanu technicznego, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niedostosowania infrastruktury do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami, o których mowa w ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, niedoboru lub niskiej jakości terenów publicznych.

W tej części diagnozy, przedstawiając sytuację na poziomie całego miasta, stanowiącą istotny kontekst analiz wewnątrzmiennych, korzystano w szczególności z zapisów Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Bielska-Białej³⁶ (dalej również jako *studium* lub *suikzp*). W znacznym stopniu wykorzystano również wyniki analiz dostępności opracowanych w 2019 r. na zlecenie Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej w ramach prac nad zintegrowaną diagnozą dla Miasta Bielsko-Biała³⁷ (dalej jako *analizy dostępności*). Co istotne, badając dostępność analizowane obiekty ograniczono do tych, które świadczą usługi dla ogółu ludności i są ogólnodostępne (nie istnieje bariera opłaty rynkowej za uzyskanie usługi, a jeśli występuje to jedynie w stopniu symbolicznym jako uzupełnienie finansowania publicznego) oraz ze względu na swój zakres działalności realizują świadczenia we wskazanym obszarze miasta. Wyjątkiem są żłobki i kluby malucha – ze względu na funkcjonowanie tylko dwóch publicznych żłobków, analiza wewnątrzmienna objęła także placówki prywatne.

IV.1. Dostęp do podstawowych usług społecznych

Wprowadzenie

Zgodnie ze *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Bielska-Białej*, struktura przestrzenna miasta została ukształtowana poprzez ustalenie (w studium uchwalonym w 2012 r.) czterech stref funkcjonalno-przestrzennych:

- 1) położonej centralnie po obu stronach rzeki Białej strefy śródmiejskiej, obejmującej zwartą strukturę intensywniej zabudowy pełniącą funkcje usługowo-mieszkalne – zgodnie z aktualnymi kierunkami zagospodarowania przestrzennego miasta jest to obszar rozwoju funkcji centrotwórczych, z preferencjami dla ruchu pieszego i komunikacji zbiorowej oraz ochrony zabytków architektury i urbanistyki;
- 2) sfery mieszkalnictwa, stanowiącej obszary zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej, zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej ekstensywnej oraz zabudowy mieszkaniowo-usługowej, na terenie której za podstawowy cel polityki przestrzennej przyjęto poprawę warunków zamieszkania, obsługi i wypoczynku mieszkańców oraz rozwój mieszkalnictwa wraz z funkcjami towarzyszącymi;
- 3) sfery usługowo-wytwórczej, tj. obszarów aktywności gospodarczej, funkcji usługowo-wytwórczej, koncentracji funkcji usługowej, w obrębie której cele koncentrują się na rozwoju wytwórczości i rozwoju

³⁶ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Bielska-Białej przyjęte uchwałą Nr XIX/487/2012 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 29 maja 2012 r., zmienione uchwałą Nr XIII/220/2015 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 24 listopada 2015 r. oraz uchwałą Nr XV/276/2016 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 9 lutego 2016 r.

³⁷ Opracowanie zintegrowanej diagnozy dla Miasta Bielsko-Biała. Etap I. Analiza dostępności – część opisowa, J. Jeżak i in., Kraków 2019

usług oraz zachowaniu/wprowadzeniu ładu przestrzennego i wysokich walorów architektonicznych zabudowy, szczególnie obiektów wznoszonych przy trasach ekspresowych i w eksponowanych miejscach strefy;

- 4) sfery środowiska przyrodniczego, tj. obszarów lasów, zieleni dolin rzek i potoków, zieleni użytkowej, terenów cmentarzy, wód powierzchniowych śródlądowych z towarzyszącą zielenią oraz terenów systemu zieleni miasta, z nadrzędnym celem w postaci ochrony istniejących walorów i zasobów, poprawy stanu środowiska przyrodniczego oraz rozwoju funkcji turystyczno-wypoczynkowej bez szkody dla środowiska przyrodniczego.

Zgodnie z ustawą o rewitalizacji jednym z aspektów, które należy przeanalizować w ramach diagnozy zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych jest dostęp do podstawowych usług, wśród których jednymi z kluczowych są usługi zdrowotne, a w ramach nich – podstawowa opieka zdrowotna (POZ). Zgodnie z analizą dostępności na terenie Bielska-Białej w 2019 r. funkcjonowało 39 punktów podstawowej opieki medycznej świadczących usługi w ramach ubezpieczenia społecznego (bez dodatkowych opłat). Średnia odległość od punktu zamieszkania do najbliższej placówki POZ w mieście wyniosła 905,2 m, co oznacza dystans możliwy do pokonania przez osobę dorosłą poruszającą się ze średnią prędkością w nieco ponad 9 minut i jest to średni wynik jak na standardy dojścia pieszego. Czas dotarcia wydłuży się, gdy droga będzie wymagała pokonania wzniesienia, czy też poruszać się będą osoby starsze lub opiekun z dzieckiem. W takiej sytuacji wartość wzrośnie do ponad 16 minut, a to jest już bardzo dużo jak na standardy dojścia pieszego.

Ważnym elementem systemu usług wspierających rodziny w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, istotnie oddziałującym m.in. na poziom aktywności zawodowej kobiet i sytuację materialną gospodarstw domowych, jest instytucjonalna opieka nad najmłodszymi dziećmi. GUS podaje, iż na koniec 2019 r. w Bielsku-Białej mieszkało 5,1 tys. dzieci do lat 3. Jednocześnie (dane GUS) w mieście funkcjonowały 22 żłobki oraz 5 klubów dziecięcych (w 2013 r. odpowiednio 5 i 1), które łącznie dysponowały 682 miejscami (w 2013 r. 273 miejsca). Z tej liczby samorządowi podległy 2 placówki (przy ul. Pod Grodziskiem oraz przy ul. K. Brodzińskiego), ze 193 miejscami (bez zmian w stosunku do 2013 r.), co oznacza, iż tylko 3,8% dzieci w wieku do lat 3 mogło liczyć na miejsce w publicznym żłobku (zgodnie z *Oceną zasobów pomocy społecznej za rok 2018*, 195 dzieci ubiegających się o miejsce w placówce publicznej dostało decyzję odmowną). Według danych GUS opieką w żłobkach i klubach malucha objętych było na koniec 2019 r. 583 dzieci do lat 3 (11,4%). To wprawdzie o 6,8 p. p. więcej niż w 2013 r., nadal jest to jednak jeden z najsłabszych wyników wśród powiatowych miast województwa śląskiego (miejsce 13. z 19), niższy również od średniej krajowej (12,4%). Nawet uwzględniając żłobki prywatne, średnia odległość od punktu zamieszkania do najbliższego żłobka/ klubu malucha wyniosła w 2019 r. blisko 1,6 km. Przy takich odległościach trudno nawet rozważać możliwość dojścia pieszego.

Na terenie Bielska-Białej w 2019 r. funkcjonowały 43 publiczne (miejskie) placówki wychowania przedszkolnego. Według stanu na 1.09.2019 r. liczba miejsc przedszkolnych wyniosła 5 197, a liczba dzieci uczęszczających do przedszkoli miejskich – 5 092.³⁸ Od 1.04.2018 r. obowiązuje uchwała w sprawie opłat za korzystanie z wychowania przedszkolnego, zgodnie z którą zwolniono z wnoszenia opłaty dzieci, których przynajmniej jeden z rodziców lub opiekunów prawnych złożył zeznanie podatkowe PIT w Bielsku-Białej i podał w nim adres zamieszkania na terenie miasta, a także dzieci z niepełnosprawnością posiadające orzeczenie kwalifikujące do kształcenia specjalnego. W konsekwencji około 95% dzieci korzysta z darmowych przedszkoli, płacąc jedynie za wyżywienie.³⁹ Ustalanie sieci przedszkoli na poziomie lokalnym regulują zapisy ustawowe, w których określone są maksymalne odległości lokalizacji przedszkoli od miejsca zamieszkania. W przypadku przedszkoli droga dziecka do placówki nie może być większa niż 3 km. Jak wynika z przeprowadzonej analizy dostępności, średnia odległość od miejsca zamieszkania do najbliższego przedszkola w Bielsku-Białej wyniosła w 2019 r. nieco ponad

³⁸ Raport o stanie miasta Bielska-Białej za rok 2019, <https://bielsko-biala.pl/raport-o-stanie-miasta-0> (dostęp 05.07.2020 r.)

³⁹ Raport o stanie miasta Bielska-Białej za rok 2018, <https://bielsko-biala.pl/raport-o-stanie-miasta-0> (dostęp 05.07.2020 r.)

807 m. Opiekun z dzieckiem potrzebuje na pokonanie takiej odległości około 14,5 minuty i jak na standardy dojścia pieszego jest to wysoka wartość.

Podobnie jak w przypadku przedszkoli, maksymalne odległości lokalizacji szkół podstawowych od miejsca zamieszkania są regulowane ustawowo. Dla klas I-IV szkół podstawowych odległość ta nie może być większa niż 3 km, dla klas od V do VIII – 4 km. W 2019 r. Miasto Bielsko-Biała prowadziło 29 szkół podstawowych, do których (według stanu na 1.09.2019 r.) uczęszczało 10 410 uczniów⁴⁰. Średnia odległość od punktu zamieszkania do najbliższej szkoły podstawowej wyniosła według przeprowadzonych analiz blisko 903 m. Dla młodzieży jest to dystans do pokonania w około 8,5 minuty. Jednak gdy droga będzie wymagała pokonania wzniesienia, czy też poruszać się będzie opiekun z dzieckiem, średni czas dojścia wzrośnie do ponad 16 minut, a to jest już bardzo dużo jak na standardy dojścia pieszego.

Analiza wskaźnikowa

W celu zidentyfikowania obszarów miasta o największym nasileniu problemów w zakresie dostępu do podstawowych usług społecznych przeanalizowano następujące wskaźniki:

- 1) średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do punktu podstawowej opieki zdrowotnej,
- 2) średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do żłobka/ klubu dziecięcego,
- 3) średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do przedszkola,
- 4) średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do szkoły podstawowej.

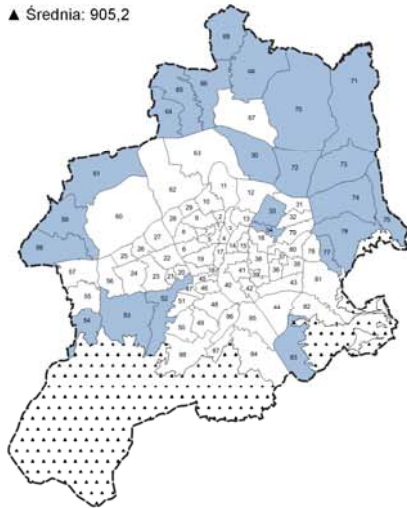
Na rysunkach poniżej przedstawiono koncentrację niekorzystnych zjawisk w analizowanym zakresie. Mapy obrazujące rozkład wartości wszystkich wskaźników dla jednostek urbanistycznych zawiera Załącznik nr 1.

⁴⁰ Raport o stanie miasta Bielska-Białej za rok 2019, op.cit.

ZINTEGROWANA DIAGNOZA MIASTA BIELSKO-BIAŁA

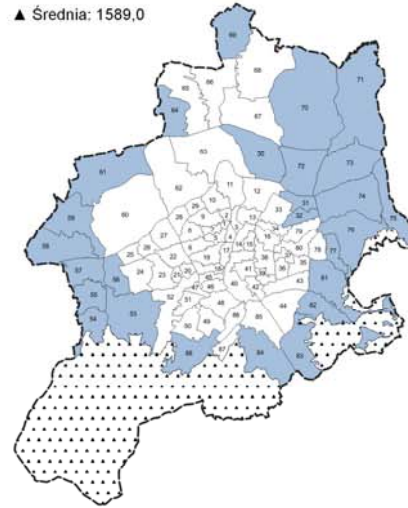
Niekorzystne zjawiska przestrzenno-funkcjonalne
- dostęp do podstawowych usług społecznych

▲ Średnia: 905,2

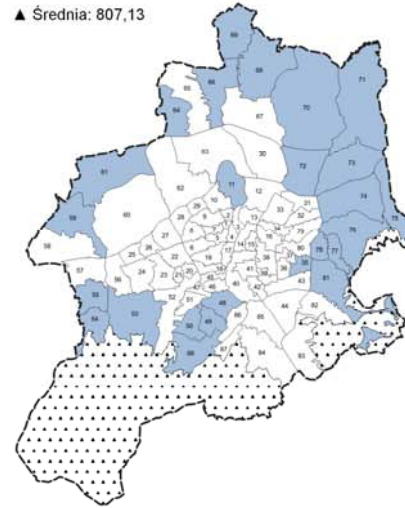
Rys. IV.1.1. Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do punktu podstawowej opieki zdrowotnej [m]

▲ Średnia: 1589,0

Rys. IV.1.2. Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do żłobka/ klubu dziecięcego [m]

▲ Średnia: 807,13

Rys. IV.1.3. Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do przedszkola [m]

- 3 granice i numer jednostki urbanistycznej
- granice miasta
- tereny leśne

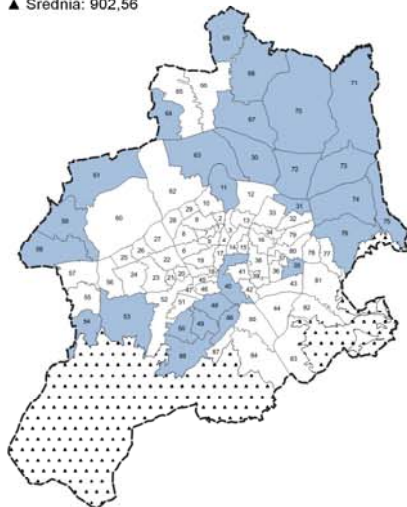
Jednostki urbanistyczne o wartości zjawiska:

▲ powyżej średniej dla miasta

▼ poniżej średniej dla miasta

Prezentowane zestawienia dotyczą roku 2019

▲ Średnia: 902,56

Rys. IV.1.4. Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do szkoły podstawowej [m]

Źródło danych: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Opracowanie: dr Janusz Jeżak, Michał Donocik, Agnieszka Majkowska

INSTYTUT EKONOMIKI PRZESTRZENI
Odkrywamy wartość przestrzeni

Na 88 zamieszkałych jednostek referencyjnych, wartości wskaźników gorsze od średniej dla miasta odnotowano:

- w zakresie średniej pieszej odległości z miejsca zamieszkania do punktu podstawowej opieki zdrowotnej – w 23 jednostkach (26%),
- średniej pieszej odległości z miejsca zamieszkania do żłobka/ klubu dziecięcego – w 26 jednostkach (30%),
- średniej pieszej odległości z miejsca zamieszkania do przedszkola – w 25 jednostkach (28%),
- średniej pieszej odległości z miejsca zamieszkania do szkoły podstawowej – w 27 jednostkach (31%).

Statystyka dotycząca liczby przekroczeń wartości poszczególnych wskaźników w stosunku do średniej dla miasta przedstawia się następująco:

- w 13 jednostkach odnotowano wartości gorsze od średniej dla wszystkich 4 wskaźników,
- w 5 jednostkach – dla 3 wskaźników,
- w 10 jednostkach – dla 2 wskaźników,
- w 14 jednostkach – dla 1 wskaźnika,
- w 46 jednostkach wartości wszystkich wskaźników były poniżej średniej dla miasta.

Najmniejsze odległości od miejsca zamieszkania do miejsca świadczenia wszystkich analizowanych usług (placówek podstawowej opieki zdrowotnej, żłobka/ klubu dziecięcego, przedszkola oraz szkoły podstawowej) występują w centralnej części miasta. W 24 jednostkach – Stare Miasto (1⁴¹), Śródmieście Bielsko (2-4), Osiedle Słoneczne (5, 6), Górne Przedmieście (7-9), południowa część Białej Wschód (13), środkowa część Osiedla Grunwaldzkiego (15), zachodnia i środkowa część Złotych Łanów (36, 38, 39), Osiedle Karpackie (45-47), Bielsko Południe (17-19), wschodnia część Osiedla Beskidzkiego (20), wschodnia część Aleksandrowic (22), Osiedle Kopernika (27) oraz Osiedle Mieszka I (29) – odległości dla każdej z analizowanych usług nie przekroczyły 600 metrów, a w wielu przypadkach były mniejsze niż 400 metrów. Jest to dystans, który osoba dorosła poruszająca się ze średnią prędkością pokona pieszo w około 4 do 6 minut i jest to dobry wynik jak na standardy dojścia pieszego. Gdy droga będzie wymagała pokonania wzniesienia, czy też poruszać się będą osoby starsze lub opiekun z dzieckiem, czas dojścia zwiększy się: dla dystansu 400 metrów do około 7 minut, jednak nadal jest to wartość akceptowalna jak na standardy dojścia pieszego; przy 600 metrach wyniesie blisko 11 minut i jest to już średnia wartość jak na standardy dojścia pieszego.

Jako kryterium wyznaczenia obszaru koncentracji negatywnych zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych w zakresie dostępu do podstawowych usług społecznych przyjęto **ponadprzeciętną w skali miasta średnią odległość z miejsca zamieszkania do placówki podstawowej opieki zdrowotnej, żłobka/ klubu dziecięcego, przedszkola i/lub szkoły podstawowej**. Tak określone kryterium spełniają **42 jednostki, położone w przeważającej części poza centrum miasta**. Są to:

- północno-wschodnia część Dolnego Przedmieścia (11), Komorowice Śląskie (63-66), Komorowice Krakowskie (67-69), Hałcnów (70-73), Biała Północ (30), Biała Krakowska (31-34), prawie cały Lipnik (74-78), najbardziej wysunięty na wschód fragment Złotych Łanów (35), Straconka (81, 82), część Leszczyn (40), Mikuszowice Krakowskie (83), część Mikuszowic Śląskich (84, 86, 88), prawie cała Kamienica (48-50, 52, 53), Wapienica (54-59) oraz północna część Starego Bielska (61).

Większość z nich (27 z 42) to jednostki o gęstości zaludnienia poniżej średniej dla miasta.

W granicach miasta występują również jednostki, dla których odległości od miejsca zamieszkania do miejsca świadczenia analizowanych usług znacznie przekraczają średnią dla miasta i są praktycznie poza możliwością dojścia pieszego. Największe odległości wynoszą: 2,7 km do punktu podstawowej opieki zdrowotnej, 4,3 km do żłobka/klubu dziecięcego, 2,6 km do przedszkola oraz 2,9 km do szkoły podstawowej. Mieszkańcy tych terenów,

⁴¹ W nawiasach podano numery jednostek urbanistycznych.

chcąc dojechać do placówki, korzystają często z własnego środka transportu, co dodatkowo zwiększa kongestię⁴² w mieście.

Kontekstowo przeanalizowano przestrzenne rozkłady wartości wskaźników odległości od miejsca zamieszkania do miejsc świadczenia analizowanych podstawowych usług społecznych z wartościami wskaźników świadczących o koncentracji osób ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności (więcej w pkt II.6).

Wskaźnik odległości do placówki POZ zestawiono ze wskaźnikami: liczby osób w wieku 60 lat i więcej na 1000 mieszkańców (33 jednostki o ponadprzeciętnej w skali miasta wartości wskaźnika) oraz liczby osób posiadających orzeczenie o niepełnosprawności na 1000 mieszkańców (46 jednostek o ponadprzeciętnej w skali miasta wartości wskaźnika). Na 23 jednostki o ponadprzeciętnej dla miasta średniej odległości do placówki POZ, w żadnej nie odnotowano ponadprzeciętnej wartości wskaźnika liczby osób w wieku 60+, a tylko w 4 stwierdzono współwystępowanie ponadprzeciętnej liczby osób posiadających orzeczenie o niepełnosprawności.

Przeanalizowano także współwystępowanie ponadprzeciętnych odległości do żłobka/ klubu malucha z przestrzennym rozkładem wartości wskaźnika liczby dzieci w wieku od 0 do 3 lat na 1000 mieszkańców (49 jednostek o ponadprzeciętnej w skali miasta wartości wskaźnika). Na 26 jednostek o ponadprzeciętnej dla miasta średniej odległości do żłobka/ klubu malucha, w 18 stwierdzono współwystępowanie ponadprzeciętnej liczby dzieci do lat 3.

Na 20 jednostek o ponadprzeciętnych w skali miasta wartościach syntetycznego wskaźnika koncentracji osób ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności (sposób wyliczenia w pkt II.6), w 4 jednostkach odnotowano jednocześnie ponadprzeciętną dla miasta średnią odległość do: placówki POZ, żłobka/ klubu malucha, szkoły podstawowej, w 2 jednostkach – ponadprzeciętną dla miasta średnią odległość do przedszkola.

IV.2. Miejsca wypoczynku i rekreacji oraz aktywności sportowych

Wprowadzenie

Przedmiotem analizy był dostęp do terenów, na których może odbywać się rekreacja ruchowa mieszkańców, zarówno przy wykorzystaniu dostępnej infrastruktury, jak i bez niej. Za ogólnodostępną infrastrukturę sportowo-rekreacyjną przyjęto: boiska, place zabaw oraz pozostałą ogólnodostępną infrastrukturę sportowo-rekreacyjną (siłownie zewnętrzne i urządzenia kalisteniczne), a także tereny zieleni urządzonej (możliwość spacerów, ćwiczeń na powietrzu).

W 2019 r. na terenie miasta zlokalizowanych było 10 boisk sportowych, 37 boisk wielofunkcyjnych oraz 2 boiska piłkarskie i 2 boiska osiedlowe. Średnia odległość punktu zamieszkania do najbliższego boiska sportowego wyniosła 752 m. Jest to odległość, którą osoba dorosła poruszająca się ze średnią prędkością może przebyć w około 7,5 minuty (dla osoby sprawnej fizycznie wartość ta będzie jeszcze niższa) i jest to dobry wynik jak na standardy dojścia pieszego.

W 2019 r. na terenie miasta zlokalizowanych było 26 placów zabaw (wyodrębnionych z przestrzeni za pomocą ogrodzenia i stanowiących własność Urzędu Miasta w Bielsku-Białej). Średnia odległość punktu zamieszkania do najbliższego placu zabaw w mieście wyniosła 920 m. W przypadku opiekuna z dzieckiem średni czas dojścia wynosi blisko 17 minut, co jak na standardy dojścia pieszego jest bardzo wysoką wartością.

W ramach kategorii „pozostała ogólnodostępna infrastruktura sportowo-rekreacyjna” analizowano dostęp do terenów wyposażonych w siłownie zewnętrzne oraz urządzenia do kalisteniki. W 2019 r. na terenie miasta funkcjonowało 19 miejsc, w których zamontowano urządzenia siłowni zewnętrznych i 6 z urządzeniami kalistenicznymi. Średnia odległość od miejsca zamieszkania do tak zdefiniowanego miejsca aktywności fizycznej

⁴² Chroniczne, przekraczające przepustowość natężenie ruchu drogowego.

wyniosła 835 m, co oznacza dystans możliwy do pokonania przez osobę dorosłą poruszającą się ze średnią prędkością w około 8,5 minuty i jest to wynik akceptowalny jak na standardy dojścia pieszego. Gdy droga będzie wymagała pokonania wzniesienia, czy też poruszać się będą osoby starsze lub opiekun z dzieckiem, wówczas czas ten zwiększy się do ponad 15 minut, a to jest już bardzo dużo jak na standardy dojścia pieszego.

Biorąc pod uwagę odległość z miejsca zamieszkania do jakiegokolwiek (z grupy wyżej omawianych) obiektu infrastruktury rekreacyjno-sportowej (tj. do boiska lub placu zabaw lub siłowni zewnętrznej lub urządzeń kalistenicznych), wyniosła ona 613,75 m. Jest to dystans, który osoba dorosła poruszająca się ze średnią prędkością może przebyć w około 6 minut, co jest dobrym wynikiem jak na standardy dojścia pieszego. Gdy droga będzie wymagała pokonania wzniesienia, czy też poruszać się będą osoby starsze lub opiekun z dzieckiem, wówczas czas ten zwiększy się do około 11 minut i jak na standardy dojścia pieszego jest to wynik średni.

W 2018 r. udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem miasta wyniósł 1,7%. W przestrzeni miasta odnotowano 11 parków o łącznej powierzchni 45,9 ha oraz 121 zieleńców o łącznej powierzchni 37,5 ha. Tereny zieleni osiedlowej zajmowały powierzchnię 131,57 ha. Na terenie Bielska-Białej występują również lasy, których łączna powierzchnia według danych GUS wyniosła w 2018 r. 3 087,29 ha (w tym 2 222,43 ha lasów Skarbu Państwa, 464,86 ha lasów gminnych oraz 400 ha lasów prywatnych). Analizie poddano tereny zieleni, tj. zgodnie z definicją GUS: *tereny urządzone wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością (...)*, w szczególności parki, zieleńce, promenady, bulwary, stanowiące własność Miasta Bielsko-Biała. W 2019 r. wyodrębniono 41 tego typu obszarów zieleni⁴³. Średnia odległość punktu zamieszkania do najbliższego terenu zieleni urządzonej w mieście wyniosła 1 212,29 m. Jest to odległość, którą osoba dorosła poruszająca się ze średnią prędkością można pokonać w około 12 minut, co jest średnim wynikiem jak na standardy dojścia pieszego. Gdy droga będzie wymagała pokonania wzniesienia, czy też poruszać się będą osoby starsze lub opiekun z dzieckiem, czas dojścia zwiększy się do około 22 minut, a to jest już bardzo wysoka wartość jak na standardy dojścia pieszego.

Analiza wskaźnikowa

W celu zidentyfikowania obszarów miasta o największym deficycie miejsc wypoczynku i rekreacji oraz aktywności sportowych przeanalizowano następujące wskaźniki:

- 1) średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do terenów zieleni urządzonej,
- 2) średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do obiektów rekreacyjno-sportowych⁴⁴.

Na rysunkach poniżej przedstawiono koncentrację niekorzystnych zjawisk w analizowanym zakresie. Mapy obrazujące rozkład wartości wszystkich wskaźników dla jednostek urbanistycznych zawiera Załącznik nr 1.

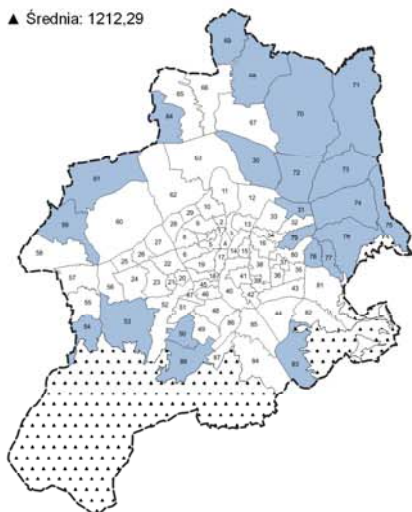
⁴³ Należy mieć na uwadze, iż mieszkańcy jednostek urbanistycznych bezpośrednio sąsiadujących z terenami leśnymi posiadają dodatkową możliwość realizacji aktywności rekreacyjnych na tych terenach. Nie są to jednak tereny urządzone, a zatem, choć tworzą zasób zieleni, nie zostały uwzględnione w analizie.

⁴⁴ Tj. do ogólnodostępnych boisk, placów zabaw oraz pozostałej ogólnodostępnej infrastruktury sportowo-rekreacyjnej (siłowni zewnętrznych i urządzeń kalistenicznych)

ZINTEGROWANA DIAGNOZA MIASTA BIELSKO-BIAŁA

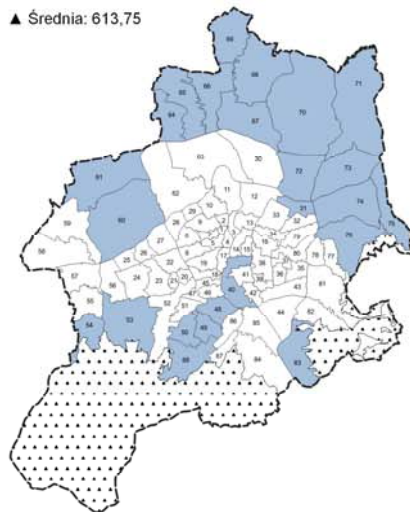
Niekorzystne zjawiska przestrzenno-funkcjonalne
- miejsca wypoczynku i rekreacji oraz aktywności sportowych

▲ Średnia: 1212,29

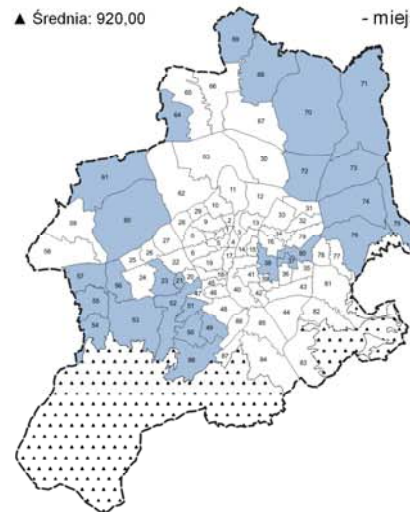
Rys. IV.2.1. Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do terenów zieleni urządzonej [m]

▲ Średnia: 613,75

Rys. IV.2.2. Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do obiektów rekreacyjno-sportowych [m]

▲ Średnia: 920,00

Rys. IV.2.3. Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do placu zabaw [m]

- 3 granice i numer jednostki urbanistycznej
- granice miasta
- tereny leśne

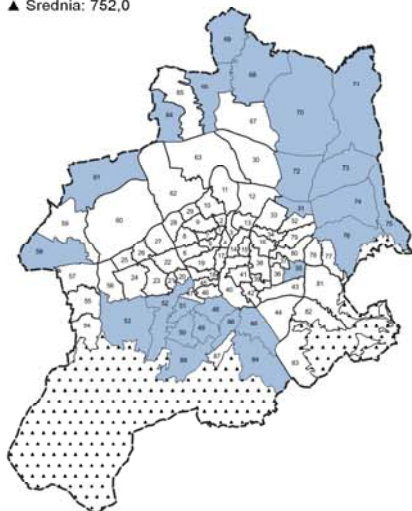
Jednostki urbanistyczne o wartości zjawiska:

▲ powyżej średniej dla miasta

▼ poniżej średniej dla miasta

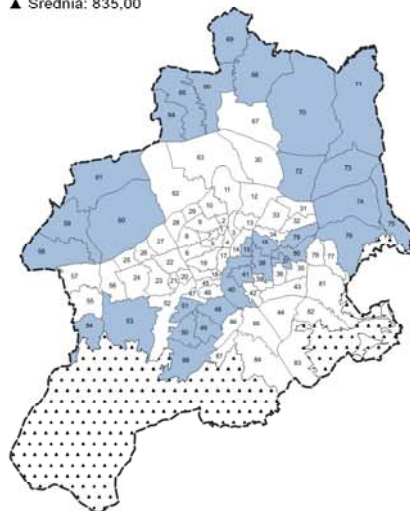
Prezentowane zestawienia dotyczą roku 2019

▲ Średnia: 752,0

Rys. IV.2.4. Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do boiska [m]

▲ Średnia: 835,00

Rys. IV.2.5. Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do pozostałej infrastruktury rekreacyjno-sportowej [m]

Źródło danych: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Opracowanie: dr Janusz Jeżak, Michał Donocik, Agnieszka Majkowska

INSTYTUT EKONOMIKI PRZESTRZENI
Odkrywamy wartość przestrzeni

Na 88 zamieszkałych jednostek referencyjnych, wartości wskaźników gorsze od średniej dla miasta odnotowano:

- średniej pieszej odległości z miejsca zamieszkania do terenów zieleni urządzonej – w 22 jednostkach (25%),
- średniej pieszej odległości z miejsca zamieszkania do obiektów rekreacyjno-sportowych – w 24 jednostkach (27%).

Statystyka dotycząca liczby przekroczeń wartości poszczególnych wskaźników w stosunku do średniej dla miasta przedstawia się następująco:

- w 17 jednostkach odnotowano wartości gorsze od średniej dla obu wskaźników,
- w 12 jednostkach – dla 1 wskaźnika,
- w 59 jednostkach wartości obu wskaźników były poniżej średniej dla miasta.

Najmniejsze odległości od miejsca zamieszkania, zarówno do terenów zieleni urządzonej, jak i do obiektów rekreacyjno-sportowych, wynoszące nie więcej niż 600 metrów (a w wielu przypadkach poniżej 400 metrów) odnotowano w 42 jednostkach, w większości gęsto zaludnionych i położonych w centralnej części miasta. Są to: Stare Miasto (14⁴⁵), Śródmieście Bielsko (2-4), Osiedle Słoneczne (5, 6), Górne Przedmieście (7-9), zachodnia część Dolnego Przedmieścia (10), Biała Wschód (12, 13), część Białej Krakowskiej (33), Osiedle Grunwaldzkie (14-16), część Złotych Łanów (38, 39), Osiedle Karpackie (45-47), Bielsko Południe (17-19), Osiedle Beskidzkie (20, 21), Aleksandrowice (22-24), Osiedle Polskich Skrzydeł (25), Osiedle Wojska Polskiego (26), Osiedle Kopernika (27), Osiedle Piastowskie (28), Osiedle Mieszka I (29). Ten zwarty obszar rozszerza się na południe obejmując większość Leszczyn (41-44) i część Mikuszowic Śląskich (85-87), w kierunku zachodnim – na fragment Wapienicy (57) i w kierunku północnym – na część Starego Bielska (62). Mieszkańcy tych jednostek (osoby dorosłe poruszające się ze średnią prędkością) mogą dojść do terenów zieleni urządzonej oraz infrastruktury rekreacyjno-sportowej w około 4 do 6 minut i jest to dobry wynik jak na standardy dojścia pieszego. Gdy droga będzie wymagała pokonania wzniesienia, czy też poruszać się będą osoby starsze lub opiekun z dzieckiem, czas dojścia zwiększy się: dla dystansu 400 metrów do około 7 minut, jednak nadal jest to akceptowalna wartość jak na standardy dojścia pieszego; przy 600 metrach wyniesie blisko 11 minut i jest to już średnia wartość jak na standardy dojścia pieszego.

Jako kryterium wyznaczenia obszaru koncentracji negatywnych zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych w zakresie dostępu do miejsc wypoczynku i rekreacji oraz aktywności sportowych przyjęto **ponadprzeciętną w skali miasta średnią odległość z miejsca zamieszkania do terenów zieleni urządzonej i/lub obiektów rekreacyjno-sportowych**. Tak określone kryterium spełnia **29 jednostek, położonych w przeważającej części poza centrum miasta**. Są to:

- większość Komorowic Śląskich (64-66), Komorowice Krakowskie (67-69), Biała Północ (30), Hałcnów (70-73), prawie cały Lipnik (74-79), północno-wschodnia część Białej Krakowskiej (31), fragment Leszczyn (40), Mikuszowice Krakowskie (83), fragment Mikuszowic Śląskich (88), znaczna część Kamienicy (48-50, 53), część Wapienicy (54, 59), większość Starego Bielska (60, 61).

Zdecydowana większość z nich (23 z 29) to jednostki o gęstości zaludnienia poniżej średniej dla miasta.

W granicach miasta występują również jednostki, dla których odległości od miejsca zamieszkania do miejsc wypoczynku i rekreacji oraz aktywności sportowych znacznie przekraczają średnią dla miasta i są praktycznie poza możliwością dojścia pieszego. Największe odległości wynoszą: 4,6 km do terenów zieleni urządzonej oraz 2,8 km do obiektów rekreacyjno-sportowych. W takich przypadkach istnieje konieczność dojazdu, często własnym środkiem transportu, co tworzy zapotrzebowanie na miejsca parkingowe w sąsiedztwie tych terenów i zwiększa kongestję w mieście.

⁴⁵ W nawiasach podano numery jednostek urbanistycznych.

Kontekstowo przeanalizowano przestrzenne rozkłady wartości wskaźników odległości z miejsca zamieszkania do terenów zieleni urządzonej i/lub obiektów rekreacyjno-sportowych z wartościami wskaźników świadczących o koncentracji osób ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności (więcej w pkt II.6). Na 20 jednostek o ponadprzeciętnych w skali miasta wartości syntetycznego wskaźnika koncentracji osób ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności, w 4 jednostkach odnotowano jednocześnie ponadprzeciętną dla miasta średnią odległość do terenów zieleni urządzonej, w 2 jednostkach – ponadprzeciętną dla miasta średnią odległość do obiektów rekreacyjno-sportowych.

IV.3. Dostępność komunikacyjna

Wprowadzenie

Bielsko-Biała jest dużym węzłem dróg krajowych i wojewódzkich. Krajowy ruch samochodowy przebiega w dwóch głównych kierunkach: przez Czechowice-Dziedzice do Katowic i Warszawy oraz przez Andrychów i Wadowice do Krakowa.

Zgodnie ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Bielska-Białej „obserwuje się gwałtowny spadek standardów w zakresie obsługi komunikacyjnej centrum miasta. W godzinach funkcjonowania centrum tworzą się kolejki pojazdów na ulicach wewnątrz centrum i doprowadzających ruch do niego. Jednocześnie występuje niedobór miejsc parkingowych w stosunku do skoncentrowanego programu usługowego w tej części miasta. Zatory samochodów osobowych uniemożliwiają prawidłowe kursowanie komunikacji zbiorowej. Przyczyn tego stanu należy szukać w braku zhierarchizowania ulic prowadzących ruch kołowy. Przez ulice w centrum miasta przenoszony jest ruch tranzytowy w stosunku do tego obszaru. Zbyt mało jest wydzielonych ciągów pieszych, odizolowanych od ruchu kołowego. Występują niewielkie, w stosunku do potrzeb, obszary centrum miasta z ruchem uspokojonym.”

Jak wynika z przeprowadzonej analizy dostępności, średnia odległość od miejsca zamieszkania do najbliższej drogi publicznej wyniosła w 2019 r. 26,76 m. To bardzo dobry wynik, oznaczający, że poprzez istniejącą infrastrukturę można dotrzeć niemal w bezpośrednie sąsiedztwo budynku mieszkalnego. Świadczenie usług publicznych czy komercyjnych (dojazd karetki, straży pożarnej, policji, służ odbierających śmieci, firm kurierskich itp.) może odbywać się przy zachowaniu wysokich standardów dostępności.

W zakresie transportu zbiorowego, większość przewozów obsługuje Miejski Zakład Komunikacyjny w Bielsku-Białej sp. z o.o. Zgodnie z raportem o stanie miasta⁴⁶, na koniec 2019 r., MZK obsługiwał 432 przystanki. Tabor liczył 131 autobusów, których średni wiek wyniósł 7,94 lat. Ceny biletów utrzymano na poziomie niezmiennym od 2012 r. Mimo to w analizowanym okresie (2012-2019) odnotowano spadek liczby przejazdów komunikacją miejską (o 3%), choć należy zauważyć, iż uległ on wyhamowaniu w stosunku do lat poprzednich (w okresie 2009-2012 spadek wyniósł 12%⁴⁷). W 2012 r. pasażerowie odbyli ponad 27,2 mln przejazdów, a liczba pasażerów przewiezionych w latach 2018 i 2019 wyniosła odpowiednio: 26,4 mln i 26,5 mln. Wzrost liczby pasażerów w 2019 r. (w stosunku rocznym) z powodu epidemii Covid-19 niestety nie ma szans na kontynuację w 2020 r. i tym samym na odwrócenie niekorzystnego trendu.

Analiza dostępności wykazała, iż średnia odległość od punktu zamieszkania do najbliższego przystanku komunikacji publicznej wyniosła w 2019 r. 287,61 m. Oznacza to, że osoba dorosła poruszająca się ze średnią prędkością może dojść z miejsca zamieszkania do najbliższego przystanku w niecałe 3 minuty, co jest bardzo dobrym wynikiem. Nawet, gdy droga będzie wymagała pokonania wzniesienia, czy też poruszać się będą osoby starsze lub opiekun z dzieckiem, i czas dojścia wydłuży się do poziomu około 5,5 minut, wciąż będzie to dobry

⁴⁶ Raport o stanie miasta Bielska-Białej za rok 2019, <https://bielsko-biala.pl/raport-o-stanie-miasta-0> (dostęp 05.07.2020 r.)

⁴⁷ Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego dla miasta Bielska-Białej na lata 2014-2023

wynik, co świadczy o prawidłowej sieci przystanków komunikacji publicznej w mieście. Zatem dostępność i jakość usług komunikacji publicznej warunkowana będzie raczej siatką połączeń (częstotliwością odjazdów autobusów z poszczególnych przystanków i czasem przejazdu).

Odnośnie standardu usług komunikacji publicznej, według suikzp Bielska-Białej największe problemy występują w centralnych i peryferyjnych obszarach miasta: „W centrum miasta występują duże straty czasu ze względu na zatłoczone ulice i brak wydzielonych ciągów i pasów dla autobusów. W dzielnicach peryferyjnych, często z gęstą zabudową mieszkaniową, występują braki w wykształceniu prawidłowego układu ulicznego, przystosowanego do obsługi ruchu autobusowego.”

Przez miasto przebiegają również dwie linie kolejowe, na kierunku północ-południe oraz wschód-zachód, ze stacją główną i z 11 przystankami. Zgodnie z zapisami suikzp, komunikacja kolejowa charakteryzuje się jednak „małą dostępnością i niskim standardem funkcjonowania”.

Przedmiotem analizy dostępności była również sieć rowerowa. Według danych GUS na koniec 2018 r. (ostatnie dostępne dane w tym zakresie) długość ścieżek rowerowych w Bielsku-Białej wynosiła 33,7 km. Problemem jest duża fragmentaryczność sieci rowerowej (brak ciągłości w wielu miejscach). Na terenie miasta i w pobliżu jego granic wytyczonych zostało ponadto 10 szlaków rowerowych o łącznej długości ponad 135 km. Spośród oznakowanych tras, 3 stanowią szlaki rowerowe międzymiastowe oraz międzynarodowe. Pozostałe szlaki rowerowe, o długości ponad 99 km, przebiegają w całości na terenie miasta lub lekko zahaczają o sąsiadujące miejscowości⁴⁸.

W mieście, 4 km na zachód od centrum, jest także lotnisko sportowe, zarządzane przez Aeroklub Bielsko-Bialski.

Analiza wskaźnikowa

W celu zidentyfikowania obszarów miasta z największymi problemami w zakresie dostępności komunikacyjnej przeanalizowano następujące wskaźniki:

- 1) średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do przystanku komunikacji publicznej,
- 2) udział mieszkańców znajdujących się w zasięgu 400 m od najbliższego przystanku komunikacji publicznej,
- 3) średnia odległość z miejsca zamieszkania do sieci drogowej,
- 4) liczba ogólnodostępnych miejsc parkingowych przypadających na 1 mieszkańca.

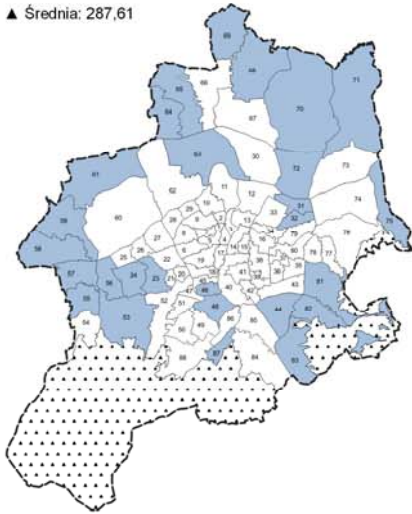
Na rysunkach poniżej przedstawiono koncentrację niekorzystnych zjawisk w analizowanym zakresie. Mapy obrazujące rozkład wartości wszystkich wskaźników dla jednostek urbanistycznych zawiera Załącznik nr 1.

⁴⁸ Za portalem <http://rowerowe-bielsko.pl/>

ZINTEGROWANA DIAGNOZA MIASTA BIELSKO-BIAŁA

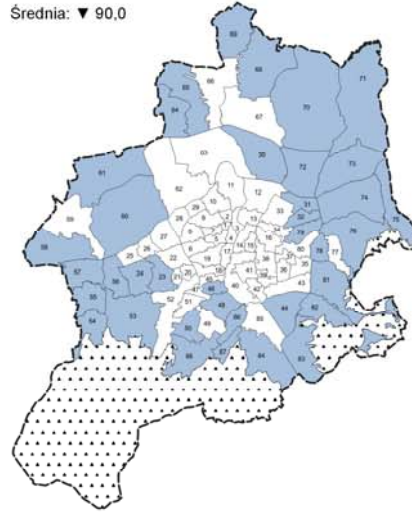
Niekorzystne zjawiska przestrzenno-funkcjonalne
- dostępność komunikacyjna

▲ Średnia: 287,61

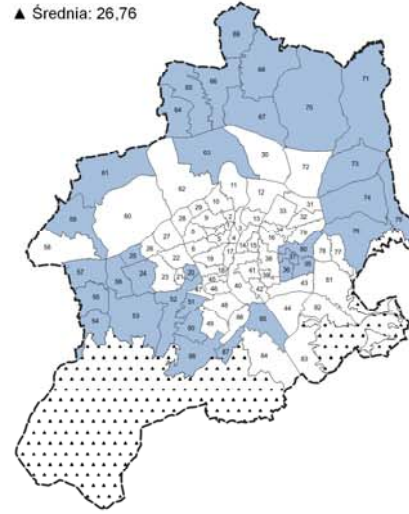
Rys. IV.3.1. Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do przystanku komunikacji publicznej [m]

Średnia: ▼ 90,0

Rys. IV.3.2. Udział mieszkańców znajdujących się w zasięgu 400 m od najbliższego przystanku komunikacji publicznej [%]

▲ Średnia: 26,76

Rys. IV.3.3. Średnia odległość z miejsca zamieszkania do sieci drogowej [m]

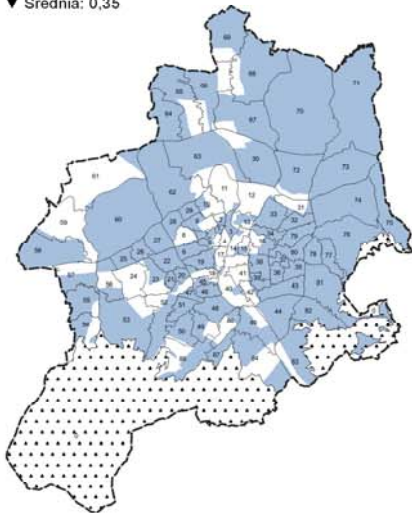
- 3 granice i numer jednostki urbanistycznej
- granice miasta
- tereny leśne

Jednostki urbanistyczne o wartości zjawiska:

- ▲ powyżej średniej dla miasta
- ▼ poniżej średniej dla miasta

Prezentowane zestawienia dotyczą roku 2019 za wyjątkiem Rys. IV.3.4, który bazuje na danych zaczerpniętych z bazy powstałej w 2014 r. przy okazji projektu pt. "Zintegrowany System Zarządzania Transportem na obszarze miasta Bielsko-Biala"

▼ Średnia: 0,35

Rys. IV.3.4. Liczba ogólnodostępnych miejsc parkingowych przypadających na 1 mieszkańca

Źródło danych: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Opracowanie: dr Janusz Jeżak, Michał Donocik, Agnieszka Majkowska

Na 88 zamieszkałych jednostek referencyjnych, wartości wskaźników gorsze od średniej dla miasta odnotowano:

- w zakresie średniej pieszej odległości z miejsca zamieszkania do przystanku komunikacji publicznej – w 27 jednostkach (31%),
- udziału mieszkańców znajdujących się w zasięgu 400 m od najbliższego przystanku komunikacji publicznej – w 37 jednostkach (42%),
- średniej pieszej odległości z miejsca zamieszkania do sieci drogowej – w 33 jednostkach (38%).

Statystyka dotycząca liczby przekroczeń wartości wyżej wymienionych wskaźników w stosunku do średniej dla miasta przedstawia się następująco:

- w 14 jednostkach odnotowano wartości gorsze od średniej dla 3 wskaźników,
- w 19 jednostkach – dla 2 wskaźników,
- w 17 jednostkach – dla 1 wskaźnika,
- w 38 jednostkach wartości wszystkich wskaźników były poniżej średniej dla miasta.

Wskaźnik średniej pieszej odległości z miejsca zamieszkania do sieci drogowej wskazuje na dobrą dostępność do sieci dróg publicznych w Bielsku-Białej. Najmniejsza odległość od miejsca zamieszkania do najbliższej drogi publicznej występuje w obszarach śródmiejskich, gdzie zasadniczo nie przekracza 25 metrów. Przy średniej dla miasta wynoszącej 26,76 m, odnotowano tylko 2 jednostki, w których wartość ta wyniosła średnio ponad 50 metrów (najwięcej to 61,2 m), co wciąż jest jednak bardzo dobrym wynikiem.

Kolejne dwa wskaźniki służyły sprawdzeniu, w jakim czasie mieszkańcy poszczególnych jednostek urbanistycznych są w stanie pieszo dojść z miejsca zamieszkania do najbliższego przystanku komunikacji publicznej. W większości jednostek (79 z 88) średnia odległość od miejsca zamieszkania do najbliższego przystanku komunikacji publicznej nie przekracza 400 metrów. W takim przypadku czas dotarcia pieszo dla osoby dorosłej poruszającej się ze średnią prędkością wynosi około 4 minuty i jest to optymalny wynik jak na standardy dojścia pieszego. Gdy droga będzie wymagała pokonania wzniesienia, czy też poruszać się będą osoby starsze lub opiekun z dzieckiem, czas dojścia zwiększy się do około 7 minut, jednak nadal jest to wartość akceptowalna jak na standardy dojścia pieszego. Najmniejsze odległości występują w obszarach śródmiejskich, gdzie zasadniczo wynoszą one nie więcej niż 250 metrów. W granicach miasta zidentyfikowano również 3 jednostki urbanistyczne, w których wartość ta wyniosła średnio ponad 600 metrów (najwięcej to 681,5 m). W takim przypadku czas dotarcia pieszo dla osoby dorosłej poruszającej się ze średnią prędkością wynosi niecałe 7 minut i nadal jest to wartość akceptowalna jak na standardy dojścia pieszego. Gdy droga będzie wymagała pokonania wzniesienia, czy też poruszać się będą osoby starsze lub opiekun z dzieckiem, czas dojścia zwiększy się do około 12,5 minuty i jest to już dość wysoka wartość jak na standardy dojścia pieszego.

Omówiony powyżej wskaźnik obrazuje średnią pieszą odległość z miejsca zamieszkania do przystanku komunikacji publicznej dla danej jednostki. Dodatkowo przeanalizowano wskaźnik udziału mieszkańców danej jednostki znajdujących się w zasięgu 400 m od najbliższego przystanku komunikacji publicznej. Średnia dla miasta jest wysoka i wynosi 90%, co oznacza, że średnio tylko 10% mieszkańców Bielska-Białej mieszka w odległości większej niż 400 m do najbliższego przystanku komunikacji publicznej. Na 27 jednostek, w których średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do przystanku komunikacji publicznej była powyżej średniej dla miasta (287,61 m), w 25 jednostkach odnotowano również niższy niż średnia dla miasta (90%) odsetek mieszkańców znajdujących się w zasięgu 400 m od najbliższego przystanku komunikacji publicznej, przy czym tylko w 8 jednostkach odsetek ten był poniżej 50%. Innymi słowy – z 27 jednostek, w których średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do przystanku komunikacji publicznej była powyżej średniej dla miasta, w 19 jednostkach i tak więcej niż 50% mieszkańców mieszkało w zasięgu 400 m od najbliższego przystanku komunikacji publicznej.

Jako kryterium wyznaczenia obszaru koncentracji negatywnych zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych w zakresie dostępności komunikacyjnej przyjęto **ponadprzeciętną w skali miasta średnią odległość z miejsca**

zamieszkania do przystanku komunikacji publicznej. Tak określone kryterium spełnia **27 jednostek, położonych w przeważającej części poza centrum miasta.** Są to:

- większość Komorowic Śląskich (63-65), północna część Komorowic Krakowskich (68, 69), większość Hałcnowa (70-72), wschodnia część Białej Krakowskiej (31, 32), wschodni fragment Lipnika (75), Straconka (81, 82), południowa część Leszczyn (44), Mikuszowice Krakowskie (83), fragment Mikuszowic Śląskich (87), część Kamienicy (48, 53), część osiedla Karpackiego (46), środkowa i zachodnia część Aleksandrowic (23, 24), prawie cała Wapienica (55-59), północna część Starego Bielska (61).

Większość z nich (18 z 27) to jednostki o gęstości zaludnienia poniżej średniej dla miasta.

Kontekstowo przeanalizowano przestrzenne rozkłady wartości wskaźników odległości z miejsca zamieszkania do przystanku komunikacji publicznej z wartościami wskaźników świadczących o koncentracji osób ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności (więcej w pkt 2.6). Na 20 jednostek o ponadprzeciętnych w skali miasta wartości syntetycznego wskaźnika koncentracji osób ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności, w 6 jednostkach odnotowano jednocześnie ponadprzeciętną dla miasta średnią odległość do przystanku komunikacji publicznej.

Kontekstowo przeanalizowano również dane na temat **liczby ogólnodostępnych miejsc parkingowych** przypadających na jednego mieszkańca. Opracowując ten wskaźnik korzystano z bazy powstałej w 2014 r. przy okazji projektu „Zintegrowany System Zarządzania Transportem na obszarze miasta Bielsko-Biała”, a zatem nie dysponowano danymi w układzie jednostek urbanistycznych. Mimo to graficzna prezentacja rozkładu wartości wskaźnika (rysunek IV.2.4) pozwala na ich odniesienie do przyjętych jednostek referencyjnych.

Średnia liczba ogólnodostępnych miejsc parkingowych przypadających na jednego mieszkańca wyniosła w Bielsku-Białej 0,35, co oznacza, iż średnio na jedno trzyosobowe gospodarstwo domowe przypadało 1,05 ogólnodostępnego miejsca parkingowego. Na znacznym obszarze miasta liczba ogólnodostępnych miejsc parkingowych kształtowała się jednak poniżej średniej. Więcej niż 0,35 miejsca parkingowego na jednego mieszkańca odnotowano: w jednostce 59 (północno-wschodnia część Wapienicy) i 61 (północna część Starego Bielska); na obszarze jednostki 24 i graniczących z nią fragmentach jednostek 23 (zachodnia część Aleksandrowic) oraz 52, 53 i 56 (fragmenty Kamienicy i Wapienicy); w jednostce 8 i w części jednostki 9 (Górne Przedmieście) oraz w części graniczącej z nią od wschodu jednostce 2 (północno-zachodni fragment Śródmieścia Bielsko); w jednostce 11 i w znacznej części jednostki 10 (Dolne Przedmieście) oraz w graniczących z nimi od północy niewielkich fragmentach jednostek 62 i 63 (na terenie Starego Bielska i Komorowic Śląskich); w jednostce 12 (północna część Białej Wschód) i 31 (północna część Białej Krakowskiej); we wschodniej części jednostki 5 (wschodnia część Osiedla Słonecznego) i jednostce 4 (południowa część Śródmieścia Bielsko); w jednostce 17 (wschodnia część Bielska Południe) oraz w znacznej części jednostek 14-16 (większość Osiedla Grunwaldzkiego) i 40-42 (północno-zachodnia część Leszczyn), a także na niewielkich obszarach położonych na granicy jednostek: 65 i 66 (Komorowice Śląskie), 66, 68 i 69 (Komorowice Śląskie/ Komorowice Krakowskie), 67 i 30 (Komorowice Krakowskie/ Biała Północ), 83, 84, 85, 86, 49 i 88 (Mikuszowice Krakowskie/ Mikuszowice Śląskie/ Kamienica).

Co istotne – analizując przestrzenny rozkład wartości wskaźnika należy uwzględnić sposób zagospodarowania poszczególnych terenów. Inny wymiar ma ta sama wartość wskaźnika liczby ogólnodostępnych miejsc parkingowych na obszarach peryferyjnych, z zabudową jednorodzinną, na których zmotoryzowani mieszkańcy korzystają w znacznej części z przydomowych miejsc parkingowych, a inny na obszarze śródmiejskim, z koncentracją funkcji usługowych (publicznych i komercyjnych), których użytkownikami są nie tylko mieszkańcy śródmieścia, ale w znacznej mierze wszyscy mieszkańcy miasta (centro- i kulturotwórcza funkcja śródmieść) oraz osoby odwiedzające miasto.

Uwzględniając powyższe można zatem stwierdzić, iż deficyt miejsc parkingowych dotyczy przede wszystkim centrum miasta, a problem ten potęgowany jest dodatkowo przez procesy migracyjne (suburbanizacja i „rozlewanie” się miasta; więcej na ten temat w części II.1).

Należy podkreślić, iż wyzwanie, jakim jest: z jednej strony – zgłaszane przez część mieszkańców zapotrzebowanie na większą liczbę miejsc parkingowych, z drugiej – dążenie do zapewnienia możliwości efektywnego i wygodnego przemieszczania się w mieście, przy jednoczesnej trosce o jakość przestrzeni publicznej i jakość powietrza, dotyczy nie tylko Bielska-Białej, lecz ma wymiar globalny. Samo zwiększanie liczby miejsc parkingowych nie jest skutecznym rozwiązaniem, szczególnie w perspektywie długofalowej. Z pewnością potrzebny jest kompromis pomiędzy wszystkimi uczestnikami ruchu drogowego. Sposobem na zmniejszenie presji na parkowanie w centrum może być synergia dwóch czynników: pierwszy to zapewnienie dobrej komunikacji publicznej i rozwój komplementarnych w stosunku do niej alternatywnych form transportu (np. w postaci rowerów publicznych czy rozwiązań pozwalających/ promujących współdzielenie środków transportu); drugim (kolejność jest w tym przypadku kluczowa) – racjonalna polityka parkingowa, wspierająca oczekiwane decyzje mieszkańców w wyborze środka przemieszczania się⁴⁹.

IV.4. Opinie mieszkańców na temat zagadnień przestrzenno-funkcjonalnych

Analizę wskaźnikową uzupełniono o wnioski z konsultacji społecznych⁵⁰, wnioski z badania ankietowego przeprowadzonego wśród rodziców⁵¹ oraz wnioski z „Badania opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej”⁵².

Dostęp do usług zdrowotnych i edukacji

Analiza opinii mieszkańców na temat opieki zdrowotnej nie jest jednoznaczna. W „Badaniu opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej” ochrona i profilaktyka zdrowia uzyskała największą liczbę wskazań w pytaniu o obszary funkcjonowania miasta wymagające szczególnego wsparcia (41,73% wskazań), co mogłoby świadczyć, iż jest to obszar postrzegany jako szczególnie ważny, a jednocześnie z deficytami wymagającymi publicznej interwencji. Mimo tego, poza brakiem przychodni i apteki sygnalizowanym przez mieszkańców podczas spotkania w Starym Bielsku, kwestie związane z dostępem do usług zdrowotnych rzadko pojawiały się na spotkaniach konsultacyjnych z mieszkańcami (pojedyncze głosy w ankietach po spotkaniu w Hałcnowie, Komorowicach, Kamienicy i na Osiedlu Grunwaldzkim). Więcej opinii mieszkańców na temat opieki zdrowotnej w mieście znalazło się w ankietach wypełnionych przez rodziców mieszkających w Bielsku-Białej. Niska dostępność i jakość publicznej opieki zdrowotnej znalazła się na pierwszym miejscu wśród odpowiedzi na pytanie o główne problemy życia w mieście (104 wskazania). Ze 153 komentarzy do pytania o dostępność i jakość usług opieki zdrowotnej, tylko 6 było pozytywnych, a aż 138 jednoznacznie negatywnych. Niezadawalająca jakość bezpłatnej opieki medycznej i trudny dostęp do lekarzy specjalistów dziecięcych, a także do pediatrów, to kwestie, które były najczęściej wymieniane jako problematyczne. Mimo, iż rodzice zgłaszali zastrzeżenia co do opieki zdrowotnej w mieście, większość ankietowanych dobrze oceniła jej dostępność i jakość (odpowiednio 41 i 45% ocen pozytywnych). Można to tłumaczyć tym, iż treść pytania dotyczyła usług ogółem, a więc zarówno publicznej, jak i prywatnej opieki zdrowotnej (z której korzysta zdecydowana większość ankietowanych i co do

⁴⁹ Parkingi a transport zbiorowy w miastach, Kongres Transportu Publicznego, Warszawa 2017, <http://www.pobp.org.pl/pdf/d4.pdf> (dostęp 23.05.2020 r.)

⁵⁰ Opracowanie zintegrowanej diagnozy dla Miasta Bielsko-Biała. Etap II. Sprawozdanie z dziewięciu spotkań konsultacyjnych warsztatów z mieszkańcami Bielska-Białej, J. Jeżak, Ewa Chromniak, Marianna Starzyk, Kraków 2020

⁵¹ W ankiecie wzięło udział 1 016 rodziców mieszkających w Bielsku-Białej. Ankieta została zrealizowana na zlecenie Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej i przeprowadzona w czerwcu 2020 r. w ramach prac nad diagnozą sytuacji społecznej w mieście.

⁵² Badanie opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej, Instytut Badań Samorządowych, sierpień 2019

której w większości nie ma zastrzeżeń, choć pojawiały się głosy o kolejkach do niektórych specjalistów lub ich braku w Bielsku-Białej, nawet prywatnie).

Dla jakości życia niezmiernie ważne są również: dostęp i jakość usług opieki nad dziećmi i edukacji. W „Badaniu opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej” na liście odpowiedzi na pytanie, które obszary funkcjonowania miasta powinny być szczególnie wspierane, „oświata i opieka przedszkolna” znalazła się na wysokiej, trzeciej pozycji (25,64%). W ramach badania poproszono mieszkańców o ocenę dostępu do usług oświatowych. „Zdecydowanie dobrze” lub „raczej dobrze” oceniło go 77,79% respondentów; 4,59% – „raczej źle” lub „zdecydowanie źle”, a 17,62% respondentów nie miało zdania. Na pytanie o najistotniejsze i najbardziej potrzebne działania w obszarze edukacji: 33,52% respondentów wskazało na edukację zawodową dostosowaną do potrzeb rynku pracy, 28,81% – poprawę stanu technicznego i wyposażenia szkół, 27,60% – zwiększenie liczby żłobków publicznych, 27,20% – zwiększenie liczby zajęć pozalekcyjnych, 26,25% – zwiększenie liczby przedszkoli publicznych, 24,03% – dostosowanie oferty szkół wyższych do potrzeb rynku pracy.

Niską dostępność usług opieki nad najmłodszymi dziećmi (do lat 3) potwierdziły wyniki ankiety przeprowadzonej wśród rodziców – 55% rodziców posiadających dzieci w wieku żłobkowym negatywnie oceniło dostępność żłobków w mieście. Na skalę problemu wskazuje również fakt, iż było to jedno z trzech pytań, spośród wszystkich pytań w ankiecie, które uzyskało więcej odpowiedzi negatywnych niż pozytywnych. 67 ankietowanych rodziców brak dostępu do żłobka uznało za główny lub jeden z głównych problemów mieszkania w Bielsku-Białej.

Z kolei biorący udział w ankiecie rodzice dzieci w wieku przedszkolnym w większości dobrze ocenili dostęp do przedszkoli oraz jakość ich usług (odpowiednio 70 i 76% odpowiedzi), choć należy zauważyć, iż pytanie dotyczyło placówek ogółem (a więc zarówno publicznych, jak i prywatnych). Opinie krytyczne dotyczyły przede wszystkim: konieczności dowożenia dziecka do przedszkola znacznie oddalonego od miejsca zamieszkania, zbyt krótkich godzin pracy przedszkoli (por. opinie mieszkańców na temat rynku pracy – pkt II.9) oraz niewystarczającej liczby i/lub niskiej jakości zajęć edukacyjnych w przedszkolach. Zwracano także uwagę na potrzebę unowocześnienia infrastruktury i wyposażenia placówek publicznych. Ankietowani w większości nie zauważyli wzrostu liczby przedszkoli w ostatnich latach, co może wskazywać na zapotrzebowanie postępujące równoległe do wzrostu liczby placówek.

Mieszkańcy Bielska-Białej biorący udział w badaniu opinii w większości (77,79%) pozytywnie ocenili dostęp do usług oświatowych (przeciwnego zdania było 4,59% respondentów), a jeśli wskazywali problemy, to związane raczej z jakością oferty. Podobne tendencje zaobserwowano w badaniu ankietowym przeprowadzonym wśród rodziców – 80% rodziców dzieci w wieku 7-15 lat dobrze oceniło dostęp do szkół, a 62% pozytywnie oceniło jakość edukacji (przy czym 94% ankietowanych rodziców posiadających dzieci w wieku szkolnym zadeklarowało korzystanie z placówek publicznych). Wśród głosów krytycznych najczęściej podnoszono kwestie nauki w systemie dwuzmianowym oraz złej jakości infrastruktury. Rzadziej pojawiały się opinie dotyczące niskiej jakości kształcenia oraz niezdrowych (a jednocześnie drogich) posiłków w szkołach. Zagadnienia związane z dostępem i jakością edukacji zajęły trzecie miejsce w rankingu głównych problemów zgłaszanych przez ankietowanych rodziców.

Jednocześnie biorący udział w ankiecie rodzice zwracali uwagę na deficyt bezpłatnych zajęć edukacyjno-rozwojowych dla dzieci i młodzieży. 40% z nich negatywnie oceniło dostępność tego rodzaju oferty, ocen pozytywnych było 26% (i jest to jedno z trzech pytań, spośród wszystkich pytań w ankiecie, które uzyskało więcej odpowiedzi negatywnych niż pozytywnych). 110 ze 130 komentarzy do tego pytania było jednoznacznie negatywnych, a dla 99 rodziców dostęp i jakość zajęć edukacyjno-rozwojowych dla dzieci stanowi główny lub jeden z głównych problemów życia w Bielsku-Białej (drugie miejsce w rankingu największych problemów sygnalizowanych przez rodziców). Ankietowani rodzice podkreślali zdecydowanie niewystarczającą ofertę bezpłatnych lub dostępnych cenowo zajęć pozalekcyjnych w szkołach (zarówno rozwijających zainteresowania, jak i adresowanych do uczniów przejawiających różnego rodzaju trudności w edukacji i rozwoju), wskazując jednocześnie na bardzo złą w ich ocenie jakość opieki nad dziećmi w świetlicach szkolnych, która może wynikać z niewystarczającej w stosunku do liczby dzieci infrastruktury i liczby personelu. Odnośnie zajęć pozaszkolnych

wskazywano na ich wysokie ceny (nawet w placówkach publicznych), godziny tych zajęć (często kolidujące z czasem pracy rodziców) oraz uciążliwości komunikacyjne związane z dowożeniem dzieci na zajęcia do centrum z dzielnic peryferyjnych. Pojawiły się także stosunkowo liczne głosy dotyczące niewystarczającej oferty w zakresie opieki nad dziećmi w czasie wakacji i ferii.

Kwestia dostępu do edukacji oraz jakości tych usług pojawiła się również podczas spotkań z mieszkańcami w lutym 2020 r. Wśród odpowiedzi udzielonych indywidualnie przez mieszkańców (w formie mini-ankiety) na pytanie „Jakie dostrzega Pan/Pani lokalne problemy, potrzeby mieszkańców Bielska-Białej?” wskazywano na: niewystarczającą liczbę miejsc w przedszkolach publicznych (spotkanie w Hałcnowie i Kamienicy), deficyty w zakresie kształcenia na poziomie podstawowym i średnim (w tym braki w infrastrukturze i wyposażeniu szkół) oraz w zakresie popularyzacji nauki (spotkanie w Kamienicy), a także niską jakość kształcenia na poziomie wyższym (spotkanie w Komorowicach i Kamienicy).

Dostęp do miejsc wypoczynku i rekreacji oraz aktywności sportowych

Z badania opinii wynika, że dostęp do miejsc rekreacji oraz aktywności sportowych stanowi dla Bielszczan ważny aspekt jakości życia, a infrastruktura sportowo-rekreacyjna postrzegana jest jako istotny element przewagi konkurencyjnej miasta – z wynikiem 32,84% wskazań zajęła czwarte miejsce na liście elementów stanowiących o atrakcyjności Bielska-Białej. Większość mieszkańców (78,24%) dobrze oceniła dostęp do obiektów i terenów sportu i rekreacji (przeciwnego zdania było 4,85% respondentów). Jednocześnie mieszkańcy wskazują na potrzebę dalszego rozwoju oferty sportowo-rekreacyjnej. Na pytanie o najistotniejsze i najbardziej potrzebne działania w tym zakresie: 47,30% respondentów wskazało na budowę nowego krytego basenu, 34,52% – tworzenie nowych miejsc rekreacji w ramach osiedli, 32,02% – poprawę jakości istniejących już miejsc rekreacji, 30,29% – organizację większej liczby imprez sportowych dla amatorów, 21,49% – organizację dużych imprez sportowych.

Odpowiedzi te są spójne z wynikami ankiety przeprowadzonej wśród rodziców. Mimo, iż dostępność i jakość miejsc, gdzie dzieci mogą spędzać czas na zabawie na powietrzu została oceniona przez większość z nich pozytywnie (72% wskazań dla dobrej dostępności i 76% dla jakości), to jednocześnie pojawiły się liczne komentarze dotyczące braku wystarczającej liczby przyjaznych i bezpiecznych miejsc spędzania czasu wolnego przez dzieci i młodzież. Zdaniem rodziców dostępność i jakość miejsc spędzania czasu wolnego z dziećmi uległa poprawie w ostatnich latach (ponad 70% wskazań), jednak nadal potrzebne są działania w tym zakresie. Odnośnie infrastruktury dla najmłodszych dzieci – najczęściej wskazywano na niewystarczającą liczbę placów zabaw poza centrum miasta, a także na jakość istniejącej infrastruktury (najbardziej oczekiwane są place zabaw z dużą ilością zieleni, w tym dających cień drzew, z urządzeniami wykonanymi z naturalnych materiałów, rozwijającymi wyobraźnię i kreatywność dzieci). Rodzice wskazywali także na deficyty miejsc aktywnego wypoczynku dla młodzieży (ogólnodostępnych boisk, skateparków, lodowiska, rolkowiska). Liczne były również głosy dotyczące braków w infrastrukturze czasu wolnego z wykorzystaniem wody (wodny plac zabaw, nowy kryty basen, plaża miejska itp.). Rodzice sygnalizowali również niewystarczającą liczbę rodzinnych miejsc spotkań i aktywnego wypoczynku, z atrakcjami dla dzieci w różnym wieku. Zwracano również uwagę na deficyty w zakresie infrastruktury/ oferty czasu wolnego dla dzieci z niepełnosprawnościami.

Kwestia dostępu i jakości miejsc wypoczynku i rekreacji oraz aktywności sportowych pojawiła się również podczas spotkań z mieszkańcami w lutym 2020 r. Mieszkańcy obecni na spotkaniu w Hałcnowie zgłaszali potrzebę rozwoju infrastruktury sportowej i rekreacyjnej oraz zwracali uwagę na możliwość lepszego zagospodarowania stadionu miejskiego. Jednocześnie podczas wszystkich spotkań mieszkańcy wskazywali na walory rekreacyjne miasta, wynikające z atrakcyjnego położenia i cech przyrodniczych (co koresponduje z wnioskami z „Badania opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej”, w ramach którego 94,35% respondentów wskazało położenie geograficzne jako główny element stanowiący o atrakcyjności Bielska-Białej na tle innych miast).

Mimo, iż mieszkańcy dzielnic śródmiejskich mają możliwość dojścia do terenu zielonego w bardzo dobrym czasie, a mieszkańcy obszarów bezpośrednio sąsiadujących z terenami leśnymi posiadają dodatkową możliwość realizacji aktywności rekreacyjnych na tych terenach, deficyt przestrzeni zielonych wydaje się być silnie odczuwany niezależnie od miejsca zamieszkania. Świadczą o tym liczne głosy dotyczące potrzeby zwiększenia zieleni w mieście, zgłaszane podczas wszystkich spotkań konsultacyjnych (spotkania w: Hałcnowie, Lipniku, Straconce, Komorowicach, Starym Bielsku, Wapienicy, Kamienicy, na Osiedlu Grunwaldzkim i w nieco mniejszym stopniu na Osiedlu Beskidzkim). Problem deficytu terenów zielonych silnie wybrzmiał również w ankiecie przeprowadzonej wśród rodziców. Na 59 komentarzy dotyczących zagadnienia zieleni w mieście, tylko 15 było jednoznacznie pozytywnych. 47 ankietowanych rodziców wskazało „betonizację” miasta kosztem zieleni jako główny lub jeden z głównych problemów życia w Bielsku-Białej. Niejednoznaczne w tym kontekście są wyniki „Badania opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej”, w którym 72,13% respondentów pozytywnie oceniło stan terenów zielonych i środowiska naturalnego w mieście (5,69% ocen negatywnych). Wspólny jest natomiast wniosek, iż mieszkańcy postrzegają zieleń jako ważny element jakości życia w mieście – we wspomnianym badaniu opinii, na pytanie o priorytetowe obszary funkcjonowania miasta, które powinny być szczególnie wspierane, tereny zielone znalazły się na wysokiej, drugiej pozycji (30,36% wskazań).

Dostępność komunikacyjna

W „Badaniu opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej”, w rankingu obszarów funkcjonowania miasta, które powinny być szczególnie wspierane, „komunikacja miejska” znalazła się dokładnie pośrodku stawki, na siódmej pozycji, z 16,01% wskazań. Jakość komunikacji publicznej, która podlegała badaniu jako jeden z aspektów warunków życia, przez 63,05% respondentów została oceniona „zdecydowanie dobrze” lub „raczej dobrze”; 11,43% oceniło ją „raczej źle” lub „zdecydowanie źle”, a 25,52% nie miało zdania. Odsetek dobrych ocen może być zastanawiający w zestawieniu z omówionymi poniżej wynikami ankiet zebranych podczas konsultacji społecznych w lutym 2020 r. Na pytanie o najistotniejsze i najbardziej potrzebne działania w obszarze drogownictwa i komunikacji miejskiej: 44,85% respondentów wskazało na nowe miejsca parkingowe w centrum miasta, 37,24% – zwiększenie liczby ścieżek rowerowych, 34,51% – poprawę stanu dróg lokalnych⁵³ Analiza koncentracji negatywnych zjawisk technicznych, 16,60% – optymalizację siatki połączeń MZK, 13,79% – wsparcie działań ukierunkowanych na rewitalizację⁵⁴ linii kolejowych, 12,93% – zwiększenie liczby nocnych kursów autobusów MZK, 9,38% – aktywne bus-pasy na wybranych ulicach, 8,82% – uelastycznienie oferty biletów komunikacji miejskiej i sposobu płatności, 3,89% – budowę centrów przesiadkowych.

Odpowiedzi te w dużej mierze korespondują z wynikami ankiety przeprowadzonej wśród bielsko-bialskich rodziców, w części dotyczącej poruszania się po mieście z dzieckiem. Wskazała ona na istnienie wielu barier w bezpiecznym i sprawnym poruszaniu się po mieście przez osoby z ograniczeniami w mobilności. Trudności jakich doświadczają osoby poruszające się z małymi dziećmi, w tym z wózkami dziecięcymi, są bowiem po części wspólne z tymi, jakich doświadczają osoby poruszające się przy pomocy sprzętu wspomagającego (kul, balkoników, protez, wózków inwalidzkich itp.) czy osoby z ciężkim lub nieporęcznym bagażem. Ankietowani rodzice zwracali uwagę na trudności w dostępie do miejsc związanych z codziennymi aktywnościami. Podkreślano, iż w wielu miejscach brakuje chodników oraz dobrze oznakowanych przejść dla pieszych, a zły stan chodników oraz bariery architektoniczne utrudniają rodzicom prowadzenie wózka dziecięcego, a dzieciom – rowerka czy hulajnogi. Problemem są także: duży ruch samochodowy, korki, zbyt mała liczba progów zwalniających oraz niewystarczająca liczba miejsc parkingowych. W ocenie wielu rodziców komunikacja miejska w Bielsku-Białej jest słabo rozwinięta (autobusy kursują zbyt rzadko, centrum miasta jest słabo skomunikowane z pozostałymi częściami, a poruszanie się publiczną komunikacją często wiąże się z przesiadkami oraz długim

⁵³ Więcej w części V. Analiza koncentracji negatywnych zjawisk technicznych

⁵⁴ Zachowano oryginalne brzmienie odpowiedzi, zwraca się jednak uwagę, iż określenie „rewitalizacja” dotyczy kompleksowego, wieloaspektowego procesu wyprowadzania rewitalizowanego obszaru z kryzysu, a używanie tego terminu w kontekście pojedynczych działań/ projektów infrastrukturalnych jest niewłaściwe.

czasem oczekiwania na następny autobus, rozkłady jazdy nie są skorelowane z godzinami rozpoczynania się zajęć szkolnych). Zdaniem znacznej części ankietowanych komunikacja miejska powinna być bezpłatna dla dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym. Problemem bardzo często wskazywanym przez rodziców jest też brak rozwiniętej sieci ścieżek rowerowych umożliwiających sprawne i bezpieczne przemieszczanie się po mieście na rowerze z dziećmi.

Kwestie związane z dostępnością komunikacyjną bardzo często pojawiały się także podczas spotkań z mieszkańcami w lutym 2020 r. Wśród odpowiedzi udzielonych indywidualnie przez mieszkańców (w formie mini-ankiety) na pytanie „Jakie dostrzega Pan/Pani lokalne problemy, potrzeby mieszkańców Bielska-Białej?” najczęściej wskazywano na:

- problemy z organizacją ruchu i zbyt duży ruch samochodowy, zwłaszcza w centrum miasta (spotkanie w Lipniku, Straconce, Komorowicach, Starym Bielsku, Kamienicy i na Osiedlu Grunwaldzkim);
- niewystarczającą sieć ścieżek rowerowych i pieszych (spotkanie w Hałcnowie, Straconce, Komorowicach, Starym Bielsku, Kamienicy i na Osiedlu Grunwaldzkim)
- złą jakość komunikacji miejskiej (spotkanie w Hałcnowie, Lipniku, Komorowicach, Starym Bielsku, Kamienicy i na Osiedlu Grunwaldzkim)
- deficyt miejsc parkingowych (spotkanie w Hałcnowie, Komorowicach i na Osiedlu Grunwaldzkim)
- brak komunikacji szynowej (spotkanie w Starym Bielsku, Kamienicy i na Osiedlu Grunwaldzkim).

Jednocześnie część mieszkańców (spotkanie w Lipniku, Starym Bielsku, Kamienicy i na Osiedlu Grunwaldzkim) dobrze ocenia jakość komunikacji w mieście i dojazdu do miasta. Na spotkaniu w Kamienicy zauważono również dobrą jakość ścieżek rekreacyjnych na obrzeżach miasta.

Jakość przestrzeni publicznej

Kwestie jakości przestrzeni publicznej dość często pojawiały się podczas konsultacji z mieszkańcami w lutym 2020 r. Na chaos przestrzenny, miejsca nieestetyczne i nieprzyjemne mieszkańcom (choć nieraz mające duży potencjał, jak np. okolice dworca PKP), betonowanie miasta oraz nieuregulowaną ekspansję deweloperów zaburzającą charakter dzielnic zwracali uwagę mieszkańcy obecni na spotkaniach w Lipniku, Straconce, Komorowicach, Starym Bielsku, Kamienicy i na Osiedlu Grunwaldzkim. Na Osiedlu Grunwaldzkim dodatkowo wskazywano na problem brudnych ulic, a na Osiedlu Beskidzkim sygnalizowano problem barier architektonicznych dla osób mających problemy z poruszaniem się. Podnoszono również kwestię wyludniania się centrum (spotkania w Starym Bielsku i na Osiedlu Grunwaldzkim).

W „Badaniu opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej” „czystość i estetyka miasta” znalazła się na stosunkowo wysokiej pozycji (5. z 13) na liście obszarów funkcjonowania miasta, które powinny być szczególnie wspierane (22,75% wskazań). Na pytanie o najistotniejsze i najbardziej potrzebne działania w zakresie poprawy estetyki i czystości, poza modernizacją elewacji kamienic w centrum (53,00% odpowiedzi), pozostałe wskazania (na poziomie od 47,68% do 18,54% odpowiedzi) dotyczyły poprawy czystości i porządku w przestrzeni publicznej.

IV.5. Podsumowanie analizy w sferze przestrzenno-funkcjonalnej.

Wnioski i rekomendacje

Przejrzystym i obiektywnym sposobem na zidentyfikowanie części miasta (jednostek urbanistycznych) o największym nasileniu problemów, jest zastosowanie wskaźnika syntetycznego, zbudowanego w oparciu o liczbę stwierdzonych w danej jednostce stanów kryzysowych (zawsze w odniesieniu do średniej dla miasta) w ramach poszczególnych analizowanych zjawisk (tj.: dostępu do podstawowych usług społecznych, dostępu do miejsc wypoczynku i rekreacji oraz aktywności sportowych, dostępności komunikacyjnej).

Budowę **wskaźnika syntetycznego w sferze przestrzenno-funkcjonalnej** obrazuje Tabela 5. Stanowi ona podsumowanie diagnozy Bielska-Białej w tym zakresie. Statystyka dotycząca liczby stwierdzonych stanów kryzysowych w ramach trzech analizowanych zagadnień przedstawia się następująco:

- w 14 jednostkach odnotowano kryzys (sytuację gorszą od średniej dla miasta) dla wszystkich (3) analizowanych zjawisk,
- w 21 jednostkach – dla 2 zjawisk,
- w 14 jednostkach – dla 1 zjawiska,
- w 39 jednostkach nie odnotowano kryzysu w żadnym z analizowanych zjawisk.

Przestrzenny rozkład wartości syntetycznego wskaźnika kryzysu w sferze przestrzenno-funkcjonalnej przedstawia Rysunek IV.5.1.

Jako kryterium wyznaczenia obszaru koncentracji negatywnych zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych przyjęto **wartość wskaźnika syntetycznego równą lub wyższą od 1** (tj. kryzys w co najmniej jednym z trzech analizowanych zjawisk). Kryterium to spełnia **49 jednostek, położonych w przeważającej części poza centrum miasta**. Są to:

- wschodnia część Dolnego Przedmieścia (11⁵⁵), Komorowice Śląskie (63-66), Komorowice Krakowskie (67-69), Hałcnów (70-73), Biała Północ (30), Biała Krakowska (31-34), prawie cały Lipnik (74-79), wschodnia część Złotych Łanów (35), część Leszczyn (40, 44), Straconka (81, 82), Mikuszowice Krakowskie (83), większość Mikuszowic Śląskich (84, 86-88), prawie cała Kamienica (48-50, 52, 53), część Osiedla Karpackiego (36), środkowa i zachodnia część Aleksandrowic (23, 24), Wapienica (54-59), zachodnia i środkowa część Starego Bielska (60, 61).

Większość z nich (30 z 49) to jednostki o gęstości zaludnienia poniżej średniej dla miasta.

Jednocześnie należy przypomnieć, iż zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy o rewitalizacji, podstawowym warunkiem wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji jest koncentracja negatywnych zjawisk społecznych, a **fakt znajdowania się w kryzysie z powodu koncentracji negatywnych zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych (przy jednoczesnym braku kryzysu w sferze społecznej) nie jest wystarczającą przesłanką dla wyznaczenia na danym terenie obszaru zdegradowanego, a następnie obszaru rewitalizacji**. Wyjątek stanowią niezamieszkałe tereny przemysłowe, powojkowe albo pokolejowe, na których występują negatywne zjawiska gospodarcze, środowiskowe, przestrzenno-funkcjonalne lub techniczne. Tereny te mogą wejść w skład obszaru rewitalizacji jeśli zaplanowane na nich działania przyczynią się do przeciwdziałania negatywnym zjawiskom społecznym zidentyfikowanym na obszarze rewitalizacji (art. 10 ust. 3 ustawy o rewitalizacji). W tym kontekście, na etapie prac nad wyznaczeniem obszaru zdegradowanego i rewitalizacji należy ocenić, **czy w sąsiedztwie obszarów zamieszkałych, o wysokiej koncentracji problemów społecznych, nie znajdują się tereny przemysłowe, powojkowe lub pokolejowe, których objęcie rewitalizacją mogłyby poprawić jakość życia mieszkańców obszaru rewitalizacji (w odpowiedzi na zdiagnozowane uprzednio deficyty) i tym samym przyczynić się do wyprowadzenia rewitalizowanego obszaru z kryzysu** (możliwe działania to przykładowo: stworzenie parku, placu zabaw czy innego miejsca spotkań dedykowanego mieszkańcom obszaru rewitalizacji, umożliwiającego m.in. wzmocnienie więzi społecznych/ sąsiedzkich, lokalizacja centrów aktywności lokalnej, nowych obiektów kulturalnych czy wreszcie obiektów komercyjnych uzupełniających tkankę miejską i umożliwiających usytuowanie w nich nowych usług czy stworzenie miejsc pracy).

Spśród jednostek, w których stwierdzono koncentrację negatywnych zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych, tylko dwie cechują się również kryzysem w sferze społecznej. Są to jednostki: 34 (południowa część Białej Krakowskiej), w której odnotowano kryzys w zakresie dostępu do podstawowych

⁵⁵ W nawiasach podano numery jednostek urbanistycznych.

usług społecznych (ponadprzeciętna średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do punktu podstawowej opieki zdrowotnej) oraz 87 (fragment Mikuszowic Śląskich) z kryzysem w zakresie dostępności komunikacyjnej (ponadprzeciętna średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do przystanku komunikacji publicznej).

Przeanalizowano również współwystępowanie koncentracji negatywnych zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych z **koncentracją liczby osób ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności** (szerzej w części II.6). Z 49 jednostek uznanych za znajdujące się w kryzysie z powodu koncentracji negatywnych zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych, w 10 stwierdzono jednocześnie koncentrację liczby osób ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności.

Dla uzyskania pełniejszego obrazu sytuacji w zakresie aspektów przestrzenno-funkcjonalnych, kontekstowo przeanalizowano także wskaźniki:

- 1) liczba wydanych pozwoleń na przebudowę, rozbudowę, remont na km²,
- 2) udział powierzchni obszaru objętego ustaleniami miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego,
- 3) udział terenów stanowiących własność lub współwłasność gminy.

Wskaźnik **liczby wydanych pozwoleń na przebudowę, rozbudowę, remont na km²** pośrednio może wskazywać: z jednej strony – na atrakcyjność inwestycyjną poszczególnych obszarów miasta, z drugiej – na potencjał finansowy ich mieszkańców. Średnia wartość wskaźnika dla miasta wynosi 6,05. Spośród 88 jednostek urbanistycznych, wartości powyżej średniej odnotowano w 60 jednostkach, spośród których w 9 centralnie położonych jednostkach liczba pozwoleń na km² wyniosła ponad 20. Najwięcej wydanych pozwoleń odnotowano w Starym Mieście (⁵⁶) – 194 pozwolenia na km², a następnie: w północno-zachodniej części Śródmieścia Bielsko (2) – 53 pozwolenia, południowej części Białej Wschód (13) – 42 pozwolenia, południowo-wschodniej części Górnego Przedmieścia (7) – 39 pozwoleń, środkowej części Śródmieścia Bielsko (3) – 34 pozwolenia, wschodniej części Osiedla Słonecznego (5) – 30 pozwoleń, północna część Górnego Przedmieścia (9) – 23 pozwolenia oraz zachodnia i wschodnia część Osiedla Grunwaldzkiego (14 i 16) – odpowiednio 22 i 21 pozwoleń. Z 49 jednostek, w których odnotowano koncentrację negatywnych zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych (według opisanego wyżej kryterium), w 17 odnotowano również niższą niż średnia dla miasta liczbę wydanych pozwoleń na przebudowę, rozbudowę, remont na km². Spośród tych 17 jednostek, najniższą wartość omawianego wskaźnika odnotowano w zachodniej części Aleksandrowic (24) – brak wydanych pozwoleń, najwyższą – w północnej części Komorowic Śląskich (69) – 5,7 pozwoleń na km².

Sprawdzono również współwystępowanie niskiej (poniżej średniej) liczby pozwoleń na przebudowę, rozbudowę, remont na km² z rozkładem wartości wskaźnika siły nabywczej mieszkańców. Na 28 jednostek o liczbie pozwoleń poniżej średniej dla miasta, w 16 (57%) odnotowano również niską (poniżej średniej) wartość siły nabywczej. Oznacza to jednocześnie, że na 51 jednostek o wartości wskaźnika siły nabywczej mieszkańców poniżej średniej dla miasta, w 35 (69%) liczba wydanych pozwoleń na przebudowę, rozbudowę, remont na km² była powyżej średniej (w tej grupie znajduje się między innymi Stare Miasto z najwyższą liczbą wydanych pozwoleń). Analiza ta potwierdza, iż wskaźnik liczby wydanych pozwoleń na przebudowę, rozbudowę, remont na km² należy interpretować indywidualnie, zarówno w zakresie przyczyn, jak i skutków jego wysokiej lub niskiej wartości.

Kolejnym kontekstowo analizowanym wskaźnikiem był **udział powierzchni obszaru objętego ustaleniami miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego** (dalej jako *mpzp* lub *plan miejscowy*). Zapisy *mpzp* (stanowiącego prawo miejscowe) z jednej strony – chroniąc przed niepożądanymi działaniami inwestycyjnymi zapewniają optymalne warunki realizacji programu rewitalizacji, szczególnie w jego przestrzenno-funkcjonalnym wymiarze, z drugiej – poprzez fakt, iż tworzą jasną sytuację prawną, mogą stanowić istotny czynnik zachęcający podmioty prywatne do włączenia się w proces rewitalizacji.

⁵⁶ W nawiasach podano numery jednostek urbanistycznych.

Ujęcie danego obszaru w planie miejscowym stanowi zatem pewne zabezpieczenie przed decyzjami inwestycyjnymi naruszającymi ład przestrzenny. Z kolei na terenach, na których nie obowiązują plany miejscowe, wydawane są decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, które, w przeciwieństwie do planów miejscowych, nie muszą być zgodne ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i często zaburzają racjonalne i odpowiedzialne gospodarowanie przestrzenią, wprowadzając lub pogłębiając chaos przestrzenny. Jednocześnie, zgodnie z art. 11 ust. 5 pkt 2 ustawy o rewitalizacji, w uchwale w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji rada gminy może ustanowić na obszarze rewitalizacji zakaz wydawania decyzji o warunkach zabudowy, o której mowa w ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2020 poz. 293 ze zm.), dla wszystkich albo określonych w tej uchwale zmian sposobu zagospodarowania terenu wymagających tej decyzji, jeżeli stan zagospodarowania obszaru rewitalizacji oraz stopień jego pokrycia miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego wskazują, że nieustanowienie zakazu może doprowadzić do niekorzystnych zmian w zagospodarowaniu obszaru rewitalizacji pogłębiających niekorzystne zjawiska zidentyfikowane na obszarze rewitalizacji.

Średnia dla miasta wartość wskaźnika udziału powierzchni obszaru objętego ustaleniami miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wynosi 40,5%. Spośród 88 analizowanych jednostek urbanistycznych, wartości poniżej średniej odnotowano w 51 jednostkach. Z 49 jednostek, w których odnotowano koncentrację negatywnych zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych (według opisanego wyżej kryterium), w 24 odnotowano również niską (poniżej średniej) wartość wskaźnika udziału powierzchni obszaru objętego ustaleniami miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Ostatnim kontekstowo badanym wskaźnikiem był **udział terenów stanowiących własność lub współwłasność gminy**. Jest to bardzo ważny wskaźnik dla efektywności prowadzenia procesu rewitalizacji, zwłaszcza w jego początkowej fazie, w której działania władz gminy wydają się mieć decydujące znaczenie dla uruchomienia całego, długofalowego procesu wyprowadzenia danego obszaru z kryzysu. Średnia wartość wskaźnika dla miasta wynosi 23,0%. Spośród 88 analizowanych jednostek urbanistycznych, wartości poniżej średniej odnotowano w 41 jednostkach. Z 49 jednostek, w których odnotowano koncentrację negatywnych zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych (według opisanego wyżej kryterium), tylko w 13 wartość wskaźnika udziału terenów stanowiących własność lub współwłasność gminy była powyżej średniej.

Wykaz wskaźników rekomendowanych do wykorzystania przy delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, wraz ze sposobem identyfikacji kryzysu, zawiera Tabela 6.

Mimo, iż diagnoza zróżnicowania natężenia problemów przestrzenno-funkcjonalnych zasadniczo nie wykazała koncentracji negatywnych zjawisk w tym zakresie w jednostkach objętych kryzysem społecznym (z wyjątkiem jednostek 34 i 87), na etapie pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji zaleca się przeprowadzenie **badania jakościowych** pozwalających na identyfikację czynników, które należałoby uwzględnić, chcąc poprawić jego sytuację w aspekcie przestrzenno-funkcjonalnym. Przykładowo: jeśli pogłębiona diagnoza wykaże potrzebę poprawy dostępu do określonych usług lub deficyt/niską jakość przestrzeni publicznych, należy zidentyfikować istniejące bariery oraz zaplanować działania zmierzające do ich ograniczenia (usunięcie barier architektonicznych, reorganizację układu komunikacyjnego, w tym stworzenie nowych ciągów pieszo-rowerowych, zmianę godzin otwarcia placówek/miejsc świadczących określone usługi, stworzenie nowych i/lub reorganizację/poprawę jakości istniejących przestrzeni publicznych itp.). Zakres dodatkowych badań oraz ich szczegółowość powinny zostać ustalone przy uwzględnieniu lokalnych uwarunkowań, rachunku koniecznych nakładów do oczekiwanych korzyści (spodziewanych rezultatów badania) oraz technicznej możliwości ich przeprowadzenia w zależności od sytuacji epidemiologicznej (Covid-19).

Na etapie pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji niezwykle istotną kwestią jest **diagnoza w zakresie ruchu inwestycyjnego na obszarze rewitalizacji (liczby wydanych pozwoleń na przebudowę, rozbudowę lub remont), udziału powierzchni obszaru objętego ustaleniami miejscowego planu zagospodarowania**

przestrzennego, a w szczególności udziału terenów stanowiących własność lub współwłasność gminy. Wyniki tej analizy będą miały bezpośredni wpływ na planowanie sposobu realizacji procesu rewitalizacji, między innymi na decyzję o ujęciu (bądź nie) w uchwale w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji zakazu wydawania decyzji o warunkach zabudowy na obszarze rewitalizacji, na określenie (w programie rewitalizacji) zasad włączania interesariuszy w proces rewitalizacji czy mechanizmów minimalizujących ryzyko niekontrolowanej gentryfikacji w wyniku rewitalizacji.

Wskaźniki oceny stopnia realizacji programu i osiągnięcia celów rewitalizacji odnoszących się do sfery przestrzenno-funkcjonalnej powinny być adekwatne do zaplanowanych w programie rewitalizacji celów i kierunków działań w tym zakresie.

Tabela 5 Koncentracja niekorzystnych zjawisk w sferze przestrzenno-funkcjonalnej – wskaźnik syntetyczny

Nazwa osiedla	Numer jednostki	Dostęp do podstawowych usług społecznych	Dostęp do miejsc wypoczynku i rekreacji oraz aktywności sportowych	Dostępność komunikacyjna	Wskaźnik syntetyczny	Gęstość zaludnienia powyżej średniej	Kryzys w sferze społecznej
Stare Miasto	1				0	X	X
Śródmieście Bielsko	2				0	X	X
Śródmieście Bielsko	3				0	X	X
Śródmieście Bielsko	4				0	X	X
Osiedle Słoneczne	5				0	X	X
Osiedle Słoneczne	6				0	X	X
Górne Przedmieście	7				0	X	X
Górne Przedmieście	8				0	X	X
Górne Przedmieście	9				0	X	X
Dolne Przedmieście	10				0	X	
Dolne Przedmieście	11	X			1		
Biała Wschód	12				0		
Biała Wschód	13				0	X	X
Osiedle Grunwaldzkie	14				0	X	
Osiedle Grunwaldzkie	15				0	X	X
Osiedle Grunwaldzkie	16				0	X	X
Bielsko Południe	17				0	X	X
Bielsko Południe	18				0	X	X
Bielsko Południe	19				0	X	X
Osiedle Beskidzkie	20				0	X	
Osiedle Beskidzkie	21				0	X	
Aleksandrowice	22				0	X	
Aleksandrowice	23			X	1		
Aleksandrowice	24			X	1		
Osiedle Polskich Skrzydeł	25				0	X	
Osiedle Wojska Polskiego	26				0	X	
Osiedle Kopernika	27				0	X	X
Osiedle Piastowskie	28				0	X	
Osiedle Mieszka I	29				0	X	X
Biała Północ	30	X	X		2	X	
Biała Krakowska	31	X	X	X	3		
Biała Krakowska	32	X		X	2	X	
Biała Krakowska	33	X			1	X	
Biała Krakowska	34	X			1	X	X
Złote Łany	35	X			1	X	
Złote Łany	36				0	X	
Złote Łany	37				0	X	
Złote Łany	38				0	X	X
Złote Łany	39				0	X	

Nazwa osiedla	Numer jednostki	Dostęp do podstawowych usług społecznych	Dostęp do miejsc wypoczynku i rekreacji oraz aktywności sportowych	Dostępność komunikacyjna	Wskaźnik syntetyczny	Gęstość zaludnienia powyżej średniej	Kryzys w sferze społecznej
Leszczyny	40	X	X		2		
Leszczyny	41				0	X	X
Leszczyny	42				0	X	X
Leszczyny	43				0	X	
Leszczyny	44			X	1	X	
Osiedle Karpackie	45				0	X	
Osiedle Karpackie	46			X	1	X	
Osiedle Karpackie	47				0	X	
Kamienica	48	X	X	X	3	X	
Kamienica	49	X	X		2		
Kamienica	50	X	X		2		
Kamienica	51				0	X	
Kamienica	52	X			1		
Kamienica	53	X	X	X	3		
Wapienica	54	X	X		2		
Wapienica	55	X		X	2	X	
Wapienica	56	X		X	2	X	
Wapienica	57	X		X	2	X	
Wapienica	58	X		X	2	X	
Wapienica	59	X	X	X	3		
Stare Bielsko	60		X		1		
Stare Bielsko	61	X	X	X	3		
Stare Bielsko	62				0		
Komorowice Śląskie	63	X		X	2		
Komorowice Śląskie	64	X	X	X	3		
Komorowice Śląskie	65	X	X	X	3		
Komorowice Śląskie	66	X	X		2		
Komorowice Krakowskie	67	X	X		2	X	
Komorowice Krakowskie	68	X	X	X	3		
Komorowice Krakowskie	69	X	X	X	3		
Hałcnów	70	X	X	X	3		
Hałcnów	71	X	X	X	3		
Hałcnów	72	X	X	X	3		
Hałcnów	73	X	X		2		
Lipnik	74	X	X		2		
Lipnik	75	X	X	X	3		
Lipnik	76	X	X		2		
Lipnik	77	X	X		2	X	
Lipnik	78	X	X		2	X	
Lipnik	79		X		1	X	

Nazwa osiedla	Numer jednostki	Dostęp do podstawowych usług społecznych	Dostęp do miejsc wypoczynku i rekreacji oraz aktywności sportowych	Dostępność komunikacyjna	Wskaźnik syntetyczny	Gęstość zaludnienia powyżej średniej	Kryzys w sferze społecznej
Lipnik	80				0		
Straconka	81	X		X	2		
Straconka	82	X		X	2		
Mikuszowice Krakowskie	83	X	X	X	3		
Mikuszowice Śląskie	84	X			1	X	
Mikuszowice Śląskie	85				0	X	X
Mikuszowice Śląskie	86	X			1	X	
Mikuszowice Śląskie	87			X	1	X	X
Mikuszowice Śląskie	88	X	X		2		

Źródło: Opracowanie własne

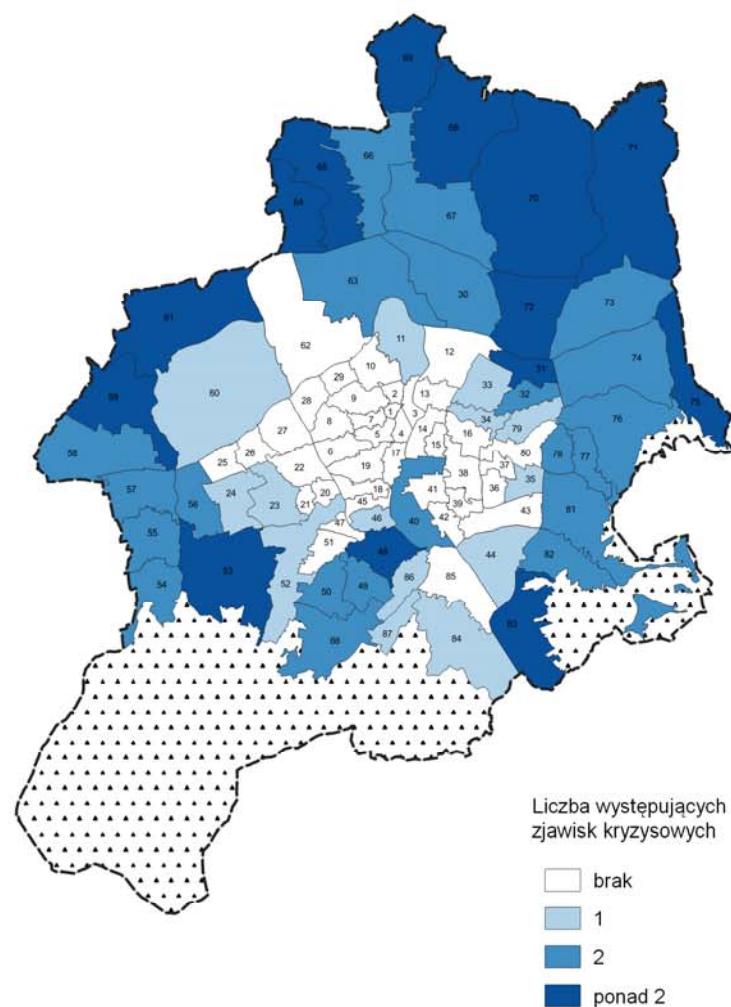
Tabela 6 Wskaźniki rekomendowane do delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji w zakresie zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych

L.p.	Obszar tematyczny	Nazwa wskaźnika	Sposób identyfikacji koncentracji zjawiska
1	Dostęp do podstawowych usług społecznych	Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do punktu podstawowej opieki zdrowotnej	Wartość powyżej średniej dla gminy dla co najmniej jednego wskaźnika.
2		Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do żłobka/klubu dziecięcego	
3		Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do przedszkola	
4		Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do szkoły podstawowej	
5	Dostęp do miejsc wypoczynku i rekreacji oraz aktywności sportowych	Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do terenów zieleni urządzonej	Wartość powyżej średniej dla gminy dla co najmniej jednego wskaźnika.
6		Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do obiektów rekreacyjno-sportowych	
7	Dostępność komunikacyjna	Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do przystanku komunikacji publicznej	Wartość wskaźnika powyżej średniej dla gminy.

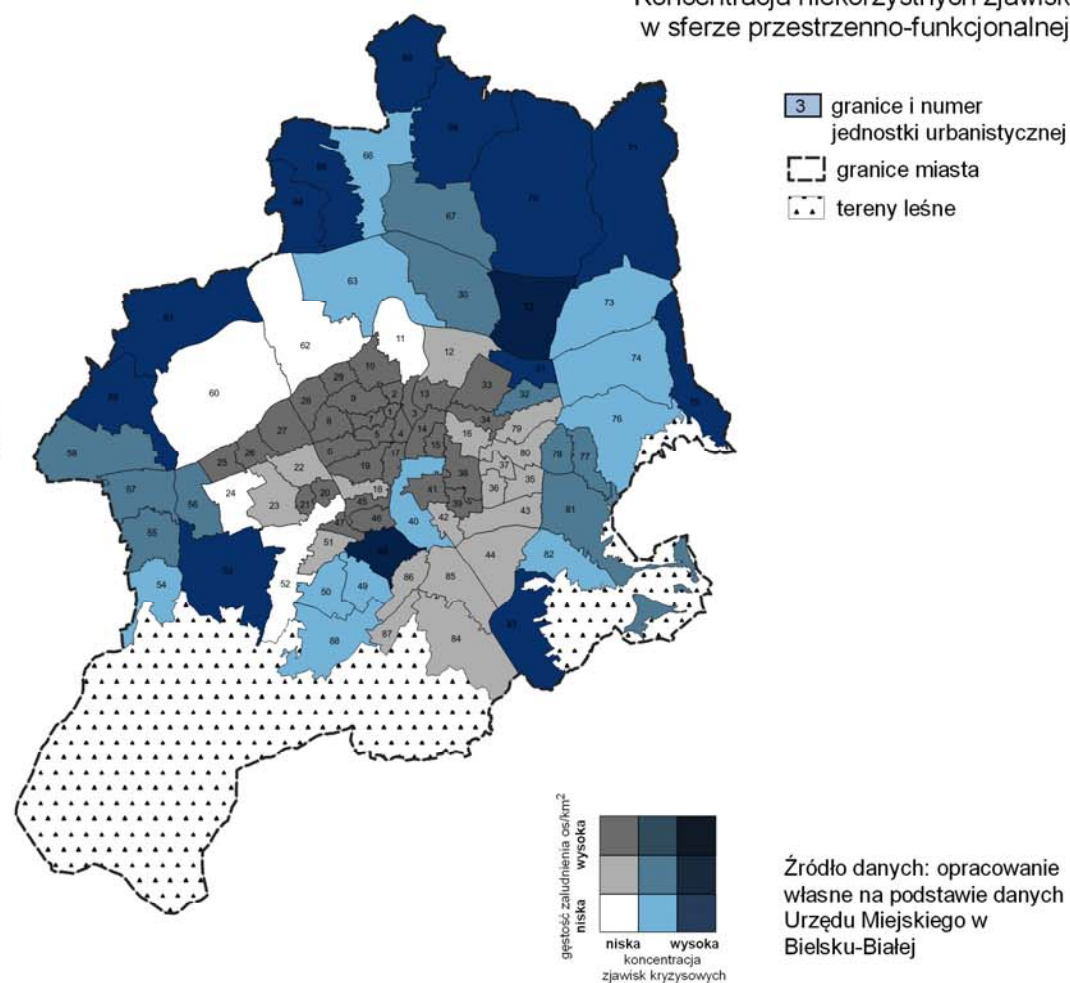
Źródło: Opracowanie własne

ZINTEGROWANA DIAGNOZA MIASTA BIELSKO-BIAŁA

Koncentracja niekorzystnych zjawisk
w sferze przestrzenno-funkcjonalnej

Rys. IV.5.1. Koncentracja niekorzystnych zjawisk w sferze przestrzenno-funkcjonalnej – wskaźnik syntetyczny

Rys. IV.5.2. Koncentracja niekorzystnych zjawisk w sferze przestrzenno-funkcjonalnej a gęstość zaludnienia

Źródło danych: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Opracowanie:
dr Janusz Jeżak,
Agnieszka Majkowska

V. Analiza koncentracji negatywnych zjawisk technicznych

Zgodnie z art. 9 ust. 1 pkt 3 ustawy o rewitalizacji, w ramach diagnozy służącej wyznaczeniu obszaru zdegradowanego należy dokonać analizy negatywnych zjawisk technicznych, w szczególności *degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz niefunkcjonowaniu rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności, ochrony środowiska i zapewniania dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, o których mowa w ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami*.

W tej części diagnozy, przedstawiając sytuację na poziomie całego miasta, stanowiącą istotny kontekst analiz wewnętrznych, korzystano w szczególności z zapisów studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Bielska-Białej⁵⁷ (dalej również jako *studium* lub *suikzp*), Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bielsko-Biała na lata 2018-2021⁵⁸ (dalej jako *program opieki nad zabytkami*) oraz Programu Gospodarowania Mieszkaniowym Zasobem Miasta Bielska-Białej na lata 2018-2022⁵⁹ (dalej jako *program gospodarowania zasobem mieszkaniowym*). W zakresie dostępu do sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i ciepłowniczej wykorzystano wyniki analiz dostępności opracowanych w 2019 r. na zlecenie Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej w ramach prac nad zintegrowaną diagnozą dla Miasta Bielsko-Biała⁶⁰ (dalej jako *analizy dostępności*).

Wprowadzenie

Zgodnie z ustawą o rewitalizacji jednym z aspektów, które należy przeanalizować w ramach diagnozy zjawisk technicznych jest degradacja obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym.

Obiektami wymagającymi szczególnej troski i nakładów są historyczne układy urbanistyczne i ruralistyczne oraz zespoły budowlane, z wysokiej klasy obiektami architektury (w tym budynkami municypalnymi, zabytkami przemysłu i techniki, kościołami i cmentarzami, kamienicami i willami) oraz parkami i założeniami zieleni. Organy administracji publicznej, w tym samorządy miast, zobowiązane są (art. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) do ochrony zabytków, w tym do tworzenia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie. Ustawowo (art. 4 pkt 6) uwzględnianie zadań ochrony zabytków wymagane jest w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska. Wydaje się jednak oczywiste, iż kwestie te powinny być również obecne w działaniach rewitalizacyjnych, zarówno na etapie identyfikowania problemów (stan techniczny obiektów budowlanych), jak i potencjałów rozwojowych obszaru rewitalizacji (krajobraz kulturowy, którego zabytki są ważnym elementem, jest jednym z kluczowych czynników kształtujących *genius loci* danego miejsca, a tym samym determinującym jego potencjał i kierunek rozwoju). Na wzajemne relacje problematyki ochrony zabytków i rewitalizacji zwrócono także uwagę w rozdziale 5. programu opieki nad zabytkami.

Zgodnie z informacjami zawartymi w programie opieki nad zabytkami (rozdz. 5) na terenie gminy Bielsko-Biała: do rejestru zabytków nieruchomych odrębnymi decyzjami wpisanych było 210 obiektów (z tym, że pod jedną decyzją może znajdować się większa liczba zabytków, np. wpis decyzyjny Bielskiego Syjonu obejmuje 10 obiektów); ochroną konserwatorską w ramach planów zagospodarowania objętych było 1 280 obiektów;

⁵⁷ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Bielska-Białej przyjęte uchwałą Nr XIX/487/2012 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 29 maja 2012 r., zmienione uchwałą Nr XIII/220/2015 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 24 listopada 2015 r. oraz uchwałą Nr XV/276/2016 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 9 lutego 2016 r.

⁵⁸ Uchwała Nr XLV/892/2018 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 25 października 2018 r. w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bielsko-Biała na lata 2018-2021”

⁵⁹ Uchwała Nr XXXV/650/2017 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 21 listopada 2017 r. w sprawie przyjęcia „Programu gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Bielska-Białej na lata 2018-2022”.

⁶⁰ Opracowanie zintegrowanej diagnozy dla Miasta Bielsko-Biała. Etap I. Analiza dostępności – część opisowa, J. Jeżak i in., Kraków 2019

w Gminnej Ewidencji Zabytków odnotowano, wyłączając zabytki rejestrowe, 4 180 adresów (przy czym rzeczywista liczba samych obiektów jest większa, gdyż pod jednym adresem jako zabytkowe zaliczane są także budynki gospodarcze lub oficyny kamienic). Liczby te pokazują potencjał, ale i skalę wyzwania, jakim jest ochrona bielsko-bialskich zabytków.

Zgodnie z zapisami studium „substancja zabytkowa Bielska-Białej to przede wszystkim Bielska Starówka oraz rozproszone obiekty zabytkowe. (...) Stan techniczny wielu obiektów Starówki jest bardzo zły i wymaga remontów kapitalnych”. Również w programie opieki nad zabytkami, w rozdziale 6. *Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń* wskazano na „zły stan zachowania wielu obiektów zabytkowych wynikający z wieloletniego braku bieżącej konserwacji i systematyczności działania, stosowania, niewłaściwych technologii i materiałów w substancję zabytkową”. W odpowiedzi na te problemy w rozdziale 7. *Założenia programowe*, w ramach priorytetu I. *Uznanie dziedzictwa kulturowego za wyznacznik specyfiki miasta i jego atrakcyjności*, zaplanowano kierunek działania 1. *Utrzymanie i ochrona dziedzictwa kulturowego na poziomie pozwalającym na trwałe zachowanie i wyeksponowanie jego walorów*, opatrując go następującym komentarzem: „Blisko pięćdziesiąt lat zaniedbywania dużej części substancji zabytkowej miasta stworzyło sytuację, w wyniku której większość obiektów wymaga pilnych i specjalistycznych zabiegów konserwatorskich. (...) Kierunek zapoczątkowany programem rewitalizacji bielskiej starówki winien być kontynuowany w przypadku kolejnych kwartałów Śródmieścia (...). Dotyczy to w szczególności kwartałów pomiędzy ulicami 3 Maja, Adama Mickiewicza, Zygmunta Krasińskiego, Juliusza Słowackiego i Listopadową o reprezentacyjnym charakterze zabudowy wielkomiejskiej oraz pierzei ulicy 11 Listopada utrzymanej w charakterze traktu pieszego, z zabudową śródmieścia Białej. Nie bez znaczenia dla stanu obiektów zabytkowych i ich odpowiedniej ekspozycji jest obecność ruchu kołowego w centrum miasta. (...) Ograniczenie ruchu pojazdów w centrum, na odcinku od ulicy Piastowskiej do Michałowicza i opracowanie odpowiedniego systemu ruchu w tym rejonie jest rozwiązaniem docelowym, pozwalającym na przywrócenie reprezentacyjnego charakteru tej części Śródmieścia.”

W ramach diagnozy stanu technicznego obiektów budowlanych, przeanalizowano również sytuację gminnego zasobu lokali socjalnych. Ich standard jest zróżnicowany, a zgodnie z art. 22 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 611) lokal socjalny może być lokalem o obniżonym standardzie. Według danych zawartych w programie gospodarowania zasobem mieszkaniowym (§ 6), w Bielsku-Białej na dzień 31.12.2016 r. z 331 lokali socjalnych, większość (216) stanowiły lokale powstałe na zasadzie „rozproszonego” zasiedlania, przy wykorzystaniu wolnych lokali mieszkalnych o obniżonym standardzie. W prognozie wielkości zasobu mieszkaniowego gminy (§ 9), mimo spadku liczby lokali socjalnych w 2018 r. w porównaniu z rokiem 2016 (z 331 do 314), docelowo przewidziano jednak wzrost ich liczby – do 354 w 2022 r. W prognozie stanu technicznego lokali socjalnych na lata 2018-2022 (§ 12) przewidziano jednocześnie wzrost liczby lokali socjalnych w stanie technicznym dobrym (ze 115 do 140) i zadowalającym (ze 179 do 198) oraz spadek liczby lokali w stanie technicznym niezadowalającym (z 12 do 10) i złym (z 8 do 6).⁶¹

Zgodnie z ustawą o rewitalizacji kolejnym aspektem podlegającym analizie w ramach diagnozy służącej wyznaczeniu obszaru zdegradowanego jest stopień funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych. Istotnym elementem stanowiącym o ewentualnych problemach w tym zakresie jest poziom dostępu do podstawowych sieci infrastruktury technicznej miasta, tj. sieci wodociągowej, sieci kanalizacyjnej oraz sieci ciepłowniczej, szczególnie istotnej ze względu na konieczność ograniczenia niskiej emisji.

⁶¹ Użyte określenia stanu technicznego oznaczają: „dobry” – lokale wyposażone we wszystkie media, w budynkach wymagających jedynie drobnych napraw; „zadowalający” – lokale niewymagające remontów leżących po stronie wynajmującego w okresie najbliższych 10 lat; „niezadowalający” – lokale wymagające napraw leżących po stronie wynajmującego w okresie najbliższych 10 lat; „zły” – lokale bez łazienek i wc, usytuowane w budynkach wymagających gruntownych remontów i modernizacji.

Na terenie Bielska-Białej na koniec 2018 r. do sieci wodociągowej podłączonych było 92,3% budynków usytuowanych w mieście, a z sieci korzystało 167 811 osób (98% mieszkańców miasta). Długość czynnej rozdzielczej sieci wodociągowej wynosiła 682,2 km. Do sieci wodociągowej prowadziło 21 704 przyłączy dostarczających wodę do budynków mieszkalnych i zamieszkania zbiorowego (BDL GUS 2018). Średnia odległość z punktu zamieszkania do najbliższej sieci magistralnej w mieście wynosiła 24,34 m. Najmniejsze odległości odnotowano w obszarach o zwartej zabudowie, gdzie zasadniczo nie przekraczały one 20 m (najniższa średnia wartość to 13,36 m). W granicach miasta znalazły się jednak również 4 jednostki, w których wartość ta wyniosła ponad 50 m (w tym w jednostce nr 61 na terenie Starego Bielska – 172,34 m).

Na koniec 2018 r. do sieci kanalizacyjnej podłączonych było 75,2% budynków usytuowanych w mieście, a z sieci korzystało 146 316 osób (85,4% mieszkańców miasta). Długość czynnej sieci kanalizacyjnej wynosiła 835,1 km. Do sieci kanalizacyjnej prowadziło 17 695 przyłączy odprowadzających nieczystości z budynków mieszkalnych i zamieszkania zbiorowego (BDL GUS 2018). Średnia odległość z punktu zamieszkania do najbliższej sieci magistralnej w mieście wynosiła 50,88 m i była dwukrotnie większa od odległości do sieci wodociągowej. Najmniejsze odległości od miejsca zamieszkania do najbliższej sieci magistralnej odnotowano w obszarach o zwartej zabudowie. W znacznej części miasta odległości te nie przekraczały 20 m (najniższa średnia wartość to 6,10 m). W granicach miasta zidentyfikowano jednak 8 jednostek, w których wartość ta wyniosła ponad 100 m (największa odległość to 673,10 m, w jednostce nr 71 na terenie Hałcnowa).

W Bielsku-Białej na koniec 2018 r. funkcjonowała sieć ciepła przesyłowa rozdzielcza o długości 119,4 km, z przyłączami do budynków o łącznej liczbie 61,6 km (BDL GUS 2018). Średnia odległość z punktu zamieszkania do najbliższej sieci magistralnej w mieście wynosiła 778,51 m. Tak wysoka średnia wartość wynika z braku sieci na części obszaru miasta. Najmniejsze odległości od miejsca zamieszkania do najbliższej sieci magistralnej odnotowano w obszarach o zwartej zabudowie, gdzie zasadniczo nie przekraczają one 400 m (najniższa średnia wartość to 22,14 m). W 15 jednostkach odnotowano jednak odległości powyżej 1 km. W 2 jednostkach: nr 71 (w Hałcnowie) i nr 75 (na terenie Lipnika), odnotowano najwyższe wartości wskaźnika (odpowiednio 3,07 i 3,27 km).

Ważnym elementem infrastruktury technicznej są drogi. Zagadnienia związane z dostępnością komunikacyjną przeanalizowano w pkt IV.3 niniejszego opracowania. W części poświęconej diagnozie negatywnych zjawisk technicznych, analizę tę uzupełniono o wyniki badania stanu technicznego dróg gminnych, przeprowadzonego w 2019 r. przez Miejski Zarząd Dróg w Bielsku-Białej.

Analiza wskaźnikowa

W celu zidentyfikowania obszarów miasta o największym nasileniu problemów technicznych przeanalizowano następujące wskaźniki:

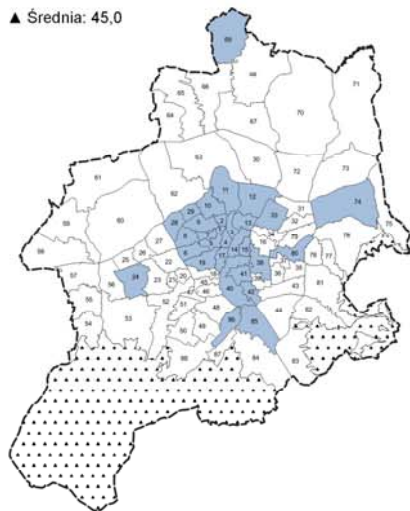
- 1) średni wiek zabudowy w latach,
- 2) udział budynków wybudowanych przed 1939 r. na km²,
- 3) liczba lokali socjalnych na 100 mieszkańców,
- 4) udział dróg gminnych o złym stanie technicznym,
- 5) średnia odległość z miejsca zamieszkania do sieci wodociągowej,
- 6) średnia odległość z miejsca zamieszkania do sieci kanalizacyjnej,
- 7) średnia odległość z miejsca zamieszkania do sieci ciepłowniczej.

Na rysunkach poniżej przedstawiono koncentrację niekorzystnych zjawisk w analizowanym zakresie. Mapy obrazujące rozkład wartości wszystkich wskaźników dla jednostek urbanistycznych zawiera Załącznik nr 1.

ZINTEGROWANA DIAGNOZA MIASTA BIELSKO-BIAŁA

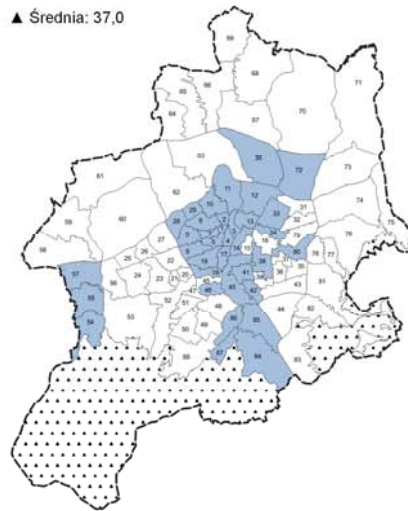
Niekorzystne zjawiska techniczne

▲ Średnia: 45,0

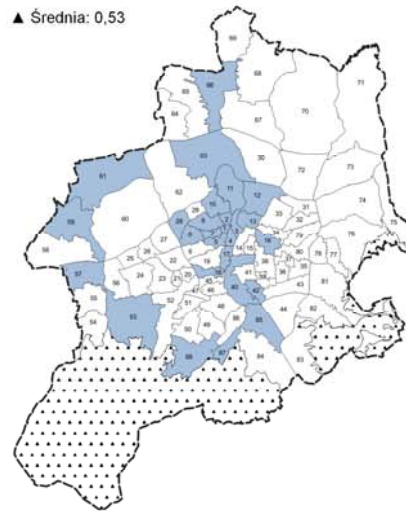
Rys. V.1. Średni wiek zabudowy [lata]

▲ Średnia: 37,0

Rys. V.2. Udział budynków wybudowanych przed 1939 r. na km²

▲ Średnia: 0,53

Rys. V.3. Liczba lokali socjalnych na 100 mieszkańców

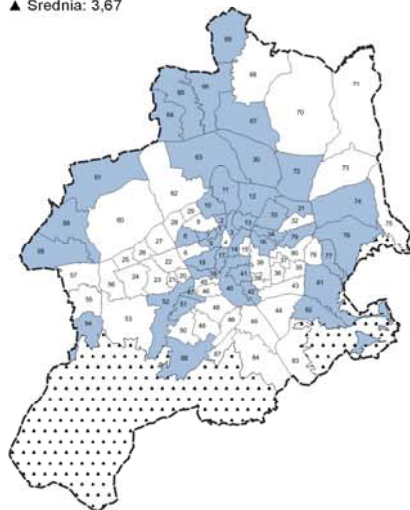
- 3 granice i numer jednostki urbanistycznej
- granice miasta
- tereny leśne

Jednostki urbanistyczne o wartości zjawiska:

- ▲ powyżej średniej dla miasta
- ▼ poniżej średniej dla miasta

Prezentowane zestawienia dotyczą roku 2019

▲ Średnia: 3,67

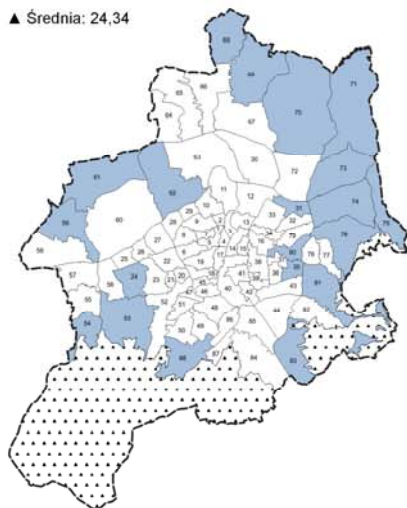
Rys. V.4. Udział dróg gminnych o złym stanie technicznym [%]

Zródło danych: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Opracowanie: dr Janusz Jeżak, Michał Donocik, Agnieszka Majkowska

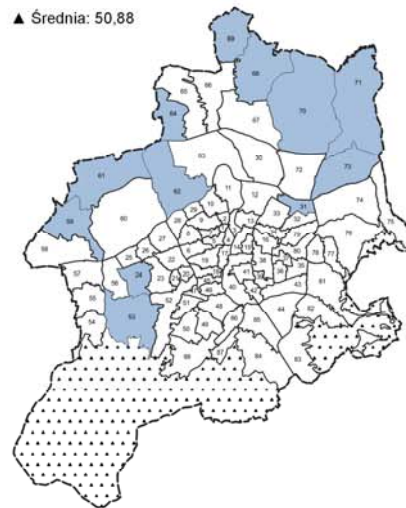
INSTYTUT EKONOMIKI PRZESTRZENI
Odkrywamy wartość przestrzeni

▲ Średnia: 24,34

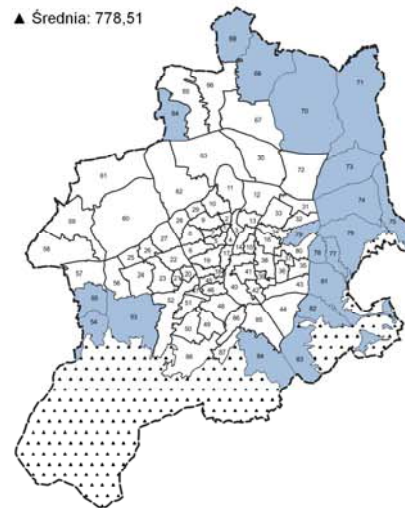
Rys. V.5. Średnia odległość z miejsca zamieszkania do sieci wodociągowej [m]

▲ Średnia: 50,88

Rys. V.6. Średnia odległość z miejsca zamieszkania do sieci kanalizacyjnej [m]

▲ Średnia: 778,51

Rys. V.7. Średnia odległość z miejsca zamieszkania do sieci ciepłowniczej [m]

3 granice i numer jednostki urbanistycznej

granice miasta

tereny leśne

Jednostki urbanistyczne o wartości zjawiska:

▲ powyżej średniej dla miasta

▼ poniżej średniej dla miasta

Prezentowane zestawienia dotyczą roku 2019

Źródło danych: opracowanie własne na podstawie
danych Urzędu Miejskiego
w Bielsku-Białej

Opracowanie: dr Janusz Jeżak, Michał Donocik,
Agnieszka Majkowska

Na 88 zamieszkałych jednostek referencyjnych, wartości wskaźników gorsze od średniej dla miasta odnotowano:

- w zakresie średniego wieku zabudowy w latach – w 30 jednostkach (34%),
- udziału budynków wybudowanych przed 1939 r. na km² – w 36 jednostkach (41%),
- liczby lokali socjalnych na 100 mieszkańców – w 27 jednostkach (31%),
- udziału dróg gminnych o złym stanie technicznym – w 43 jednostkach (49%),
- średniej odległości z miejsca zamieszkania do sieci wodociągowej – w 20 jednostkach (23%),
- średniej odległości z miejsca zamieszkania do sieci kanalizacyjnej – w 12 jednostkach (14%),
- średniej odległości z miejsca zamieszkania do sieci ciepłowniczej – w 19 jednostkach (22%).

Statystyka dotycząca liczby przekroczeń wartości poszczególnych wskaźników w stosunku do średniej dla miasta przedstawia się następująco:

- w 1 jednostce odnotowano wartości gorsze od średniej dla 5 wskaźników,
- w 18 jednostkach – dla 4 wskaźników,
- w 20 jednostkach – dla 3 wskaźników,
- w 20 jednostkach – dla 2 wskaźników,
- w 10 jednostkach – dla 1 wskaźnika,
- w 19 jednostkach wartości wszystkich wskaźników były poniżej średniej dla miasta.

Za podstawowy wskaźnik określający wiek zabudowy (a pośrednio problemy/potrzeby w zakresie poprawy/utrzymania stanu technicznego obiektów) przyjęto wskaźnik udziału budynków wybudowanych przed 1939 r. na km². Ponadprzeciętne w skali miasta wartości wskaźnika odnotowano na stosunkowo zwartym obszarze w centralnej części miasta, rozszerzającym się w kierunku północno-wschodnim i wschodnim oraz południowym (łącznie 33 jednostki), a także w zachodniej części miasta (3 jednostki tworzące niewielki zwarty obszar). Przy średniej dla miasta wynoszącej 37, najwyższą wartość wskaźnika (1061,51) odnotowano w jednostce nr 3 (środkowa część Śródmieścia Bielsko). Wysokie wartości wskaźnika (ponad 100) odnotowano w 17 innych jednostkach, tworzących w większości zwarty obszar w centrum miasta (z wyjątkiem 3 jednostek położonych bardziej na południe).

Kontekstowo przeanalizowano również wskaźnik średniego wieku zabudowy. Ponadprzeciętne w skali miasta wartości wskaźnika odnotowano na zwartym, w większości gęsto zaludnionym obszarze centralnej części miasta, wydłużającym się w kierunku południowym (wzdłuż rzeki Biała) oraz w pojedynczych jednostkach w części zachodniej, północnej i wschodniej. Ze względu na niepełne dane⁶² wskaźnik ten ma jednak ograniczoną wartość interpretacyjną. Znacząco koreluje również ze wskaźnikiem udziału budynków wybudowanych przed 1939 r. na km² (w 26 z 30 jednostek, w których wartość średniego wieku zabudowy była wyższa niż średnia dla miasta, odnotowano również ponadprzeciętny udział budynków wybudowanych przed 1939 r. na km²).

Odnosnie wskaźnika liczby lokali socjalnych na 100 mieszkańców – 14 z 27 jednostek o wyższej niż średnia dla miasta wartości wskaźnika to gęsto zaludnione tereny w centrum miasta. Pozostałe jednostki o ponadprzeciętnej wartości wskaźnika tworzą pas wzdłuż rzeki Biała (3 jednostki), przechodzący w kierunku zachodnim (6 jednostek) i północnym (4 jednostki). Przy średniej dla miasta wynoszącej 0,53 lokalu na 100 mieszkańców, najwyższą wartość wskaźnika (10,43) odnotowano w jednostce nr 1 (Stare Miasto). Relatywnie wysokie (w skali miasta) wartości wskaźnika (5,60 i 4,40) odnotowano także w jednostkach: nr 40 (północno-zachodnia część Leszczyn, której gęstość zaludnienia jest jednak poniżej przeciętnej) oraz nr 4 (południowa część Śródmieścia Bielsko). Ze względu na fakt, iż według prognozy stanu technicznego lokali socjalnych na lata 2018-2022 (§ 12 programu gospodarowania zasobem mieszkaniowym) w 2022 r. lokale w złym lub niezadawalającym stanie technicznym stanowić będą jedynie niewielki odsetek gminnego zasobu lokali socjalnych (16 z 354, tj. 4,5%),

⁶² Brak danych dla 33% budynków.

nie jest to jednak wskaźnik odpowiedni dla identyfikacji obszarów z koncentracją niekorzystnych zjawisk w sferze technicznej.

W ramach diagnozy stanu infrastruktury technicznej przeanalizowano również wskaźnik udziału dróg gminnych o złym stanie technicznym. Stan techniczny nawierzchni ulic oraz dróg wpływa nie tylko na komfort i czas podróży oraz koszty eksploatacji pojazdów, ale przede wszystkim ma istotne znaczenie dla bezpieczeństwa ruchu drogowego. Przy średniej wartości dla miasta wynoszącej 3,67%, wartości powyżej średniej odnotowano w blisko połowie (43) badanych jednostek. W 3 jednostkach wartość wskaźnika nie przekroczyła 2,0%, w 9 jednostkach mieściła się w przedziale 2,01% - 3,0%, w 48 jednostkach mieściła się w przedziale 3,01% - 4,0%, w 28 jednostkach mieściła się w przedziale 4,01% - 5,0%. Najwyższą wartość wskaźnika (5,0%) odnotowano w jednostkach: nr 31 (na terenie Białej Krakowskiej) oraz nr 74 (na terenie Lipnika).

Dla uzyskania pełniejszego obrazu stanu infrastruktury technicznej, pomocniczo przeanalizowano także dostęp do podstawowych sieci infrastruktury technicznej miasta, tj. sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i ciepłowniczej. Wyniki analizy wskazują wyraźnie na koncentrację negatywnych zjawisk (ponadprzeciętnych wartości odległości) w jednostkach położonych na zewnątrz względem centrum miasta. W większości są to tereny o niskiej gęstości zaludnienia – wartości powyżej średniej dla miasta odnotowano tylko w 1 jednostce (nr 35) o ponadprzeciętnej wartości wskaźnika odległości do sieci wodociągowej i w 5 jednostkach (nr 55, 77-79 i 84) o ponadprzeciętnej wartości wskaźnika odległości do sieci ciepłowniczej. Wartości powyżej średniej dla miasta dla co najmniej jednego ze wskaźników dostępu do podstawowych sieci infrastruktury technicznej odnotowano w 27 jednostkach (31%), w tym: w 6 jednostkach odnotowano wartości gorsze od średniej dla wszystkich 3 wskaźników, w 12 jednostkach – dla 2 wskaźników, w 9 jednostkach – dla 1 wskaźnika. Najtrudniejsza sytuacja w zakresie dostępu do sieci wodociągowej jest w północnej i wschodniej części miasta, w zakresie dostępu do sieci ciepłowniczej – w części wschodniej. Jeśli chodzi o sieć kanalizacyjną, wysokie wartości odległości widoczne są we wszystkich kierunkach na zewnątrz od centrum. Jednocześnie należy zauważyć, iż decyzje i działania władz miasta w zakresie dostępu do sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i ciepłowniczej mają raczej charakter strategiczny (na poziomie całego miasta), a nie lokalny (dotyczący obszaru rewitalizacji), stąd użyteczność tych wskaźników dla delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji w Bielsku-Białej jest ograniczona.

Opinie mieszkańców

Z „Badania opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej”⁶³, wynika, iż kwestie techniczne (w porównaniu do pozostałych obszarów tematycznych wskazanych w art. 9 ust. 1 ustawy o rewitalizacji) zajmują dość odległe miejsce na liście problemów/ tematów priorytetowych dla mieszkańców. Na liście odpowiedzi na pytanie, które obszary funkcjonowania miasta powinny być szczególnie wspierane, „drogownictwo” znalazło się na miejscu 6. (16,13% wskazań), „mieszkalnictwo komunalne” na miejscu 10. (13,00% wskazań), a „wodociągi i kanalizacja” (z 7,12% wskazań) na ostatniej, 13. pozycji. Interesujące (także w kontekście omówionych poniżej wyników ankiet zebranych podczas konsultacji społecznych w lutym 2020 r.) są odpowiedzi na temat infrastruktury drogowej, która była jednym z badanych aspektów warunków życia w Bielsku-Białej: tylko 22,74% respondentów oceniło stan infrastruktury drogowej „raczej źle” lub „zdecydowanie źle”; 45,59% wydało ocenę „zdecydowanie dobrą” lub „raczej dobrą”; 31,67% wskazało odpowiedź „ani dobrze, ani źle”. Za najistotniejsze i najbardziej potrzebne działanie w zakresie poprawy estetyki w Bielsku-Białej mieszkańcy uznali modernizację elewacji kamienic w centrum miasta (53,00% wskazań). Jednocześnie zabytkowa architektura centrum miasta znalazła się na 2. miejscu elementów, które według mieszkańców stanowią o atrakcyjności Bielska-Białej względem innych miast (35,14% wskazań). Odpowiadając na pytanie o najistotniejsze i najbardziej potrzebne działania w zakresie gospodarki mieszkaniowej, najwięcej (56,31%) respondentów wskazało na „podłączenie budynków komunalnych do miejskiej sieci ciepłowniczej”, 47,51% – na „adaptację pustostanów na mieszkania komunalne”, 25,87% – na „kompleksowe remonty budynków komunalnych”. Wśród najistotniejszych i najbardziej

⁶³ Badanie opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej, Instytut Badań Samorządowych, sierpień 2019

potrzebnych działań w zakresie usług komunalnych znalazły się: „poprawa jakości usług wodno-kanalizacyjnych” oraz „odnowienie oświetlenia ulic” – odpowiednio 26,25% i 19,59% wskazań (dla porównania: najwyższy wynik dla tego pytania uzyskała odpowiedź „zwiększenie częstotliwości odbioru odpadów” – 52,64% wskazań).

Kwestie techniczne pojawiły się również podczas konsultacji z mieszkańcami w lutym 2020 r.⁶⁴ Wśród odpowiedzi udzielonych indywidualnie przez mieszkańców w formie pisemnej na pytanie „Jakie dostrzega Pani/Pan lokalne problemy, potrzeby mieszkańców Bielska-Białej?”:

- zdecydowanie najczęściej (ankiety ze spotkań w: Hałcnowie, Lipniku, Straconce, Komorowicach, Starym Bielsku, Kamienicy, na Osiedlu Grunwaldzkim i Osiedlu Beskidzkim) pojawiały się uwagi dotyczące złego stanu technicznego dróg i chodników oraz niewystarczających rozwiązań w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego (wskazywano na brak chodników, słabo oświetlone drogi, ścieżki rowerowe i przejścia dla pieszych, brak sygnalizacji świetlnej przy przejściach dla pieszych, brak monitoringu, brak spowalniaczy ruchu przy szkołach). Mieszkańcy (spotkanie w Hałcnowie i na Osiedlu Grunwaldzkim) podnosili również kwestię źle planowanych i prowadzonych remontów dróg (zbyt długie i drogie, niezintegrowane).
- Wśród zagadnień technicznych, które na poszczególnych spotkaniach wyróżniały się intensywnością zgłoszeń pojawiły się również: potrzeba remontu i zagospodarowania pustostanów (spotkanie w Starym Bielsku i na Osiedlu Beskidzkim), problemy z dostępem do sieci kanalizacyjnej w niektórych częściach miasta (spotkanie w Starym Bielsku) oraz potrzeba przemyślanych rozwiązań i programów wsparcia dla mieszkańców w zakresie poprawy efektywności energetycznej budynków (spotkanie w Wapienicy).

Jednocześnie, z odpowiedzi na pytanie „Jakie dostrzega Pani/Pan plusy mieszkania w Bielsku-Białej?” wynika, iż część mieszkańców dostrzega poprawę stanu infrastruktury drogowej (spotkanie w Lipniku, Starym Bielsku, Kamienicy). Mieszkańcy (spotkanie w Hałcnowie, Lipniku, Starym Bielsku i na Osiedlu Grunwaldzkim) wskazywali również na zabytki i architekturę jako ważny potencjał miasta (co jest spójne z wynikiem „Badania opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej” w zakresie przewag konkurencyjnych miasta).

Wnioski i rekomendacje

Przejrzystym i obiektywnym sposobem na zidentyfikowanie części miasta (jednostek urbanistycznych) o największym nasileniu problemów, jest zastosowanie wskaźnika syntetycznego, zbudowanego w oparciu o liczbę stwierdzonych w danej jednostce stanów kryzysowych (zawsze w odniesieniu do średniej dla miasta) w ramach poszczególnych analizowanych zjawisk.

Dla wyznaczenia obszarów miasta z koncentracją problemów w sferze technicznej wykorzystano dwa wskaźniki: **udział budynków wybudowanych przed 1939 r. na km²** oraz **udział dróg gminnych o złym stanie technicznym** (oba obrazujące zjawisko degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych).

Wskaźnik udziału budynków wybudowanych przed 1939 r. na km² pośrednio wskazuje również na drugi sygnalizowany w ustawie o rewitalizacji problem, tj. niefunkcjonowanie rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, gdyż znaczna część obiektów zabytkowych wymaga działań obniżających ich energochłonność oraz rozwiązań umożliwiających dostęp dla osób z ograniczeniami w poruszaniu się. Z kolei wskaźnik stanu technicznego dróg jest o tyle istotny, iż obrazuje nie tylko problem w sferze technicznej, ale pośrednio oddziałuje także na sytuację w sferze społecznej (bezpieczeństwo), przestrzenno-funkcjonalnej (dostęp do usług) oraz środowiskowej (jakość sieci dróg/ścieżek rowerowych w istotny sposób wpływa na decyzje mieszkańców w zakresie wyboru środka transportu, co z kolei bezpośrednio przekłada się na poziom niskiej emisji i stan powietrza w mieście).

⁶⁴ Opracowanie zintegrowanej diagnozy dla Miasta Bielsko-Biała. Etap II. Sprawozdanie z dziewięciu spotkań konsultacyjnych warsztatów z mieszkańcami Bielska-Białej, J. Jeżak, Ewa Chromniak, Marianna Starzyk, Kraków 2020

Budowę **wskaźnika syntetycznego w sferze technicznej** obrazuje Tabela 7. Stanowi ona podsumowanie diagnozy Bielska-Białej w tym zakresie. Statystyka dotycząca liczby stwierdzonych stanów kryzysowych w ramach analizowanych wskaźników przedstawia się następująco:

- w 22 jednostkach odnotowano kryzys (sytuację gorszą od średniej dla miasta) dla obu wskaźników,
- w 35 jednostkach – dla 1 wskaźnika,
- w 31 jednostkach nie odnotowano kryzysu w żadnym z analizowanych wskaźników.

Przestrzenny rozkład wartości syntetycznego wskaźnika kryzysu w sferze technicznej przedstawia Rysunek V.8.

Jako kryterium wyznaczenia obszaru koncentracji negatywnych zjawisk technicznych przyjęto **wartość wskaźnika syntetycznego równą 1 lub 2** (tj. kryzys dla co najmniej jednego z dwóch analizowanych wskaźników). Kryterium to spełnia **57 jednostek**:

- z których 20 stanowi **gęsto zaludniony obszar w centrum miasta**, obejmujący: Stare Miasto (1⁶⁵), Śródmieście Bielsko (2, 3, 4), Bielsko Południe (17, 18, 19), Osiedle Słoneczne (5, 6), Górne Przedmieście (7, 8, 9), Osiedle Piastowskie (28), Osiedle Mieszka I (29), zachodnią część Dolnego Przedmieścia (10), południową część Białej Wschód (13), zachodnią część Białej Krakowskiej (33, 34), większość Osiedla Grunwaldzkiego (14, 16);
- **rozciągający się w kierunku północnym** na: wschodnią część Dolnego Przedmieścia (11) i północną część Białej Wschód (12), północno-wschodnią część Białej Krakowskiej (31), południowo-zachodnią część Hałcnowa (72), Białą Północ (30), Komorowice Śląskie (63-66) oraz południową i północno-zachodnią część Komorowic Krakowskich (67, 69);
- w kierunku **wschodnim** na: większą część Lipnika (74, 76, 77, 79, 80) i Straconkę (81, 82) oraz
- w kierunku **południowym** na: północno-zachodnią część Złotych Łanów (38), północno-zachodnią część Leszczyn (40-42), południową część Osiedla Karpackiego (46, 47), środkową część Kamienicy (51, 52) oraz Mikuszowice Śląskie (84-88).
- Pozostałe jednostki spełniające przyjęte kryterium koncentracji, to 6 jednostek tworzące zwarty obszar w **zachodniej części miasta**, tj.: prawie cała Wapienica (54, 55, 57, 58, 59) oraz północna część Starego Bielska (61).

Z wymienionych 57 jednostek, 37 to obszary o gęstości zaludnienia powyżej średniej dla miasta.

Spośród jednostek, w których stwierdzono koncentrację negatywnych zjawisk technicznych, 21 jednostek cechuje się również kryzysem w sferze społecznej. Są to:

- Stare Miasto (1), Śródmieście Bielsko (2, 3, 4), Bielsko Południe (17, 18, 19), Osiedle Słoneczne (5, 6), Górne Przedmieście (7, 8, 9), Osiedle Mieszka I (29), południowa część Białej Wschód (13) i Białej Krakowskiej (34), wschodnia część Osiedla Grunwaldzkiego (16), północno-zachodnia część Złotych Łanów (38) i przylegająca do nich od zachodu część Leszczyn (41, 42) oraz część Mikuszowic Śląskich (85, 87).

Oznacza to, iż spośród wszystkich 23 jednostek, w których zidentyfikowano kryzys w sferze społecznej, tylko w 2 nie odnotowano jednocześnie koncentracji negatywnych zjawisk technicznych. Są to jednostki: 15 (centralna część Osiedla Grunwaldzkiego) oraz 27 (Osiedle Kopernika).

Odnosnie pozostałych 36 jednostek, w których stwierdzono kryzys w sferze technicznej należy pamiętać, iż zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy o rewitalizacji, podstawowym warunkiem wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji jest koncentracja negatywnych zjawisk społecznych, a **fakt znajdowania się w kryzysie z powodu koncentracji negatywnych zjawisk technicznych (przy jednoczesnym braku kryzysu w sferze społecznej) nie jest wystarczającą przesłanką dla wyznaczenia na danym terenie obszaru**

⁶⁵ W nawiasach podano numery jednostek urbanistycznych.

zdegradowanego, a następnie obszaru rewitalizacji. Wyjątek stanowią niezamieszkałe tereny przemysłowe, powojenne albo pokojowe, na których występują negatywne zjawiska gospodarcze, środowiskowe, przestrzenno-funkcjonalne lub techniczne. Tereny te mogą wejść w skład obszaru rewitalizacji jeśli zaplanowane na nich działania przyczynią się do przeciwdziałania negatywnym zjawiskom społecznym zidentyfikowanym na obszarze rewitalizacji (art. 10 ust. 3 ustawy o rewitalizacji).

Kontekstowo przeanalizowano również współwystępowanie koncentracji negatywnych zjawisk technicznych **z koncentracją liczby osób ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności** (szerzej w części II.6). Z 57 jednostek uznanych za znajdujące się w kryzysie z powodu koncentracji negatywnych zjawisk technicznych, w 14 stwierdzono jednocześnie koncentrację liczby osób ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności.

Wykaz wskaźników rekomendowanych do wykorzystania przy delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, wraz ze sposobem identyfikacji kryzysu, zawiera Tabela 8.

Na etapie pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji zaleca się przeprowadzenie **badania jakościowych** pozwalających na identyfikację istniejących problemów oraz rozwiązań, które byłyby możliwe do wdrożenia i poprawiałyby sytuację obszaru w aspekcie technicznym. Szczególnie istotne wydają się kwestie związane z funkcjonowaniem rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności, ochrony środowiska i zapewnienia dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami. Zakres badań oraz ich szczegółowość powinny zostać ustalone przy uwzględnieniu lokalnych uwarunkowań, rachunku koniecznych nakładów do oczekiwanych korzyści (spodziewanych rezultatów badania) oraz technicznej możliwości ich przeprowadzenia w zależności od sytuacji epidemiologicznej (Covid-19).

Wskaźniki oceny stopnia realizacji programu i osiągnięcia celów rewitalizacji odnoszących się do sfery technicznej powinny być adekwatne do zaplanowanych w programie rewitalizacji celów i kierunków działań w tym zakresie.

Tabela 7 Koncentracja niekorzystnych zjawisk w sferze technicznej – wskaźnik syntetyczny

Nazwa osiedla	Numer jednostki	Udział budynków wybudowanych przed 1939 r. na km ²	Udział dróg gminnych o złym stanie technicznym	Wskaźnik syntetyczny	Gęstość zaludnienia powyżej średniej	Kryzys w sferze społecznej
Stare Miasto	1	X	X	2	X	X
Śródmieście Bielsko	2	X	X	2	X	X
Śródmieście Bielsko	3	X	X	2	X	X
Śródmieście Bielsko	4	X		1	X	X
Osiedle Słoneczne	5	X	X	2	X	X
Osiedle Słoneczne	6	X		1	X	X
Górne Przedmieście	7	X	X	2	X	X
Górne Przedmieście	8	X	X	2	X	X
Górne Przedmieście	9	X		1	X	X
Dolne Przedmieście	10	X	X	2	X	
Dolne Przedmieście	11	X	X	2		
Biała Wschód	12	X	X	2		
Biała Wschód	13	X	X	2	X	X
Osiedle Grunwaldzkie	14	X	X	2	X	
Osiedle Grunwaldzkie	15			0	X	X
Osiedle Grunwaldzkie	16		X	1	X	X
Bielsko Południe	17	X	X	2	X	X
Bielsko Południe	18	X	X	2	X	X
Bielsko Południe	19	X	X	2	X	X
Osiedle Beskidzkie	20			0	X	
Osiedle Beskidzkie	21			0	X	
Aleksandrowice	22			0	X	
Aleksandrowice	23			0		
Aleksandrowice	24			0		
Osiedle Polskich Skrzydeł	25			0	X	
Osiedle Wojska Polskiego	26			0	X	
Osiedle Kopernika	27			0	X	X
Osiedle Piastowskie	28	X		1	X	
Osiedle Mieszka I	29	X		1	X	X
Biała Północ	30	X	X	2	X	
Biała Krakowska	31		X	1		
Biała Krakowska	32			0	X	
Biała Krakowska	33	X	X	2	X	
Biała Krakowska	34	X	X	2	X	X
Złote Łany	35			0	X	
Złote Łany	36			0	X	
Złote Łany	37			0	X	
Złote Łany	38	X		1	X	X
Złote Łany	39			0	X	
Leszczyny	40	X	X	2		
Leszczyny	41	X	X	2	X	X
Leszczyny	42	X	X	2	X	X

Nazwa osiedla	Numer jednostki	Udział budynków wybudowanych przed 1939 r. na km ²	Udział dróg gminnych o złym stanie technicznym	Wskaźnik syntetyczny	Gęstość zaludnienia powyżej średniej	Kryzys w sferze społecznej
Leszczyny	43			0	X	
Leszczyny	44			0	X	
Osiedle Karpackie	45			0	X	
Osiedle Karpackie	46	X		1	X	
Osiedle Karpackie	47		X	1	X	
Kamienica	48			0	X	
Kamienica	49			0		
Kamienica	50			0		
Kamienica	51		X	1	X	
Kamienica	52		X	1		
Kamienica	53			0		
Wapienica	54	X	X	2		
Wapienica	55	X		1	X	
Wapienica	56			0	X	
Wapienica	57	X		1	X	
Wapienica	58		X	1	X	
Wapienica	59		X	1		
Stare Bielsko	60			0		
Stare Bielsko	61		X	1		
Stare Bielsko	62			0		
Komorowice Śląskie	63		X	1		
Komorowice Śląskie	64		X	1		
Komorowice Śląskie	65		X	1		
Komorowice Śląskie	66		X	1		
Komorowice Krakowskie	67		X	1	X	
Komorowice Krakowskie	68			0		
Komorowice Krakowskie	69		X	1		
Hałcnów	70			0		
Hałcnów	71			0		
Hałcnów	72	X	X	2		
Hałcnów	73			0		
Lipnik	74		X	1		
Lipnik	75			0		
Lipnik	76		X	1		
Lipnik	77		X	1	X	
Lipnik	78			0	X	
Lipnik	79		X	1	X	
Lipnik	80	X		1		
Straconka	81		X	1		
Straconka	82		X	1		
Mikuszowice Krakowskie	83			0		
Mikuszowice Śląskie	84	X		1	X	
Mikuszowice Śląskie	85	X		1	X	X
Mikuszowice Śląskie	86	X		1	X	

Nazwa osiedla	Numer jednostki	Udział budynków wybudowanych przed 1939 r. na km ²	Udział dróg gminnych o złym stanie technicznym	Wskaźnik syntetyczny	Gęstość zaludnienia powyżej średniej	Kryzys w sferze społecznej
Mikuszowice Śląskie	87	X		1	X	X
Mikuszowice Śląskie	88		X	1		

Źródło: Opracowanie własne

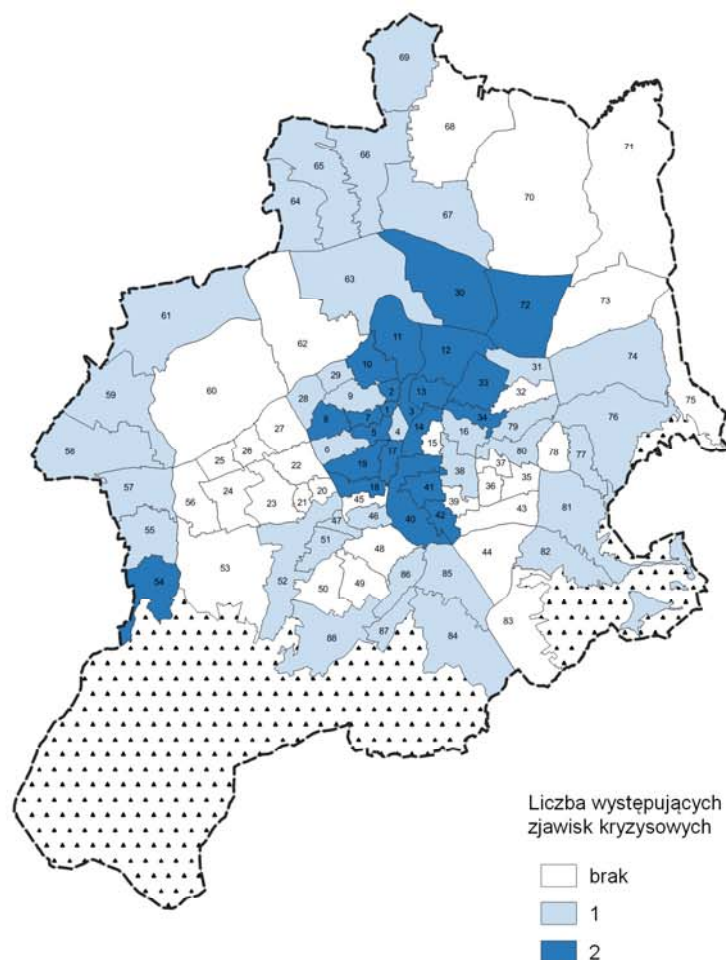
Tabela 8 Wskaźniki rekomendowane do delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji w zakresie zjawisk technicznych

L.p.	Obszar tematyczny	Nazwa wskaźnika	Sposób identyfikacji koncentracji zjawiska
1	Degradacja stanu technicznego obiektów budowlanych	Udział budynków wybudowanych przed 1939 r. na km ²	Wartość powyżej średniej dla gminy dla co najmniej jednego wskaźnika.
2		Udział dróg gminnych o złym stanie technicznym	

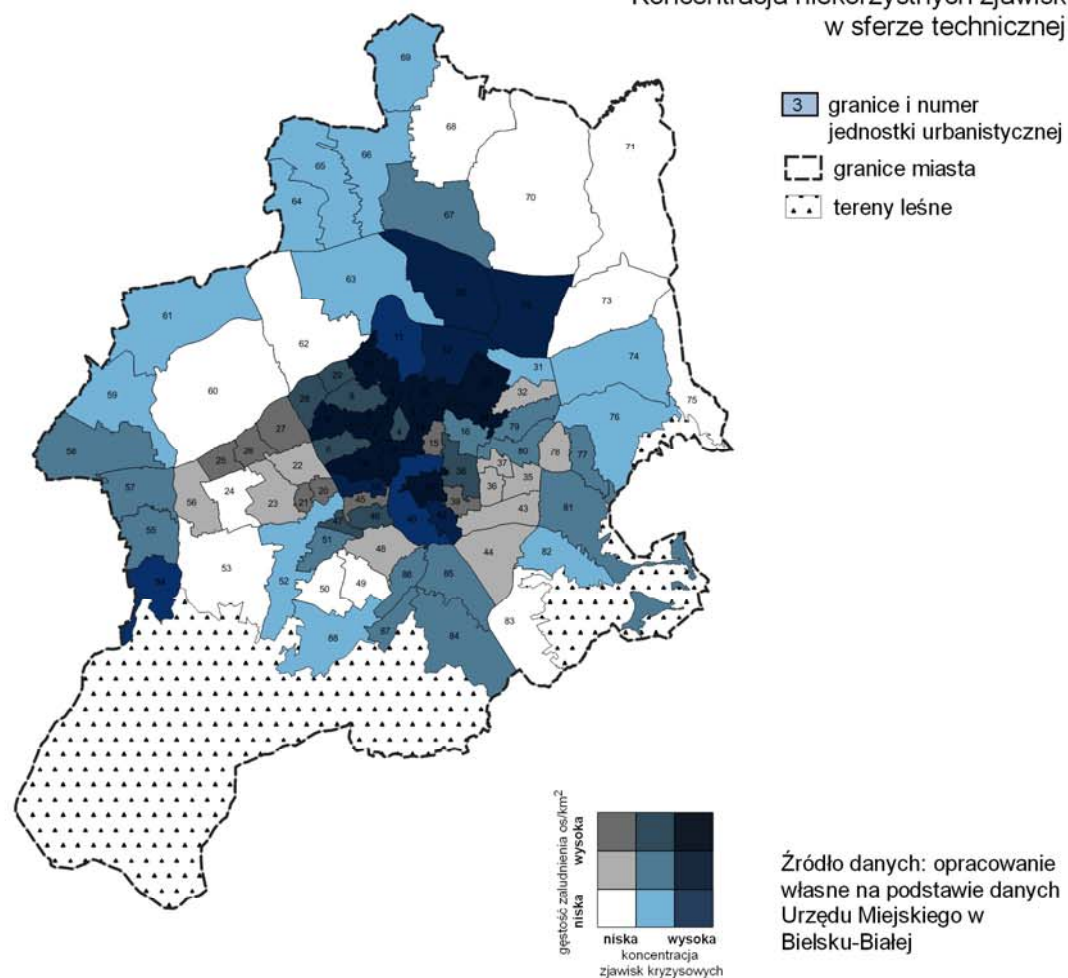
Źródło: Opracowanie własne

ZINTEGROWANA DIAGNOZA MIASTA BIELSKO-BIAŁA

Koncentracja niekorzystnych zjawisk
w sferze technicznej

Rys. V. 8. Koncentracja niekorzystnych zjawisk w sferze technicznej – wskaźnik syntetyczny

Rys. V. 9. Koncentracja niekorzystnych zjawisk w sferze technicznej a gęstość zaludnienia

Źródło danych: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Opracowanie:
dr Janusz Jeżak,
Agnieszka Majkowska

VI. Analiza koncentracji negatywnych zjawisk środowiskowych

Zgodnie z art. 9 ust. 1 pkt 2 ustawy o rewitalizacji, w ramach diagnozy służącej wyznaczeniu obszaru zdegradowanego należy dokonać analizy negatywnych zjawisk środowiskowych, w szczególności przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska.

W tej części diagnozy, przedstawiając sytuację na poziomie miasta, stanowiącą istotny kontekst analiz wewnętrznych, korzystano w szczególności z zapisów *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Bielska-Białej* (dalej również jako studium lub suikzp), *Programu ochrony środowiska w mieście Bielsku-Białej na lata 2017-2020*, *Programu ochrony środowiska przed hałasem w mieście Bielsku-Białej*, *Programu usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu miasta Bielska-Białej wraz ze szczegółową inwentaryzacją*, *Planu adaptacji miasta Bielska-Białej do zmian klimatu 2030*, *Planu Gospodarki Niskoemisyjnej* oraz *Planu działań na rzecz zrównoważonej energii (SEAP) dla miasta Bielska-Białej*, *Kompleksowego programu ochrony powietrza atmosferycznego w zakresie ograniczenia emisji zanieczyszczeń do atmosfery miasta Bielska-Białej z budynków mieszkalnych w roku 2019* oraz danych pozyskanych z Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska.

VI.1. Powietrze

Wprowadzenie

Podstawowym problemem i wyzwaniem miasta jest ograniczenie emisji zanieczyszczeń powietrza, zarówno ze źródeł punktowych, jak i liniowych i powierzchniowych, gdyż na przestrzeni ostatnich lat odnotowuje się przekroczenia dopuszczalnych norm PM₁₀, PM_{2,5}, B(a)P, ozonu oraz występuje ponadnormatywny poziom emisji B(a)P w okresie grzewczym. W ciągu ostatnich 4 lat, stężenia PM kształtują się mniej więcej na tym samym poziomie, z nieznacznymi rocznymi wahaniami, a podobny trend obserwuje się na stacjach sieci WIOŚ. Znaczący wpływ na taką sytuację ma wciąż niekorzystna struktura paliw w systemach grzewczych oraz napływ do miasta zanieczyszczonego powietrza z Kotliny Żywieckiej.

Do punktowych źródeł emisji zaliczane są zakłady przemysłowe, z których zanieczyszczenia emitowane są wyniku prowadzonych procesów technologicznych oraz instalacje energetycznego spalania paliw dla celów zaopatrzenia mieszkańców w ciepło i energię elektryczną. Do zakładów przemysłowych zlokalizowanych na terenie Bielska-Białej emitujących największe ilości zanieczyszczeń, zalicza się: Tauron Ciepło sp. z o.o. z siedzibą w Katowicach - Elektrociepłownia Bielsko-Biała EC1 - Zakład Wytwarzania Bielsko-Biała, Cooper Standard Polska Sp. z o. o., Nemak Poland Sp. z o. o., Tauron Ciepło S.A. - Elektrociepłownia Bielsko-Biała EC1.

Wahania w wielkości emisji zanieczyszczeń ze źródeł przemysłowych obserwowane w latach 2012-2018 (WIOŚ, 2018) są skutkiem podejmowanych przez poszczególne zakłady działań mających na celu ograniczenie ilości emitowanych zanieczyszczeń (instalowanie urządzeń oczyszczających) oraz wprowadzanych zmian technologicznych. Dodatkowo wpływ na obserwowane wahania mają zmiany wielkości produkcji w poszczególnych zakładach, a także likwidacje bądź powstawanie nowych zakładów oddziałujących w istotnym stopniu na stan jakości powietrza.

W mieście istnieje około 60 zakładów objętych pozwoleniem na emisję (objętych tzw. standardami emisyjnymi), w tym około 20 zakładów ma obowiązek wykonywania i raportowania własnych pomiarów emisji zanieczyszczeń do powietrza.

Największy udział w kształtowaniu jakości powietrza na terenie Bielska-Białej, tj. jego ponadnormatywnego zanieczyszczenia, posiadają powierzchniowe źródła emisji. Spalanie paliw stałych w kotłach o niskiej sprawności spalania (zainstalowanych m.in. w budynkach jednorodzinnych, budynkach wielorodzinnych z lokalnymi

systemami ogrzewania, obiektach użyteczności publicznej i zakładach usługowych), wpływa na znaczne pogarszanie się jakości powietrza obserwowane w sezonie grzewczym. Zanieczyszczenia z procesów spalania paliw do celów ogrzewania tych obiektów wprowadzane są niskimi kominami (tzw. niska emisja), zaś duże skupiska tego rodzaju obiektów decydują o powierzchniowym charakterze tego rodzaju źródeł.

Największe skupiska zabudowy odpowiedzialnej za powstawanie niskiej emisji na terenie miasta znajdują się na obszarze: Aleksandrowic, Mikuszowic Śląskich, Białej Krakowskiej oraz Białej Północ. Istotnym problemem Bielska-Białej są również słabe warunki przewietrzania miasta, szczególnie w obrębie obszarów gęstej zabudowy Śródmieścia, a także terenów położonych w dolinie rzeki Biała.

Emisja komunikacyjna, wynikająca z ruchu pojazdów drogami przebiegającymi przez miasto, także w znaczącym stopniu kształtuje stan jakości powietrza. Zasięg oddziaływania uciążliwości, tj. najwyższe stężenia zanieczyszczeń, skupione są wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych miasta, charakteryzujących się znacznym natężeniem ruchu pojazdów. Istotnym czynnikiem wpływającym na wysoki poziom stężeń zanieczyszczeń jest także brak płynności ruchu pojazdów i tworzące się korki.

Do głównych ciągów komunikacyjnych na terenie Bielska-Białej zalicza się przede wszystkim: droga krajowa DK nr 1 (Gdańsk – Cieszyn), na odcinku Bielsko-Biała – Cieszyn, droga ekspresowa S52, droga ekspresowa nr S1 (Bielsko-Biała – Zwardoń), droga wojewódzka nr 940 (węzeł Rosta (S-1/S-69) – droga krajowa nr 52), droga wojewódzka nr 942 (Bielsko-Biała – Wisła). Największe problemy w płynnym ruchu pojazdów występują na terenie dróg w centralnej części miasta oraz dróg wylotowych z miasta, w tym ul. Ks. S. Stojałowskiego, Wyzwolenia, Krakowskiej, Żywieckiej, Warszawskiej, 3 Maja, Zamkowej, Partyzantów, Bohaterów Monte Cassino, Niepodległości, Piastowskiej, Mostowej.

Jakość powietrza na terenie miasta Bielska-Białej kształtowana jest również w wyniku napływu zanieczyszczeń z terenów sąsiadujących, położonych w kierunku dominującej cyrkulacji powietrza. W obszarze gminy przeważają wiatry z kierunków zachodniego oraz południowo-zachodniego, natomiast w okresie zimowym dominują wiatry z kierunków południowo-zachodniego oraz południowego, czego skutkiem jest napływ zanieczyszczeń w okresie zimowym z rejonu Brennej, Szczyrku oraz miejscowości położonych w Kotlinie Żywieckiej.

Zgodnie z danymi WIOŚ w Katowicach, stan zanieczyszczenia powietrza dla miasta Bielska-Białej charakteryzują następujące wartości średnie roczne (WIOŚ, 2018):

- benzen – $2,7 \mu\text{g}/\text{m}^3$ (wartość dopuszczalna $5 \mu\text{g}/\text{m}^3$),
- dwutlenek azotu – $32 \mu\text{g}/\text{m}^3$ (wartość dopuszczalna $40 \mu\text{g}/\text{m}^3$),
- pył zawieszony PM₁₀ – $37 \mu\text{g}/\text{m}^3$ (wartość dopuszczalna $40 \mu\text{g}/\text{m}^3$),
- liczba dni z przekroczeniem stężeń dobowych PM₁₀ $> 50 \mu\text{g}/\text{m}^3$ – 67 (norma 35),
- pył zawieszony PM_{2,5} – $36 \mu\text{g}/\text{m}^3$ (wartość dopuszczalna $25 \mu\text{g}/\text{m}^3$),
- ołów – $0,02 \mu\text{g}/\text{m}^3$ (wartość dopuszczalna $0,5 \mu\text{g}/\text{m}^3$).

Strefa miasto Bielsko-Biała została zaliczona do klasy C ze względu na przekroczenie dopuszczalnych poziomów stężeń: benzo(a)pirenu, pyłu zawieszonego PM₁₀ (stężenia 24h) oraz pyłu zawieszonego PM_{2,5}; w przypadku pyłu zawieszonego PM_{2,5} miasto zaliczono równocześnie do klasy C1 z uwagi na przekroczenie dopuszczalnego poziomu $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$, wymaganego do osiągnięcia do 1 stycznia 2020 r.

Podobna sytuacja wystąpiła w roku 2018. Strefę miasto Bielsko-Biała zaliczono do klasy C ze względu na przekroczenie dopuszczalnych poziomów stężeń: pyłu zawieszonego PM₁₀, PM_{2,5} i benzo(a)pirenu. Przekroczenia obejmują 100% mieszkańców i dotyczą następujących wskaźników: poziom dopuszczalny PM₁₀ średnia 24-godz., poziom dopuszczalny PM_{2,5} średnia roczna, poziom dopuszczalny (II faza) PM_{2,5} średnia roczna, poziom docelowy B(a)P średnia roczna, poziom celu długoterminowego O₃ średnia 8-godz.

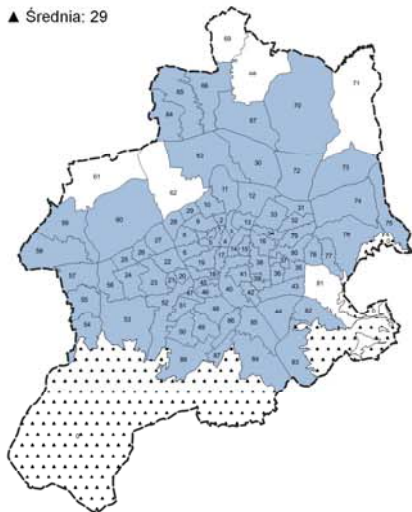
Analiza wskaźnikowa

W celu zidentyfikowania obszarów miasta o największym nasileniu problemów środowiskowych wynikających ze złej jakości powietrza przeanalizowano następujące wskaźniki:

- 1) obszary przekroczeń średnich stężeń rocznych pyłu zawieszonego PM 10,
- 2) obszary przekroczeń średnich stężeń rocznych pyłu zawieszonego PM 2,5,
- 3) obszary przekroczeń średnich stężeń rocznych benzo(a)pirenu,
- 4) odsetek osób korzystających z ciepła sieciowego,
- 5) odsetek budynków opalanych paliwami stałymi (przekazujących popioły do utylizacji).

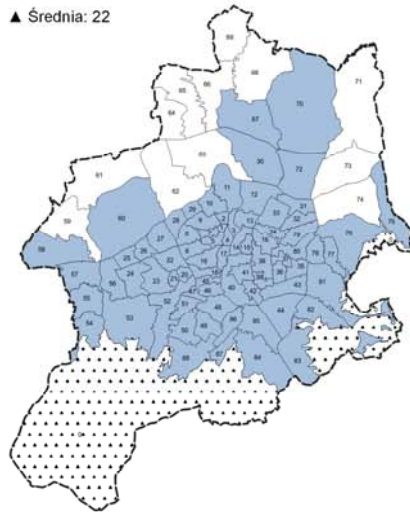
Na rysunku poniżej przedstawiono koncentrację niekorzystnych zjawisk w analizowanym zakresie. Mapy obrazujące rozkład wartości wszystkich wskaźników dla jednostek urbanistycznych zawiera Załącznik nr 1.

▲ Średnia: 29

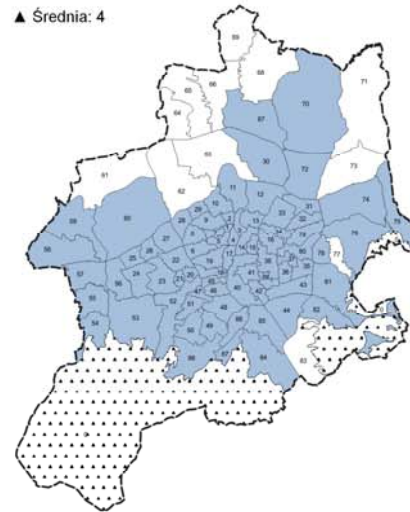
Rys. VI.1.1. Obszary przekroczeń średnich stężeń rocznych pyłu zawieszonego PM 10 [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]

▲ Średnia: 22

Rys. VI.1.2. Obszary przekroczeń średnich stężeń rocznych pyłu zawieszonego PM 2,5 [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]

▲ Średnia: 4

Rys. VI.1.3. Obszary przekroczeń średnich stężeń rocznych benzo(a)pirenu [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]

3 granice i numer jednostki urbanistycznej

granice miasta

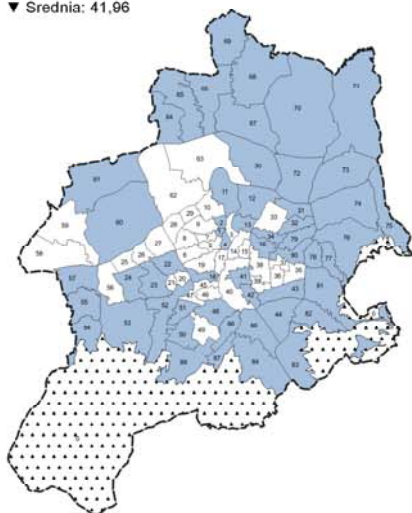
tereny leśne

Jednostki urbanistyczne o wartości zjawiska:

▲ powyżej średniej dla miasta

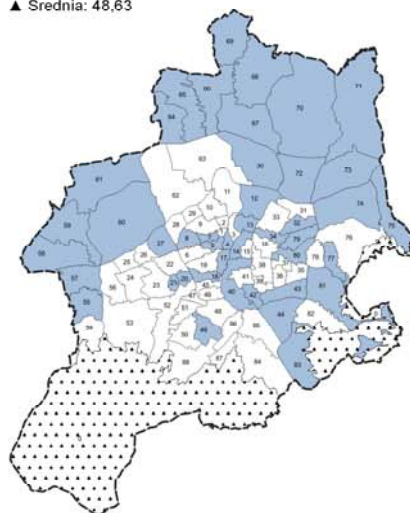
▼ poniżej średniej dla miasta

▼ Średnia: 41,96

Rys. VI.1.4. Odsetek osób korzystających z ciepła sieciowego w [%]

▲ Średnia: 48,63

Rys. VI.1.5. Odsetek budynków opalanych paliwami stałymi (przekazującymi popioły do utylizacji) w [%]

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska uzyskanych w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska

Rozkłady stężeń rocznych PM10, PM2.5, B(a)P wyznaczone w oparciu o dane GIO „Wyniki modelowania stężeń PM10, PM2.5, SO2, NO2, B(a)P na potrzeby rocznej oceny jakości powietrza dla roku 2017”, Atmoterm 2018

Dane zawarte na rysunku VI.1.4 i VI.1.5. dotyczą roku 2019, stanowią opracowanie własne na podstawie materiałów udostępnionych przez Urząd Miejski w Bielsku-Białej

Źródło danych: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Opracowanie: dr Janusz Jeżak, Michał Donocik, Agnieszka Majkowska

Na 88 zamieszkałych jednostek referencyjnych, wartości wskaźników gorsze od średniej dla miasta odnotowano:

- obszary przekroczeń średnich stężeń rocznych pyłu zawieszonego PM 10 – w 82 jednostkach (93,2%),
- obszary przekroczeń średnich stężeń rocznych pyłu zawieszonego PM 2,5 – w 76 jednostkach (86,4%),
- obszary przekroczeń średnich stężeń rocznych benzo(a)pirenu – w 76 jednostkach (86,4%),
- odsetek osób korzystających z ciepła sieciowego – w 54 jednostkach (61,4%),
- odsetek budynków opalanych paliwami stałymi (przekazujących popioły do utylizacji) – w 43 jednostkach (48,9%).

Statystyka dotycząca liczby przekroczeń wartości poszczególnych wskaźników w stosunku do średniej dla miasta przedstawia się następująco:

- w 19 jednostkach odnotowano wartości gorsze od średniej dla aż pięciu wskaźników,
- w 38 jednostkach odnotowano wartości gorsze od średniej dla czterech wskaźników,
- w 25 jednostkach odnotowano wartości gorsze od średniej dla trzech wskaźników,
- jedynie w 5 jednostka odnotowano od wartości gorsze od średniej w jednym lub dwóch wskaźnikach,
- tylko w jednostce 62 nie odnotowano wartości gorszych od średniej.

Oznacza to, że w 64,7% jednostek odnotowano wartości powyżej średniej dla miasta w przypadku co najmniej czterech wskaźników sygnałnych. To bardzo silna korelacja, wskazująca na współwystępowanie zdiagnozowanych przyczyn stanów kryzysowych (np. ogrzewanie obiektów paliwami stałymi) i skutków z nich wynikających (zła jakość powietrza, charakteryzująca się wyższymi od średniej dla miasta poziomami zanieczyszczeń PM10, PM2,5 czy benzo(a)pirenu).

Zestawienie jednostek urbanistycznych, których wskaźnik odsetka budynków opalanych paliwami stałymi (przekazujących popioły do utylizacji) był niższy od średniej dla miasta ze wskaźnikami w zakresie jakości powietrza wskazuje, że aż w połowie analizowanych jednostek (44), mimo ogrzewania budynków w sposób generujący stosunkowo niewiele odpadów, występują wyższe od średniej dla miasta poziomy zanieczyszczeń powietrza. Wskazuje to na fakt, iż problem niskiej emisji tylko częściowo wynika z istniejącego sposobu ogrzewania budynków. Część zanieczyszczeń, co wskazano na początku rozdziału, pochodzi (napływa) z innych jednostek lub wręcz spoza gminy (co wynika z ukształtowania terenu i przeważającego kierunku wiatru).

Znamienny jest również fakt, że w 87% jednostek urbanistycznych, w których odsetek osób korzystających z ciepła sieciowego jest wyższy od średniej dla miasta (mają zdecydowanie niewielki wpływ na powstanie niskiej emisji), odnotowano wyższe od średniej dla miasta wartości zanieczyszczeń. Dowodzi to wprost, że zjawisko to ma charakter transgraniczny i niestety często ci, którzy aktywnie redukują negatywny wpływ na środowisko, są najbardziej doświadczani napływającymi zanieczyszczeniami.

Oznacza to, że polityka rewitalizacyjna ukierunkowana na poprawę efektywności energetycznej budynków, nie rozwiąże w pełni problemu złej jakości powietrza w okresie jesienno-zimowym, choć na pewno przyczyni się do tego. Kwestia ta powinna zostać opisana w systemie monitorowania i ewaluacji opracowanego Gminnego Programu Rewitalizacji, tak by jasno wynikało z programu, że działania te wspierają, a nie rozwiązują problem złej jakości powietrza na terenie zdegradowanym.

Jako kryterium wyznaczenia obszaru koncentracji negatywnych zjawisk środowiskowych w zakresie przekroczenia standardów jakości powietrza przyjęto **ponadprzeciętne w skali miasta średnie stężenie roczne pyłu zawieszonego PM 10, PM 2,5 oraz benzo(a)pirenu, ponadprzeciętny odsetek budynków opalanych paliwami stałymi, a także niższy od średniej dla miasta odsetek osób korzystających z ciepła sieciowego (spełnione co najmniej cztery wskaźniki)**. Tak określone kryterium spełnia **57 jednostek, położonych w przeważającej części poza centrum miasta**. Są to:

- Stare Miasto (1⁶⁶), Śródmieście Bielsko (2, 4), Osiedle Słoneczne (5), Górne Przemieście (7-8), Dolne Przemieście (11), Biała Wschód (12-13), Osiedle Grunwaldzkie (16), Bielsko Południe (17-18), Osiedle Beskidzkie (20-21), Aleksandrowice (22-24), Osiedle Kopernika (27), Biała Północ (30), Biała Krakowska (31-32, 34), Leszczyny (40-44), Kamienica (48-53), Wapienica (54-55, 57-58), Stare Bielsko (60), Komorowice Krakowskie (67), Hałcnów (70, 72), Lipnik (74-80), Straconka (81-82), Mikuszowice Krakowskie (83), Mikuszowice Śląskie (84-88).

Blisko 40% z nich (22 z 57) to jednostki o gęstości zaludnienia poniżej średniej dla miasta.

VI.2. Hałas

Wprowadzenie

Problemem i wyzwaniem miasta jest ograniczenie emisji hałasu komunikacyjnego (hałas drogowy i przemysłowy) do środowiska, szczególnie na obszarach wrażliwych. Udokumentowano, że środowisko miejskie charakteryzuje się dużym poziomem natężenia hałasu, ale jego ponadnormatywny poziom występuje tylko w określonych miejscach.

Jak wynika ze sporządzonej w 2017 r. mapy akustycznej Bielska-Białej, na obszarach akustycznie chronionych występują przekroczenia dopuszczalnych wartości poziomu hałasu, z których większa część zawiera się w przedziale od 0,01 dB do 5 dB. Na wielu z wytypowanych obszarów przekroczenie może nie wystąpić w ogóle lub jego wartość może być niewielka, nieprzekraczająca 1 do 2 dB.

Hałas drogowy

Najbardziej uciążliwym i odczuwalnym dla mieszkańców Bielska-Białej jest hałas drogowy, obejmujący swoim oddziaływaniem teren prawie całego miasta (rejony wszystkich głównych arterii komunikacyjnych), powodujący największe przekroczenia poziomów dopuszczalnych hałasu w środowisku.

Największe przekroczenia poziomów dopuszczalnych hałasu (zakres naruszeń: do 10 dB oraz do 15 dB) występuje na terenach sąsiadujących z drogą krajową nr 52 (ul. Krakowska, ul. Żywiecka), drogą wojewódzką nr 940 (ul. Lwowska, ul. Niepodległości) oraz drogą wojewódzką nr 942 (ul. Cieszyńska, ul. Bystrzańska, ul. Międzyrzecka). W sąsiedztwie pozostałych ulic przekroczenia wartości dopuszczalnych hałasu w środowisku są znacznie mniejsze i mieszczą się w zakresie do 5 dB, bądź też nie występują wcale.

W obrębie miasta, na zidentyfikowanych obszarach podlegających ochronie akustycznej, na hałas od ruchu drogowego o poziomie przekraczającym wartość dopuszczalną narażonych jest:

- 6 952 osób, co stanowi około 4,0% mieszkańców miasta – według wskaźnika L_{DWN} ,
- 6 178 osób, co stanowi około 3,6% mieszkańców miasta – według wskaźnika L_N .

Szacunkowa liczba osób oraz powierzchnia miasta, narażone na oddziaływanie hałasu drogowego o największej wartości emisji, kształtują się następująco:

Wskaźnik emisji [dB]	Liczba osób	% ludności miasta	Powierzchnia [km ²]	% powierzchni miasta
$L_{DWN} > 70$	4 759	2,8	4,19	3,3
$L_N > 60$	6 178	3,6	4,80	3,8

Na terenie Bielska-Białej największy udział w zakresie oddziaływania akustycznego ma ruch tranzytowy, charakteryzujący się dużym natężeniem pojazdów ciężkich. Drogi ekspresowe i drogi krajowe tworzą sieć komunikacji drogowej o znaczeniu krajowym i międzynarodowym. Dzięki przejęciu ciężarowego ruchu

⁶⁶ W nawiasach podano numery jednostek urbanistycznych.

tranzytowego w kierunkach N-S oraz częściowo W-E poprzez obwodnice Bielska-Białej (S1 i S52), klimat akustyczny w centrum miasta kształtowany jest głównie przez lokalny ruch pojazdów.

Porównując wyniki analiz hałasu drogowego zauważa się, iż na przestrzeni 5 lat (2012-2017) zdecydowanie zmniejszyła się liczba osób i lokali narażonych na oddziaływanie hałasu ocenianego wskaźnikiem L_{DWN} w zakresie od 55 do 75 dB oraz hałasu ocenianego wskaźnikiem L_N w zakresie od 50 do 70 dB. Niemniej, w odróżnieniu do okresu sprzed 5 lat, wzrosła liczba lokali oraz osób narażonych na oddziaływanie najwyższych zasięgów hałasu przekraczających 75 dB w porze dnia oraz 70 dB w porze nocy.

Hałas przemysłowy

Zarówno hałas przemysłowy, jak i kolejowy powoduje mniejsze przekroczenia wartości dopuszczalnych niż hałas drogowy, co jest sytuacją typową w większości dużych miast w Polsce. Odczuwalnym hałasem w Bielsku-Białej jest hałas przemysłowy, mający jednak charakter lokalny, oddziałujący na niewielkie obszary.

W związku z uprzemysłowieniem miasta udokumentowano przekroczenia dopuszczalnych poziomów hałasu powodowane przez działalność zakładów przemysłowych. Najwyższe przekroczenia dopuszczalnych wartości hałasu są następujące:

Zakres przekroczenia	Liczba podmiotów	Liczba lokalizacji (ulic) z przekroczeniem
do 15 dB	2	4
do 10 dB	6	13
do 5 dB	3	4

Naruszenia standardów akustycznych w zakresie hałasu przemysłowego są miejscowe i występują na niewielkiej powierzchni sąsiadującej z zakładami przemysłowymi. Na pozostałych obszarach miasta hałas przemysłowy nie narusza poziomów dopuszczalnych.

W obrębie miasta, na zidentyfikowanych obszarach podlegających ochronie akustycznej, na hałas od zakładów przemysłowych o poziomie przekraczającym wartość dopuszczalną narażonych jest:

- 517 osób, co stanowi około 0,3% mieszkańców miasta – według wskaźnika L_{DWN} ,
- 903 osoby, co stanowi około 0,5% mieszkańców miasta – według wskaźnika L_N .

Szacunkowa liczba osób oraz powierzchnia miasta, narażone na oddziaływanie hałasu przemysłowego o największej wartości imisji, kształtują się następująco:

Wskaźnik imisji [dB]	Liczba osób	% ludności miasta	Powierzchnia [km ²]	% powierzchni miasta
$L_{DWN} > 55$	1246	0,7	2,61	2,1
$L_N > 50$	503	0,3	1,83	1,4

Porównując wyniki analiz hałasu przemysłowego na przestrzeni 5 lat (2012-2017) należy zauważyć, iż lista oraz lokalizacja poszczególnych obiektów narażonych na oddziaływanie hałasu w roku 2017 uległa nieznacznej zmianie w stosunku do roku 2012. Niemniej można stwierdzić, że klimat akustyczny w otoczeniu zakładów przemysłowych uległ poprawie. Odnotowano spadek liczby osób narażonych na oddziaływanie hałasu ocenianego wskaźnikiem L_{DWN} (w zakresie powyżej 60 dB) oraz wskaźnikiem L_N (w zakresie powyżej 55 dB).

Hałas kolejowy

Hałas kolejowy w Bielsku-Białej skupiony jest wzdłuż linii kolejowych przecinających miasto w kierunku N-S i ma niewielki wpływ na klimat akustyczny. Najmniejsze przekroczenia wartości dopuszczalnych hałasu w środowisku generowane są przez ruch kolejowy.

Największe przekroczenia poziomów dopuszczalnych dochodzą do 5 dB i występują w otoczeniu linii kolejowej nr 139 oraz dworca Bielsko-Biała Główna. Na większości pozostałych obszarów, z którymi sąsiaduje linia

kolejowa nr 139 oraz inne linie kolejowe nie obserwuje się naruszeń dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku.

W obrębie miasta, na zidentyfikowanych obszarach podlegających ochronie akustycznej, na hałas od ruchu kolejowego o poziomie przekraczającym wartość dopuszczalną nie są narażeni żadni mieszkańcy.

Szacunkowa liczba osób oraz powierzchnia miasta, narażone na oddziaływanie hałasu kolejowego o największej wartości emisji, kształtują się następująco:

Wskaźnik emisji [dB]	Liczba osób	% ludności miasta	Powierzchnia [km ²]	% powierzchni miasta
$L_{DWN} > 65$	0	0	0,28	0,2
$L_N > 60$	0	0	0,88	0,7

Porównując wyniki analiz hałasu kolejowego należy zauważyć, iż na przestrzeni 5 lat (2012-2017) klimat akustyczny na terenach zlokalizowanych w sąsiedztwie linii kolejowych utrzymuje się na zbliżonym poziomie.

Niezależnie od norm wynikających z przepisów prawa, przeanalizowano również standardy klimatu akustycznego wynikające z zaleceń Światowej Organizacji Zdrowia. Zgodnie z zaleceniami tej organizacji z 1993 r., wskazane jest dla zabudowy mieszkaniowej dążenie do ograniczenia równoważnego poziomu dźwięku A na zewnątrz budynków do wartości 55 dB w dzień i 45 dB w nocy, co umożliwia utrzymanie właściwych warunków akustycznych w pomieszczeniach przy uchylonych lub okresowo otwieranych oknach. Z drugiej strony, zgodnie z zaleceniami WHO, dotyczącymi dokuczliwości, zakłóceń snu i zakłóceń rozmów, należy uznać, że przekroczenie granicy poziomów hałasu na zewnątrz budynku, równe 70 dB w porze dziennej i 60 dB w porze nocnej, stanowi poważne zagrożenie dla zdrowia.

Analiza wskaźnikowa

W celu zidentyfikowania obszarów miasta o największym nasileniu problemów środowiskowych wynikających ze złego klimatu akustycznego przeanalizowano następujące wskaźniki:

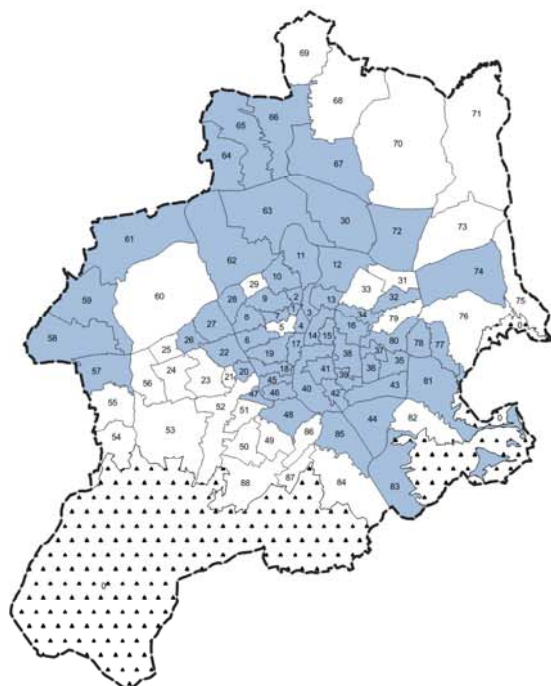
- 1) odsetek terenów objętych poziomem hałasu o wartości powyżej 55 dB L_{dwn} ,
- 2) odsetek terenów objętych poziomem hałasu o wartości powyżej 70 dB L_{dwn} .

Na rysunku poniżej przedstawiono koncentrację niekorzystnych zjawisk w analizowanym zakresie. Mapy obrazujące rozkład wartości wszystkich wskaźników dla jednostek urbanistycznych zawiera Załącznik nr 1.

ZINTEGROWANA DIAGNOZA MIASTA BIELSKO-BIAŁA

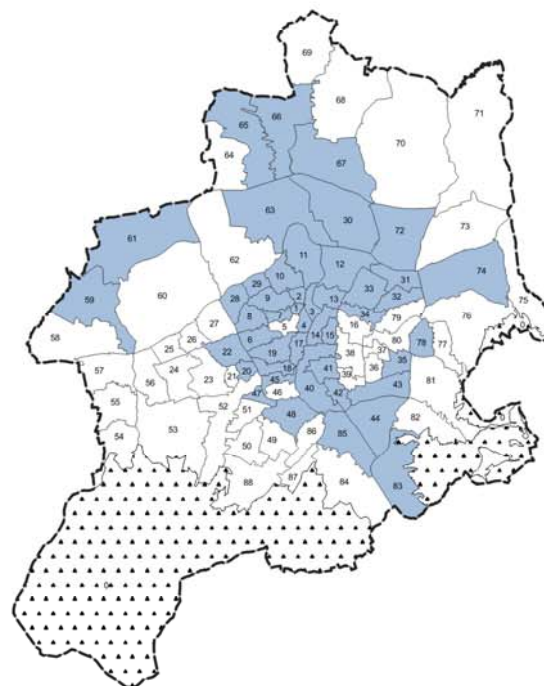
Niekorzystne zjawiska środowiskowe

▲ Średnia: 20,16

Rys. VI.2.6. Odsetek terenów objętych poziomem hałasu o wartości powyżej 55db Ldwn [%]

▲ Średnia: 3,37

Rys. VI.2.7. Odsetek terenów objętych poziomem hałasu o wartości powyżej 70db Ldwn [%]

3 granice i numer jednostki urbanistycznej

granice miasta

tereny leśne

Jednostki urbanistyczne o wartości zjawiska:

▲ powyżej średniej dla miasta

▼ poniżej średniej dla miasta

Prezentowane zestawienia dotyczą roku 2017

Źródło danych: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Opracowanie:
dr Janusz Jeżak,
Michał Donocik,
Agnieszka Majkowska

INSTYTUT EKONOMIKI PRZESTRZENI
Odkrywamy wartość przestrzeni

Na 88 zamieszkałych jednostek referencyjnych, wartości wskaźników gorsze od średniej dla miasta odnotowano:

- odsetek terenów objętych poziomem hałasu o wartości powyżej 55 dB L_{dwn} – w 58 jednostkach (65,9%),
- odsetek terenów objętych poziomem hałasu o wartości powyżej 70 dB L_{dwn} – w 46 jednostkach (52,3%).

Statystyka dotycząca liczby przekroczeń wartości poszczególnych wskaźników w stosunku do średniej dla miasta przedstawia się następująco:

- w 43 jednostkach odnotowano wartości gorsze od średniej dla obu wskaźników,
- w 18 jednostkach – dla 1 wskaźnika,
- w 27 jednostkach wartości obu wskaźników były poniżej średniej dla miasta.

Jako kryterium wyznaczenia obszaru koncentracji negatywnych zjawisk środowiskowych w zakresie przekroczenia standardów klimatu akustycznego przyjęto **ponadprzeciętny w skali miasta średni odsetek terenów objętych poziomem hałasu o wartości powyżej 70 dB L_{dwn}**, co wynika z faktu istotnego wpływu takiego natężenia hałasu na zdrowie mieszkańców. Tak określone kryterium spełnia **46 jednostek**. Są to:

- Stare Miasto (1⁶⁷), Śródmieście Bielsko (2-4), Osiedle Słoneczne (6), Górne Przemieście (7-11), Dolne Przedmieście (10-11), Biała Wschód (12-13), Osiedle Grunwaldzkie (14-15), Bielsko Południe (17-19), Osiedle Beskidzkie (20), Aleksandrowice (22), Osiedle Piastowskie (28), Osiedle Mieszka I (29), Biała Północ (30), Biała Krakowska (31-34), Złote Łany (35), Leszczyny (40-44), Osiedle Karpackie (45,47), Kamienica (48), Wapienica (59), Stare Bielsko (61), Komorowice Śląskie (63, 65-66), Komorowice Krakowskie (67), Hałcnów (72), Lipnik (74,78), Straconka (81-82), Mikuszowice Krakowskie (83), Mikuszowice Śląskie (85).

Zdecydowana większość z nich (34 z 46) to jednostki o gęstości zaludnienia powyżej średniej dla miasta, co potwierdza konieczność jak najszybszego ograniczenia ruchu samochodowego w obszarach o dużej gęstości zaludnienia lub wprowadzenia rozwiązań ograniczających negatywne oddziaływanie hałasu.

VI.3. Inne zagrożenia – odory

Na terenie miasta nie jest prowadzony stały monitoring zanieczyszczeń specyficznych związanych z przemysłem (np. substancje organiczne, odory). Na uwagę zasługuje fakt, że mieszkańcy zgłaszają uciążliwości odorowe od zakładów produkcyjnych. Gmina w takich sytuacjach przekazuje zgłoszenia do WIOŚ. Niejednokrotnie WIOŚ potwierdza po przeprowadzeniu jednostkowych pomiarów, że stwierdzone odory stanowią uciążliwość i problem dla mieszkańców. Sytuacja taka miała miejsce w firmie Nemark Poland (zakład - odlewnia kokilowa) objętej pozwoleniem zintegrowanym Marszałka Województwa Śląskiego (jednostka urbanistyczna 63). Po tym jak WIOŚ stwierdził tam drobne przekroczenia amoniaku w powietrzu, w zaleceniach i w decyzji nakazano wygaszenie instalacji odorotwórczej do 2021 r.

Problem odorów okresowo pojawia się w odniesieniu do Zakładu Gospodarki Odpadami. W 2019 r. zostało zgłoszone telefonicznie lub pisemnie do Wydziału RG 31 uciążliwości powodowanych działalnością ZGO, w tym Straż Miejska powiadomiła pisemnie lub telefonicznie (w momencie po zgłoszeniu o wystąpieniu uciążliwości) o 20 przypadkach.

Nie odnotowano innych nagłych przypadków ani zgłoszeń potrzeby monitorowania jakichś specyficznych zanieczyszczeń organicznych, odorotwórczych w rejonie zakładów przemysłowych.

⁶⁷ W nawiasach podano numery jednostek urbanistycznych.

VI.4. Plan adaptacji miasta Bielska-Białej do zmian klimatu do roku 2030

Ważne sugestie w zakresie deficytów formułuje *Plan adaptacji miasta Bielska-Białej do zmian klimatu do roku 2030*, który powstał w odpowiedzi na jeden z najważniejszych problemów ochrony środowiska, jakim są zmiany klimatu i potrzeba adaptacji do skutków tych zmian. Plan ma na celu przystosowanie miasta Bielska-Białej do zmian klimatu, zmniejszenie jego podatności na zjawiska ekstremalne oraz zwiększenie potencjału do radzenia sobie ze skutkami tych zjawisk i ich pochodnych.

Główne zagrożenia klimatyczne i ich pochodne w Bielsku-Białej, nie są odniesione do poszczególnych jednostek urbanistycznych, ale ze względu na swoje oddziaływanie na różne sektory życia w mieście, zostały zamieszczone poniżej.

Jak wynika z prognozy na rok 2050 opracowanej dla obszaru miasta, do głównych zagrożeń zaliczono następujące czynniki:

- 1) wzrost wartości temperatury maksymalnej dobowej w roku z 30,1°C do średnio 31,1°C (percentyl 98% temperatury maksymalnej dobowej w roku); prognozowany jest wzrost wartości temperatury maksymalnej w okresie letnim, co skutkować będzie nasileniem się zjawiska miejskiej wyspy ciepła najbardziej odczuwalnej w historycznym centrum miasta;
- 2) wzrost liczby dni z temperaturą maksymalną >30°C (dni upalne) w roku z 10,3 dni do średnio 12,9 i 14,9 dni w roku (jak wyżej);
- 3) wzrost liczby okresów o długości przynajmniej 3 dni z temperaturą maksymalną >30°C (fale upałów) w roku z 2,0 do średnio 2,9 okresu w roku (jak wyżej);
- 4) nieznaczny trend wzrostowy temperatury minimalnej dobowej w roku z -11,4°C do średnio -9,5°C (percentyl 2% temperatury minimalnej dobowej w roku); prognozowany jest wzrost wartości temperatury minimalnej okresu zimowego;
- 5) spadek liczby dni z temperaturą maksymalną <0°C (dni mroźne) w roku z 30,3 dni do średnio 21,9 dni w roku; prognozowana liczba dni mroźnych z temperaturą maksymalną poniżej 0°C ulegnie zmniejszeniu;
- 6) nieznaczny trend spadkowy liczby okresów o długości przynajmniej 3 dni z temperaturą minimalną <-10°C w roku (fale chłodu) w roku z 2,4 do średnio 1,6 okresu w roku;
- 7) wyraźny trend spadkowy liczby dni w roku z przejściem temperatury powietrza przez 0°C (przymrozki) z 58,6 dni do średnio 48,5 dni w roku;
- 8) wzrost znaczący średniorocznej temperatury powietrza z 9,3°C do średnio 10,4°C;
- 9) wzrost rocznej sumy opadów z 999 mm do średnio 1065 mm; co oznaczać będzie konieczność skuteczniejszego odprowadzania wód opadowych, wprowadzania rozwiązań poprawiających małą i mikro retencję;
- 10) wzrost liczby dni w roku z opadem ekstremalnym >20mm/dobę z 9,9 dni do średnio 11 dni w roku oraz nieznaczny wzrost liczby dni z opadem >10 mm/d w roku (do średnio 31 dni w roku) (jak w punkcie 9);
- 11) stabilność w zakresie trwania najdłuższego okresu bezopadowego w roku, do średnio 19,4 dni; trend wzrostowy długości trwania okresu bezopadowego z wysoką temperaturą (około 33 dni w ciągu roku) (konieczność zapewnienia rozwiązań zatrzymujących wodę, szczególnie w historycznym centrum miasta, o bardzo wysokim wskaźniku uszczelnienia powierzchni i wysokim wskaźniku spływu wód opadowych);

- 12) istotny statystycznie wzrost częstotliwości występowania burz (w tym burz z gradem) przy średniej dla miasta 29 dni/rok;
- 13) występowanie nadal powodzi nagłych (miejskich) w postaci nagłego zalania i/lub podtopienia terenu w wyniku wystąpienia silnego, krótkotrwałego opadu deszczu o dużej wydajności na stosunkowo niewielkim obszarze zlewni rzecznej lub zurbanizowanej zlewni miejskiej (tzw. deszczu nawalnego), co z uwagi na ukształtowanie terenu w mieście może przyczyniać się do powstania znacznych szkód i wymaga działań prewencyjnych w postaci małej i mikro retencji;

W Bielsku-Białej w latach 1971-2010 odnotowano 69 przypadków wystąpienia opadów nawalnych, z których 11 zdarzeń spowodowało wystąpienie powodzi miejskiej w obrębie miasta. Ponadto w latach 2011-2016 wystąpiło 13 ulew I-III stopnia, powodujących nierzadko podtopienia ulic oraz liczne rozlewiska na drogach, uniemożliwiające ruch pojazdów na terenie miasta.

- 14) występowanie nadal powodzi od strony rzek;

Ryzyko powodziowe od strony rzek występujące na obszarze Bielska-Białej należy ocenić jako bardzo wysokie, z uwagi na górski charakter zlewni. Przede wszystkim górską zlewnia rzeki Białej, która przy dużym nachyleniu zboczy powoduje bardzo szybki spływ powierzchniowy i gwałtowne kulminacje fal powodziowych oraz nakładanie się wezbrań z kolejnych dopływów rzeki głównej.

Dla odcinka rzeki Biała w granicach Bielska-Białej opracowano wstępną ocenę ryzyka powodziowego, mapy zagrożenia powodziowego i mapy ryzyka powodziowego, według których zagrożenie powodziowe w mieście jest znaczne. Woda o prawdopodobieństwie wystąpienia $p=1\%$, występuje z koryta i zalewa tereny zurbanizowane od północnej granicy miasta do rejonu zakładu FCA Poland S.A. przy ul. Grażyńskiego, gdzie na prawym brzegu Białej przelewane są wały przeciwpowodziowe w stronę ul. Komorowickiej. Zagrożone są również tereny zabudowane pomiędzy Galerią Sfera, a Elektrociepłownią oraz w rejonie Mikuszowic. W ramach Planu zarządzania ryzykiem powodziowym dla Regionu Wodnego Małej Wisły, miasto Bielsko-Biała wskazane zostało jako obszar o bardzo wysokim poziomie ryzyka powodziowego. Wynika to z lokalizacji licznych budynków mieszkalnych i użyteczności publicznej, obiektów cennych kulturowo oraz cmentarza, ujęcia wody i zakładów przemysłowych. Ponadto poważnie narażone są tereny rolne położone w środkowym i dolnym biegu potoku Kromparek (w północnej części miasta) oraz w środkowym biegu potoku Krzywa (dzielnica Lipnik). Dodatkowo północno-wschodnia część miasta (dzielnica Hałcnów) zagrożona jest powodzią od potoku Słonnica ze względu na brak pojemności koryta dla przepływu wody 100-letniej. Podtopienia i powodzie mogą obejmować głównie tereny zabudowane wzdłuż rzek i dolin potoków w dzielnicach: Kamienica, Wapienica, Komorowice Śląskie, Komorowie Krakowskie, Stare Bielsko oraz w śródmieściu Bielska-Białej. Zgodnie z analizami przedstawionymi w dokumencie „Analiza zagrożenia powodziowego i programu inwestycyjnego w zlewni rzeki Biała. Opracowanie koncepcji ochrony przeciwpowodziowej w zlewni rzeki Białej z uwzględnieniem oddziaływania zbiornika Goczałkowice i zlewni rzeki Iłownica”, przygotowanymi na zlecenie RZGW w Gliwicach, zasięgi stref zalewowych wyznaczone w jego ramach są znacznie większe niż te przedstawione na mapach zagrożenia i ryzyka powodziowego, niosąc poważne konsekwencje dla obszarów zagospodarowanych niemal na całym odcinku rzeki Białej przepływającej przez miasto, a także jej licznych dopływów.

- 15) występowanie nadal okresów niżówkowych i niedoborów wody w korytach rzek;

W wieloleciu 1981-2015 na rzece Białej zarejestrowano w sumie 27 niżówek krótkotrwałych (tj. o czasie trwania do 90 dni) oraz 31 niżówek długotrwałych, natomiast na rzece Wapienicy zarejestrowano 21 niżówek długotrwałych, które skutkowały niedoborami wody w regionie. Okres ekstremalnie suchy (niżówka trwająca ponad 200 dni i niedobór wody ponad 3,6 mln m³) wystąpił w analizowanym okresie jedynie 1 raz na rzece Wapienicy (rok 1993);

- 16) intensyfikacja niekorzystnego efektu miejskiej wyspy ciepła (MWC), dotychczas uznawanego za nieuczulający dla miasta Bielsko-Biala;

Zjawiska te stanowią poważne utrudnienia dla prawidłowego funkcjonowania miasta oraz zdrowia i życia jego mieszkańców. Prognozy zmian klimatu dla Bielska-Białej na podstawie modeli klimatycznych, opracowanych na podstawie danych meteorologicznych pokazują, że w perspektywie 2050 r. można spodziewać się kontynuacji obserwowanych obecnie trendów zmian analizowanych zjawisk. Występują cztery sektory miasta najbardziej wrażliwe na analizowane zjawiska klimatyczne, wraz z przypisanymi im komponentami. Najistotniejsze problemy miasta Bielska-Białej wynikające z zagrożeń związanych ze zmianami klimatu dotyczą sektorów: zdrowia publicznego, gospodarki wodnej, energetyki i transportu. W tabeli zaprezentowano sektory, czynniki związane ze zmianami klimatu oraz komponenty miasta, na które będą oddziaływać. Z zestawienia jasno wynika, że zmiany klimatu będą miały bardzo silny wpływ na zdrowie publiczne, a szczególnie na grupy społeczne, które najczęściej występują w obszarach wysokiej koncentracji problemów społecznych. Z tego powodu przy ostatecznym formułowaniu zasięgu obszaru rewitalizacji, jako kryterium wspomagające może być użyte występowanie czynników wpływających na zmiany klimatu, tj. np. niski wskaźnik powierzchni biologicznie czynnej, wysoki poziom wskaźnika uszczelnienia terenu, obszary zagrożone powodzią 1% według MZP, granice zalewu 1% według opracowania RZGW Gliwice czy obszary o wysokiej temperaturze powierzchni (miejska wyspa ciepła).

Tabela 9 Wrażliwość miasta na zmiany klimatu

Sektor	Wrażliwość na czynniki związane ze zmianami klimatu	Komponenty
1. Zdrowie publiczne/grupy wrażliwe	temperatura maksymalna, temperatura minimalna, międzydobowa zmiana temperatury, fale upałów i MWC, fale zimna, ekstremalne opady śniegu, długotrwałe okresy bezopadowe z wysoką temperaturą, powódzie od strony rzek, powódzie nagle/miejskie, silny i bardzo silny wiatr, burze (w tym burze z gradem), koncentracja zanieczyszczeń powietrza, w tym zjawisko smogu, osuwiska	- Populacja miasta - Osoby > 65 roku życia - Dzieci < 5 roku życia - Osoby przewlekle chore (choroby układu krążenia i układu oddechowego) - Osoby niepełnosprawne z ograniczoną mobilnością - Osoby bezdomne - Infrastruktura ochrony zdrowia - Infrastruktura opieki społecznej
2. Gospodarka wodna	temperatura maksymalna, długotrwałe okresy bezopadowe, okresy bezopadowe z wysoką temperaturą, okresy niżówkowe (powodują m.in. odkrywanie wylotów ścieków w odbornikach), niedobory wody, fale upałów, deszcze nawalne (ze względu na zalania w poszczególnych dzielnicach miasta), powódzie nagle/miejskie, burze (w tym burze z gradem), powódzie od strony rzek, osuwiska.	- Podsystem zaopatrzenia w wodę - Podsystem gospodarki ściekowej - Infrastruktura przeciwpowodziowa
3. Transport	temperatura maksymalna, temperatura minimalna, międzydobowa zmiana temperatury, fale upałów, fale zimna, temperatura przejściowa (szczególnie kolej ze względu na oblodzenia sieci trakcyjnej), ekstremalne opady śniegu, okresy bezopadowe z wysoką temperaturą, powódzie nagle/powódzie miejskie, powódzie od strony rzek, deszcze nawalne, silny i bardzo silny wiatr, burze (w tym burze z gradem), osuwiska, liczba dni z T. śr. -5 do +2,5 i opadem	- Podsystem szynowy - Podsystem drogowy - Podsystem lotniczy - Podsystem – transport publiczny miejski
4. Energetyka	temperatura minimalna, fale upałów, fale zimna, temperatura przejściowa, powódzie od strony rzek, silny i bardzo silny wiatr, burze (w tym burze z gradem), osuwiska, liczba dni z T. śr -5 do +2,5 i opadem	- Podsystem elektroenergetyczny - Podsystem ciepłowniczy - Podsystem zaopatrzenia w gaz

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Planu adaptacji miasta Bielska-Białej do zmian klimatu do roku 2030

VI.5. Opinie mieszkańców na temat środowiska

Kwestie środowiskowe wydają się być bardzo istotne dla mieszkańców Bielska-Białej. Dowodzą tego liczne głosy podczas spotkań z mieszkańcami w lutym 2020 r.⁶⁸, dotyczące m.in. zanieczyszczenia powietrza. Kwestia smogu często pojawiała się w ankietach zebranych na spotkaniach w Hałcnowie, Lipniku, Straconce, Komorowicach, Starym Bielsku, Wapienicy i na Osiedlu Grunwaldzkim. W Lipniku zwrócono dodatkowo uwagę na zanieczyszczenie wody i gruntu. Osoby obecne na spotkaniach w Lipniku, Komorowicach, Wapienicy i na Osiedlu Grunwaldzkim wskazywały na uciążliwości związane ze strefą przemysłową (głównie emisję zanieczyszczeń i hałas). Kwestia złej jakości powietrza (i w mniejszym stopniu hałas) pojawiła się również w wypowiedziach rodziców biorących udział w badaniu ankietowym⁶⁹ – dla 49 z nich stanowi ona główny lub jeden z głównych problemów życia w Bielsku-Białej.

Znaczącym problemem jest także kwestia odbioru odpadów komunalnych i ich składowania – mieszkańcy przede wszystkim skarżyli się na odór (spotkanie konsultacyjne w Lipniku, Straconce, Komorowicach i na Osiedlu Grunwaldzkim). Problemem są też zbyt wysokie opłaty za śmieci i niesprawiedliwy system opłat (spotkania w Lipniku, Komorowicach, Kamienicy i na Osiedlu Grunwaldzkim). Na spotkaniach w Starym Bielsku i Wapienicy odnotowano liczne głosy sprzeciwu wobec planowanej lokalizacji spalarni śmieci.

Na spotkaniach w Komorowicach i Wapienicy zwracano również uwagę na niewystarczające nakłady na rozwój energii odnawialnej, a na spotkaniu w Starym Bielsku – na brak ochrony dzikiej przyrody.

Jednocześnie na spotkaniach w Hałcnowie, Lipniku, Straconce, Komorowicach, Starym Bielsku i na Osiedlu Grunwaldzkim akcentowano położenie miasta i związane z nim walory przyrodnicze jako ważne atuty mieszkania w Bielsku-Białej. Opinie te korespondują z wynikami „Badania opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej”⁷⁰, w którym 94,35% respondentów uznało atrakcyjne przyrodniczo położenie miasta za jego główną przewagę konkurencyjną, a 67,74% wskazało na turystykę jako najbardziej pożądaną kierunek rozwoju Bielska-Białej.

W badaniu tym, na pytanie o najistotniejsze i najbardziej potrzebne działania w zakresie ochrony środowiska, 59,99% respondentów wskazało na walkę ze smogiem, 33,26% na wzrost wykorzystania źródeł energii odnawialnej, 26,46% – ochronę istniejącego drzewostanu, 19,78% – zwiększenie nasadzeń drzew, 16,12% – zakup autobusów elektrycznych, 15,74% – działania edukacyjne w zakresie ochrony klimatu, 11,84% – poprawę stanu zbiorników wodnych i rzek w mieście, 5,14% – darmowe parkingi dla samochodów hybrydowych i elektrycznych. Z kolei na pytanie o najistotniejsze i najbardziej potrzebne działania w obszarze usług komunalnych 52,64% respondentów (najwyższa liczba wskazań w tym obszarze tematycznym) wskazało na zwiększenie częstotliwości odbioru odpadów.

VI.6. Podsumowanie analizy w sferze środowiskowej. Wnioski i rekomendacje

Przejrzystym i obiektywnym sposobem na zidentyfikowanie części miasta (jednostek urbanistycznych) o największym nasileniu problemów, jest zastosowanie wskaźnika syntetycznego, zbudowanego w oparciu o liczbę stwierdzonych w danej jednostce stanów kryzysowych (zawsze w odniesieniu do średniej dla miasta) w ramach poszczególnych analizowanych zjawisk (jakość powietrza i poziom hałasu).

⁶⁸ Opracowanie zintegrowanej diagnozy dla Miasta Bielsko-Biała. Etap II. Sprawozdanie z dziewięciu spotkań konsultacyjnych warsztatów z mieszkańcami Bielska-Białej, J. Jeżak, Ewa Chromniak, Marianna Starzyk, Kraków 2020

⁶⁹ W ankiecie wzięło udział 1 016 rodziców mieszkających w Bielsku-Białej. Ankieta została zrealizowana na zlecenie Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej i przeprowadzona w czerwcu 2020 r. w ramach prac nad diagnozą sytuacji społecznej w mieście.

⁷⁰ Badanie opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej, Instytut Badań Samorządowych, sierpień 2019

Budowę **wskaźnika syntetycznego w sferze środowiskowej** obrazuje Tabela 10. Stanowi ona podsumowanie diagnozy Bielska-Białej w tym zakresie. Statystyka dotycząca liczby stwierdzonych stanów kryzysowych w ramach analizowanych zagadnień przedstawia się następująco:

- w 29 jednostkach stwierdzono przekroczenia dla 2 zjawisk,
- w 45 jednostkach – dla 1 zjawiska,
- w 14 jednostkach nie odnotowano kryzysu w żadnym z analizowanych zjawisk.

Przestrzenny rozkład wartości syntetycznego wskaźnika kryzysu w sferze przestrzenno-funkcjonalnej przedstawia Rysunek VI.6.1.

Jako kryterium wyznaczenia obszaru koncentracji negatywnych zjawisk środowiskowych przyjęto **wartość wskaźnika syntetycznego równą lub wyższą od 1** (tj. kryzys co najmniej w zakresie wskaźnika syntetycznego dla jakości powietrza lub wskaźnika poziomu hałasu). Kryterium to spełnia **74 jednostek**. Są to:

- Stare Miasto (1⁷¹), Śródmieście Bielsko (2-4), Osiedle Słoneczne (5-6), Górne Przemieście (7-11), Dolne Przemieście (10-11), Biała Wschód (12-13), Osiedle Grunwaldzkie (14-16), Bielsko Południe (17-19), Osiedle Beskidzkie (20-21), Aleksandrowice (22-24), Osiedle Kopernika (27), Osiedle Piastowskie (28), Osiedle Mieszka I (29), Biała Północ (30), Biała Krakowska (31-34), Złote Łany (35), Leszczyny (40-44), Osiedle Karpackie (45,47), Kamienica (48-53), Wapienica (54-59), Stare Bielsko (60-61), Komorowice Śląskie (63, 65-66), Komorowice Krakowskie (67), Hałcnów (70, 72), Lipnik (74-80), Straconka (81-82), Mikuszowice Krakowskie (83), Mikuszowice Śląskie (84-88).

Większość z nich (47 z 74) to jednostki o gęstości zaludnienia powyżej średniej dla miasta. Rozlokowanie tych jednostek jest bardzo mocno skorelowane z historycznym układem przestrzennym miasta i przebiegiem korytarzy transportowych. Zmiana sytuacji w tym zakresie realizowana powinna być głównie przez ogólnomiejskie polityki ukierunkowane na poprawę jakości środowiska. Niemniej problemy związane z nadmiernym poziomem hałasu mogą być skutecznie rozwiązane w programie rewitalizacji (na poziomie lokalnym), np. poprzez zmianę organizacji ruchu, wprowadzenie stref parkingowych, wyłączenie z ruchu określonych ulic, wprowadzenie priorytetu dla komunikacji miejskiej czy też wprowadzenie rozwiązań technicznych ograniczających poziom hałasu (zmiana nawierzchni dróg, budowa ekranów akustycznych, nasadzenie zieleni izolacyjnej itp.).

Zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy o rewitalizacji, przy wyznaczaniu obszaru zdegradowanego poszukiwane będą te jednostki urbanistyczne, na których równocześnie koncentrują negatywne zjawiska społeczne. **Fakt znajdowania się w kryzysie z powodu koncentracji negatywnych zjawisk środowiskowych (przy jednoczesnym braku kryzysu w sferze społecznej) nie jest bowiem wystarczającą przesłanką dla wyznaczenia na danym terenie obszaru zdegradowanego, a następnie obszaru rewitalizacji.** Wyjątek stanowią niezamieszkałe tereny poprzemysłowe, powojaskowe albo pokolejowe, na których występują negatywne zjawiska gospodarcze, środowiskowe, przestrzenno-funkcjonalne lub techniczne. Tereny te mogą wejść w skład obszaru rewitalizacji jeśli zaplanowane na nich działania przyczynią się do przeciwdziałania negatywnym zjawiskom społecznym zidentyfikowanym na obszarze rewitalizacji (art. 10 ust. 3 ustawy o rewitalizacji).

Spośród jednostek, w których stwierdzono koncentrację negatywnych zjawisk środowiskowych, 22 cechują się również kryzysem w sferze społecznej. Są to jednostki:

- Stare Miasto (1), Śródmieście Bielsko (2-4), Osiedle Słoneczne (5-6), Górne Przemieście (7-9), Biała Wschód (13), Osiedle Grunwaldzkie (15-16), Bielsko Południe (17-19), Osiedle Kopernika (27), Osiedle Mieszka I (29), Biała Krakowska (34), Leszczyny (41-42), Mikuszowice Śląskie (85,87).

Wykaz wskaźników rekomendowanych do wykorzystania przy delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, wraz ze sposobem identyfikacji kryzysu, zawiera Tabela 11.

⁷¹ W nawiasach podano numery jednostek urbanistycznych.

Wskaźniki oceny stopnia realizacji programu i osiągnięcia celów rewitalizacji odnoszących się do sfery środowiskowej powinny być adekwatne do zaplanowanych w programie rewitalizacji celów i kierunków działań w tym zakresie.

Czynniki środowiskowe nie są wrażliwe na zmiany w wyniku wystąpienia pandemii Covid-19, w związku z czym nie istnieje ryzyko istotnej zmiany ich wartości z tego powodu.

Tabela 10 Koncentracja niekorzystnych zjawisk w sferze środowiskowej – wskaźnik syntetyczny

Nazwa osiedla	Numer jednostki	Jakość powietrza	Poziom hałasu	Wskaźnik syntetyczny	Gęstość zaludnienia powyżej średniej	Kryzys w sferze społecznej
Stare Miasto	1	1	1	2	X	X
Śródmieście Bielsko	2	1	1	2	X	X
Śródmieście Bielsko	3		1	1	X	X
Śródmieście Bielsko	4	1	1	2	X	X
Osiedle Słoneczne	5	1		1	X	X
Osiedle Słoneczne	6		1	1	X	X
Górne Przedmieście	7	1	1	2	X	X
Górne Przedmieście	8	1	1	2	X	X
Górne Przedmieście	9		1	1	X	X
Dolne Przedmieście	10		1	1	X	
Dolne Przedmieście	11	1	1	2		
Biała Wschód	12	1	1	2		
Biała Wschód	13	1	1	2	X	X
Osiedle Grunwaldzkie	14	1	1	2	X	
Osiedle Grunwaldzkie	15		1	1	X	X
Osiedle Grunwaldzkie	16	1		1	X	X
Bielsko Południe	17	1	1	2	X	X
Bielsko Południe	18	1	1	2	X	X
Bielsko Południe	19		1	1	X	X
Osiedle Beskidzkie	20	1	1	2	X	
Osiedle Beskidzkie	21	1		1	X	
Aleksandrowice	22	1	1	2	X	
Aleksandrowice	23	1		1		
Aleksandrowice	24	1		1		
Osiedle Polskich Skrzydeł	25			0	X	
Osiedle Wojska Polskiego	26			0	X	
Osiedle Kopernika	27	1		1	X	X
Osiedle Piastowskie	28		1	1	X	
Osiedle Mieszka I	29		1	1	X	X
Biała Północ	30	1	1	2	X	
Biała Krakowska	31	1	1	2		
Biała Krakowska	32	1	1	2	X	
Biała Krakowska	33		1	1	X	
Biała Krakowska	34	1	1	2	X	X
Złote Łany	35		1	1	X	
Złote Łany	36			0	X	
Złote Łany	37			0	X	
Złote Łany	38			0	X	X
Złote Łany	39			0	X	
Leszczyny	40	1	1	2		
Leszczyny	41	1	1	2	X	X
Leszczyny	42	1	1	2	X	X
Leszczyny	43	1	1	2	X	
Leszczyny	44	1	1	2	X	
Osiedle Karpackie	45		1	1	X	
Osiedle Karpackie	46			0	X	
Osiedle Karpackie	47		1	1	X	
Kamienica	48	1	1	2	X	
Kamienica	49	1		1		
Kamienica	50	1		1		
Kamienica	51	1		1	X	
Kamienica	52	1		1		

Nazwa osiedla	Numer jednostki	Jakość powietrza	Poziom hałasu	Wskaźnik syntetyczny	Gęstość zaludnienia powyżej średniej	Kryzys w sferze społecznej
Kamienica	53	1		1		
Wapienica	54	1		1		
Wapienica	55	1		1	X	
Wapienica	56			0	X	
Wapienica	57	1		1	X	
Wapienica	58	1		1	X	
Wapienica	59		1	1		
Stare Bielsko	60	1		1		
Stare Bielsko	61		1	1		
Stare Bielsko	62			0		
Komorowice Śląskie	63		1	1		
Komorowice Śląskie	64			0		
Komorowice Śląskie	65		1	1		
Komorowice Śląskie	66		1	1		
Komorowice Krakowskie	67	1	1	2	X	
Komorowice Krakowskie	68			0		
Komorowice Krakowskie	69			0		
Hałcnów	70	1		1		
Hałcnów	71			0		
Hałcnów	72	1	1	2		
Hałcnów	73			0		
Lipnik	74	1	1	2		
Lipnik	75	1		1		
Lipnik	76	1		1		
Lipnik	77	1		1	X	
Lipnik	78	1	1	2	X	
Lipnik	79	1		1	X	
Lipnik	80	1		1		
Straconka	81	1		1		
Straconka	82	1		1		
Mikuszowice Krakowskie	83	1	1	2		
Mikuszowice Śląskie	84	1		1	X	
Mikuszowice Śląskie	85	1	1	2	X	X
Mikuszowice Śląskie	86	1		1	X	
Mikuszowice Śląskie	87	1		1	X	X
Mikuszowice Śląskie	88	1		1		

Źródło: Opracowanie własne

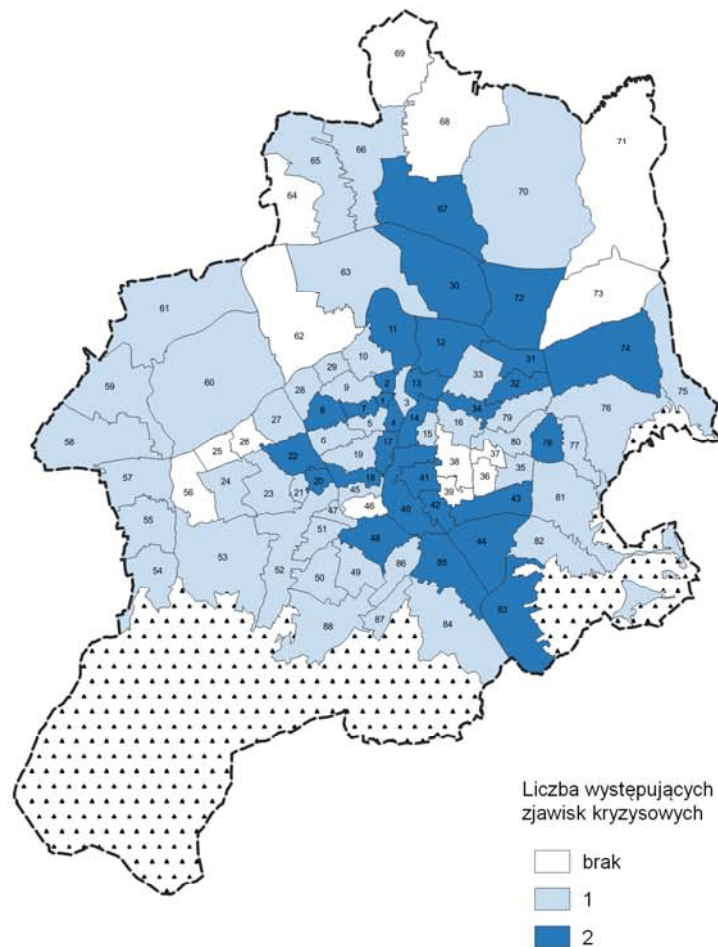
Tabela 11 Wskaźniki rekomendowane do delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji w zakresie zjawisk środowiskowych

L.p.	Obszar tematyczny	Nazwa wskaźnika	Sposób identyfikacji koncentracji zjawiska
1	Jakość powietrza	Obszary przekroczeń średnich stężeń rocznych pyłu zawieszonego PM 10	Wartość powyżej średniej dla gminy dla co najmniej czterech wskaźników.
2		Obszary przekroczeń średnich stężeń rocznych pyłu zawieszonego PM 2,5	
3		Obszary przekroczeń średnich stężeń rocznych benzo(a)pirenu	
4		Odsetek osób korzystających z ciepła sieciowego	
5		Odsetek budynków opalanych paliwami stałymi (przekazującymi popioły do utylizacji)	
7	Poziom hałasu (klimat akustyczny)	Odsetek terenów objętych poziomem hałasu o wartości powyżej 70 dB L _{dwn}	Wartość wskaźnika powyżej średniej dla gminy.

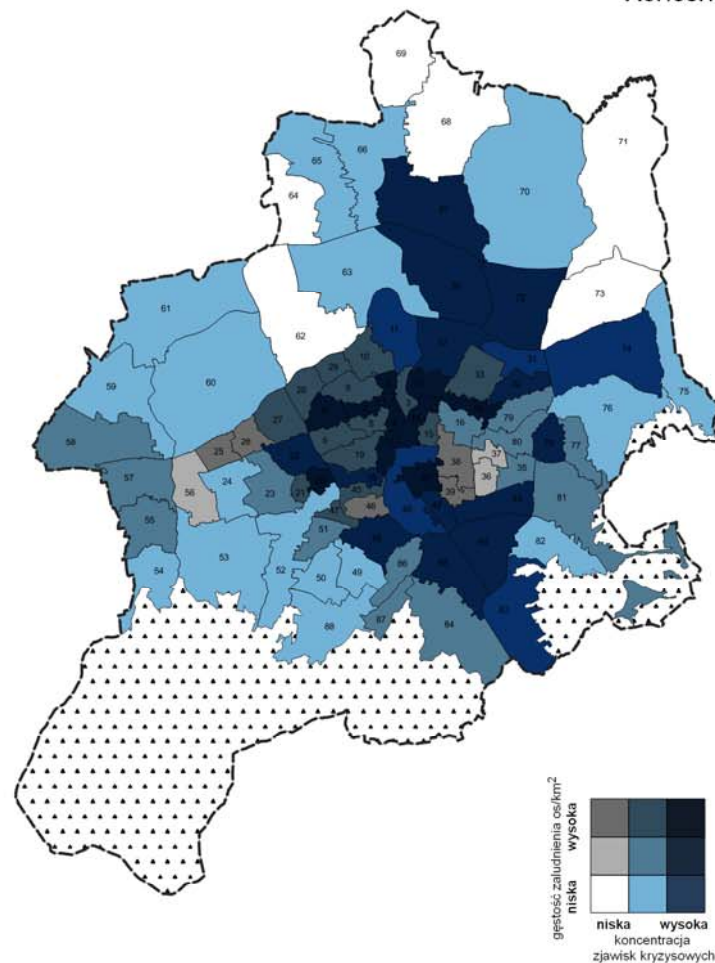
Źródło: Opracowanie własne

ZINTEGROWANA DIAGNOZA MIASTA BIELSKO-BIAŁA

Koncentracja niekorzystnych zjawisk
w sferze środowiskowej

Rys. VI. 6.1 Koncentracja niekorzystnych zjawisk
w sferze środowiskowej – wskaźnik syntetyczny

Rys. VI. 6.2. Koncentracja niekorzystnych zjawisk
w sferze środowiskowej a gęstość zaludnienia

Źródło danych: opracowanie
własne na podstawie danych
Urzędu Miejskiego w
Bielsku-Białej

Opracowanie:
dr Janusz Jeżak,
Agnieszka Majkowska

Spis tabel

Tabela 1 Koncentracja niekorzystnych zjawisk w sferze społecznej – wskaźnik syntetyczny	53
Tabela 2 Wskaźniki rekomendowane do delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji w zakresie zjawisk społecznych.....	58
Tabela 3 Koncentracja niekorzystnych zjawisk w sferze gospodarczej – wskaźnik syntetyczny	67
Tabela 4 Wskaźniki rekomendowane do delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji w zakresie zjawisk gospodarczych	70
Tabela 5 Koncentracja niekorzystnych zjawisk w sferze przestrzenno-funkcjonalnej – wskaźnik syntetyczny	95
Tabela 6 Wskaźniki rekomendowane do delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji w zakresie zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych.....	97
Tabela 7 Koncentracja niekorzystnych zjawisk w sferze technicznej – wskaźnik syntetyczny	109
Tabela 8 Wskaźniki rekomendowane do delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji w zakresie zjawisk technicznych.....	111
Tabela 9 Wrażliwość miasta na zmiany klimatu	125
Tabela 10 Koncentracja niekorzystnych zjawisk w sferze środowiskowej – wskaźnik syntetyczny	129
Tabela 11 Wskaźniki rekomendowane do delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji w zakresie zjawisk środowiskowych	131